

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור



פרשת ויצא | גיליון 243 | כסלו תשפ"ג

עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
על הקשר עם בני משפחה פחות טובים
ניסי הפיגועים בירושלים
איך אברכים מסתדרים בפרנסה...?

מענה יחזקאל
הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א
רחל ולאח

אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
פרשת ויצא

המפתח להצלחה בחיים...
הרה"ג בצלאל טרוביץ שליט"א

מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים
בגדרי מקח טעות בשני מינים - פרשת ויצא

כוס של ברכה
הרה"ג חיים שלום בנימין יוזעף שליט"א
היתכן שתהיה בעיה לקבל ברכה
בחופה ובשבע ברכות?

המהרש"א

שביבים אודות חייו וחיבוריו
של המאור הגדול
אביר הרועים רב רבנו
ממנו יתד וממנו פינה בלחמה ויינה של תורה
רבינו הגאון רבי שמואל אליעזר
איידלס זצלה"ה

אב"ד ור"מ אוסטראה
בעל חידושי הלכות ואגדות
גלב"ע ה' כסליו שצ"ב



ממגר גרש ירחים
פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של
רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין שליט"א
פרשת ויצא | בעקבי הצאן

חשבת דרכי
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
המאבק עם ישמעאל
רק בכח "תפילות אבות תקנום"

שיעור חומש
הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ביאור נפלא בענין השם 'לוי'

ועד ליל שבת
הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
גולה למקום תורה

התכונות בפרשיות התורה
הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
עבודת יעקב אבינו בתיקון העולם בשלימות

עטרת השבת
הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
הסתירות בענין פסיק רישא
וכמה אופנים דפסיק רישא

שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • יעלת חן • עומק הפשט • פניני הלכה • לדעת • מחשבה קצרה על הדף • אז נדברו • תוספת שבת • הפרשה המחכימה • השתדלות • טמונה בפרשה • עם הספר

לעילוי נשמת הר"ר שלמה (רוברט) ב"ר צבי הערש קנול ז"ל י"ב כסלו תש"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת ויצא		
ר"ת	יציאה	כניסה
ירושלים	17:14	16:00
בני ברק	17:15	16:14
חיפה	17:13	16:03
מודיעין עילית	17:15	16:08
בית שמש	17:15	15:59

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

לידידינו היקרים הרבנים הגאונים חברי המערכת

השוקדים ללא לאות להרבות תורה בישראל
ומזכים את הרבים
בצוף אמרותיהם המחכימות
בבוא השמחה בבתיהם

הרה"ג **שלמה קרפל** שליט"א
עורך הגיליון חשבתי דרכי
לרגל נישואי בנו היקר הי"ו

הרה"ג **שילה בן דוד** שליט"א
עורך הגיליון הפרשה המחכימה
לרגל שמחת בר המצוה של בנו נ"י

הרה"ג **ישי לטר** שליט"א
עורך המדור לאורם של גדולי ישראל לדורותיהם
לרגל שמחת בר המצוה של בנו נ"י

יתן ד' שיזכו לרוות רוב נחת ושמחה מכל יוצ"ח
ולהמשיך בפעולותיהם להגדיל תורה ולהאדירה
מתוך שפע של סיעתא דשמיא
להצלחה בכל מעשי ידיהם

המברכים
הרב נתן פלדמן
וחברי המערכת

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור



נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא - לדעת לחיות כהלכה



ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"



וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

על כל תרומה תנופק קבלה מאושרת
לפי סעיף 46 באופן אוטומטי

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

לדעת | 45

מבחן בחפץ חיים

מחשבה קצרה על הדף | 46

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

מענה יחזקאל | 50

פרשת ויצא

הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

אז נדברו | 53

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 59

מעלת השבת וקדושתה

המפתח להצלחה בחיים... | 61

הרה"ג בצלאל טרוביץ שליט"א

אבני חן | 63

ביאורים והערות בפרשת השבוע

מים זכים | 65

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 67

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

כוס של ברכה | 69

הרה"ג חיים שלום בנימין יוזעף שליט"א

השתדלות | 72

ההשתדלות הראויה על פי התורה

טמונה בפרשה | 73

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

המהרש"א | 76

שביבים אודות חייו וחיבוריו
של המאור הגדול
אביר הרועים רב רבנן
ממנו יתד וממנו פינה
בלחמה ויינה של תורה

רבינו הגאון רבי שמואל אליעזר איידלס זצלה"ה

אב"ד ור"מ אוסטראה

בעל חידושי הלכות ואגדות
נלב"ע ה' כסליו שצ"ב

לקראת שבת | 72

לקט נבחר מתוך העלון הנפלא של "דרשו"

עם הספר | 80

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

חשבתי דרכי | 9

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

שיעור חומש | 11

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 13

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 15

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 17

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

התבוננות בפרשיות התורה | 19

משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

עטרת השבת | 23

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי פסיק רישא

יעלת חן | 25

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

עינינו גל | 27

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 31

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 35

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

לדעת | 43

מבחן בדף היומי

לדעת | 44

מבחנים במשנה ברורה

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוי"י"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרת ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' טרים משמחי לב' – אימתי הן
טרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרת שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט
תהלים)

פרשת ויצא שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 119 * עיה"ק ירושת"ו * כתיב תלמידים

'מלא שבוע זאת'

אין מערבין שמחה בשמחה

רמב"ם אישות פ"י ה"ג יש לו לאדם לישא נשים רבות
כאחת ביום א' כו' אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל
אחת ואחת שמחה הראויה לה וכו' ואין מערבין שמחה
בשמחה.

ובהל"ל י"ד ואין צריך לומר שאסור לישא בשבת, ואפילו
בחולו של מועד אין נושאין נשים כמו שביארנו לפי
שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבוע זאת
ונתנה לך גם את זאת.

ולכאורה קשה אמאי בחוה"מ אסור לישא מטעם שאין
מערבין שמחה בשמחה, הא יכול לשמוח עמה לאחר
המועד ולא יערב השמחות, וכמו בנושא שתי נשים
שמחה עם כל אחת לעצמה.

ולכאורה הביאור פשוט, שבחוה"מ האיסור הוא משום
הנישואין עצמן שהם שמחה, ולא משום תערובת ימי
השמחה.

ובאמת, הרי בערב יו"ט מותר לישא אע"פ שממילא
מתערבין ימי השמחה בימי היו"ט, אלמא בהא ליכא
קפידא, ובעל כרחך דהאיסור לישא ביו"ט הוא רק משום
שמחת הנישואין גופה, [ש"ו רה"ג גמ' מפורשת במו"ק
ט,א].

מיהו צ"ע מדוע באמת אין איסור לישא בעיו"ט מצד
עירוב ימי השמחה של הנישואין בימי היו"ט, ומאי שנא
מב' נשים שאין מערבין שמחתן.

ואולי דהאיסור אין מערבין שמחה בשמחה הוא משום
ששמחה אחת מבטלת השמחה האחרת, ונישואין ביו"ט
מבטלין שמחת היו"ט [ש"ו רה"ג גמ' ב"רמב"ם הל' יו"ט פ"ז
ה"טז], וכן שמחתן של ב' נשים שמצדן לשמוח עם כל
אחת מבטלת שמחת חברתה, אבל שמחת ימי המשתה
שלאחר הנישואין, עניינם שיהא שמח עמה ע"ש שאוכל
ושותה כמב' ברמב"ם הל' י"ב, ובזה אין ביטול שמחת
יו"ט, וצ"ע.

והנה יעקב אבינו המתין מלישא את רחל עד לאחר ימי
המשתה של לאה מטעם אין מערבין שמחה בשמחה
כמ"ש הרמב"ם בהל' י"ד, ולכאורה היה יכול לישא מיד
ויהיה שמח עמה לאחר שיעברו ימי המשתה של לאה,
ומדוע המתין עם הנישואין עצמן.

והעירוני דיש ליישב ג"כ לפי הנ"ל, דהאיסור משום
הנישואין עצמן שמתערב בימי השמחה של לאה, ומ"ש
הרמב"ם דכששמח עם כל אחת שמחה הראויה לה ליכא
משום אין מערבין, הוא משום דמירי שהנישואין היו
כאחת, כמבואר בלשון הרמב"ם - 'יש לו לאדם לישא
נשים רבות כאחת ביום א', דבשעת הנישואין של אחת
עדיין לא החלו כלל ימי השמחה.

(הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם)

'ואתנה ידעתן כי בכל כחי עבדתי את אביכן'

מקור דברי הרמב"ם בסוף הל' שכירות

הרמב"ם בסוף הל' שכירות מבאר את חיובי הפועל
במלאכתו לבעל הבית, ובשיעור החיוב כתב שם: "כדרך
שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך
העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית ויבטל מעט
בכאן ומעט בכאן וכו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי
יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן, לפיכך
נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר (בראשית ל, מג)
ויפרוץ האיש מאד מאד, עכ"ל.

וצ"ב מהיכן לקח הרמב"ם שזוהי סיבת העשירות,

בזכות זו שעבד ללבן בכל כוחו, הרי בודאי היו ליעקב
אבינו עוד הרבה זכויות שראוי להתעשר בעבורם, וכפי
שמצינו גם אצל שאר האבות הקדושים שהיו עשירים,
כמו שכתוב באברהם (בראשית יב, טז) "ויהי לו צאן
ובקר וחמורים ועבדים ושפחות ואתונות וגמלים", וכן
כתוב ביצחק (שם כו, יג) "וילך הלך וגדל עד כי גדל
מאד", ופירש רש"י שהיו אומרים זבל פרדותיו של
יצחק ולא כספו וזהו של אבימלך, ואם כן יתכן שגם
יעקב נתעשר מחמת שאר זכויות שהיו לו, ומנין למד
הרמב"ם כי דווקא בזכות עבודתו ללבן בכל כוחו זכה
לזה, וחיפשתי הרבה במדרשים ובמפרשים ולא מצאתי
מקור לזה.

אך שוב התבוננתי וראיתי שזה מפורש בפסוקים עצמם,
כי הנה בתחילה כתוב (ל, מג) "ויפרוץ האיש מאד מאד
ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים",
היינו שנתעשר בעשירות גדולה שלא כדרך הטבע,
"מאד מאד" היינו למעלה מן הטבע, והיה לו רכוש עצום
של עבדים ושפחות וגמלים וחמורים, שזה היה עיקר
העשירות בימים ההם.

ומיד אחר כך כתוב (לא, א) "וישמע את דברי בני לבן
לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו", היינו שבני
לבן ראו שיעקב נתעשר פתאום, וחשדו בו שגנב הכל
מאביהם, ולא דיברו על כך מאומה עם יעקב, אבל הוא
שמע אותם מדברים בינם לבין עצמם, שהם חושדים בו
שגנב ממונ מאביהם, ומזה קנה את כל העבדים והרכוש
שיש לו, ולא סתם באו בעלילה עליו, אלא כך הם היו
בטוחים, כי לא הבינו מהיכן השיג פתאום עשירות
גדולה כזו שלא כדרך הטבע.

ואחר כך נאמר (שם ב) "וירא יעקב את פני לבן והנה
איננו עימו כתמול שלשום", אחר שבני לבן דיברו על
כך, ראה יעקב שגם לבן אינו מתייחס אליו כמו תמיד,
כי גם הוא חושד בו שגנב, ואמנם לא דיבר עימו על כך,
כי יעקב היה חתנו, ולא היה נעים לו לדבר איתו על זה,
אבל היה ניכר על פניו שהוא חושד ובטוח שיעקב גנב
ממנו.

וכיון שכן, אמר הקב"ה ליעקב (לא, ג) "שוב אל ארץ
אבותיך ולמולדתך", כי כבר אינו יכול להסתדר עם לבן,
וביקש יעקב תחילה להסביר לרחל ולאה מדוע הוא עוזב
את בית אביהן, ולכן (שם ד) "וישלח יעקב ויקרא לרחל
וללאה השדה אל צאנו", היינו ביחידות במקום שאין בני
אדם שומעים [וכדאיאתא בברכות דף ח' וכשיועצין אין
יועצין אלא בשדה וכו' מאי קראה? וישלח יעקב ויקרא
לרחל וללאה השדה אל צאנו, ופירש רש"י: אלא בשדה
- דאמרי אינשי אזוניים לכותל].

וסיפר להן יעקב את כל הענין ואמר (שם ה) "רואה
אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כתמול שלשום", שהוא
חושד בי שגנבתי ממנו, ואיני יכול להמשיך להיות אצלו
תחת חשדות אלו, והסביר להן כי באמת חשדות אלו
שחושדים בו אינם נכונים, אלא "אלוקי אבי היה עמדי"
היינו שהקב"ה הוא זה שנתן לי את העשירות, והוכיח
להן את צדקתו שלא גנב, אלא מן השמים קיבל את
העושר, שהרי (ו) "ואתנה ידעתן כי בכל כוחי עבדתי
את אביכן", והיינו שאתן עצמכן וידעותי שבכל כוחי
עבדתי את אביכן וממילא עבור זה זכיתי לכל העשירות,
ואף שאין אינו מבין את זה, מכל מקום אתם יכולות
להבין, שלא כפי שחוששים בי שגנבתי ממנו, אלא מפני
שעבדתי בכל כוחי, זוהי סיבת העשירות. ומפורש
להדיא כדברי הרמב"ם, שיעקב בעצמו פירש שזו
סיבת העשירות, שאין זה בגניבה כפי שחושדים לבן
ובניו, אלא מן השמים, בזכות שעבד ללבן בכל כוחו.

(משיחות מרת שליט"א, והובא מלפנים בס' משמר הרש"מ
בשם מרת)

'וירא יעקב את פני לבן כו'

משכיל צדיק לבית רשע

שמעתי בלומז'ה מהמסגיח הגה"צ רבי
אבא גרוסברד זצ"ל (כמדומני שאמר בשם
הסבא מקלם זצ"ל) שביאר את הפסוק
"משכיל צדיק לבית רשע", כי הצדיק
יודע מה שיש בבית הרשע ומבין את כל
המידות הרעות של הרשע, וכיצד הוא
יכול לדעת את זה, וכי יש לו מושג מה זה
אכזריות ומה זה כעס? אלא שבאמת גם
בצדיק יש משהו שבמשהו מידות רעות,
הוא מכיר את עצמו, ועל פי זה הוא
"משכיל לבית רשע" ומבין כי לרשע יש
יותר מידות רעות כאלו.

אבל מי שאין לו שייכות כלל למידות
רעות, אינו יכול להבין שיש כאלה שיש
להם מידות רעות, וכמו שעיוור מלידה לא
יכול להבין מה הם צבעים, כך גם מי שאין
לו מושג מה הם מידות רעות אינו יכול
להבין זאת, וכמו שאמר (קידושין ע, א) וכו'
כל הפוסל במומו פוסל, ואמנם מדובר שם
לעניין פגם משפחה, אך ידוע שכך הוא גם
במידות, מי שהוא בעל מידות טובות אינו
יכול לומר דבר רע על מישהו אחר, ואם
הוא חושד ותולה באחרים שמתנהגים
באופן שאינו ראוי, בוודאי שיש גם בו
עצמו ממידה רעה זאת.

וזהו שכתוב "וירא יעקב את פני לבן והנה
איננו עימו כתמול שלשום", והיינו לפי
שראה לבן שיעקב נתעשר מאד, וחשד בו
שגנב ממנו, ומצינו עוד שלבן חשד ביעקב
ואמר לו "למה גנבת את אלוהי", והטעם
לזה מפני שלבן הארמי בעצמו היה גנב,
ושוב בא לחשוף גם ביעקב אבינו שהוא
גנב, אבל מי שאינו שייך למידות רעות,
אינו מעלה בדעתו כלל ששייך להתנהג
באופן של מידות רעות...
*

נודע מה שהתבטא החזו"א זללה"ה על
מרת שליט"א בצעירותו, כי הינו 'בעל מום',
באשר אין לו השגה במושג 'גאווה' כלל, אף
לא בשמינית שבשמינית...!

ואכן, המתבונן בטוהר הנהגותיו של מרת
ובהוראותיו, יראה כמה רבה סלידתו מכל
נדנדו של קלקול המידות, והגם שמאריך
מרת תמיד לעורר ולחנך על פגמי המידות,
ופעמים שהוא מוכרח לעסוק במהותם
וברעתם, אך כמעט תמיד משתדל מרת
לבאר דוקא את עוצם המידות הטובות
וגודל זהרן, ונמנע מתיאור הנהגות הרוע
והרשע, וכל זה מחמת גודל מיאוסו
וסלידתו ממושגים של רוע, והדברים
ארוכים.

ומי יתן ונזכה אף אנו לנקות את נפשותינו
ולצחצחן, ולדיבק בדרכי המידות הטובות
כראוי.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן שליט"א 'בן תורה' - מנוחת הנפש (מאמר שמיני)

ויש לדעת כי החיזוק יותר מדי מזיק מאד, יש כאלה שזה גורם להם לבעיות נפשיות, אבל גם לפני הבעיות האלה זה גורם שאין אווירה של שמחה בבית, וכשאתם הוא רציני וחושב כל הזמן על המצוות והחיובים שהוא מחויב לעשות, בלא יישוב הדעת ובלא שמחה, מתוך כך הוא נכנס לעצבות ואינו יכול לתפקד כראוי...'

ובענין זה סיפר מרן (במשאו בירושלים ליל הושענא רבה): 'מעשה שהיה בתלמיד שנכנס אלי ואמר שאינו זוכר את מה שהוא לומד, והוא שבור מזה מאד וכבר אינו מסוגל ללמוד, מפני שהוא מוטרד ואינו מסיח דעת ממה שאינו זוכר, ואמרת לי לו כי הסיבה שאינו זוכר היא מפני זה שהוא מוטרד ואין לו יישוב הדעת...'

ואמנם יש חיוב לזכור מה שלומדים, אבל זהו על ידי שיעסוק בתורה בצורה שתביא לידי זיכרון, והדרך לזה היא רק על ידי שלומדים ביישוב הדעת ללא מתח.

וכך יודע גם בכל ענייני העולם, אדם שהוא ביישוב הדעת יודע מה לעשות וכיצד להתנהג, ומי שמבולבל אינו יודע מה לעשות, לכן צריכים ללמוד ביישוב הדעת וללא מתח, כי מי ששרוי במתח אינו קולט ואינו זוכר מה שהוא לומד...'

ומביא מרן שזהו ששינוי 'כי אחד מן הדברים שהתורה נקנית בהם הוא 'ביישוב', וכן מבואר באיגרת הגר"א: 'כי הלימוד אינו נקבע באדם כי אם ביישוב ובנחת', ועוד מבואר שם שזוהי גם הדרך בחינוך הילדים, להדריכם בטוב ובנחת ולא להכביד עליהם.

וגם אופן לימוד המוסר המועיל, אומר מרן כי הוא ביישוב הדעת: '...ללמוד ספרי מוסר, מתוך יישוב הדעת, לא בבהלה ולא במתח, וככל שעוסקים יותר ביישוב הדעת הרי זה משפיע יותר, לא מתוך מתח שאז כל הציבור סובלים ממנו...'

'ברוך ה' בימינו יש משפיעים שיועדים להסביר כיצד לעסוק בזה ביישוב הדעת ובשמחה, ושמעתי מכמה שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות וקיבלו חיים מאושרים וכל הבית נתמלא שמחה, מפני שלימוד המוסר אינו גורם עצבות ופחדים אלא נותן חיים מאושרים, כי אדם שלומד מוסר יודע מה שחסר לו ומה צריך לתקן, ומתקן את מה שצריך צעד אחר צעד, באופן איטי ובטוח...'

וביאר מרן כי עניין זה של חסרון יישוב הדעת היה כלול בגזירת פרעה מלך מצרים, כפי שכתוב 'ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה' - היינו שהעבודה הקשה גרמה שלא היה להם יישוב הדעת לחשוב ולהתבונן, כי חיזוק האמונה תלוי ביישוב הדעת, כי האמונה אינה נראית בחוש, וצריכים לזה התבוננות עד שיתיישב על הלב כמו שכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו', ומקוצר רוח ועבודה קשה לא היה להם כח מחשבה להתבונן להאמין באמונה שלמה...'

ואחר שנתבאר אצלנו הצורך בעבודה מתוך מנוחת הנפש ויישוב הדעת, נוכל להבין את עניין השמחה הנצרכת בעבודת ה', ואשר בלעדיה תחסר מנוחת הנפש והסיפוק הנדרש לרוח, להתבוננות, ולחיבור לעבודת ה', ומצטט מרן את דברי רבינו יונה בשערי תשובה (ב, ט): 'שכתב כי קוצר הנפש מונע ממלאכת שמים, ושם הוא מדבר לגבי אנשים זקנים, יש להם קוצר הנפש, אך זה שייך גם לצעירים, שאם חסר לאדם סיפוק ואין לו מצב רוח, זהו 'קוצר הנפש' המונע ממלאכת שמים, כי אם חסרה השמחה אין הצלחה לא בתורה ולא במעשים טובים, וכל עבודת ה' אינה בשלמות...'

ונאריך עוד בס"ד בעניין השמחה בגליון הבא

במאמר הקודם הזכרנו את דברי החינוך, כי האדם זקוק לארבעה דברים, מזון שינה מנוחה ושמחה, וכבר הארכנו בשלושת הראשונים, ועתה עלינו לבאר את הדבר הרביעי, השמחה.

אך קודם לכן נעצור נא ונתבונן, כי צרכיו של בן תורה, הנם דברים שמלבד מה שהם צרכי בריאות הגוף, הרי הם גם צורך בריאות הנפש, שלשניהם יחד זקוק בן תורה לצורך עלייתו, שהרי כשלא יאכל האדם כל צרכו, או לא יישן כראוי, מלבד מה שיויק בזה לבריאות הגוף שלא יוכל לתפקד כראוי, הרי גם זיקת לבריאות נפשו, מה שיגרם לו בהמשך הפרעה בכל התיפקוד הרוחני והמשך עלייתו, ויסוד בריאות הנפש הוא ביישוב הדעת.

משום כך, כל דבר הנצרך ליישוב דעתו של אדם הרי זה מצרכיו הרוחניים, כפי שהבאנו לעיל לענין 'מיעוט תענוג', שמעט ממנו הוא צורך יישוב דעתו של האדם (כל חד לפי דרגתו), וכן ענין 'מיעוט שיחה' שהובא בשם הגר"א שאמנם אחד מקנייני התורה הוא מיעוט בשיחת חולין (וכבר הפליג באיגרת הגר"א בחומר דברים בטלים ע"ש), אבל 'מיעוט' ממנה הוא הכרח ליישוב הדעת, כפי שמרבה מרן שליט"א לצטט מהקדמת ספר בית אהרן להגר"א וואלקין זצ"ל, [וכבר הבאנו דברי מרן, כי אדם שדבוק בתורה, נעשית 'היא שיחת', עד שאינו נצרך לשיחה אחרת בדברים בטלים].

ומשום כך גם המשקל כמה נצרך האדם להנאות העולם, אין לו להעשות מתוך מתח חלילה, אלא מתוך יישוב הדעת באופן שיעשה כל הנצרך לו, רק לא יפריז בהנאות שיועד בהן שאינן צורך אמיתי, ולב יודע מרת נפשו.

[ועורר מרן כי יש שמאריך אדם בשיחה בטלה כאילו הוא צורכו, ואינו מבחין שאדרבה, הוא עושה זאת על חשבון צרכים אחרים שבחסרונם ימעט בלימודו, כגון בזמן השינה וכדו'... ואם יתבונן האדם בזה וכן בשאר צרכיו, יידע על נכון איזה מהן הוא צורך לו ואיזה לא.

וסיפר מרן כי 'אחד הגדולים בדור שלפנינו, כשהיה רוצה לחשוב ולהתעמק בלימוד היה מעטן סיגריה ליישב דעתו, ולאחר זמן נודע לו הסכנה שיש בזה, שמכניסים חומר הנקרא 'ניקוטין' והוא רעל המסוכן לבריאות, ומיד הפסיק לעשן, וכשהיה רוצה ליישב דעתו ולחשוב בלימוד היה שם סוכריה בפיו, וזה מפני שלא עישן להנאתו, אלא כונתו היתה לשם שמים, לצורך יישוב הדעת, ולכן כאשר נודע לו שהעישון מזיק החליף מיד לדבר אחר המועיל ליישוב הדעת...'

ובאותו עניין, נביא את דעתו של מרן על קריאת עיתונים: 'והנה קריאת עיתונים היא דברים בטלים, ומה תועלת יש בזה, ניחא אם קורא דברי מוסר הרי זה מביא תועלת וחיזוק בריאת שמים, אבל לקרוא דברים שאינם דברי מוסר, הרי זה בטלה, ושמה יש כאלה שזקוקים לזה לצורך בריאות הנפש, אבל בדרך כלל אין הדבר כן, ואדרבה, אם לא קוראים עיתונים יש יותר מנוחת הנפש וחיים טובים מאד...!'

ועל עניין זה של יישוב הדעת מעורר מרן תמיד, והרחיב בכך בשיחה שנשא באחת מהישיבות החשובות: '...לשמחתנו אנו נמצאים בתקופה של אהבת תורה, רואים את כבוד התורה, והרבה רחוקים מתקברים לתורה עם דבקות בתורה, זהו ממש קידוש ה' שאין לשער, אך מנגד יש כאלה שמתוך הרצון הטוב הזה של אהבת התורה, הם מתאמצים ומתחזקים יותר מדי, ואינם משגיחים על כוחותיהם.

" אדם שהוא ביישוב הדעת יודע מה לעשות וכיצד להתנהג, ומי שמבולבל אינו יודע מה לעשות... "

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

ריצא תשפ"ג – תפקידנו בגלות ישמעאל

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

המאבק עם ישמעאל – רק בכח "תפילות אבות תקנום"

ארבעת המלכויות לקחו את המלוכות שלנו

בענין ישמעאל, עלינו ללמוד ולהדעת מה עניינו, והיאך אנו צריכים להתייחס למה שהוא עושה לנו.

כתוב בדברי הארז"ל, שבקומה של צורת אדם אשר עומדת ומתנגדת כנגד כלל ישראל, באותה דמות אדם הנקראת אדם בליעל, אדם שהוא כנגד צורת אדם, הראש הוא בבל, כלשון הפסוק בספר דניאל (ב' ל"ח) שאמרו לנבוכדנצר "אנת הוא רישא דדהבא", אתה הראש, ראש הזהב של אותה הדמות, וזהו גלות בבל, שתי הזרועות אלו פרס ומדי, וזאת הגלות שבאה אחר כך, הגוף זו יוון, ושתי הרגליים אלו אדום וישמעאל.

במצבנו היום, עשו וישמעאל, כיון שהם שתי רגליים, הרי ששתי רגליים מתפקדות תמיד יחד. יד אחת היא חצי משתי ידים אולם רגל אחת איננה חצי משתי הרגלים, היינו, כלפי מה שהרגליים משתמשות הרי שרגל אחת אינה משמשת לכלום, זה לא מתייחס בכלל, [להיפך, היא אף יכולה להיות בעיה], וכך, אדום וישמעאל אלו שתי הרגליים, וכך היא צורת האדם שמתנגדת לישראל, הם לקחו מאיתנו את המלוכות והם מולכים, השלטון שלהם זה שלטון שנקלח מאיתנו, אלו הן המלכויות.

והנה, מלוכות בבל לקחה את המלוכות מאיתנו, מלוכות בבל היא זאת שהרגה את האחרון במלכי בית דוד, זה מה שעשה נבוכדנצר, הוא השפיל את צדקיהו, האחרון מבית דוד, וגם הרגו, ואותה מלוכות שהייתה צריכה להיות שלנו עברה אליו. זה הפירוש של ארבעת המלכויות, הם לקחו את המלוכות מאיתנו. והם שולטים מכה המלוכות שלנו, העונש שלנו הוא, שהמלוכות שלנו הפכה להיות מלוכות נגדנו, וכך הוא אף עם כל יתר המלכויות.

וכן מפורש בדברי רבותינו, והדברים נמצאים להדיא בדברי חז"ל, כל המלכויות שנקלחו מאיתנו, נלקחו מאיתנו כעונש. בבל החריבה את בית המקדש הראשון, ואחר עברנו לרשותם של פרס ומדי, והם בנו את בית המקדש השני, ויון לקחה את המלוכות מפרס ומדי ושלטה בארץ, ואז "כשעמדה מלוכות יון הרשעה על עמך ישראל", הם עשו לנו את מה שעשו וגורו עלינו גזירות, ולבסוף, מלוכות אדום, זאת מלוכות שכידוע אנחנו בעצמנו הבאנו אותה עלינו, איבדנו את המלוכות באשמתנו והבאנו עלינו את הגלות הזאת [ע"י רמב"ן תחילת פ' ויחין]. זאת גלות אדום, שהיא הגלות הארוכה, שהיא כהתהום שאין לה חקר.

וכך היא לשון המדרש (בראשית רבה ב' ד') "ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר ראיתי את הארץ והנה תהו, ובהו זה גלות מדי, ויבהילו להביא את המון, וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן".

ישמעאל עומד נגדנו מכווחו של אברהם

אכן, ישנה תוספת שמצטרפת לגלות הזאת, כי הרי בסופו של דבר צריך להגיע לארץ, כך צריך להיות, זה הרי סדר הדברים, אולם להגעה לארץ יש מעכב נוסף, המעכב הזה הוא ישמעאל.

מלוכות ישמעאל, משמע שהיא יוצאת מן הכלל. למלוכות ישמעאל יש טענה בפני עצמה, הם טוענים, אנחנו באים מכווחו של אברהם.

כי הנה, הברית עם אברהם היתה ברית על הארץ. בסוף פרשת לך לך כתובים אותן שלש עשרה בריתות (כפי ששינוי בנדרים ל"א ע"ב) בפרשת המילה, שם נאמר "יהי אברם בן שתים שנה ותשע שנים, וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני א-ל שדי התהלך לפניי והיה תמים. ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך במאד מאד", ומפרש רש"י "התהלך לפניי במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים", ואתנה בריתי, ברית של אהבה וברית הארץ להודישה לך על ידי מצוה זו".

כתוב כאן, שמכח ברית המילה אברהם אבינו זכה לו ולזרעו אחריו, הוא זכה בארץ. על טענתו של ישמעאל, מפורש בדברי חז"ל, בספר הזהר בסוף פרשת וארא, ששורו של ישמעאל עמד לפני הקב"ה במשך מאות שנים, וטען, כל מי שנימול צריך להיות לו חלק, כביכול, בשמו יתיבך [מאן דאתגורו אית ליה חולקא בשמך], ומדוע אין לישמעאל חלק, הוא הרי נימול וצריך להיות גם לו חלק, וכפי שכתוב כאן, כיון שהברית שנכרתה עם אברהם לתת לו ולזרעו את הארץ, היא על ידי המצוה הזאת, והמצוה הזאת נעשית גם על ידי ישמעאל, לכן יש להם כוח לתבוע להחזיק בארץ, ולעכב את בני ישראל מלהיכנס עליה. כל מי שנימול מבני אברהם, באותה ברית מילה שנכרתה עם אברהם, צריך להיות לו חלק בארץ.

וכך, מה שמעכב אותנו היום, בחינת הגלות של היום איננה באופן שלקחו מאיתנו את השליטה, הגלות לא חלה על השליטה וזאת לא כמלוכות על המלוכות שלנו. הם באים כנגדנו מכה עצמם ולא מכה לקחת המלוכות מאיתנו, הם לא לקחו מאיתנו את המלוכות הם לא שוללים או מונעים את השליטה, אבל הם מונעים את האפשרות שאנחנו נקבל, שהארץ תהיה שלנו. איננו יכולים להיכנס לארץ כי הם מעכבים, והם מעכבים באמת.

כאן מדובר על הגמור, חוץ מבחינת השליטה, זה סוג אחר של גלות, זה לא נידון של לקחת המלוכות. כי הנה, בבחינת השליטה, אם בבחינת גלות אדום עסקינן, הרי שבגלות זו כל השנים היינו מוגבלים ולא יכולנו לעשות את מה שאנחנו רוצים, לא היינו ברשות עצמנו, לא יכולנו לשבת היכן שרצינו, היינו מונעים מכל מיני דברים, רוב האפשרויות נלקחו מאיתנו, זאת גלות של שליטה, אולם בגלות של היום הדבר הזה לא קיים, היום ברוב מקומות העולם היהודים יכולים לעשות את כל מה שברצונם, כך, שזאת אינה גלות אשר לוקחת מאיתנו את האפשרות להיות לעצמנו, להיות בעלים. מה שהיא מונעת זה רק עיכוב מהגמור להיכנס לארץ, שזה גמור הגליות. הגליות צריכות להיגמר בכניסה לארץ, והכניסה לארץ נמנעת על ידי ישמעאל.

הכניסה לארץ באופן שהיא צריכה להיות, היא להיות פה כפי שבני אדם נמצאים בארצם שלהם, ואין לנו את זה, הם מעכבים אותנו, העיכוב הוא על עצם הלהיות בארץ, הם לא נותנים מנוח. הדבר שאותו הם לוקחים, הם לוקחים את הדבר האחרון, את הנקודה שהיא צריכה להיות השלב האחרון בגלות, סוף הגלות זה הלהיות פה, לגור פה, באופן שפה יהיה הבית שלנו, כאן יש עיכוב, והעיכוב הזה הוא עיכוב נורא, הם לא נותנים.

עתה, מה שאנו צריכים לדעת, הדבר שהוא חשוב ובעינינו באמת, עלינו לדעת מה נדרש מאיתנו, כמובן, תמיד נדרש מאיתנו להיות טובים יותר, אולם מה נדרש מאיתנו כאן באופן מיוחד, במסרים. במה אנו יכולים לפחות להקל, או לעשות משהו שיוריד את השוט הזה מעלנו. כשהשוט הזה נוחת עלינו, רח"ל, הוא נוחת באכזריות נוראה, בכח נורא. הרי יש לנו כאן עסק, כפי שמפורש בפסוק, עם פראי אדם. מה אנו צריכים לעשות, מה אנו נחבעים.

מי יחיה משמו א-ל – בעזרת שיגיונו מישמעאל

בברייתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל') איתא "אמר בלעם, משבעים לשונות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא שם שמו לאחד מהם אל ישראל, הואיל והשוה הקדוש ברוך הוא שמו של ישמעאל לשמו של ישראל, או מי יחיה בימיו, שנאמר אוי מי יחיה משמו א-ל", פסוק זה נאמר בנבואת בלעם אחר שהוא אומר לבלק "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים", ובפרקי דרבי אליעזר דורש על כך, "מי יחיה", מי יוכל להישאר בחיים, "משמו א-ל" בזמן שיחילו צרות מאותו עם ששם "א-ל" משותף בו ומצטרף לשמו.

שם "א-ל", כידוע, זה שם של כח. וכפי שאמר לבן ליעקב (בראשית ל"א כ"ט) "יש לאל ידי לעשות עצמכם רע", וכך מפורש שם ברש"י ובדברי חז"ל. ישנם רק שני עמים שהשם "א-ל" מצטרף לשמם, אנחנו עם ישראל, וכפי שנאמר ליעקב "ישראל יהיה שמך", "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל", וישמעאל, אלו שני העמים ששם "א-ל" מצטרף לשמם. אלו הם שני העמים שנמצא בידם כח, עוצמה, שם "א-ל".

כאן, בישמעאל, יש שם "א-ל", היינו כח המתנגד, כח שאינו נתון לכח הזה של ישראל להוציא את עצמו לפתל. כנגד ישראל עומד ישמעאל, היינו, כח כנגד כח, "אוי מי יחיה משמו א-ל".

והנה, להגר נאמר "וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך", אבל כתוב בהמשך "ויקרא אברהם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל", כשהוא נולד קרא אברהם את שמו ישמעאל, בלא שישמע מהמלאך שאמר להגר "וקראת שמו ישמעאל", אברהם כיון מעצמו לקרוא לו ישמעאל.

עוד מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב) דררשי "ששה נקראו בשמותן עד שלא נולדו וכו' ישמעאל מנין, שנאמר וקראת שמו ישמעאל, ולמה נקרא שמו ישמעאל שעתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל, שנאמר ישמע אל יענם", השם ישמעאל הוא שם של הבטחה לנו, הוא כלשון הפסוק בתהילים (נ"ה כ') "ישמע א-ל יענם וישב קדם סלה", עתיד הקב"ה לשמוע את נאקת העם, [ונרמו בלשון הזו, שמדובר פה על הגאולה השלימה, הגאולה העתידה, שהיא כימי יצאתנו מארץ מצרים, וכפי שנאמר שם "וישמע אלקים את נאקתם"]. ממה שעתידים בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים. ישמע א-ל. נסה להבין מעט כפי ערכנו מה נדרש מעצמו כאן.

ישמעאל מתנגד לכח העבודה של יצחק

ישמעאל, בדרך כלל, עומד כנגד יצחק. עשו ויעקב הם אמנם אחים תאומים מאב ואם, אבל ישמעאל ויצחק אף הם אחים, אחים מן האב. והמוכר כאן הוא, וכפי שכתוב בדברי חז"ל, שהתנגדות מישמעאל היא לבחינה של יצחק והתנגדות מעשו היא לבחינה המיוחדת של יעקב.

הנה, יעקב הוא עמוד התורה, כידוע. על שלושה דברים העולם עומד, אלו הם שלושת האבות, עמוד התורה זה יעקב, ועמוד העבודה זה יצחק, שהוא בעצמו היה קרבן, הוא לא היה עובר, אלא הוא עצמו היה עבודה, הוא היה קרבן, שנקרב.

וכן, עשו עומד כנגד יעקב, וכפי שדרשו חז"ל באיכה רבה בפתיחתא "הקול קול יעקב הידיים ידי עשו, כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין הידיים ידי עשו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות הידיים ידי עשו", היינו, ידי עשו משתדלים למנוע את גילוי קולו של יעקב, הקול קול יעקב, ומה שמתנגד לו זה הידיים ידי עשו, ואם קולו של יעקב מתגלה מחבטלים הידיים ידי עשו.

ישמעאל הוא כנגד יצחק, כנגד עמוד העבודה. פשוטו של מקרא הוא שישמעאל נקרא כך "כי שמע ה' אל ענין", היינו, זאת התפילה שהחיותה את ישמעאל. ישמעאל עצמו קיים בזכות התפילה. פירוש השם ישמעאל הוא שבורא העולם שומע את תפילתו שלו, תפילתו נשמעת. התפילה עברו נשמעת כפי שנאמר שותפילת אמו עליו נשמעת, זה נקרא ישמעאל.

אכן, חז"ל מגלים, שזאת הייתה הסיבה לכך שאמו קראה לו ישמעאל, אולם הסיבה שאביו קרא לו ישמעאל כבר שייכת לזה שעתיד הקב"ה לשמוע את תפילתו שלנו, ממה שאותו ישמעאל יעשה לנו באחרית הימים, כי באמת, מצד התפילה שנשמעה היה ראוי לקרוא לו "ישמעאל", ובוזה שהוא נקרא בלשון עתיד "ישמע אל", כאן נמצא הרמז שהוא צריך להביא לעולם תפילה שמתקבלת. הוא בעצמו נולד בתפילה שהתקבלה, ולכן הוא נקרא על שם תפילה שמתקבלת, וממנו, תצא עוד תפילה שמתקבלת. "ישמע אל-ועם", תבוא תפילה היא שתקבל, כי עתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם.

לישמעאל יש כח של תפילה

כאן, עלינו להבין, כאן עומד הכח כנגד כח. ישמעאל הוא מביתו של אברהם. ישמעאל הוא מאמין. הוא מאמין באלקי אברהם, מתפלל לאלקי אברהם. משתחוה לאלקי אברהם. הרמב"ם כותב באחת האגרות, שאמות היחוד של הישמעאלים אין בה דופי. בישמעאלים אכן יש הרבה דופי, אבל באמות היחוד של ישמעאל אין בה דופי, היינו, הם מאמינים, הם פונים, הם משתחוים.

שמעת, כך סיפר רבנו, מאדם שסיפר זאת בשם אביו אשר כבר שנים רבות אינו חי עמנו, אביו היה משמש את ר' יהושע לייב דיסקין, והוא סיפר, שהמהר"ל דיסקין, אשר גר בעיר העתיקה ברובע המוסלמי, היה נזהר באופן מיוחד ומקפיד מאד, בעת אשר הישמעאלים היו פורשים כדרכם שטיח על הארץ וכורעים ומשתחוים, וכך הם מתפללים חמש פעמים ביום, היה ר' יהושע לייב מקפיד מאד שלא לעבור בתוך ד' אמות של ערבי משתחוה או מתפלל, דעתו הייתה שזאת תפילה, זה נקרא שהוא עומד לפני ה' בתפילה, זאת צורת עמידה לפני ה'. ואין זה כבירות השחר, אלא זאת תפילת שמונה עשרה. זאת התפילה של ישמעאל, זה בעצם סוד הכח שלו.

ישמעאל מחבר בין צורת אדם לשאר אומות

הנה, יש דבר תימה, בורא העולם מבטיח לאברהם אבינו שיוולד לו בן, ואברהם אבינו אומר "לו ישמעאל יחיה לפניך", הדבר נראה בלתי אפשרי, מה זאת אומרת "לו ישמעאל יחיה לפניך", המשמעות היא, שגם על ידי ישמעאל יוכלו להתקיים כל הבריתות שהקב"ה כרת עם אברהם, והרי זה לא יתכן, איך יתקיימו הבריתות על ידי ישמעאל, המשמעות היא כאילו אברהם אומר אם ישמעאל יחיה לפניך, דיני, די לי בזה, אולם איך יתקיימו הבריתות.

יסוד הדבר כפי הנראה, וכך משתמעים הדברים מתוך דברי הגר"א, כי הנה מפורש בכמה ספרים [נמצא כן בדברי האר"ל בעץ חיים שער מ"ב], שבין כל סוגי הבריא, דומם צומח חי מדבר, בין כל סוג וסוג של בריאה יש משהו שכלול משניהם. בין סוג לסוג, אין תהום. ישנה מערכת מסודרת, יש דברים מגשרים ומחברים, הדברים לא נפרדים לגמרי, אלא הם מתחברים על ידי משהו של ביניים, משהו באימצע.

וכן, בין דומם לצומח יש משהו שכלול משניהם, הוא דומם, ויש בו כוחות צמיחה, זהו הדבר הנקרא בלשון האר"ל "קורלי" [אלמגוים]. בין צומח לחי יש את אדני השדה, אשר עליו שנינו במשנה בכלאים (פ"ח מ"ה). בין חי למדבר יש את הקופים, וכפי שידועים דברי הגמרא בפרק חלק ששליש מדור הפלגה נעשו קופים. הקופים הללו יש להם קירבה גדולה לצורת אדם, והדברים ידועים, עד כדי כך שלפעמים ישנם דברים מפתיעים מאד.

הגר"א מוסיף, שבין ארץ ישראל לחוץ לארץ, למדינות הים, יש את עבר הירדן, שהיא קצת ארץ ישראל, אכן היא רק קצת, וכפי שקורא לה יהושע (יהושע כ"ב י"ט) "אך אם טמאה ארץ אחתכם". בין לשון הקדש לכל לשונות לע"ז, יש את לשון התרגום, לשון ארמית, שהיא לשון ביניים, יש בה משהו ויש בה משהו. ובין ישראל לעמים, היינו בין צורת אדם למה שלא נקרא צורת אדם, יש "פרא אדם", זה לא אדם לגמרי אלא צד מסוים של אדם, זה ישמעאל.

הנה, ישמעאל הוא בן ביתו של אברהם, וכתוב בפירוש בדברי הרמב"ל (בספר קנאת ה' צבאות), שהישמעאלים יש להם צד קירבה אל הקדושה, הם מבית אברהם, הם לא פוגעים, חלילה, באלוקות. הם אינם כמו עשו אשר הם עובדי עבודה זרה ופוגעים באלקות, לישמעאלים יש רק נבואת שקר אבל באלקות הם לא פוגעים, אין להם אלהים אחרים, חלילה, וכל מה שנתחדש ונתגלה בביתו של אברהם, יכול לעבור דרכם לכל באי עולם, יש להם רגל אחת בביתו של אברהם.

לכן, יש להם חלק במילה, יש להם חלק בארץ. היינו, יש להם אחיזה בארץ, יש להם חיבור למצוות מילה, יש להם רגל אחת פה ויש להם רגל אחת שם. הם גוים, הם אומות העולם,

אבל יש להם צד חיבור לאברהם אבינו. דרכם, מה שאברהם אבינו חידש והביא לעולם, יכול לעבור לכל באי עולם.

וכן, שכשאברהם אבינו אומר לבורא העולם "לו ישמעאל יחיה לפניך", הכוונה היא, כפשוטו. שכל הבריתות כולן, כמו שהן, יכולות להתקיים על ידי ישמעאל, מפני שאברהם אבינו נקרא אב לכל מי שבא ונכנס תחת כנפי השכינה, וישמעאל הוא הגשר שעל ידו באים ונכנסים תחת כנפי השכינה. "ישמעאל יחיה לפניך", גם על ידו יכולים להתקיים כל הבריתות. כי הנה, הדין הוא, כפי שנפסק להלכה, שגם מביא ביכורים וקורא, הוא יכול לומר "כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש", האבות הם גם אבותיו של הגר, כי אברהם אבינו, כלשון הרמב"ם בהלכות ביכורים (פ"ד ה"ג), "הרי הוא אב לכל מי שבא ונכנס תחת כנפי השכינה", זה נקרא אבותינו, והכונה באברהם היא, גם אברהם, גם יצחק וגם יעקב, כי הוא יכול לומר לאבותינו, המעלה הזאת היא מעלה של האבות, הם אבות לכל מי שבא ונכנס תחת כנפי השכינה.

וכן, הדבר פשוט, שכאשר אברהם אומר "לו ישמעאל יחיה לפניך", על ידו יתקיימו כל הבריתות, גם על ידי ישמעאל יכולים כל הבריתות להתקיים. ישמעאל יכול להביא את כל האומות אל אברהם. ישמעאל עצמו הוא לא זרע אברהם, אבל, למרות שזה פחות שכיח, גם הוא יכול להביא לכך, גם על ידו יכולים להגיע. מה שמחבר בין בית אברהם לאומות העולם, שהם רחוקים מאד מזה, זה ישמעאל. "לו ישמעאל יחיה לפניך", על ידו יתקיימו הבריתות, היינו, לישמעאל יש צד חזק מאד של חיבור, לאברהם.

הנה, העניין של "תפילות אבות תיקנום", שייך גם לישמעאל, מכח אותה התקנה שתקן אברהם, שהוא הראשון והוא שורש הכל, "בין חותמים", הוא תיקן את התפילות, הרי שישמעאל מתפלל, עם הכח של אבות תיקנום, לענין זה הוא נמצא בביתו של אברהם. זה הצד אדם שיש בו.

ה"בן יהודי" כותב במסכת ברכות, שהנעלם של "אדם" זה "מתפלל". [היינו האותיות המשלימות את אותיות אל"ף דל"ת מ"ם של שם אד"ם, והם ל"ף מא, ל"ת מד, ומ' ממי], אכן, זה גם הנעלם של ישמעאל, היינו, הנעלם של השם אדם שבישמעאל, נכון הדבר שהוא פרא אדם, אבל הוא פרא מתפלל.

התשובה לישמעאל היא רק תפילת אבות

כיון, שכאמור, חז"ל מגלים לנו, ששם ישמעאל, הוא בעצם "ארכביה אתרי רכשי" (כלשון הגמרא בכתובות נ"ח ע"ב), יש כאן צד אחד שהוא שמיעת התפילה שלו, ויש כאן עוד צד, והוא הבטחה שבורא העולם ישמע את תפילותינו שלנו מהצרות שהוא יעשה לנו, כמו שנאמר "ישמע אל-ועם", ישמע אל-את תפילותינו. וכפי שנחבאר, משמעות אחת הרי כתובה בפסוק, בדברי המלאך להגר "וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל ענין". ומאידך, מגלים לנו חז"ל שהכוונה בשם ישמעאל היא שבורא העולם ישמע את תפילותינו שלנו. והתשובה לשתיה המשמעות האלו היא שהגר קראה את השם שהמלאך ציה עליה, אולם המלאך לא ציה על אברהם לקרא לו בשם ישמעאל והוא קרא לו כך מעצמו, אברהם כיוון מדעתו לשם הזה, וכוונתו היא כמו שכתוב בפרקי דרבי אליעזר, שבורא העולם ישמע את תפילת זרע אברהם ממה שישמעאל עתיד לעשות להם באחרית הימים.

נמצא, כאן אנו מתמודדים עם ישמעאל, כאן נמצא הסכסוך, כאן נמצא הריב. ידי עשו מכוונים להשתק את קול יעקב, ואילו ישמעאל מתכוין לבטל את העבודה של יצחק. מה שנשתייר מהעבודה של יצחק זו העבודה שבלב, זה הדבר היחיד שנשתייר בידינו.

עלינו לזכור, אם אנתנו רוצים, באיזה אופן שהוא, לעבור את הצרות, אלו צרות שהן מחוץ המציאות, זאת גידרת גלות שנגזרה עלינו, זו אחריתה וסופה, סוף הגלות היא ישמעאל, והם אלו שמעכבים אותנו מלגמור את הגלות ולהיכנס לארץ. הם מעכבים, וכל זמן שהם נמצאים הם לא יתנו, כל זמן שכוחם איתם הם לא יתנו. הם לא עתידים לתת לחיות כאן, אין בזה כל חידוש, כל אחד יודע זאת, והם גם לא עתידים להיות טובים יותר.

התשובה לדבר כזה צריכה להיות, שהתפילה שלנו תכריע כנגד התפילה שלהם. התפילה שלנו צריכה להכריע כנגד התפילה שלהם. התפילה שלנו צריכה להיות תפילת אבות תיקנום. תפילת אבות תיקנום זאת תפילה שבאה מתוך יסוד האמונה שיסוד האבות, תפילה אמיתית, תפילה שבאה מעומק הלב, תפילה שהיא כולה אמונה. רק תפילה כזאת, תציל אותנו, ממה שחלילה הם רוצים לעשות לנו. רק תפילה אמיתית.

כאן צריכה להיות ההכרעה. הם באים אלינו, הם באים נגדנו, מכוחו של אברהם, וכפי שהזכרנו את דברי הוזהר, הם באים מכח המילה, הברית שנכרתה עם אברהם נמצאת גם איתם, והם מביתו של אברהם, ואברהם אומר "לו ישמעאל יחיה לפניך", הצד הזה, השם "אל" שבשם, הכח והעוצמה שיש להם זה מכוחו של אברהם.

ה' יעזורנו, אבל הדבר שאנו צריכים לעשות, הדבר שבו עלינו להתחזק באמת, הוא, להשתדל להתפלל את התפילות שאבות תיקנום. אלה התפילות אשר הם יעמדו לנו, כאמור, השם שאברהם נתן לישמעאל, הוא השם שאומר שעתיד הקב"ה לשמוע נאקת העם ממה שיעשו ישמעאל באחרית הימים, היינו, ממה שישמעאל עושים לנו היום.

זה הדבר. הידיעה הזאת זו ידיעה הכרחית, זה מה שחז"ל מלמדים אותנו, ואנו חייבים לדעת זאת, אין לנו דרך אחרת. אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, בכחית אבינו. בארנו בעבר שאל אבינו שבשמים אנו פונים עם "תפילות אבות תיקנום" ואל מלכנו, אנו פונים עם תפילות כנגד תמידים תיקנום, אבל כאן אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים. כאן אנו צריכים לפנות עם תפילות אבות תיקנום, אלו תפילות שהן רק מכח מה שהאבות יסרו. תפילה שבאה מעומק האמונה שבלב, שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים.

ה' יעזור לנו, ובעזרת השם, נישע במהרה בימינו. ומי שאמר לעולמו די, יאמר לצרותינו די.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויצא תשפ"ג

אם בית אלוקים, דרך עכשיו נודע לו שהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ולא רק מקום תפילה, ומיד קראו בית, דעד עכשיו לא ידע שמקום זה הוא בגדר 'בית', וכיון שהוא מקום קדוש, ממילא יש בו קדושת מקום, וזהו שאמר יעקב שאילו ידע לא היה ישן.

על כן קרא שמו לוי. (כ"ט, ל"ד). וכתב רש"י, בכלום כתיב ותקרא, וזה כתוב בו קרא, ויש מדרש אנדה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוחו במתנות, קראו לוי.

וצריך ביאור מפני מה באמת לא ניתן ללוי שמו ע"י אביו ואמו, כפי שהיה אצל שאר הבנים.

עוד צריך ביאור לשם מה היה צריך שיבא לוי לפני הקב"ה. עוד צריך ביאור מהו הענין שיהיה שמו נקרא על שם שזכה בכ"ד מתנות כהונה. גם צריך ביאור מה שאמרו שלוחו במתנות, וצריך ביאור איזה תורת לווייה יש במתנות, ואיזה דבר המתנות מלווין.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל כתב ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות את דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך ה' חלו, והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך.

ומבואר דשבט לוי חל בו תורת הבדלה, שנעשה מובדל משאר ישראל, בשביל לעבוד את ה' ולשרתו.

מעתה יש לבאר, דלשם הבדלה זו הובא לוי לפני הקב"ה דבזה שבא לפני הקב"ה, בזה חלה ההבדלה, ועל ידי שהובא לפני הקב"ה נעשה מובדל לעבודת ה' ושירותו. ויש לומר דכיון שהובדל להיות עובד ומשרת ה', לכן אין שמו מסור ביד אביו ואמו לקרותו. [ומצינו בפר' וזאת הברכה דנאמר על לוי 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו'].

ולפי זה יש לבאר למה נקרא שמו ע"ש זכיותו בכ"ד מתנות כהונה, דהרי הזכיה בכ"ד מתנות כהונה אינה זכיה בעלמא, אלא היא זכיה מכח מה שהובדלו הלויים לעבוד את ה' ולשרתו, וכמש"כ הרמב"ם שאין הלויים זוכין בכח גופן, אלא הקב"ה זוכה להם, והכ"ד מתנות כהונה, הם הם מהדברים שזכה להם הקב"ה, ונמצא דהכ"ד מתנות כהונה, אינם שכר בעלמא, אלא הם מעצם הענין שהובדלו, דבכלל ההבדלה הוא הענין שאינם זוכים לעצמם, אלא הקב"ה זכה להם, ועל כן מיד כשהבדילו, זיכה לו כ"ד מתנות כהונה לפרנסתו.

אכן יש ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי וגו'. (כ"ה, ט"ז). וכתב רש"י, שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה.

הנה הרי יעקב בא במיוחד להתפלל שם, וכמו שאמרו חז"ל, שכשבא יעקב לחרן, אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, ואיך ואנוכי לא ידעתי.

ונראה לבאר בזה, דשתי עניינים יש כאן, ענין אחד שהמקום הוא מקום תפילה, וזה ידע יעקב, ולכן יהב דעתיה למהדר, ועוד יש ענין נוסף שהמקום הוא בית אלוקים ושער השמים, ומכח זה יש במקום קדושה, והוא נעשה למקום קדוש, ועל זה אמר יעקב שלא ידע.

והנה בגמ' בפסחים דף פ"ח ע"א איתא, דאברהם קראו הר, שנאמר, אשר יאמר היום בהר ה' יראה, יצחק קראו שדה, שנאמר, ויצא יצחק לשוח בשדה, יעקב קראו בית, שנאמר, ויקרא את שם ההוא בית אל, ולכן הכתוב בישעיה (כ', ג') קורא לבית המקדש, 'בית אלוקי יעקב', דיעקב הוא שקראו בית. ומבואר דרך יעקב הוא דחידש ענין זה שהמקום הוא בית.

שוב הראוני בקרית ספר שכתב דקדושת הר הבית חל ע"י אברהם אבינו שקראו הר, וקדושת העזרה חל ע"י יצחק דקראו שדה, וקדושת הבית חל ע"י יעקב שקראו בית. הרי מבואר דע"י שקראו בית חל בו קדושת בית, והיינו דבזה שקראו בית אז הוא דנעשה לבית וחל ביה שם וקדושת בית.

והנה ענין בית הוא כמו שכתב רש"י שם, 'שקראו בית, מקום מיושב', כלומר דהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ושם הוא מקום החיבור של קודשא בריך הוא וישראל, ודבר זה נתחדש אצל יעקב אבינו שקראו בית. וכל ענין דבר זה נתחדש אצל יעקב רק עכשיו שניצב עליו ה', וכמבואר שרק אחר שהקיץ משנתו קראו בית, כמו שכתוב בפסוק י"ט, 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל', שמוזה הביאה הגמ' שיעקב קראו בית, הרי דרך במעשה זה של החלום, הוא דנקרא בית. ויש להוסיף דרך ע"י הלינה במקום הוא דחל ביה שם בית, כי הלינה היא מעשי דירה של בית, ורק ע"י שנשתמש בה בתשמישי בית ומעשה דירה, חל ביה שם בית.

מעתה נראה לומר דכל מה דהמקום הוא 'מקום קדוש', הוא רק מחמת שהוא בית אלוקים, והוא מקום קבוע להשראת השכינה, דבזה שהוא מקום מיושב וקבוע להשראת השכינה, נעשה המקום למקום קדוש, וזהו עצם הקדושה, שהוא מקום שיש בו השראת השכינה, ובזה הוא 'בית אלוקים'.

אשר לפי"ז יש לבאר, דמה שאמר יעקב 'ואנוכי לא ידעתי', הוא על ענין זה שזהו מקום קבוע להשראת השכינה, וכמו שאמר 'אין זה כי

אשר לפי זה נמצא דהכ"ד מתנות כהונה, הם תולדה מההבדלה, דבתולדה ממה שהובדלו הלויים, היה צריך לזכות להם כ"ד מתנות כהונה, וא"כ מבואר היטב דהכ"ד מתנות כהונה נחשבים לזיה, דהם נלוין למי שהובדל, דמכיוון שהובדל, צריך לזוותר במתנות.

מקומו של אדם.

ונראה לומר בזה עוד, דהנה בגמ' בשבת דף קי"ח ע"ב מבואר דבכתוב 'פרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה' נאמר שנחלתו של יעקב היא נחלה בלי מצרים, ואין לנחלתו גבול וקץ, ויכול לכבוש עוד ארצות לנחלתו.

והנה בספרי סוף פרשת עקב [והובא בתוס' בגיטין דף ה' ע"א] איתא דסוריא היא כיבוש יחיד משום שעדיין לא כבש את כל ארץ ישראל, וסמוך לפלטורא שלך לא הורשת ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובא, וכ"כ הרמב"ם פ"א מתרומות ה"ג שזהו הטעם דסוריא היא כיבוש יחיד. ומבואר דבשביל שיוכל לכבוש עוד ארצות, צריך קודם לזה שיכבוש את כל ארץ ישראל.

ולפי זה יש לומר דבזה שקיפל את כל ארץ ישראל תחתיו, היינו שכבר כולה כבושה על ידו, ועל כן אחר זאת יכול הוא לפרוץ ולכבוש עוד ארצות לנחלתו, אבל קודם שיגמור את כיבוש ארץ ישראל אין מועיל כיבוש שאר ארצות.

ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא. (כ"ט, י"ב). וכתב רש"י אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות.

וצריך ביאור דלכאורה הרי לבסוף היה שלבן הטענה ונתן לו את רחל במקום לאה, ונמצא דלא הצליח לעמוד כנגד רמאותו, ואיך אמר שיכול לו לעמוד נגד רמאותו.

אכן הביאור כי באמת יעקב הרי מסר סימנים לרחל, וסימנים אלו היה מונעים את רמאותו של לבן, אלא דרחל בצדקותה מסרה הסימנים ללאה, ונמצא דלרמאותו של לבן היה ליעקב עצה איך לעמוד כנגדו, ורק מחמת צדקותה של רחל לא הצליח יעקב לעמוד כנגד רמאותו של לבן, ונמצא דכנגד רמאותו של לבן יכול יעקב לעמוד, אבל לעמוד כנגד צדקתה של רחל זה אינו יכול.

ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה. (כ"ט, ז). פירש רש"י לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, א"ל הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אע"פ כן לא עת האסף המקנה. ולפי זה יש כאן שתי טענות, אחד אם הם שכירים, ואחד אם הם בעלים.

עוד יש לומר, דבאמת הכל טענה אחת מהלכות שכירות פועלים, דהנה מבואר בריש פרק הפועלים, דמועיקר דין תורה, שכיר מחוייב לעשות במלאכתו, עד צאת הכוכבים, וילפינן לה מהכתוב 'תזרה השמש יאספון', וכן נפסק בשו"ע ה"ו מ"ס' של"א, שהשוכר פועלים במקום שאין מנהג, או אם אמר להם אני שוכר אתכם כדין תורה, חייבין לעשות מלאכה עד צאת הכוכבים, אבל במקום שנהגו שלא להעריב, אינו יכול לכוף את הפועלים להעריב.

ולפי זה יש לומר דזהו שאמר להם יעקב אבינו, ד'עוד היום גדול', ולא השלמתם פעולת היום, והוסיף ואמר 'לא עת האסף המקנה', ר"ל דאין מנהג המקום שלא להעריב, דאם מנהג המקום היה שלא להעריב, הרי אינם מחוייבים להעריב, אבל כיון דלא עת האסף המקנה, אם כן מחוייבים אתם להשלים פעולת היום.

הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה. (כ"ח, י"ג י"ד). וכתב רש"י, קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו כארבע אמות שזה

יהיב דעתיה

מתוך משא היזוק מיוחד לתלמידי 'כנסת ישראל' שע"י מוסדות שובו בארה"ק - כסלו תשפ"ג

בגמרא בחולין דף צ"א כתוב על הפסוק ויפגע במקום, כי מטא לחרן, אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו, בעי למיהדר, כיון דהרהר בדעתיה למיהדר, קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום. ומבואר שכיון שיעקב אבינו סבר שראוי להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ורצה לחזור לאותו מקום, והרהר בדעתיה למיהדר, מיד קפצה לו הדרך, מיד בית המקדש היה אצלו. למדנו לימוד גדול ועצום, דעל ידי יהיב דעתיה, על ידי מהרהר בדעתיה למיהדר, על ידי זה לבד כבר זוכה שהמקום קופץ אליו, על ידי זה זוכה שהנהג' ניצב עליו, ועל ידי היהיב דעתיה מביאין לו את המקום עם כל קדושת המקום ועם כל מעלותיו. כמובן שבדרגת יעקב אבינו אין לנו השגה כלל, אבל נוכל רק להוציא מזה לימוד לנו בני אברהם יצחק ויעקב, שאם רק 'רוצים' אם רק 'יהיב דעתיה' אם רק 'מהרהר בדעתו', מן השמים יביאו לו את כל הנצרך, צריך רק רצון לעשיית הטוב, ומיד מן השמים יביאו את בית המקדש אצלו, וזהו לימוד עצום, לימוד נורא עד היכן הדברים מגיעים, אם אחד מישראל יהיב דעתיה לקיים מצוה, מיד בית המקדש יבוא אצלו, ויהיה זה מיד ואין צריך להמתין זמן. הגר"ח מוואלוז'ין כותב 'הנה ידוע כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה, נעשה רישומו למעלה, ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה, וסוכך באברתו והאדם בתווך, והוא לו לעזר ולסעד לגומרה', ומבואר שכבר בעת שעולה על רעיונו לעשות המצוה, עוד לפני שעשה, מיד כבר האור של הקדושה מקיף אותו, והוא גם עוזרו וסועדו לגומרה. וביאור הענין כי באמת בכל פעולה ומעשה יש שתי חלקים, הבחירה שהאדם בוחר בעשיית המעשה והפעולה, וזה נלמד מהפרשה של 'ובחרת בחיים', שבוה נכלל ההחלטה וההכרעה לבחור בטוב ולרצות בעשיית הטוב, ויש את עצם עשיית המעשה בפועל, והנה חלק המעשה אינו תמיד מסור ביד האדם, ואינו תלוי רק בהאדם עצמו, אבל חלק הבחירה והרצון זה מסור לגמרי ביד האדם, ותלוי רק בדעתו ורצונו איך ובמה לבחור. וכיון שהבחירה היא המסורה ביד האדם, כל שעשה את חלקו, ובחר בחיים, ויהיב דעתיה ומהרהר לעשות הטוב, חלק המעשה זה כבר יגמור ה' בעדו, כי חלק זה כבר אינו כל כך מסור בידו ואינו תלוי בו, ועל כן מן השמים כבר מסייעין אותו שיעלה בידו לגמור ולהוציא הדבר לפועל כשאיפתו ורצונו. ובוודאי שקיום המצוה הוא רק בעשיית המעשה מצוה, ולא סגי בשום החלטה או בחירה, כי בזה לא קיים המצוה כלל, ורק בהמעשה תלוי קיום המצוה, אבל העיקר מה שתלוי ביד האדם זהו הבחירה, כי הבחירה תלויה בו, ואז זוכה לסייע מן השמים בעשיית המעשה. ולמדנו הענין שהכל מוכן ומזומן, ואין צריך רק שירצה בטוב, ואין מחוסר אלא את ה'יהיב דעתיה'.

מצוה קפ

לעשות לעדים זוממים

כמו שדימו לעשות

שנאמר ועשיתם לו כאשר

דעדים זוממין שהעידו על שורו של פלוני שהרג אדם והוזמו אין משלמין את הכופר, וטעמא משום דכופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו. ומפרש רש"י "שלא הרג שורם אדם". ודבריו טעונים הסבר דבכל עדות שזממו מתחייבים בעונש על עבירה שלא עברו בעצמם, ומאי שנא עדות על כופר שלא עשו בעצמם משאר עדות.

ובריטב"א הביא את דברי רבינו תם המבאר דלענין כפרה בעינן שיעשו מעשה, וכשם שבכדי להתחייב בקרבן שבא לכפרה בעינן מעשה ממש להתחייב כדכתיב "תורה אחת... לעושה בשגגה" (במדבר טו כט), והיכא דלא עשו מעשה כגון מגדף ועדים זוממין אינם מתחייבים בקרבן. כך בכל עונש שבא לכפרה אין מתחייבים אלא כשעשו מעשה ולכן אין עדים זוממין מתחייבים בכופר שבא לכפרה.

פשוט נוסף הביא הריטב"א בשם הרמב"ן דחיוב כופר אינו עונש לעצמו, אלא מי שהרג שורו את הנפש מתחייב מיתה בידי שמים, ובמקום המיתה משלם כופר. אבל עדות דעדים זוממין לא מעלה ולא מוריד, דאין אפשרות לחייב ע"פ עדותם מיתה בידי שמים דאין השמים צריכין לעדותן כלל. ומש"ה אין אפשרות לחייבם בעונש 'כאשר זמם' לשלם את הכופר, דלא זממו חיוב זה.

ולכאור' פליגי ר"ת והרמב"ן בגדר החיוב של עונש 'כאשר זמם'. דנראה דלדעת ר"ת החיוב הוא רק על העדות ונענשים על 'כאשר זמם'. דלפי מה שביאר עדים זוממין אין משלמין את הכופר דאינם נענשים בעונש שבא לכפרה כיון שלא נעשה בו מעשה, ולכאור' כופר עצמו בא על עבירה שאין עימה מעשה, דבעל השור לא שמר את שורו כראוי ויצא השור והרג את הנפש, וחידשה תורה דאעפ"כ משלם את הכופר. אולם עדים זוממין שלא נתחדש בהם דין כופר, אין נענשין בדבר שבא לכפרה. ואי אמרי' דמחויבים כאילו הרג שורם אדם, היה להם להתחייב בכופר אע"פ שלא עשו מעשה כשם שהמחויב בכופר עצמו משלם אע"פ שלא עשה מעשה. ומוכח דס"ל לר"ת דהחיוב של עדים זוממין אינו אלא על העדות שהעידו וכיון שלא עשו מעשה אין נענשין בעונש שבא לכפרה.

מאידך, הרמב"ן מפרש דכופר שאני דא"א לחייב עדים זוממין בעונש שרצו לחייב, דאם לא הוזמו היו מחייבים את הנידון מיתה בידי שמים, וליכא חיוב כאשר זמם על עדותם. הרי דסבר דעונש כאשר זמם מחייב להחשיב את העדים כאילו עברו בעצמם את העבירה, ולכן היכא דהעדו מתחייבת מיתה בידי שמים, אע"פ שבעדותם היה מתחייב הנידון לשלם את הכופר, מ"מ נחשב כאילו עשו בעצמם את העבירה ואינם משלמים את הכופר. ואי אמרי' דעונש כאשר זמם הוא על העדות וצריכים לשלם את סכום הכסף שרצו להפסיד, היה להם להתחייב אף בכופר, דזהו העונש שרצו לחייב.

כאשר זמם' במזון

ובעצם הדבר צריך ביאור כיצד מחייבים עונש 'כאשר זמם', דאם

אחר שהביא הרמב"ם את המצוות לדון ולהעיד בבי"ד על כל דיניהם, מנה מצוה נוספת להעניש עדים שהעידו שקר על אחר והוזמו בבי"ד, בעונש שזממו שיענש אותו שהעידו עליו. ומצוה זו טעונה פירוש מאחר ויש סתירות רבות בעניינה.

האם עונש כאשר זמם על העדות או שהעדים נחשבים כאילו עברו את העבירה שהעידו עליה

ראשית יש לדון בגדר העונש, האם נענשים על העדות שהעידו, ונקבע בתורה עונש מיוחד לעשות לעדים 'כאשר זמם לעשות לאחיו', לענשם במיתה אם העידו על חיוב נפשות או במלקות אם העידו על לאו, או ממון אם רצו לחייב ממון. ואפשר שדין 'כאשר זמם' מחייב להעניש את העדים כאילו עברו בעצמם על העבירה שהעידו עליה. וכגון שהעידו על פלוני שחילל את השבת ודינו בסקילה או העידו שעבר על לאו וחייב מלקות והוזמו. דאפשר דנענשים על העדות מדין "כאשר זמם", או שדנים אותם כאילו הם עצמם חיללו את השבת או עברו על לאו, ונענשים בסקילה כמחללי שבת.

ראיות רבות יש לכאן לכאן, ונציג את חלקם.

כתבו התוס' (מכות ד.) דכשם דלענין עונש מלקות בעינן אזהרה כדי להעניש את העובר על לאו ומאידך עונש ממון לא בעי אזהרה, כך עדים זוממין שרצו לחייב מלקות צריכים אזהרה לענשם מלקות מדין 'כאשר זמם' ואילו עדים שבאו לחייב ממון אין צריכים אזהרה לענשם ממון מדין 'כאשר זמם'. והנה אי נימא שמחויבים מדין 'כאשר זמם' על העדות, אין על העדים חיוב מלקות ולא ממון אלא חייבים על עבירת הלאו בכל גווני, רק העונש בפועל שונה לפי מה שזממו, ולא שייך לחלק בין עונש מלקות לעונש ממון לענין אזהרה. ומדברי התוס' נראה שדנים את העדים כאילו עברו בעצמם את העבירה, ואהכי לענין אזהרה תלוי אם נתחייבו במלקות או בממון.

עוד יש ללמוד מהא דבגמ' בכתובות (ג.) בעי למילף מעדים זוממין ומחובל בחבירו בהצד השוה שבהן דבמקום חיוב מיתה ומלקות, אין נענשין אלא בחמור שבהם, ופריך "מה להצד השוה שבהן שכן יש בהם צד חמור". ומפרש ר"ת בתוס' את הצד החמור בעדים זוממין, דאפשר שבעדים זוממין יהיה הצד החמור של החובל, כגון שהעידו בו שחבל בחבירו ומתחייבים בחמישה דברים שרצו לחייב וזהו הצד החמור שבהם. ובוודאי אין להחשיב את חיוב חמישה דברים של עדים זוממין כחמישה עונשים אלא אם כן רואים אותם כאילו חבלו בעצמם. דאם חייבים רק מצד 'כאשר זמם' עברו רק על איסור אחד ומשלמים את הסכום הכולל את כל פרטי הנזק והצער וכו' אותו זממו לחייב. ואין משמעות לפרטי התשלום, להחשיב את תשלום הנזק והצער והריפוי והשבת והבושת כעונשים נפרדים.

מחלוקת הראשונים בפטור מ'כאשר זמם' בעדות על חיוב כופר

ומצד אחר נראה שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים. דבגמ' (שם ב.)

החייב הוא להפסיד אותם את מה שרצו להפסיד את האדם שהעידו עליו, כיצד דנים עדים שהעידו על פלוני שלוח מחבירו מאתיים זוז והוזמו. דאם באנו לעשותם כלוים שחייבים לשלם מאתיים זוז ניהא, אך מה טעם להחשיבם כאילו לוו הם מאותו שזממו עליו דווקא, ולהעמידם במקומו. וכמו כן יש לשאול בשנים שהעידו את פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה, שמתחייבים לשלם לו כתובה, והלא אין חיוב כתובה כלפיו. וכע"ז במקום שהעידו שפלוני מכר את שדהו וכל כיו"ב, היאך מחייבים אותם כאילו מכרו את השדה שלהם לאותו שזממו עליו, ומה שייכותו לזה.

יש שרצו לחלק בין עדים זוממין שזממו לחייב ממון לבין עדים זוממין שרצו לחייב מיתה או מלקות, דזוממין שרצו לחייב ממון מחויבים מצד עונש 'כאשר זמם' לשלם את הממון כפי מה שרצו להפסיד, ואילו כשרצו לחייב מלקות או מיתה נכנסים תחת הנידון להחשיבם כאילו עשו בעצמם. ורחוק לחלק כן, דמה"ת שיהיו ב' דינים שונים בעונש 'כאשר זמם'.

עד זומם חייב במיטב מדין מזיק

הגמ' בב"ק (ד:) מונה את עדים זוממין כא' מכ"ד אבות נזיקין ונפק"מ לענין שחייבים לשלם ממיטב. וכתבו התוס' (שם ה.) דלא מיירי שזממו לחייב תשלום ממיטב, וכגון שאמרו ששורו הזיק, דמדין כאשר זמם מחויב לשלם ממיטב ולא מצד שהוא מזיק. אלא מיירי כגון שהעידו על שור תם שהזיק דדינו לשלם מגופו או שהעידו על פלוני שחייב לחבירו מאתיים זוז שמשלם בבינונית, וכיון שהעדים מחויבים בעונש כאשר זמם ויש להם דיני מזיק, משלמים ממיטב. ולכא' נתחדשה כאן הגדרה אחרת בעונש 'כאשר זמם', דאם נענשים בעונש אותו זממו לחייב, מה שייך לחייבם לשלם ממיטב, והא העידו על חיוב תשלום מזיבורית. ואף אי נימא דמחויבים לשלם על העדות מדין כאשר זמם, מנין לנו לחייבם במיטב. וכ"ת דזה מה שנתחדש בגמ' שעד זומם חשוב כמזיק, יש כאן ב' דינים שונים בעונש כאשר זמם וצ"ב.

והרשב"א הביא את הראב"ד דפליג ואמר דאין משלמין יותר ממה שזממו, ואם העידו על כתובת אשה או על שור תם שהזיק אינם משלמין ממיטב, והא דקרי לעדים זוממין אב מפני שמשלמים ממיטב בעלמא ולא מגופו.

סתירה נוספת יש להקשות מדברים שהובאו בשם הגר"ח הלוי (סטנס"ל) דאע"פ שכל מזיק הקדש פטור מלשלם כיון ד'דעהו' כתיב, מ"מ עדים זוממין שרצו לחייב את ההקדש, כגון שמכרו חפץ פלוני וכיו"ב, משלמים את מה שזממו דאינם שייכים לתשלום של מזיק אלא עונש בפ"ע. ולכא' הוא דלא כהגמ' בב"ק דעדים זוממין מנויים כמזיק עם שאר אבות נזיקין.

'כאשר זמם' הוא חיוב של ב"ד

והנראה בביאור מצוה זו של עונש 'כאשר זמם', דזה פשוט דמתחייבים בעונש אותו זממו לחייב, אמנם יש לידע מה זממו. דאי אפשר לומר שכאשר העידו על אדם שאכל דבר איסור ומחויב מלקות, שיש לחייבם במלקות על העדות מדין כאשר זמם, היות וחיוב מלקות הינו רק על עבירת לאו שמתחייבים עליה מלקות, ובלא

סיבת החיוב אין עליהם עונש מלקות ואם יכו אותם לא קבלו 'מלקות' אלא מכות סתם. וכעין שכתב בחי' הגר"ח (פ"כ מהל' עדות ה"ב) דלא שייך במלקות כאשר זמם ולא כאשר עשה, דאם הלכו על פיהם בטעות, לא נתקיים דין מלקות אלא היכו מכות בעלמא. מאידך א"א להחשיבם לגמרי כאילו עשו את העבירה, אלא יש לומר דאין נענשים רק בעונש שזממו אלא מטילים עליהם את החיוב של ב"ד שרצו לחייב. והיינו דהדין של 'כאשר זמם' מחייב דהיכא שהעידו על פלוני שחילל את השבת והוזמו, מטילים עליהם עונש של מחללי שבת ומחויבים סקילה של מחללי שבת. ונמצא ש'כאשר זמם' הוא הסיבה לחייב אותם בעונש, והעונש הוא 'סקילה של מחללי שבת', והטעם, מאחר וזה גופא מה שזממו כשהעידו בשקר על פלוני שחילל את השבת ורצו לחייבו סקילה של מחלל שבת.

וה"נ בעדות ממון אין דנים אותם רק מצד שרצו להפסיד לאותו שהעידו עליו סכום מסוים, אלא דנים אותם כמי שרצו להטיל עליו חיוב ממון של ב"ד, ובה מתחייבים כשהוזמו. דהיכא שהעידו שפלוני חייב לחבירו מאתיים זוז, נענשים שיהיו הם חייבים מאתיים זוז.

וכן נראה ממש"כ הרמב"ם (פ"ח מהל' עדות ה"ב) דעדים שהוכחו ע"י עדים אחרים אינם מתחייבים בעונש כאשר זמם, לפי שאין אנו יודעין איזו כת היא השקרנית. ויש שהקשו על הרמב"ם מה הוצרך לטעם זה, הא ליכא חיוב כאשר זמם בהכחשה אלא בהזמה, כדחזינן בגמ' (ב"ק ע"ד) דבבא הרוג ברגליו ונודע שהעדים שקרנים אינם מחויבים בעונש 'כאשר זמם' וה"נ עדים שהוכחו. וצריך לפרש דבבא הרוג ברגליו נודע שמעיקרא לא היתה כאן עדות כלל, ואף שנגמר הדין על פי העדים הרי זה דין בטעות ולא עשו העדים מאומה. אמנם בהכחשה שנתקבלה עדות ובי"ד פסקו על פיהם, יש מקום לומר שיתחייבו העדים ב'כאשר זמם' כשהוכחו, דנעשה דין על פיהם.

וממילא לגבי כופר א"ש דרצו לחייב בעונש שבי"ד פסק, וזה א"א או מטעם שעונש שבא לכפרה ניתן רק על מקום שנעשה מעשה כדברי הר"ן, או מטעם שהעדות מחייבת מיתה בידי שמים וחלף זה ניתן הכופר, ואין השמים צריכים לעדותן.

וכן הוא לענין חיוב ממון מתחייבים העדים שהוזמו בחיוב שרצו לחייב, ואם זממו לחייב אדם לשלם כתובה, מתחייבים מדין 'כאשר זמם' שיהיו הם חייבים בחיוב ב"ד זה לשלם כתובה, ולא כאילו הם משלמים כתובה כבעל שגירש את אשתו אלא ע"י שחייבום ב"ד לשלם תשלום זה. וכן בכל מקום לפי עניינו יש לדון מה שרצו לחייב.

וכיון שאמרו חכמים דעדים זוממים הם מאבות נזיקין, יש להם לשלם את מה שחייבום חכמים ממיטב, דאחר שחל החיוב כלפי זה שזממו עליו יש להם לשלם ממיטב כשאר נזיקין.

נמצא - עדים שהוזמו נענשים בעונש אותו רצו לחייב את האדם שהעידו עליו, וכשנפסק דינם חל עליהם חיוב ב"ד כשם שבי"ד מחייבים את המחויב עצמו. וכן כשזממו להפסיד ממון נחשבים כאילו ב"ד פסקו את דינם שחייבים תשלום זה.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמדו בישיה"ק

גולה למקום תורה

לעולם, והיינו שחלק מצורת הלימוד עצמה היא באופן של 'גלות'. והא מילתא אית בה טובא לאשמועינן, מהי אותה גלות שנצרכת לכל אחד ואחד החפץ לדעת את ה'.

וביאור הדברים נראה בהקדם דברי הגמ' ריש סוטה (ב', א') ובשאר דוכתי, "אמר רב יהודה אמר רב, ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני".

וכבר ביארנו מקדמת דנא, שלא לחינם נגזרים דוקא שלושת דברים אלו על האדם ארבעים יום קודם יצירתו, כיון שיצירת הולד היא הזמן שבו נקבע עצם צורת האדם, מה יהיו חייו ואיך הוא ייראה עלי אדמות, וכל שלושת הדברים שנאמרו בגמרא הם דברים הנוגעים לעיקר צורת האדם ומהווים חלק מהחיים שמיוחדים לו. בת זוגו של האדם, אין צורך לבאר מדוע היא חלק ממנו, אך הוא הדין גם לענין ביתו של האדם ושדהו (שהיא צורת מלאכתו בעולם), שגם אלו הם דברים שמהווים חלק ממנו עצמו.

ביתו של האדם, שהוא מקומו ומשכנו, אינו פיסה גיאוגרפית גרידא שעליה הוא מניח את גופו או חפציו, אלא חלק מאישיותו. בן אדם שגר במקום מסוים הוא בן אדם אחד, ובן אדם שגר במקום אחר הוא אדם אחר. כאשר האדם עובר ממקום למקום, לא את המקום בלבד הוא משנה כי אם את עצמו, מאחר שיש בו חלק בתוככי נפשו שקשור אל המקום שהיה בו, וכאשר הוא עוזב את מקומו - הרי הוא מניח חלק מעצמו ומעבירו למקום חדש שלא היה עד הנה.

גם כאשר האדם עובר אין ספור מקומות בימי חייו, הוא מחדש כל הזמן מקומות חדשים בתוך תוכו, שכולם נגזרים עוד קודם יצירתו - ארבעים יום קודם יצירת הולד, בזמן שנגזר עליו מה תהיה צורת נפשו בזה העולם, ועל פי גזירה זו הוא מתיישב כל הזמן במקומות שיועדו לו משמים - שהם יהיו חלק ממנו.

מטעם זה יש משמעות מיוחדת ל'הוי גולה למקום תורה' על פי פשוטו, שהאדם יעקור את מקומו הקודם, את עירו ואת מדינתו, וילך לו מחדש אל ארץ לא זרועה כדי להיות במקום תורה. לא די להכנס אל מקום התורה, אלא צריכים לעזוב את המקום הקודם, וכך להכנס ולקנות את דברי התורה.

כי התורה - אינה קנין בעלמא של הכנסה לרשות, אלא היא דורשת התמסרות מוחלטת ונטיה מתוך פשוטן של החיים, שהאדם לא ישייר מאומה לעצמו אלא יבין שכל החיים הם רק התורה ותו לא. אם האדם ישייר מקום לעצמו - אז הוא יהיה אדם לעצמו, והתורה תהיה דבר לעצמה, ושני הדברים ישארו כך ולא יתחברו ביחד לעולם. רק כאשר האדם עוזב את ה'אדם' שבו ומפקיר עצמו על דברי תורה - אז הוא והתורה מתמזגים לאישיות אחת, שאינה אלא תורה ולא זולתה.

ואלו הם המילים שחוזרים חז"ל ומדגישים פעם אחר פעם, שתלמידי חכמים הם האנשים שמכתתים את רגליהם ממדינה למדינה ומעיר לעיר ללמוד תורה, הם לא נשארים במקום הקודם, במקום שהיה חלק מאישיותם עד עתה, אלא קובעים מחדש שכעת המקום הבלעדי שלהם הוא מקום אחד - 'מקום תורה', ורק כך הם קונים את התורה אל תוכם, כי אכן - 'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם'.

אך פשוט, שאף אם יש מעלה מיוחדת בעזיבת המקום הטבעי, אין הדברים אמורים דוקא במעבר הפיזי מעיר לעיר, ואחרי כוונת הלב הם הם הדברים. מי שמקום מגוריו בירושלים, אינו צריך ללמוד דוקא בבני ברק בכדי לגדול תלמיד חכם, ומי שגר בבני ברק אינו צריך ליסוע

פרק ד' משנה י"ד "רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריו שחכיריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען"

הוי גולה למקום תורה:

בדברי רבי נהוראי מבוארים שלושה חלקים, החלק הראשון הוא 'הוי גולה למקום תורה', החלק השני 'אל תאמר שהיא תבוא אחריו שחכיריך יקיימוה בידך', והחלק האחרון הוא 'אל בינתך אל תשען', ומשמע לכאורה שישנו חוט המקשר בין שלושת חלקי המשנה, אך זה אינו מובן מה השייכות בין 'הוי גולה למקום תורה' לבין סיפא דמתניתין.

אך קודם ביאורם של דברים יש לנו לבאר מהי המשמעות בעצם הענין 'הוי גולה למקום תורה'. שהלא זאת כבר נודע לכל בא בשערים שהתורה נקנית ביגיעה, מתוך חיי צער ומיעוט שינה, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול. אך כאן בדברי המשנה מתבאר, שמלבד העמל הכללי לכשעצמו יש פן נוסף שנדרש בשביל קנין התורה, והוא הגלות - 'הוי גולה למקום תורה'. ודבר זה לא נתבאר לנו מה פשרו, מה יש באותה גלות שדוקא היא נצרכת ללימוד התורה, ומה יש בה יותר מכל יסורים אחרים שמסייעים ביד האדם לקנות את תלמודו.

ואכן דבר זה שנוי במשנה ומשולש בתלמוד, עד כמה אותה 'גלות' הינה חלק הכרחי שאי אפשר לאדם בלעדיו כדי לגדול במעלות התורה, ובמקומות רבים בדברי חז"ל מצינו שישנו ענין בפני עצמו לעזוב את המקום ולגלות למקום תורה כדי שיתקיים תלמודו בידו.

במסכת בבא בתרא פרק קמא (ח', א') דרשינן מהפסוק שנאמר במשנה תורה (דברים ל"ג, ג') "והם תוכו לרגליך" - "תני רב יוסף, אלו תלמידי חכמים, שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה", ומבואר להדיא שמעלת תלמידי החכמים נכרכת עם היותם 'מכתתים רגליהם', והיא תהילתם, שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה.

עוד אמרין בגמ' בברכות (ס"ג, ב'), "פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש, ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה (שמות ל"ג, ז)', והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה".

ובגמ' בעירובין (נ"ד, ב') "תנא דבי רב ענן, מאי דכתיב רכבי אתונות צחורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו (שופטים ה', י'), רכבי אתונות, אלו תלמידי חכמים, שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה".

הרי לנו מכל הנך שכאשר הכתובים עוסקים במעלתם של תלמידי חכמים ושל מבקשי ה', אין דגש על הלימוד עצמו דייקא אלא על הדרך שמובילה על הלימוד, והיא ההליכה מעיר לעיר וממדינה למדינה, והדבר אינו מבואר לנו כל צרכו מאי אכפת לן היכן האדם ילמד ומהי הדרך שהובילה אותו אל הלימוד, ומה מעלה יש בזה על פני כל עמל אחר בעיקר עסק התורה.

ותירה מזו מצינו בדברי חז"ל במדרש משלי (ל"א, י"ד) וזו לשונו שם: "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה - אמר ר' שמעון בן חלפתא, אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם, ואין לחם אלא תורה, שנאמר (משלי ט', ה') לכו לחמו בלחמי".

כאן מבואר לנו שלא זו בלבד שמעלת הלימוד היא דוקא בהיות האדם גולה למקום תורה, אלא שבלי אותה גלות לא יוכל האדם לזכות לתורה, ו'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה

לירושלים. המובן בדברי חז"ל הוא למקומה של הנפש, שתקיא את החלב שינקת משדי אמה ותקבע את עצמה בתור אישיות של תורה. אם האדם משאיר לעצמו את כל האדם שהיה לו לפני שלמד, את הרצונות, את התאוות, ואת הנטיית האישיות, הוא יכול לעסוק בתורה שנים ארוכות, אבל לעולם התורה לא תהפוך לחלק ממנו, והוא לא יתהפך פתאום לאיש של תורה. בשביל להפוך לאיש כזה הוא מוכרח 'לגלות', לעזוב את עצמו ולהיקנות אל התורה.

אליבא דעובדא אפשר לומר, שאין הדברים נקבעים על פי הכתובת שבה מקום התורה נמצא, אלא על פי מידת השייכות שיש לאדם אל מקומו הקודם... כמה הוא נמצא בישיבה, וכמה הוא נמצא בחוץ. וגם בתוך היותו בין כותלי הישיבה, הוא יכול להמציא בחוצות קריה הרבה יותר מאשר בפנים...

רק בכדי לשבר את האוזן, אין צורך להרחיק נדוד לתקופות קדומות לפני מאות שנים, אלא אף בזמן היותי בחור לפני כמה עשרות שנים בודדות, לא היו רגילים לחזור הביתה כל שבועיים, שלושה שבועות או ירח ימים. במשך הזמן כולו היו חוזרים לבית שתי פעמים או שלוש, וכל משך הזמן היו נשארים בישיבה בלי עוד יציאה החוצה.

ואף מבחינת הקשר עצמו אל הבית, עיקר המקום היה הישיבה, והקשר אל המשפחה הסתכם בשיחות טלפון מסויימות, שגם הם התבצעו אחרי תהליך מורכב של הטלת אסימונים בתוך המכשיר אחד אחרי השני, שפעמים נבלעו פנימה ופעמים שהצליחה דרכם... לא היה את המושג שכל הזמן קשורים אל הבית בלי הפסקה, ומלבד זאת גם לומדים בישיבה...

הדרך לקנות דברי תורה היא להפוך את התורה למקום העיקרי - הוא הבית, הוא החיים, שם נמצאים, שם נושמים, וזה כל האדם. לא שייך לקנות דברי תורה בלי צורה של גלות מהמקום הקודם, וללא מסירת הנפש לחלוטין אל התורה.

בזמן ששימשתי כראש כולל, אמר לי הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל לומר לאברכים כדברים הבאים: אברך שיושב בתוך בית המדרש עם טלפון בתוך כיסו, שזמין כל הזמן לכל מאן דבעי, לרעייתו ולמשפחתו, יש על האשה לדעת כי היא עצמה המפסידה העיקרית מכל העניין... שהרי בשכר מה זוכה האשה לתורתה של בעלה? אומרת הגמרא בברכות (י"ז, א'); "אמר ליה רב לרבי חייה נשים במאי זכיין באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן", והנה, עם הגברייהו נמצאים בצורה זמינה כל הזמן עם קשר אל הבית, אין כאן 'אתנייהו גברייהו' ואין כאן 'נטרין לגברייהו'... הבעל נשאר יחד עם האשה, והיא כלל לא הביאה אותו לבית המדרש...

כמוכן שבזמנו נאמרו הדברים לפני האברכים כצורתם, אבל עלינו לדעת בתורת כל שכן, שאם האשה לא מביאה את הבעל אל בית המדרש בכזו צורה, על אחת כמה וכמה שהוא לא מביא את עצמו... אין שייך שאדם יביא את עצמו לתוך בית המדרש, כשהוא עצמו נשאר בחוץ? 'להביא את עצמו' פירושו שהוא אכן יביא את עצמו, כאן נמצא וכאן היה, והוא לא נותר באף מקום אחר.

על התורה נאמר (תהלים י"ט, ח') 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', ופירש השפת אמת (על פי דברי המדרש בכמה דוכתי) שהתורה היא 'משיבת נפש' כפשוטו ממש, כיון שבזמן שקיבלו ישראל את התורה פרחו נשמתן, ופירושו של ענין הוא שלא היתה להם יכולת לקבל את התורה באמצעות הנפש הקודמת שהיתה להם, הם היו מוכרחים לעזוב את הנפש שלשעבר ולקבל נפש חדשה ששייכת אך ורק לתורה - וכך לזכות ל'תורת ה' תמימה'...

הדברים הם כפשוטם, ש'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם', ורק על ידי כך שהאדם 'מגלה את עצמו' - את האישיות הקודמת שבו, בלי לשייר לעצמו עוד דברים אחרים מהצד שהוא שייך אליהם, אז הוא יכול להתחיל וללמוד תורה, תורה בצורה של קנין, ולחיות חיים של תורה.

אין הדבר תלוי בישיבה שבה האדם לומד וכמה מטרים רחוקים בינו לבין הבית, הוא יכול להיות באותה שכונה ובאותו רחוב ולגלות למקום תורה, ומאיך הוא יכול להיות בעיר אחרת ובמדינה אחרת, אבל להשאיר בתוך הבית הקודם... 'והיה כל מבקש ה' ייצא אל מחוץ למחנה' - בשביל לבקש את ה' באמת ולתבוע אולפנא, צריכים לצאת החוצה, ורק כך להכנס פנימה.

ואל בינתך אל תשען:

על פי הדברים האמורים 'ובן היטב כיצד כל דברי המשנה קשורים אחד לאחד בחדא מחתא, כי כולם עוסקים באותה 'גלות' שבה האדם מניח את עצמו ומתקשר אל התורה, ואף כי ראשית המשנה פותחת בעיקר בגלות המקום של עיר ועיר ומדינה ומדינה, גם המשך דבריה עוסקים בעזיבת העצמיות ומסירת הנפש אל התורה.

אלו הם דברי רבינו יונה לענין החלק השני שאומר רבי נהוראי: "ואל תאמר שהיא תבוא אחרך שחברין יקיימוה בידך - לא תשען על חברין אשר הלכו ללמוד כי יבאו וילמדוך, כי אתה בעצמך צריך לגלות עמהם ולרדוף אחרי התורה אם תרצה לדעת אותה", והיינו שצורת הלימוד צריכה להיות בדרך של נדעה נרדפה לדעת את ה', שהאדם 'בעצמו' יגלה עם חבריו וירדוף אחרי התורה, בלי לקבל אותה מבחוץ על סמך מה שאומרים לו וילמדו אותו, כי כך היא הדרך המחוייבת 'אם תרצה לדעת אותה'.

ועל כך מגיע סיום דברי המשנה, 'ואל בינתך אל תשען', שעליו כתב רבינו יונה 'שלא תסמוך על סברתך', כי זהו עיקר החלק שנותן לאדם לקנות דברי תורה על ליבו, שלא ישאיר בתוכו את כל אותם רצונות אנוכיים שחוסמים אותו מלהפתח אל מה שאומרת לו התורה, אלא יסיר מעליו את אותו 'עצמי' ויקשיב וישמע למה שאומרים החכמים.

יכולים לראות אפילו שניים שיושבים ועוסקים בלימוד בצוותא, אבל לומדים כל אחד ליד השני, ולא נותנים לעצמם לרגע אחד ללמוד אחד ביחד עם השני. זה נראה כביכול יש כאן דו שיח של חרשים, שכל אחד מדבר לעצמו בלי שהשני ישמע אותו, וכך הם יושבים שבועות וימים ולא לומדים רגע אחד ביחד. כל אחד נשאר באותו מקום שהיה, עם אותן סברות ודעות קדומות, ולא שומע אף לא כיוון אחד חדש שיפתח את מוחו.

אמת, טבע האדם הוא לחשוב שהוא צודק וסברתו היא האמיתית ואין בלתה, אבל עליו להבין שבדיק שיש לו את הכח לחשוב מחשבות כך יש גם להוא שיושב לצידו, וכפי שהצדק יכול להיות איתו כך הוא יכול להיות עם השני... לא שייך ללמוד ולהוסיף לקח ופלפול בלי שהאדם יניח לרגע את ה'עצמי' שלו שזועק 'אני ואפסי עוד' ויתבטל לשמוע את מה שאחרים אומרים לו.

ואם תימצא לומר, אולי זוהי 'הגלות' הגדולה עוד יותר, שהאדם יגלה מאותה דעה קדומה שהיה מונח בה עד צווארו וילמד כיצד ללמוד שיש גם לאחרים מה לומר, והדרך היחידה לקנות דברי תורה היא לשמוע ולהקשיב באמת את האמת.

ביודעי ובמכירי קאמינא, ואילו היה אפשר היה ניתן לנקוב בשמות ידועים ומפורסמים, של כאלו שהיו בידם את כל הכישורים והיכולות לגדול מעלה מעלה במעלות התורה - אבל בעייתם היחידה היתה שהם לא ידעו לשמוע צד שני. תמיד הם היו בטוחים שהם הצודקים, הם היודעים, אף אחד לא יוכל להגיד להם אחרת, וכך הם נשארו להתבוסס באותו מקום שקועים בתוך טעותם, עם אותה מחשבה של אני ואני ואין בלתי, בלי שיצליחו לצמוח להיכן שיכלו לצמוח.

וזה הוא אחד מן הדברים המעכבים את האדם מכל דרך העליה, שהוא נשאר תקוע בתוך עצמו ולא פותח את עיניו להביט את כל אלו שסביבו, אותה גאווה של 'אנוכי' לא נותנת לו ללמוד את סברותיהם של האחרים וכך הוא נשאר כל חייו באותה קטנות של המקום הקודם, בלי שיזכה לתורת ה' תמימה משיבת נפש ומחכימת פתי.

אלו שגדלו באמת הם רק אלו שידעו היטב כיצד לשמוע אחד מהשני ולקבל מכל אחד, ומאז ומתמיד היתה צורת הלימוד שהאדם אינו נמצא עם עצמו אלא מתחדד בחבורה ושומע את כל הדברים שעולים בבית המדרש וכך אף הוא עצמו גדול עוד יותר, וזו היתה מעלתם של תלמידי החכמים שבבל שקמו זה מפני זה - כי לא היה אחד שלא לימד משהו את חבריו, ולא היה אחד שנחשב כ'רב' במובן מסויים כלפי כל אחד מיושבי בית המדרש.

זהו החלק הנוסף של 'הוי גולה למקום תורה', שהאדם ישאיר לרגע את 'עצמו' בצד ויכנס לתוך המקום של תורה, המקום שבו מלמדים אותו מחדש את תורת ה' והוא מתבטל לחכמה האין סופית שגנוזה בתורה, שגדולה יותר מכל שיקולים צרים ומחשבות קטנוניות כאילו הוא הגדול מכולם ואין מה שיוכל ללמד אותו עוד, אלא מבין את מה שתורת ה' אומרת - ש'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם'.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת ויצא

התורה שומרת על ישראל

בעזרת ה' יתברך, נראה להתבונן בכמה הערות בענייני הפרשה ובענייני דיומא.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. יעקב מקיים את ציווי אביו ואמו ללכת אל בית לבן, ויוצא מבית הוריו בדרך אל חרן. לבן הרשע פקיע שמה, והיה מפורסם אז במאד מאד. כיון שכך, ידע יעקב שהוא הולך אל לוע הארי, אל מאורת הנחש, ולכן הוא מקדים רפואה למכה. ומהי הרפואה? מהו הנשק בו מצטייד יעקב טרם הליכתו לבית לבן? - תורה. ארבע עשרה שנים של שקידה ויגיעה בתורה כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה סח, יא) על הפסוק 'וישכב במקום ההוא' 'כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב'. כשיצא מבאר שבע הלך לבית מדרשם של שם ועבר לעסוק בתורה, והיה יושב ועוסק בתורה בלא לישון כלל וכלל, ורק לאחר ארבע עשרה שנה ביציאתו מבית המדרש כשהלך בדרך ללבן, 'וישכב במקום ההוא'.

וכל כך למה? כי יעקב יודע שאין שום דרך אחרת לנצח את לבן, מבלעדי התורה. אין נשק אחר לנצח בו את לבן. ולא רק את לבן, אלא גם שחור... כל אחד ואחד מאויבי ישראל, אין אפשרות לישראל לנצח אותו, מלבד בכח התורה.

גם שונאי ישראל שקמו במשך כל הדורות ידעו שכאשר יש תורה בקרב ישראל, אזי ידם על התחתונה. ולכן כל התלמוד ומדרשי רבותינו מלאים במאמרים רבים, שתמיד בזמן שהיו השונאים גזרים גזרות על ישראל, תמיד הגזירה הראשונה היתה שלא יעסקו בתורה. כי ידעו שאם ישראל מחזיקים בתורה, לא יוכלו להם.

הזהירות מפגעי הרחוב

ולאחר ארבע עשרה שנה, ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא. ויחלום והנה שלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך. ומפרש רש"י: "הנה ה' נצב עליו - לשמרו". אשרי ילוד אשה שזכה לשמירה שכזו, שהקב"ה בכבודו ובעצמו נצב עליו לשומרו. "אלהי יצחק - אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנאמר הן בקדושי לא יאמין (איוב טו, טו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו". והם דברי רבותינו במדרש תנחומא (פרשת תולדות, ז).

ויש כאן הערה גדולה. רבותינו הרי הרגישו בשאלה, למה ייחד הקב"ה את שמו על יצחק שאמר 'אלהי יצחק', והלא יצחק היה עוד חי באותה התקופה, ותמיד אין הקב"ה מייחד שמו על צדיק בזמן שעודו חי. ועל זה אמרו תירוץ, שייצחק שאני. יצחק אבינו באמת היה היחיד שהקב"ה ייחד עליו שמו, וזהו מפני שכהו עיניו. היו הרבה סיבות שכהו עיניו. רבותינו דרשו שכהו עיניו הן מצד הדמעות של המלאכים שבכו בזמן שנעקד על גבי המזבח ונכנסו לחנוך עיניו (בראשית רבה סה, י), והן מפני שראה בעיניו פני רשע - את עשיו בנו (מגילה כח. ע"ש), אבל מכל מקום כיון שכהו עיניו והוא כלוא בבית, לא יוצא החוצה, - הרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו. אמר רבי לייב חסמן זצ"ל (אור יהל ח"ג עמ' קפ"ה), מכאן הערה נוראה מהו כח

סכנת ראיית העין, וההתערבות עם בני אדם - עם הרחוב. שהרי אפילו יצחק אבינו שהקב"ה מעיד עליו שהיה עולה תמימה, ולכן היה אסור לו לרדת למצרים כיון שהוא קרבן תמים ואסור שייפגם ולו בכל דהו, מכל מקום כל זמן שלא היה כלוא בבית, אין הקב"ה מאמין בו. 'הן בקדושו לא יאמין'. עדיין יש חשש שמא היצר הרע יתפוס אותו, ואולי יפול. על מי מדובר כאן? על אנשים פשוטי ערך כערכנו? על יצחק אבינו! ועם כל זה עליו אמרו חז"ל, שכל זמן שלא היה כלוא בבית אין הקב"ה מאמין בו ועדיין יש חשש שהיצר הרע יכשילו בחטא, ורק עכשיו שהוא כלוא בבית ומתבודד בחדריו, רק אז שייך שהקב"ה ייחד שמו עליו, לפי שייצר הרע פסק ממנו.

ואנחנו? - אמיצים! יוצאים לרחובה של עיר. אומרים, וכי אנחנו נפחד מהיצר הרע? הרי אפילו הוא מפחד מאתנו.. אין לנו על מה לדאוג. אדם יוצא מביתו שמח כשחיוך על שפתיו, עד עכשיו כשהייתי בבית, הייתי בבית האסורים, ועכשיו שאני יוצא החוצה אני יוצא לחפשי.. כך הוא מרגיש. ואנחנו צריכים להרגיש בדיוק הפוך, כשאתה יוצא לרחוב אתה הולך לבית האסורים. מי יודע מה יש שם.

אומר רבי לייב, ולזאת ייחד כל בעל לב בעת שהוא פוסע מחוץ למזוזת פתחו, ברגע שאתה עומד על יד הדלת ובא לצאת לרחוב, תתרו! תתירא! לאן אתה הולך. והלוואי שתהיה ביאתו חזרה לביתו - כיציאתו. שלא יתלכך ביציאה זו ולא ייפגם ויתקלקל. הרחוב הוא שדה מוקשים, מי יודע מה יראה, מה ישמע, ומה תגרום לו ההתערבות עם בני האדם.

אדם חושב מה כבר יכול להיות? הרי כל יום אני יוצא מהבית, וכל יום אני הולך ברחוב, ובכל יום אני חוזר לבית, והכל בסדר. אבל הבה ונתבונן כיצד רבותינו האידו בדבר זה את עינינו, שאפילו יצחק אבינו, רק בעת שכהו עיניו והיה כלוא בבית, רק אז יכול היה הקב"ה לייחד את שמו עליו בחייו. אבל קודם לכן, עוד יש את החשש שמא יפגע בו היצר הרע בהיותו מחוץ לביתו. וצריכים להתעורר בהערה נפלאה זו ולהתחזק בזה.

דקדוק ההלכה

והנה אנחנו רואים כאן, כיצד הקב"ה מגיע אל יעקב בחלום הלילה, ומבטיח לו הבטחות נפלאות מאד מאד. ובאמת יעקב היה צריך לברכות הללו, כמו שאנחנו רואים במדרש, שהגיע אליפו בנו של עשיו ורצה להורגו, ולבסוף התפייס בממון. יעקב נתן לו את כל ממונו כדי שתשאר לו נפשו לשלל. וכך לא די לו ליעקב שהוצרך לגלות מבית אביו ואמו, וזה עתה עזב את בית המדרש של שם ועבר כדי ללכת למאורתו של לבן, עוד בא זה ונטל את כל ממונו. ואנחנו רואים כיצד בכה אחר כך כשהגיע לחרן, כמו שאומר הפסוק (כט, יא) 'וישא את קולו ויבך', ופירש רש"י: "לפי שבא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום", רק המקל שלי נשאר בידי.

ולזה הגיע אליו הקב"ה ומבטיח לו הבטחות רבות: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה וזרעך. כל האומות יצאו להצטרף לכלל ישראל, והנה אנכי עמך ושמתוך בכל

1. זה כלל גדול בתורה, שהרבה פעמים הגוי בא בשביל נפש אבל יוצא ידי חובה בדיעבד בממון.. זה גם כן בכלל מה שאמרו רבותינו 'מעשי אבות סימן לבנים', וכך היה הרבה פעמים במשך הדורות, שנתנו את כל הממון, כדי שהנפש תהיה לפליטה.

לשון נקייה. כיון שלא רצו לומר במפורש שהוא כאילו מעיד עדות שקר בהקב"ה, החליפו ואמרו 'כאילו מעיד עדות שקר בעצמו'. אבל הכוונה היא באמת שהוא כביכול מעיד עדות שקר בהקב"ה בכבודו ובעצמו, שכן הקב"ה אמר לו להניח תפילין והוא קורא את קריאת שמע בה כתוב שצריך להניח תפילין, ואינו מניח.

ועדות שקר זו שייכת לא רק בפרט הזה, אלא בכל הפרטים שאומרים בקריאת שמע. אם אדם קורא 'ושננתם לבניך', והוא לא משנן לבניו, האין זה עדות שקר גם כן? הרי זה אותו דבר בדיוק! אדם צריך להתעורר כשהוא אומר 'ושננתם לבניך', בדקת לאיזה מוסד שלחת את הבנים שלך? איזה חינוך הם מקבלים שם? אלו פירות יגדלו? אסור להסיח דעת מהענין הזה. צריך לראות לבדוק ולבחון איך הם החברים של הילדים, כל זה כלול ב"שננתם לבניך", ואדם צריך לראות ולדאוג שהוא אכן מקיים את המצווה עליו, כדי שלא יהיה 'מעיד עדות שקר בעצמו'.

וכיוצא בזה כתב המשנה ברורה בשם ספר חרדים (סימן כה סק"ד), על מי שאומר את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', והלא גם כאן יש מצוה מפורשת לאהוב את ה', ואם אדם קורא את זה בלא שיש בו אהבת ה', וכי אין זה עדות שקר? ודאי שגם זו עדות שקר היא, כמו לקרוא את שמע בלא להניח תפילין. ולכן מזהיר המשנה ברורה שבעת שאדם אומר את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך', יכניס את אהבת ה' יתברך בלבו. וכן בכל המצוות, אדם ישב יבחן וימצא שרק מצוה שקל לו ונעים לו הוא עושה אותה, אבל מצוות שיש בהם טורח, או טורח גופני או טורח ממוני, הוא מכבד אחרים בזה... לדוגמה, הכנסת אורחים היא מצוה גדולה ויקרה, וכולם שומעים על אברהם אבינו, איך שהיה גומל חסדים מופלג, והיה ביתו פתוח לכל. ויש הרבה שאומרים, כמה נפלא שהיה לנו כזה סבא טוב שהיה גומל חסדים, אבל הם בביתם? חס ושלום. אחד מעמיד שני כלבים בפתח ביתו כדי שלא יהיה הוא אמינא שיבוא מישהו להתארח אצלו. אורחים אצלו הם בבחינת בל ייראה ובל ימצא, כמו חמץ בפסח. תשאל אותו, מה יש? והוא כבר מלא תירוצים כרימון.

אחד אומר, אני לא יכול לארח, שהרי סתם אורח בחזקת גנב הוא, והרי אפילו התורה חסה על ממונם של ישראל (מנחות ע"ג). אם כן אני לא אחוס? איך אוכל לישון בלילה כשאני יודע שיש לי בבית אורח שיכול לקחת את הכל? – זה תירוץ אחד. אבל באמת היו אנשים שלא היו מסוגלים לעשות סעודת שבת מבלי אורח בביתם, היו מרגישים ששולחן השבת חסר מבלי אורחים, והיו עומדים בפתח ומשלמים כסף כדי להזמין אורחים.

אחד אחר אומר אני לא יכול להזמין אורחים כיון שאני אנוס על פי הדיבור. איזה דיבור? הדיבור של אשתו... היא מעכבת בדבר. והרי שלום בית דוחה את כל התורה כולה, אפילו שם ה' נמחה על זה (הולין קמ"א). אבל גם זה תירוץ, הרי בכל דבר אחר בבית על פיו ישק דבר וכולם רועדים ממנו, ורק עכשיו לצורך התירוץ הוא אומר 'מה אני יכול לעשות'.

כהנה וכהנה יש בכל המצוות ופרטי ההלכות, וצריכים לראות ולבחון את עצמנו כמה 'יראת שמים' יש לנו, וכמה אנחנו מקפידים על כל מה שצריך. ואני מדבר לעצמי, אבל מכל מקום מוטל עלינו לפקוח עין ולהתבונן בדבר הזה.

זה לימוד נוסף שלמדנו מיעקב אבינו. יעקב אבינו, למרות שהיה בגלות וחסר כל, והיה זקוק לכל הבטחה והבטחה שיצאה מפי ה', ובאמת נגלה אליו ה' בחלומו והבטיח לו הבטחות נפלאות, עם כל זה מיד כשקם בבוקר לא נעמד בשמחה, והתחיל לחשוב מה היה שם בחלום, באיזה גודל ובאיזה צבע. לא. הדבר הראשון שחפס את מחשבתו היתה החרדה, 'מה נורא המקום הזה', 'ואנכי לא ידעתי', איך קרה שלא הקפדתי על ההלכה. וללמדנו בא, כמה מוטל עלינו להשתדל לעשות מה שנצטוונו בדקדוק ההלכה, וזהו עיקר העיקרים וגדר יראת שמים.

ומי שעושה את ציווי ה' בהקפדה יתירה לעשות כל מה שהצטווה בדקדוק ובשלמות, וזכה לתואר היותר נכבד: "עבד ה'". ומשה רבינו נקרא תמיד עבד ה', "זכרו תורת משה עבדי", "עבד נאמן קראת לו", כי בעבד קיימא לך שיד העבד כיד רבו, הוא בטל ובמוטל אל רבו לגמרי, ללא שום מציאות עצמית, וזו היתה המהות של משה רבינו. וזה גם התכלית המבוקשת מאתנו, שיהיו כל אברינו ומחשבותינו מכוונים אל מקום אחד, לעשות את צווי ה' יתברך ולעשות לו נחת רוח, ואשרי ילוד אשה שזוכה לזה. ה' יכונן לזה.

אשר תלך, אכן הולך אתה לגוב האריות, אל לבן הארמי, אבל אל תדאג ואל תתיירא משום דבר, כי אני אתך – אנכי עמך. והשבתך אל האדמה הזאת כי לא אעזובך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, אתה תחזור לכאן, ואני מבטיח לך שלא אעזוב אותך עד שאעשה כל מה שדברתי.

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ויאמר ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים.

המפרשים (עיי' לב אליהו) העירו כאן הערה גדולה שיש לנו ללמוד מאבותינו הקדושים. אדם יתאר לעצמו שהוא חולם חלום כל כך נפלא, חלום שהוא רואה בו מלאך. באיזו שמחה היה קם בבוקר. קל וחומר אם רואה בו מלאכים, ורואה איך שהקב"ה עומד עליו לשמרו, ואיך הוא מקבל הבטחות כל כך הרבה נפלאות, איך היה קם היהודי הזה? – היה קופץ כשהוא כולו צוהל ושמח, ומחכה שיהיה פרק שני לחלום...

אבל אצל יעקב אבינו הכל הפוך בדיוק. וכמו שמביא רש"י, 'ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי', – שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה. למרות כל ההבטחות הנפלאות וכל הברכות, הדבר הראשון שיעקב חושב, 'לא עשיתי טוב'. עושה וידוי, חטאתי עויתי ופשעתי. מה יש? ישנתי במקום קדוש שהיה אסור לישון בו. בשלחן ערוך כתוב שאסור לישון, ואני לא ידעתי. אם הייתי יודע, לא הייתי הולך לישון. זה הדבר הראשון שעושה יעקב, תשובה. כי זהו הגדר של צדיק, שעושה הכל כפי גדרי ההלכה.

עיקר יראת שמים – דקדוק ההלכה

היום אומרים על כל אחד שהוא 'ירא שמים', התארים נשפכים על אנשים בקלי קלות, ואומרים שזה עוד בבחינת 'מקצת שבח'. אבל באמת להיות 'ירא שמים' זה לא דבר של מה בכך, ובראש ובראשונה ירא שמים זה מי שכל מעשיו בדקדוק של כל כללי ופרטי ההלכות, וכל דבר נעשה רק אם הוא מתאים לציווי של ה' יתברך.

כך הגדיר החזון איש (אמונה ובטחון פ"ד אות יח, פאר הדור ח"ג עמוד קמ"ט, אור לציון חכמה ומוסר עמוד רא), שעיקר יראת שמים היא דקדוק ההלכה. אדם יקח את עצמו ויבדוק כל מצוה ומצוה וכל הלכה והלכה, ויראה אם הוא מדקדק בה כדבעי. ואם הוא מגלה ששם חסר לו פרט כזה ושם חסר לו פרט אחר, וכאן מצרף סברות להקל ושם ממציא בעצמו סברות להקל.. אומר, נכון שאני לא מקיים את כל ההלכה, אבל הרי יש לנו כלל בתורה רובו ככולו.. רוב ההלכה גם מספיק. אבל השאלה שצריכה להשאל ולנקוב את הלב עד בית חללו, וכי כך היית מגיש מתנה למלך בשר ודם? במקום מאה אחוז שבעים אחוז? ולפעמים יש מי שמסתפק גם בשלשים אחוז.. ואם אדם יבחן את עצמו, הוא ימצא ויראה שיש לו עוד הרבה הרבה מה להתחזק ביראת שמים.

יש לנו מצוות שנוהגות בכל יום, ויש בהם פרטי דינים שבקושי נדע איך אפשר לקיים אותם. למשל, מצות קריאת שמע, מצוה יסודית ביותר, של קבלת עול מלכות שמים. אדם מקבל את עול מלכות ה' ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, וצריך להיות מוכן למסור נפש על כבוד ה' יתברך. אבל אדם צריך שיהיו פיו ולבו שווים, אבל אם אומר "בכל לבבך ובכל נפשך" והוא אינו יודע מה שהוא מדבר, קיים את המהות של המצוה, של קבלת עול מלכות שמים?!

וכתוב בשלחן ערוך (סימן ס"א) "יקרא קריאת שמע בכוונה באימה ביראה ברתת וזיע", זיע אולי זה עוד מובן, יהיו הרבה אנשים, ויהיה חם. אבל איפה רתת? מה עם אימה ויראה? מקפידים על זה? זו הרי הלכה היא! יש אנשים שמדקדקים מאד לקרוא קריאת שמע בזמנה אליבא דכל השיטות, ובאמת כך צריך להיות, וזה טוב מאד. לקרוא קריאת שמע בזמנה זו מצוה עצומה מאד, ובמדד קהלת רבה אמרו שמי שמאחר את זמן קריאת שמע הרי הוא כמו אותו כסיל שמביא אלף קרבנות אבל לאחר הזמן. מה זה שווה? הלא עבר זמנו בטל קרבנו. אכן, אין ספק שצריך להקפיד על זמן קריאת שמע. אבל למה לדקדק רק בזמן קריאת שמע, ובקריאת שמע עצמה אינו מדקדק? כמו שאמרנו, צריך לקרוא בכוונה באימה ויראה ורתת וזיע, והדבר הראשון שכותב השולחן ערוך, שיקרא בכוונה, שאדם ידע מה שהוא אומר.

הגמרא אומרת (ברכות י"ד): כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. מה הכוונה 'בעצמו'? – מפרש רש"י: 'לישנא מעלייתא'.

יעקב קראו בית' - עבודת יעקב בתיקון העולם בשלימות

עיקר עניינו של יעקב מתואר בתורה בחלק השני של חייו

נראה לפתוח את הסוגיא ביעקב אבינו שחיו היו מחולקים לשניים - החצי הראשון עד הסיפור עם הברכות מגלה את צורת "איש תם יושב אהלים" וע"ז יש להוסיף גם את הי"ד בבית מדרשו של שם ועבר [ס"ה מעט יותר מחצי אם מחשבים עד סוף י"ד שנה לפני שהגיע ללבן] ובזה החצי כמעט לא כתוב עליו בתורה וד"ז צ"ת שהרי דווקא היינו מצפים שהחלק של יושב אהלים הוא יהיה המרכזי יותר בהעמדת תורת יעקב ולמה מתעלמת מזה התורה, ולעומתו דווקא החצי השני בו מרחיבה התורה בתיאור התמודדותו של יעקב אבינו נגד כל המפריעים ובניין מציאותו מהתחלה ממצב של כלום.

ואמת שגם דבר זה צ"ב מה עומק צורת הנהגת יעקב, הן מצד שצריך להעמיד את כל מציאותו מהתחלה כמו שמבקש מהקב"ה ביציאה לחרן "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" וכן מופיע בסופו כשמציין ללבן בהר הגלעד "את עניי ואת יגיע כפי ראה אלוקים ויוכח אמש" בפירוט עבודת החום ביום והקרח בלילה והרי שיש פה טורח עצום של יעקב בסדרי המחיה הפשוטים שלו, ונוסף על זה העבודה הגדולה בהעמדת ביתו, בשני נשותיו רחל ולאה, כמו שמתואר בהפטרה "ויעבוד ישראל באישה ובאשה שמר" כלומר שנוסף פה נקודה שלא רק שאין לו את הבסיס אלא שצריך לעבוד בשבילו בטורח גדול כמו"ש, ואמנם ביארנו (שיעורים קודמים) שעבודה זו באה לו מתוך מה שהיה צריך להעמיד את חלקו של עשו - אחרי שעשו בגד והיה יעקב צריך להשלים ולהכנס לתגר בבחינה הזו' בחינת נטל חלקו וחלק חברו ולכן מקבל את לאה המיועדת לעשו, ועדיין יש להתבונן למה התורה מרחיבה לנו בסיפור חלק זה דווקא.

"רבים לוחמים לי מרום"

ועוד נקודה להתבונן בה והיא עניין הלוחמים הרבים נגד יעקב שלא מצינו כן באבות שקדמו לו - עוד מהיותו בבטן במריבה עם אחיו, וממשיך כשבורח מעשו, ונמשך מאבקו עם לבן בכל דרכי התמודדות הן בשקריו ברחל ולאה והן ב'ויחלף את משכורת עשרת מונים' וממשיך בבריחתו מלבן וכן בכניסה לארץ חוזר וניעור מאבקו עם עשו בתחילה נאבק עם מלאך שלו ואח"כ עם עשו עצמו וכ"ז נמצא בשמו "יעקב" עד שזוכה לקבל את השם 'ישראל' מהמלאך ומהקב"ה, ויש להתעורר בסדר הזה מה מלמדינו.

התמודדות יעקב עם לבן

ועוד נקודה שלישית שיש להבחין ביעקב, שנוסף על עבודתו בענייניו הגשמיים לעצמו - עוד עבודה גדולה יש לו - והיא להעמיד את הסדרים הנכונים - סדרי התורה דווקא בתחום

ובמקום העולם הזה החיצוני עם כל המחיצות המבדילות הנמצאות בו, ובבחינה זו יבואר למה הלך דווקא ללבן הארמי שהרי התמודדותו שם גורמת לבקיעת האמת מתוך החושך הגדול של השקר ע"י שמעביר אליו אל כל בית לבן כמו שמצינו בסוף פרשת ויצא איך לבן משתולל מכעס שמוכן להרוג את כל המשפחה שלו עצמו, בנותיו, ונכדיו, אחרי שהתברר לו שהם לא חלק מהעבודה הלבנית.. וכמו שאומרים בני לבן "ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה" - ומסתבר שהוא התסכול העמוק ביותר של הרמאי שמתגלה לו שבדיוק מה שחשב שמסובב את התמים הזה - מתברר להפך שלמעשה לאורך כל הדרך היה הוא עצמו המופסד - ואמת שאפשר להבין לליבו של לבן.. - ודבר זה הוא תוכן הטענה הנאמרת בפסוק "את עניי ואת יגיע כפי ראה אלוקים ויוכח אמש" שהתמימות והישרות הם המנצחים בסופו של דבר, אלא שיש באמת להבין מה מיוחד בעניין זה ולמה לא מספיק שישאר באהלים להרביץ תורה ולהמשיך עניין 'ישיבה שלא פסקה מאבותינו'?

עניין המקום - "מה נורא המקום הזה"

ולבאר הנקודות הנ"ל נראה להקדים בביאור החידוש בעבודת הכלת התורה במקום הרחוק דווקא והוא חידוש שלא מצינו כדוגמתו באבות שקדמו לו שלא נתגלה בהם, והיא נקודה רביעית להתבונן בה והיא שיש לעניין השראת השכינה מציאות שמתייחסת ל'מקום' וזה חידוש שהתחדש ביעקב אבינו "מה נורא המקום הזה - אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים"², ואמת שד"ז קדם לו התגלות מוקדמת של הקב"ה בתחילת דרכו של יעקב בהדרכה של החלום - שהעמיד לו את הסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה - בראיית הארץ כמקום להשראת השמים, והוא חידוש העמדת התורה במעבה המרוחק הזה של בכל מאורך - בכל ממונך - כיעקב אביך כדרשת הספרי, והרי שיש לנו את שלושת העמדות של האבות כשרשי הבנים בשרשים יסודיים מאוד עד כדי שבקרי"ש המחויבת לכל אחד ואחד מישראל פעמיים ביום נכנסו יסודות אלו כדרשת הספרי הנ"ל בכל לבבך כאברהם אביך ובכל נפשך כיצחק אביך ובכל מאורך כיעקב אביך וא"כ יש לנו את המחויבות הנעימה להתבונן ביסודות אלו ולהעמיק בדרכים שיסדו לנו אבותינו לילך בהם.

"בכל מאורך" - כיעקב אביך (ספרי)

א"כ יש לנו להתבונן בבחינה הנוספת של יעקב שהעמיד את ה'בכל מאורך' על פני 'בכל לבבך' ו'בכל נפשך', ובאמת הרי לכאורה היה להקשות בגוף הדברים שמציאות הנפש וודאי קודמת אצל האדם לממונו שהרי "כל אשר לאיש יתן בעד

² וזה תורף מאמר חז"ל שאברהם קראו הר ויצחק קראו שדה ויעקב קראו בית

¹ ראה באוצרות רמחל בפרשתינו בנקודה זו

נפשו" [איוב ב ד] ומה יש להוסיף אחרי שנאמר "בכל לבבך ובכל נפשך" - גם את ה"בכל מאורך" שמדבר בעניין ממונו של האדם לאחר שמסר את נפשו? אלא נראה הביאור שיש התקדמות כלפי בכל ממונך שנוסף מהלבבך והנפשך - שמסירות הנפש היא הבירור למה עומדים החיים ונקודה זו וודאי עליונה יותר אבל הנקודה הזו נעמדת במצב של שאלת הפקעת החיים, אבל בהמשכיות החיים עצמם כסדר כסדר לא אוחזים את מסירות הנפש זו אלא אדרבא יש לחשוש שנאמר בהם (ע"פ ברכות ד) 'אוכל קמעה ואשתה קמעה ואישן קמעה עד שנמצאים ישנים כל הלילה..' - שהוא העולם הזה שדומה ללילה, ולזה בא "בכל ממונך" להאיר את המבואות האפלים של החיים ולהעמידם בקרן אורה איך הם שייכים ג"כ למגמה האלוקית המתגלה בבריאה, וגם בהם יש את הסדרים הרצויים והנצרכים, וזה השלמה לאבות שְׁרָצו לפני הקב"ה כסוסים בין בצעי המים לפרסם שמו ואמונתו בעולם (סנהדרין צו) ובא יעקב להשלים את תיקון החיצוניות מתוך היושב אהלים - לכל סדרי 'הגשרים שווקים ומרחצאות' של העולם הזה, ואת זה עשה בחלק השני של החיים שלו, ולזה תחילת ביאור למה התורה מאריכה בזה דווקא שהרי הוא עיקר מה שיעקב בא להעמיד וכמו שראינו בספרי הנ"ל.

פרשת שלוש עשרה עזרי צאן

ובזה ג"כ מבוארת תמיהה רבתי על פרשיה שלימה בתורה שלכשעצמה לא ברור מה באה ללמדנו, והוא סיפור שלושת העדרים שרובצים על הבאר שפרטה התורה כל השיג ושיח בין יעקב לרועים במשא מתן שלא מבואר כ"כ עניינו, ועוד שאח"כ יעקב גולל את האבן שלא כרצון תושבי המקום שלהדיא סדרו סדר אחר, וביותר שראו בזה חז"ל (הובא במדר"ר) גנוזות ממש שהם רומזים להר סיני וחלוקת ישראל לכהנים לוויים וישראלים, וכן לשלושה בתי מקדשות, והדברים מופלאים ממש - אלא וודאי מחוי לנו ברמז על עניין בואו של יעקב לחרן שבאה התורה להעמיד לנו את כלל עניינו של יעקב דווקא בתיאור הפתיחה שלו ביחס עם הרועים המקומיים - שהם חיים את סדרי השוק בצורה מעוותת של גזל וחוסר אימון בסיסי ולכן צריכים להעמיד את האבן עד שיאספו כולם, ופותרונות דומים - והוא בא להעמיד סדרים אחרים שגם אם לא תעמוד האבן - הכללים של האמת והיושר ישמרו בשוק כמו שצריך, וזה העמדה כללית על כל העבודה שלו בבית לבן לגלול את כל האבנים שמעיקים על השוק מכח תעותעי לבן וחבריו.

רמאותו של לבן והתמודדותו של יעקב

והמיוחד דווקא בשקריו הלבנים של לבן שהוא חי את עולם השקר באמת מופלגת של "לא יעשה כן במקומינו" וכדו' בכל ההתמזגות המושלמת עם השקר והוא הצבע הלבן שמקבל את כל הצבעים היינו שרואה כל פעם את הצד שיועיל לו ומתמזג איתו בצורה מושלמת, וזה הרמה הגבוהה ביותר של השקר בעולם הזה שמציגים אותו עצמו כאמת - וכן כשרודף אחריו להרגו כי "ולא נטשתני לנשק לבני" שלא עזבת אותי בחגיגות

³ התבאר בשיעורים קודמים שאחיו אין הכוונה ערמומי כמותו אלא יכול להתמודד איתו דווקא לפי היושרה שלי ותוה"ד שהרמאי המושלם צריך באמת לאחוז את סדרי היושר ולעוותם והישר המושלם זה האוחז את כל סדרי אפשרות הרמאות לישרם ולהתמודד - ולא ליפול בהם ואכמ"ל / היינו כלפי מעלה או כלפי הנאבק

הראויה וכדו' וכן הוא בכל תיאורי הרמאויות של לבן שמעמידות שקרים עם עומק ורמה [וכמו שאומרים חז"ל שהוא לבן הוא בלעם והתכוונו לכאורה שהוא גלגולו ובאר לבאר שיש בו את הזיוף במקומות היותר גבוהים של המציאות] ודווקא אותו צריך להפקיע בסדרי אחיו אני ברמאות³ ולבקוע את השקרים הללו ולגלות את ה'הוא מקומו של עולם' איך כולו נמצא בסדרי קרבת ה'.

ואולי אפשר להציע שבאמת בא יעקב להשלים את הגילוי שהתחיל בו אברהם - שאברהם באמת גילה את חלק ה' יְרָאָה שמתבונן בבריותיו להטיב להם - לעומת הגילוי של יעקב - "אשר יאמר היום בהר ה' יְרָאָה" שמופיע העניין האלוקי בעולם בכל סדרי.

המעבר משם יעקב לישראל

ובזה הארכנו שיעורים קודמים - ורוצים אנו להמשיך להתקדם לנקודה עמוקה שעולה ג"כ מתוך דברי התורה ולבאר את המעבר משם יעקב לשם ישראל שהוא סוגיא לכשעצמה וממשיכה את הנקודות הקודמות

נקודה ראשונה להתבונן בה היא מה עניין השם שתופס משמעות כ"כ בהתמודדות בין יעקב למלאך האם יקרא יעקב או ישראל, ועל זה עומד כל הסדר של "לא אשלחך כי אם ברכתני" ואיך בקשת הברכה מתממשת בקריאת השם וגם אם נפרש כהמפרשים שהברכה באה אח"כ בנוסף - אבל וודאי שהשם נכנס באמצע דבריו כהקדמה לברכה שברכו כלומר שבשביל שיודה שרו של עשיו על הברכות היה צריך להעמיד את שמו ישראל וצ"ב העניין

"כי שרית עם אלוקים"

ועוד נקודה שניה לבאר בתוכן דברי המלאך ליעקב בביאור השם ישראל "כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל" ובפשטות שם אלוקים שנאמר פה היינו מלאך (ת"י) והתרגום שלפנינו מתרגם שם קודש ועניין השרית היינו ההתגדלות, ובשלמא לתרגום שלפנינו שהוא שם קודש היינו שהתגדלת אצל הקב"ה ונלחם עם גובריא אבל בפשוטו וכמו שתרנגם יונתן הרי נראה שהשררה במריבה עצמה ויש להתבונן לכאורה שאין השררה במריבה עצמה אלא רק לאחר המריבה אז חלה מציאותה ומה שייך פה לקרוא להתעצמות עצמה שרית? ועוד מצינו גם בספר הושע (יב ה) שנקרא השררה במריבה עצמה - "וישר אל מלאך ויוכל" היינו שהתרברב על המלאך והצליח וא"כ נקודה שניה להתבונן בה - למה המריבה עצמה נחשבת לשרית

ושני בחינות הנ"ל היינו השררה והמריבה ישנם ג"כ בביאור "ויאבק" שביארוהו חז"ל שהעלו אבק עד כסא הכבוד ורש"י ביאר ויאבק לשון התקשרות⁴ וכן מצינו בלשונות חז"ל שמלחמה עם מישהו מורה על חיבור כעין שאמרו אומות העולם לבלעם האם אפשר להזדווג לאומה זו ויש שמבארים שלשון מלחמה עצמה באה מלשון לחם היינו חיבור⁵ והלחמה וכן לשון קרב הוא לשון התקרבות כדי לריב ובאמת כן הוא

⁴ וזה הסיבה שמלחמתה של תורה צורתה בהוספת אהבה והביאור כמו"ש הרמחלם שהגם שנראים לוחמים זה כנגד זה אבל באמת אינם נלחמים מלחמת הגאווותנים והנצחנים אלא שרוצים להעמיד את בירור התורה שיקר בעיני שניהם ולכן מבורר שהמריבה מקרבת ומלחימה ביניהם

במציאות שכדי לריב אם אחר צריך להיות באותו משבצת שעליה נמצאת המריבה שאם נמצאים במקום גבוה או נמוך ממנו אין יחס ואין מריבה.

וא"כ הרי מבינים אנו שענינו של יעקב הוא בהכרח מאבק שהרי הוא הבר פלוגתא על המפרשים את עניני העוה"ז שלא כהוגן וכמו"ש שביארנו בעניין "יעקב שקראו בית" - שבא להחיל את סדר התורה מהפנימיות של האהלים לחיצוניות העולם, בסדר של 'אסתכל באורייתא וברא עלמא' כדי להעמיד את צורת האדם שהתרחקה להחזירה למקומה ולגלות את ה'אדם הישר' שקדם ל'חשבונות הרבים' של הפתלתלות והמורכבות שורש החטא ותוצאתו - ולכן הוא בר פלוגתא של כולם באותו מקום ועניין.

אופי מלחמותיו של יעקב - והרווחים שמרוויח מהם

ונראה להאיר פה הבחנה חדשה שרואים ביעקב התקדמות בעניין ההתנצחות עם שאר העולם שהתבארה בחלק הראשון והיא שיש הנהגה מיוחדת ביעקב עם אויביו שגם לאחר שמנצח אותם לא מספיק לו עד שיקח מהם משהו וכעין מה שמצינו במשה רבינו "עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם" - כן הוא ביעקב בעקביות שלא מסתפק בניצחון אלא - "לא אשלחך כי אם ברכתני" ומצינו עד"ז הבחנה נוראה בחז"ל בדרשתם עה"פ "ועצת מלאכיו ישלים" [ישעיהו מ"ד כ"ו עיי"ש] שהמלאך אמר "ישראל יהיה שמך" והקב"ה השלים על ידו, היינו שיעקב צדק שיש נקודה שנוספה לו מצד המלאך דווקא, ולזה מבואר ש"בכה ויתחנן לו" כדאי' בהושע [י"ב ה'] שביקש המלאך "בית קל ימצאנו ושם ידבר אלינו" [שם] היינו שלא רצה לברכו אלא שיחכה שהקב"ה יקרא שמו ישראל - אבל יעקב התעקש שיהיה עכשיו דווקא.

ונראה דוגמא זו בעוד ג' מקומות:

א במלחמת יעקב בעשיו מוציא ממנו את הבכורה ואת הברכות, כמו"ש עשיו "ויעקביני זה פעמיים" וזה חוץ ממה שביארנו שיעקב לקח את תפקיד עשיו ולכן הוציא ממנו את הבכורה והברכות, שהרי באמת היה אפשר שאחרי שעשיו בגד בתפקיד שיעקב יקבלנו אבל את הכלים לתפקיד יקבל באופ"א, אלא שלא כך היה אלא הוציא את הכל מעשיו, וזה שיטתיות בצורת המלחמה של יעקב להוציא את הטוב מהאויבים.

ב וכן להדיא בלבן פרשה ארוכה בתורה איך מוציא את רכושו מלבן בעקודים נקודים וכו' וכן בבניין ביתו בעבודת עשרים שנה - וזה לעומת הבנת לבן "נחשתי ויברכני ה' בגללך" שכאילו תפקידו של יעקב להרחיב הברכה ללבן - ולא כך היה אלא חזר הכל ליעקב ולהדיא שד"ז עניין מגמתי ביעקב ולא במקרה שהרי יעקב הוא זה שמציע את התשלום גם בבנותיו וגם ברכושו.

ונקודה שלישית תבואר לקמן,

וא"כ מבואר הלשון "שרית עם אלוקים" כו' היינו שההתרברבות היא עם מה שיש להם דווקא להוציאו מידם - "ותוכל". היינו שבא להשתרר דווקא בעולם המושגים שלהם עם הכלים שלהם והמטרה להצליח בתחום שלהם דווקא.

וזה שמו שניתן לו ישראל אם מצד התרגום - שנעזר בקל, ואם כביאור הת"י שנלחם עם מלאכים ולזה מבואר שהתחדש בשם

שלו את השותפות של קל שהוא בד"כ במלאכים דווקא שהשם שלהם מורכב מהגילוי של המידה הפועלת והשייכות שלה לקב"ה כמו גבריאל מיכאל כו' ונתחדש שיעקב מתערב בעולמם של המלאכים ולוקח מהם את הכלים שלהם כלומר הס"מ שרו של עשיו צריך להודות ליעקב ולברכו על כבישת מקומו וכך נתעלה מיעקב שפועל בויעקביני - להיות ישראל [וזה עניין היושר שקיבל שהוא נגד ערמומיות המתנגדים לו בצירוף השם קל].

התמודדות יעקב מול עשיו בהשתחויות

והמקום השלישי שרצינו לציין הוא במפגש בין יעקב לעשו בחזרתו מלבן.

ויבואר בהקדם ביאור בקשתו של יעקב הצילני נא מיד אחי מיד עשיו שיש פה הדגשה של החשיבות ולכן נכפלה הבקשה, ומבואר א"כ שחוץ מהמלחמה בדורון ובתפילה יש פה עוד סדר של מלחמה יותר עליון וזה בהשתחויות ולכן מודגש בהם "וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו" והם שני הבחינות שלעיל, ומתבאר העניין לפי מה שביאר בעל ההפלאה בדבריו הנפלאים בספרו פנים יפות שיצחק אבינו היה בו שמונה פעמים שמו של הקב"ה [גימטריא שמונה פעמים הוי"ה עולה יצחק] היינו שמונה גילויים עליונים של שם הוי"ה, ויעקב עולה לשבע פעמים שם הוי"ה וחסר לו אחד, ולעומתו בעשיו יש שבע פעמים טמא נגד השמות שביעקב - שעשו טמא בעצמו ועוד יש לו הוי"ה אחת מהוי"ה של יצחק וזה בחינת ראשו וכך עולה לעש"ו,

כלומר שביעקב ישנם שבעת המידות של העוה"ז לך ה' הגבורה כו' ולהיות שחסר לו השמיני לזה השתחוה שבע פעמים לעשו כדי להוציא בלעו מפיו לקחת לו את ההוי"ה השמינית שעולה עליהם, דהיינו שבכל כריעה וכריעה הפיל לו בחינה אחת [וכעין הא דאיתא בקידושין כ"ט] וזה מה שנאמר בחז"ל שתמיד הלכה שעשו שונא ליעקב שהרי סותר לו בעצם בכל שבע מעלותיו, אבל פה באותה שעה נתגלגלו רחמיו של עשיו - כלומר שהוציא מעשיו לעורר אותו להיות אוהב ליעקב וכך קיבל את ההוי"ה השמינית ויש להבין בפשט מה עניינה של ההוי"ה זו.

ולהבין עניין זה בפשט יש להקדים שהרי וודאי תמיהה גדולה יש בהשתחויותיו של יעקב שהרי "מעין נרפש ומקור משחת - צדיק מט לפני רשע" [משלי כה כו] שדרשו חז"ל על השתחויות הללו ולכן ע"כ צריך לראות שוודאי תיקון יש בהם עצמם, ואמת כן הוא שהרי הם גרמו לבכיה של שניהם ולתיקון הנ"ל, וודאי שאין הכוונה שהיה בכי מעושה אלא דווקא שהצליח יעקב באמת לגשת עד אחיו היינו הנקודה של שם הוי"ה שבאחיו היינו החיבור שלו לטהרה - אחרי שהפיל את שבע תועבות שבליבו וזה גרם את החיבור בין יעקב לעשו.

נקודת הפנימיות בעשו

וכעין ד"ז יש במה שיאמרו בני עשו לע"ל שעשו גשרים שווקים מרחצאות והכל לצורך ישראל ועונה להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם כו' וביאר הבריסקער רב שאינו אומר להם שקרנים שהרי באמת נתגלה שהכל היה לצורך ישראל אלא אומר להם על שטותם שהרי הם כוונו לצורך אחר דהיינו שיש פה איזה סוד בעניין ההשתוקקות

לבנינו של עולם וכמו"ש חז"ל או בטולך או בטולא דבר עשיו (גיטין ז.) היינו שעם כל ההרשעה של עשיו עדיין יש בחינה של כמה נאים מעשיה של אומה זו (שבת לג.) היינו שורש הדחיפה הפנימית ששייכת לגילוי שמו של הקב"ה אלא שנקודה זו אטומה ומכוסה בשבע כיסויים וזה מה שבא יעקב לגלות את הבחינה הנעלמת הזו.

ורק ע"י גילוי זה מנצח יעקב את הרצון של עשו להרגו ומתהפך עשיו לאהבו באותה שעה, ולבאר עניין ההשתחוויה כפועלת עניין זה נראה להציע שיעקב יש לו את האפשרות להעמיד הכנעה חיצונית עם שלימות ליבו לשמים שהרי ודאי שהכנעה חיצונית קשה היא מאוד לאדם שיש בה אמירה חזקה מאוד שכובשת את המציאות - ואם בכ"א נשארים שהכל נשלט ע"י הפנימיות - פה נמצאת נקודת השלימות עם הקב"ה, כלומר ביאור מציאות ההכנעה של יעקב זה רק מכח ההבנה שזה הרצון האלוקי שאתנהג כך שהוא בסדר ה"אתנהלה לאיטי" אבל אין בזה שום חיבור וכפיפות מהותית ח"ו לרע אלא כך רצה הקב"ה ולכן נפעל בהתאם - וזה גופא מוציא ומגלה את השם שבהנהגה זו ובאמת שעמידה נכונה מול האומות בגאווה נלמדת מפה וכמו שהוציאו חז"ל את צורת העמידה מול הרומאים מפרשה זו דהיינו שהכל נעמד בהכנעה לפני ה' בכל הסדרים הקרובים והרחוקים ובמסגרת זו צורת הפעולה שתמיד ליבו לשמים.

ושימוש עשיו בנקודה זו במה שמסופר בתנחומא (וישב) שמתו שהלך רבי לרומי לשתדלנות והיה שם ר"ש ברבי ור' חייא וראו שם חיילים שמגיעים לכותרות העמודים ואמר רשב"ר 'ראה כמה עגלים של עשו מפוטמים הם' ולא מצא חן בעיני ר"ח ולקחו לשוק והראה לו הזבוב שעל הפירות ואמר לו 'כמו הזבוב הזה הם חשובים' היינו שאין להתפעל מחיצוניותם כלל, הלך רשב"ר לשאול את אביו דעת תורה - 'כך אני אמרתי וכך אמר ר"ח' וענה לו רבינו הקדוש מיד 'כ"כ החשיבן חייא הבבלי?' היינו שכמה שהיה צריך יותר להתעסק ולהשתדל עם הרומיים כך היה צריך יותר להקטין אותם לכשעצמם, אלא שכל השתדלנות היא מצד מה שמחויבים לעשות ואין שום ערך להם עצמם, וזה מה שהוציא רבינו הקדוש מהפרשה שלנו.

ביאור ויאבק איש עימו

וכעין זה ראינו בעניין 'פה שיחתן של עבדי אבות' בשיחת אליעזר שלכאורה היה צריך לשכנע את לבן ובתואל בסדרי השכנוע שלהם ולא כך היה אלא דווקא העמדת העולם כעולמו של הקב"ה בביאור התגלגלויות ההשגחה זה עקר את לבן ובתואל מתוכן עד שהודו - 'מה יצא הדבר', וכן בדין שיעקב אוחז באויביו לחיבתם להתחבר לעניין שלו ומתוך כך מוציא מהם את הגילוי של שם הוי"ה, וזהו שהמאבק הפנימי של "ויאבק איש עימו" הוא היה שורש הניצחון במאבק החיצוני בהשתחוויות לעשו ובאמת אפשר לומר שע"י שראה עשו את יעקב בביטול מוחלט כלפי הסדר האלוקי בכל השתחוויות שלו זה גופא פרך את מציאותו להתחבר לגילוי האלוקי שנעשה פה והפך לאהבו שיכל לגלות את הנקודה הפנימית שבו שרוצה להשתייך לגילוי שם השם.

וכן בעבודת ישראל בגלויות יש להם את המטרה של הוספת הגרים היינו להוציא מהם את השרשים של ההנהגה שלהם להחזירם למקומם וכך מוציאים בלעם מפיהם כמו"ש

"והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו מבין שניו ונשאר גם הוא לאלוקינו" [זכריה טז] והוא הנאמר בחז"ל שהקב"ה פיזר את ישראל באו"ה כדי שיתווספו עליהם גרים וזה יחודיות עבודת יעקב שמתמודד עם הרע ומגלה את השקר מתוכם עצמם להגיע לשורש האמת הטמון בהם וכך מרוקן את קליפתם בחינת כל מה שעשינו לא עשינו אלא לישראל וכך עובר יעקב לשמו החדש ישראל.

עד אבוא אל אדוני שעירה - החזרת הרעה לטובה

וזה הביאור "עד אבוא אל אדוני שעירה" - "ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו" היינו לשפוט אותם במגרש שלהם דווקא וכך מחזירים את ה"בורא רע" ל"בורא את הכל" היינו שרואים את הרע ג"כ בתפקידו הנכון בבריאה כמו שכותב הרמחל שהרע בעולם תפקידו להתנצח וכך מעיד על גודל יחודו של הקב"ה שמגלה שכל מה שחשב לקלקל ולהשחית הכל חוזר לתיקון שהרי התגלה שהרע יונק את כוחו מ'כל מה שעשינו לא עשינו אלא לישראל' והתגלה שרש ד"ז ביעקב שמחזיר את כל הרכוש של לבן והברכות של עשו עד השרשים היותר פנימיים שלו - אליו, וכך יתבאר מדרש פליאה עה"פ "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עימו" כו' שמשווים את יעקב לקב"ה שנאמר בקב"ה "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" [ישעיהו ב יא יז] ופה נאמר ביעקב לבדו (בר"ר ושלח פר' טז) דהיינו שההשגה הזו מיוחדת ליעקב לראות את המציאות בהחזרת הרעה לטובה ובהכנעת הרע ובגילוי יחודו של הקב"ה, וכך פועל יעקב שלא רק שכל סדרי העולם הזה יתברכו אלא שרואים גם את החלקים האפלים בבריאה שעומדים במקום זה וכברכה שנאמרה לו ופרצת ימה וקדמה כו' שקיבל נחלה בלי מצרים כמו"ש בישעיה והאכלתיך נחלת יעקב אביך היינו שחוזרת כל המציאות לטוב ולכן הכל שייך לו.

ויבוא יעקב שלם - האדם השלם

וודאי שיש פה הבחנות של יראה - בחינת 'ירא שמא יגרום החטא' שהרי כשאדם צריך לעמוד במקום זה נדרשת ממנו השתלמות שלימה להיות ראוי לגילוי הזה, ולכן מצינו ביעקב יותר משאר אבות את היראה שמא יגרום החטא - שהרי מתעסקים בהדיא ישירות בתיקונו של עולם מחטא אה"ר, והוא יעקב שנאמר עליו 'שופרא דיעקב מעין שופרא דאה"ר', ולכן אחרי כל המאבקים הללו נאמר "ויבוא יעקב שלם עיר שכם ויחן את פני העיר" ודורשים חז"ל שלם בגופו שלם בממונו ושלם בתורתו וכן נאמר בחז"ל שתיקן להם שווקים, מרחצאות, ומטבע, כדאי' בשבת (ג) ומטבע הוא נגד הגשרים כדאי' שם שרומי תקנו גשרים ליטול מהם המכס, והרי שלהדיא תיקן את תיקונו עשו בצורה הקדושה והמתוקנת ולזה נקרא שלם, והיא הנקודה שהתעקש יעקב לקחת דווקא מהרע היינו להפקיע את השורש שלהם ולהעמידו בקרן אורה דווקא, וזה השלימות של יעקב שקראו בית שכל העולם כולו מצטרף לעניין השראת השכינה דווקא בתוך סדרי החיים עצמם ולא רק הר כאברהם שזה בחינת עליית החיים וכדו' אלא בית - בית יעקב שמלמד שכל סדרי הבית שייכים רק בגילוי הזה.

ועם ישראל בני יעקב פועלים ומייחלים לראות בהשלמת התפקידים הללו עד שיתגלה לכל ויבואו האומות כולם לע"ל "ויאמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלוקי יעקב ויורינו מדרכיו" כי מציין תצא תורה ודבר ה' מירושלים" [ישעיהו ב ג] בב"א.

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

הסתירות בענין פסיק רישא וכמה אופנים דפסיק רישא

האם יש שם זבובים, דהט"ז התיר משום אינו מתכוין ואף דדילמא קיים כבר זבובים בשעה שסוגר התיבה מ"מ כל דאינו יודע בבירור שיש שם זבובים הרי זה בכלל אינו מתכוין, ואילו דעת הגרע"א דכל דהספק לשעבר והיינו עד כמה שיש שם זבובים הרי בסגירת התיבה קעביד מעשה צידה ואינו תלוי בידיעת הגברא כי אם כלפי שמיא, ושרש פלוגתתם ביסוד דין פס"ר אי משום אנו סהדי דמתכוין ובזה כל שיש לגברא ספק כבר אין בזה משום אנו סהדי דמתכוין או דגדר פס"ר משום שכל דבעשית ההיתר מונח דייעשה האיסור הרי המעשה מוגדר למעשה האסור ודי בזה משום דכיון להמעשה שעושה, וממילא אינו תליא בידיעתו אלא כלפי האמת וזהו שיטת הגרע"א. ויבואר עוד לקמן בעזה"י.

הביאור הלכה ריש שט"ז מצדד בסופו כדברי הט"ז מדברי הראשונים דשרי פס"ר בספ"ק לשעבר.

והנה הביאור הלכה בסי' שכ"ו סעיף ט' במש"כ המחבר 'מותר לרחוץ פניו ורגליו בדברים שאינם משירים שער' ובמ"ב סקכ"ו משום דאינו מתכוין, ובביאור הלכה כתב 'ונראה דבמינים שאינם יודע את טבעם ואולי הם משירים, בודאי יש לאסור מלרחוץ בהם.

ויל"ע דהרי באופן דספק האם המין הזה משיר שער אינו אלא ספק פס"ר והרי לפי מאי דמצדד כהט"ז לכאורה ליכא איסור באופן זה והרי הח"ח כתב בפשיטות לאסור לרחוץ ולא זכר מדברי הט"ז, וצע"ג.

אי כלאחר יד לפי המעשה היתר או כלפי המלאכה הנועשית בפס"ר

יש לדון בהעושה מעשה היתר ורק פס"ר למלאכה, וכלפי המעשה היתר קעביד כדרכו ואילו כלפי המלאכה שבזה הרי אין זה כדרכו האם נדטון כלאחר יד או לא, ומצינו בזה סתירה בדברי המ"ב.

בסי' ש"מ סעיף ג' דכתב הרמ"א 'אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות אע"פ שאינו מכין רק לאכילה דהוי מוחק. ובמ"ב סקי"ז הביא דברי הדגול שמצדד להקל ויש לסמוך עליו כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בפיו דרך אכילה.

המבואר מדברי המ"ב דבכהאי גוונא דשובר בדרך אכילה נדון כלאחר יד אע"פ שאוכל העוגה כדרכו מ"מ כלפי מלאכת מוחק הרי אין זה כדרכו, ומתבאר מזה דלענין הנדון כלאחר יד תלי' כלפי המלאכה ולא כלפי המעשה שעושה, ובאמת הקצות השולחן עמד ע"ד המ"ב דנדון כדרכו דהרי קעביד המעשה כדרכו ולא אזלינן כלפי המלאכה שבזה כי אם לענין המעשה שעושה, אכן כאמור דעת הח"ח אינו כן ולעולם אזלינן בתר המלאכה שבזה. ועד"ז בגרירת ספסל דאי פס"ר לענין חרישה נדון כלאחר יד כלפי החרישה כמש"כ בסי' של"ז.

ומאידך גיסא בסי' ש"ג סעיף כ"ז כתב המחבר 'אסור לסרוק במסרק בשבת וכו' שאי אפשר שלא יעקרו שערות, וביאר המ"ב אף דאינו מתכוין מ"מ פס"ר הוא, ומקור הדין מהריב"ש סי' שצ"ד וכתב דזהו איסור תורה.

בכדי לברר היטב עניני פסיק רישא החמורים יש להקדים כמה תירות דמצינו בדיני פסיק רישא.

אמירה לעכו"ם במלאכת פסיק רישא

מפורסם היתר התרומת הדשן להתיר לשפחה להבעיר התנור כדי לחמם בית החורף וההיתר מפני דהכל חולים אצל צינה ואף דמונח קדירה על גבי התנור וממילא יתבשל מכח הבערת התנור כיון דאינו מתכוין לבשל אלא לחמם הבית אינו אלא פסיק רישא ופסיק רישא באמירה לעכו"ם שרי.

והובא ברמ"א סוף סימן רנ"ג ובמ"ב סקצ"ט.

אשר נתחדש בזה אף דפסיק רישא בכלל חיובא דאורייתא כמתכוין מ"מ אכתי חלוק ממתכוין להדיא ומקילינן בזה לענין אמירה לעכו"ם. והגר"ז סי' רנ"ג ס"י ביאר 'שהאיסור נעשה מאליו בלא מתכוין והישראל אינו אומר לו כלל לעשותו אלא שולחו לעשות דבר המותר א"כ אף שמאליו נעשה האיסור הרי לא נעשה בשליחות הישראל שהישראל לא ציוה לו על ככה'. והיינו אף דבתה"ד כתב הטעם דלא מחמירין בשבות דאמירה לעכו"ם בפס"ר ובמ"ב משום דשבות דלית ב' מעשה מ"מ הרי ב' איסורים יש באמירה לעכו"ם חדא, האמירה גופא ועוד, משום שליחות, ודברי התה"ד כלפי האמירה עצמה, ואילו דברי הגר"ז כלפי הדין שליחות, ועיין.

ועד"ז התיר המ"ב סי' של"ו סק"י לומר לנכרי בבית שאינו מרוצף, אע"פ שפסיק רישא שיעשה גומות.

ומאידך גיסא כתב המ"ב סי' רנ"ג סקנ"א בגחלים סביב הקדירה אסור לישראל להסירו, משום שע"י נטילתו בודאי יתנה בגחלים ואסור דעי"ז מבעיר התחנות ומכבה העליונות, ואף שאין מתכוין לזה, פסיק רישא הוא, ואפ"י ע"י אינו יהודי יש מחמירין בזה עיין מג"א ואלי' רבה, ומ"מ נראה דלצורך שבת יש לסמוך על דעת המקילין, ובשער הציון ביאר היינו כדעת הערוך דפסיק רישא דלא ניחא ל' שרי.

ותמוה מדוע להחמיר ולמאי בעינן לאתויי עלה מכח דברי הערוך דפס"ר דלא ניחא ל' והרי פסק התה"ד דפס"ר שרי באמירה לעכו"ם ואף בניחא ל', וצ"ע.

ועד"ז קשה ממש"כ סי' רע"ו סק"ל לענין אמירה לעכו"ם ליטול גר של שמן ולרוץ עמו כיון דהוי פס"ר שיתקרב או יתרחק השמן מן הפתילה נאסר לומר לנכרי, וקשה הרי התה"ד התיר אמירה לעכו"ם בפס"ר, וצ"ע.

פלוגת הגרע"א והט"ז בספק פסיק רישא לשעבר

מפורסם פלוגת הט"ז והגרע"א לענין ספק פס"ר לשעבר, והיינו כל דהספק להבא אי יעשה מלאכה זהו בכלל דבר שאינן מתכוין אמנם בספק לשעבר ורק הגברא העושה אינו יודע המציאות האם בהמעשה דכעת עושה קעביד מאכה, וכגון סגירת תיבה שיש בה ספק

ויל"ע הרי לענין מלאכת גוזז רק בכלי הוי כדרכו אבל ביד אינו אלא כלאחר יד, וא"כ ע"י מסרק נדון כביד ולא בכלי, ולפי מש"כ המ"ב סי' ש"מ דאזלינן בתר המלאכה שבזה ולא בתר המעשה היתר נמצא דכלפי מלאכת גוזז הרי זה ביד ואף דמסרק כדרכו, ובאמת האגלי טל מלאכת טוחן סי' דמצדד מחמת זה דלא כהריב"ש אלא פשיטא ל' דבכה"ג נדון כלאחר יד משום דדנים האורחיה כלפי המלאכה ולא המעשה שעושה וזה עולה לדברי המ"ב לענין אכילת עוגה, אכן הרי במ"ב מבואר דדין זה נאסר מהתרה ונדון כאורחיה, נמצא דסותר למש"כ בסי' ש"מ לענין אכילת עוגה, וצ"ע.

כמה אופני פסיק רישא וחלוקים ביסודם

אשר יראה בהאי ענינא דכמה אופנים המה בפסיק רישא ולא כולם בחדא מחתא מחתינהו ויש בהם חילוקי דינים, יש פס"ר דשרי אמירה לעכו"ם ויש פסיק רישא דחמור מיניה שלא שרי אמירה לעכו"ם, וכן יש פס"ר דספק לשעבר מתירים ויש פס"ר דחמור מיניה ולא מתירים בספק, ועד"ז לענין נדון כלאחר יד יש פס"ר דנדון דאורחיה כלפי המלאכה ויש פס"ר דדנים האורח' כלפי המעשה שעושה, כדיבואר.

דהנה חקרו רבותינו בכל עיקר יסוד דין פס"ר והיינו דעושה מעשה היתר ומוכרח דיצא מזה מעשה איסור, אי הטעם בזה משום דנדון כאנן סהדי דמכין למעשה האיסור מחמת דמוכרח המעשה איסור מכח המעשה היתר, או דילמא יסוד דינא דפס"ר משום דכל המעשה היתר מכריח מעשה האיסור א"כ המעשה היתר כגון גרירת הספסל נדון כמעשה חרישה דקבל שם המעשה דהאיסור, ותלו זאת בפלוגתת הערוך והתוס' בפס"ר דלא ניחא ל' דאי משום 'מתכין' אתינן עלה בזה כל דלא ניחא ל' שטוב אין בזה אנן סהדי דמתכין, אכן אי משום דעצם מעשה האיסור נכלל במעשה היתר ודי בכונת המעשה היתר א"כ אף בלא ניחא מ"מ פס"ר הוא, והדברים עתיקין. והנה הסתירות שהוזכרו לעיל בפשוטו תלויים בחקירה הנ"ל דהיינו נדון אמירה לעכו"ם בפס"ר דאי לא נדון כהמעשה עצמו והיינו דהדלקת תנור בית החורף לחימום לא נדון כמעשה הבישול בעצמותו כי אם דאתינן עלה משום אנן סהדי דמתכין, בזה יש לקיים דברי הגר"ז דשלח העכו"ם להדליק התנור ולא לבשל, אכן אי נימא דע"י הפס"ר חשיב המעשה הדלקת תנור כמעשה הבישול, בזה בפשוטו בכלל אמירת העכו"ם למלאכה ואין היתר.

ועד"ז לענין ספק פס"ר לשעבר, דאי אתינן עלה מדין אנן סהדי דמתכין בזה כל דאין ידוע לגברא כבר אין בזה משום אנן סהדי דמתכין, אכן אי נדון כהמעשה איסור בעצמותו בזה תלי' בהאמת ולא בידיעת הגברא.

ועד"ז לענין אי דנים כלאחר יד כלפי המעשה היתר או המלאכה הבאה מכח מעשה היתר, אי אתינן עלה משום אנן סהדי דמתכין אכן לעולם תרי מעשים המה א"כ הרי כלפי המלאכת איסור, נדון כלאחר יד, אמנם אי נכלל המעשה איסור בעיקר מעשה היתר הרי

חד מעשה הוא וכל דעשית זו כדרכו חשיב כאורח'.

ומעתה נראה דתרווייהו איתנייהו בדין פס"ר, יש לאתויי עלה מדין אנן סהדי דמתכין, ויש פס"ר דיש לאתויי עלה מדין דנכלל בעיקר המעשה היתר מעשה האיסור. ואמנם יש תנאים נוספים כדי להכליל המעשה איסור בכלל מעשה היתר, ואמנם אף במקום שלא הושלמו התנאים בהגדרת המעשה להחשיבו למעשה האיסור בעצם מ"מ יש לדון משום אנן סהדי דמתכין, וכדיבואר בעזה"י.

סתירת דברי הראשונים אי נאמרו דברי הערוך אף בשאר איסורי תורה

ועיקר יסוד זה דיש ב' אופני פסיק רישא דהם חלוקים ביסודם נראה מוכרח מדברי הראשונים בשם הערוך דמחד גיסא כתבו הרא"ש והר"ן פרק שמונה שרצים דלא נאמרו דברי הערוך דפסיק רישא דלא ניחא ל' שרי כי אם לענין מלאכת שבת משום **מלאכת מחשבת** דכיון דלא ניחא ל' הרי חסר במלאכת מחשבת אכן בשאר איסורי תורה ליכא לדברי הערוך להתיר פסיק רישא דלא ניחא ל', וכ"כ המשנה ברורה סי' ש"כ סקנ"ג לענין פסיק רישא דלא ניחא ל' וז"ל, 'אבל חיובא ליכא בפסיק רישא דלא ניחא ל' לכולי עלמא, וכל זה הוא לענין שבת דבעינן שיהא מלאכת מחשבת, אבל לענין שאר איסורי תורה דעת הרא"ש דפסיק רישא דלא ניחא ל' לכו"ע אסור, ואיסורו מן התורה'.

ויל"ע הרי הרא"ש והר"ן גופא הביאו מדברי הערוך דהוכיח דפסיק רישא דלא ניחא ל' אף בשאר איסורים כההיא דמזלפין יין ע"ג אישים בזבחים צ"א ע"ב וכההיא דמוכרי כסות מוכרים כדרכן דהיתרו משום פסיק רישא דלא ניחא ל', הרי מבואר דהערוך גופא התיר פסיק רישא דלא ניחא ל' אף בשאר איסורי תורה, ובחי' ר' שלמה היימן כתובות תמה בזה בסתירת דברי הראשונים, ונדחק דכונת הראשונים לא בדעת הערוך גופא כי אם להכריע כדברי הערוך רק לענין שבת אף דהערוך גופא נקט להתיר פס"ר דלא ניחא ל' אף לענין שאר איסורי תורה, ומלבד שלא משמע כן בדבריהם הרי מפורש במ"ב דהרא"ש נקט כן **לכולי עלמא** והיינו אף לדעת הערוך, ושוב צ"ע הרי הערוך גופא להדיא איירי אף בשאר איסורי תורה, וצע"ג.

אשר יראה מוכרח מזה דב' עניני פסיק רישא המה, חדא דמתירין פסיק רישא דלא ניחא ל' בכל גוונא בין באסורי שבת בין שאר איסורי תורה וכהוכחת הערוך, ואילו יש אופן דפסיק רישא החמור יותר דבזה כל היתר דפסיק רישא דלא ניחא ל' רק לענין מלאכת שבת משום מלאכת **מחשבת** ולא בשאר איסורי תורה. ואמנם צריך פירוש וביאור בהגדרת הדברים והיאך נקבע סוג הפסיק רישא.

באופן דנתבאר דכמה אופני פסיק רישא המה יש משום דאנן סהדי דמתכין ויש משום דחשיב המעשה איסור בעצמותו ויש בהם חילוקי דינים ובעזה"י בגליון הבא בל"נ נרחיב בהגדרת הדברים ובישובם.

🕒 לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל 🕒

להערות והארות ניתן לפנות לכתובת המייל - shiurimbehalacha@gmail.com

יעלת הון

יצא תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

לעבוד את הש"ת בכל הדרכים

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כ"ח י"א).

כתוב במדרש רבה (ס"ח י"א) רבי יהודה אמר שנים עשר אבנים נטל, כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים וכו', אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זה לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים וכו'. עכ"ל

ונראה לבאר המדרש ע"פ מה ששמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, כי ה"ב שבטים לכל שבט יש דרך מיוחדת בעבודת הש"ת, יש שבט שעוסק יותר בתורה ויש שבט שעוסק יותר בתפילה ויש שבט שעוסק יותר בגמ"ח ובשאר מצות. ישנם כל מיני דרכים בעבודת הש"ת, וזה שהיה באבני החושן לכל שבט צבע מיוחד זה מרמז על כל מיני דרכים בעבודת הש"ת, וצריך האדם השלם לקחת מכל הדרכים כל הדברים הטובים, ואפשר בדרך הזה לבאר את דברי חז"ל שכתב רש"י וז"ל: וישם מראשותיו, עשאן כמין מרזב סביב לראשו מפני חיות רעות (ב"ר ס"ח י"א) התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר (פסוק יד) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו (חולין צ"ב, עכ"ל. והיינו שכל שבט שמרומז באבן אמר שהדרך שלו בעבודת הש"ת, היא הטובה ביותר, וזהו עלי יניח צדיק את ראשו, שיעקב אבינו יסכים לדרכו, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, שכל הדרכים הם טובים ובלבד שכולם יהיו לצורך עבודת הש"ת ולכבודו יתברך. ויעקב אמר אם כל האבנים הם יתאחדו שיהיה שלום ביניהם אז זה סימן שאני זוכה להעמיד י"ב שבטים, שאין הקב"ה מצא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

כשיש לאדם התעוררות אז זוכה לעזר הש"ת

"וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום, ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" (לא, ב-ג) ופרש"י וז"ל: ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכנתי עליך (תנחומא י').

וצ"ב מה קשור פסוק ג' שהקב"ה אמר לו שוב אל ארץ אבותיך ושם אהיה עמך, לפסוק ב' וירא יעקב את פני לבן, והנה איננו עמו כתמול שלשום? **וביאר אמ"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה** שכל זמן שטוב לאדם ואינו רוצה לצאת מהמקום, אז אין אומרים לו לצאת אבל כשיש לו התעוררות לצאת אז זוכה לעזר הש"ת, וכן רואים מתחילת הפרשה (כ"ח י"ז) כמו שנבאר.

ב-ב רש"י (כ"ח, י"ז) כותב וז"ל: וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעבדוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרין בפרק גיד הנשה, וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הדרך וכו' עכ"ל, ורואים מכאן שאם האדם לא מתעורר לא שולחים לו מהשמים מתנות אבל כשהתעורר לחזור זכה לקפיצת הדרך, וזכה לכל ההבטחות שהקב"ה הבטיח לו ושמרתיך בכל אשר תלך וכו'.

להקטין את הנסיון

"ותען רחל ולאח ותאמרנה העוד לנו חלק ונחלה וגו', הלא נכריות נחשבנו לו וגו', ועתה כל אשר אמר אלקים אליך עשה" (ל"א, י"ד-ט"ז).

וצ"ב רחל ולאח מה היו צריכים להגיד העוד לנו חלק ונחלה, ומבאר רש"י למה נעכב על ידך מלשוב, כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים, הרי היו צריכים להגיד ישר כל אשר אמר אלקים אליך עשה, הרי אפילו אם היו מפסידים את הירושה בנכסי אביהם, ודאי שהיו שומעים מה שהש"ת מצוה?

ושמעתי מהמשגיח מפונביז' מ"ר מרן הגאון הצדיק רבי יחזקאל זצ"ל שמכאן רואים שהאדם צריך למעט הנסיון ולהסביר לעצמו שרצון הש"ת זהו הטוב האמיתי גם מבחינה גשמית.

ונראה שגם בפסוקים (ד' - ג') כשיעקב קרא לרחל וללאה הסביר להם קודם שזה טוב גם מבחינה גשמית ורק אחר כך אמר להם שהש"ת אמר לו קום צא מן המקום ושוב אל ארץ מולדתי כדי להסביר שכל רצון הש"ת זה לא שצריך להקריב את הגשמיות רק זה טוב בעצם.

וכן ביאר אמ"ר זללה"ה, מה שאמרו חז"ל והובא ברש"י בפרשת שמות "וראך ושמח בלבב" (ד' י"ד) וז"ל: לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה (שמ"ר ג' י"ז) ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב. (שבת קלט, א שמ"ר שם) עכ"ל.

וצ"ב למה בשביל וראך ושמח בלבב זכה לחושן הנתון על הלב? וביאר כי בחושן היו י"ב אבנים של השבטים וכל שבט היה לו דרך בעבודת הש"ת זה יותר בתורה זה יותר בתפילה וזה יותר בגמ"ח. ואהרן הכהן שכתוב וראך ושמח בלבב, ששמח בגדולת אחיו, הוא יכול לקבל את כולם ולאחד את כל הדרכים לעבודת הש"ת, ולכן החושן שמאחד כל הדרכים, נתון על לבו.

על ידי שאין לו שום תקוה בדרך הטבע וע"י ענוה זוכה לעזרי מעם ה'

במדרש רבה (פרשה ס"ח ב') רבי שמואל בר נחמן פתח 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי' אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה, ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי אלא עזרי מעם ה' וכו'.

והיינו שיעקב אבינו אמר מאין יבוא עזרי, ופירש מהר"ז ש'עזרי הוא האשה שכתוב עזר כנגדו, ושמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, שאם האדם לא יודע מאין יבוא עזרי, הרי לפי דרך הטבע אין לו שום דבר אפילו נזם אחד וצמיד אחד, אז הש"ת עוזר לו, אבל אם האדם חושב שהוא בעצמו יסתדר אין לו מצליח, כמו שכתוב בקהלת (ט, יא) 'לא לחכמים לחם', שאם האדם חושב שהוא חכם והוא ישיג בחכמתו הלחם, אז אין הוא משיג הלחם והפרנסה. עוד אמר שמאין זה לשון ענוה, שאם הוא יהיה בגדר אין שהוא אינו מציאות אז יבוא עזרי, שהש"ת יעזור לו.

צדיק נקרא מי שנזהר לא לגעת בממון חבירו

"הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני". (ל"א, מ')

הרמב"ם פרק י"ג מהלכות שכירות הלכ' ה"ז כותב וז"ל, כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית וכו'. וכן חייב לעבוד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנא' ויפרוץ האיש מאד. עכ"ל.

והרמב"ם כתב שהרי יעקב הצדיק וכו'. וכתב התואר של יעקב 'הצדיק', ולא כתב יעקב 'אבינו'. ונראה כי מי שנזהר בעיני ממונות בין אדם לחבירו נקרא צדיק.

והגאון רבי צבי ירוב שליט"א אמר לי בשם הגאון הצדיק מרן רבי חיים קניבסקי זצוק"ל מקור לזה מהפסוק 'וענתה בי צדקתי וגו'. (ל', ל"ג) צדקתי לשון צדיק.

וכן הביא ראייה מהגמרא זבחים (ק"ח ע"ב) רבי אבהו אמר בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו וכו', ופרש"י אשת אדוניו. ורואים שהגמרא מכנה את צדקות יוסף הצדיק בזה שעינו לא רצתה לזון מדבר שאינו שלו.

וכן הביא מרש"י במסכת ע"ז דף ו' ע"א, צדיק במעשיו, ופרש"י, בלא חמס עכ"ל. רואים שמי שנוזהר מממון שאינו שלו נקרא צדיק.

רואים מכל הראיות הנ"ל שצדיק נקרא מי שנוזהר לא לקחת ממון חבירו, וחז"ל אמרו בכמה מקומות שתפלת הצדיק נשמעת, ולכן לפני התפילה צריך לכל הפחות לקבל עליו להזהר בעניני הממון בין אדם לחבירו.

וכן מצינו בתפילת נעילה [בקטע אתה פותח יד לפושעים] שאומרים 'למען נחלל מעושק ידינו, ותקבלנו בתשובה שלימה לפניך כאישים וניחוחים' היינו שע"י שנקבל עלינו שנחלל מעושק ידינו אזי התפילה תתקבל כאישים וניחוחים.

שמירת הקב"ה ושמירת המלאכים

"ויפגעו בו מלאכי אלקים" וגו' (בראשית ל"ב ב').

א- כתב בספר זרע שמשון וז"ל, הקשו המפרשים מה היה צורך למלאכים אם כבר הבטיחו הקב"ה 'והנה אנכי עמך ושמרתקי' (כ"ח ט"ו), והתם נמי קשה מה שכתוב, 'והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו והנה ה' נצב עליו' וגו'. תרי שמירות למה לי.

ו"ל דשמירת המלאכים הוא דבר אחד, ושמירת הקב"ה הוא דבר אחר, דקרא כתיב (תהלים צ"א) 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך' וגו', ואחר כך מסיים 'כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו' וגו', והכי נמי קשה מה צורך לשני שמירות. אבל הענין הוא שהמלאכים המשמרים את האדם הם המלאכים שנבראו במעשים הטובים של האדם, וחובה עליהם לשמור את האדם שבראם מכל פגעים רעים, ובשביל הנאת שמירה זו אין מנכין את האדם מזכותיו, וגם אלו המלאכים לא יצילו את האדם בדרך נס רק בדרך טבע, ועל שמירה זו אמרין בריש בבא קמא (ב' ע"ב) אדם דאית ליה מזלא כתיב ביה כי יגח וכו'. אמנם שמירת הקב"ה מועלת יותר שמציל את האדם אף בדרך נס, אלא כשעושיין נס לאדם מנכין לו מזכותיו כדאמרין בפרק ב' דשבת (דף לב ע"א) וכו' עיי"ש. עכ"ל.

והנה מבואר מדבריו שהמלאכים המשמרים את האדם הם המלאכים שנבראו ממעשיו הטובים, ובשביל שמירתם, לא מנכין מזכותיו, והם שומרים בדרך הטבע ולא בדרך נס, ושמירת הקב"ה היא אף בדרך נס, אולם מנכין מזכותיו. ובזה עדיף שמירת המלאכים שנבראו ממצותיו בדרך הטבע, שאין מנכין לו מזכותיו.

ב- כשעובדים את הש"ת באהבה וביראה ובמסירות נפש, זוכים שהקב"ה יתנהג עמו בנסים מעל לדרך הטבע

והנה בתהלים מזמור צ"א פסוק י"א כתוב, כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, והיינו המלאכים הנבראים מהמצות של האדם, הם שומרים עליו בכל דרכיך, היינו בכל הדרכים שהולך בהם בדרך הטבע, ואח"כ כתוב (פסוק י"ד) כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי, היינו אם האדם חושק בקב"ה, ויש לו אהבה יתירה לקב"ה, אז הקב"ה אפלטוהו ואציל אותו בדרך נס, אשגבהו כי ידע שמי. שאם האדם מתעלה ויודע שמו של הקב"ה, אזי הקב"ה אשגבהו, מגביה אותו מכל הבריאה, ופירש המצודות. וז"ל, כה יאמר ה' הואיל וחשק בי לכן אצילהו מן החיות הממיתים, כי ידע שמי, הואיל והוא יודע ומכיר שמי להיות חרד ממני. עכ"ל.

ולפי מה שביארנו, על פי דרכו של הזרע שמשון, שהמלאכים הנבראים מהמצות שומרים בכל הדרכים שאדם הולך בדרך הטבע, אולם אם האדם הוא חושק בקב"ה ויודע שמו, אז הקב"ה בעצמו מצילו אף למעלה מדרך הטבע. ולכן כשהאדם צריך נסים מעל דרך הטבע אזי יתגבר ביראת הש"ת ובאהבתו ויקבל עליו מסירות נפש במחשבתו, ואזי הקב"ה בעצמו יצילו מעל לדרך הטבע.

ג- הנפש החיים (שער ג' פרק י"ב) כתוב וז"ל, ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל הדינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשאדם קובע בלבו לאמר, הלא ה' הוא האלקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות

כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון היחיד ב"ה, כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות בעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל. עכ"ל. עיי"ש.

ד- שתי הבטחות ליעקב שמירה מעל הטבע ושמירה כדרך הטבע

והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'. ופרש"י, וז"ל, קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו כארבע אמות שזה מקומו של אדם, ואחר כך הבטיחו הקב"ה, והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה וגו'. וכל אלו הבטחות למעלה מדרך הטבע, וזה שמירת הקב"ה עליו כמו שכתוב 'והנה ה' נצב עליו', נצב לשמרו ולכן הנסים הם שלא כדרך הטבע.

ובפסוק טו, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אש תלך, ופרש"י, לפי שהיה ירא מעשו ומלבן וכו', כי לא אעזבך וכו'. ופרש"י בפסוק כ', ונתן לי לחם לאכל כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם נקרא נעזב וכו'. וכל אלו נסים בדרך הטבע, וזהו על ידי שמירת המלאכים שנבראו מהמצות שעושה, והנסים הם בדרך הטבע, ואין מנכין עליהן מזכותיו.

ה- ולפי"א אפשר לבאר את הפסוקים כ' - כ"ב, וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי וגו'. ופרש"י אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי כמו שאמר (פסוק ט"ו) והנה אנכי עמך (ב"ר ע' ד') עכ"ל. וכתב הרמב"ן וז"ל, לשון רש"י אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני, וטעם התנאי שלא יגרום החטא וכו', ויתכן עוד על דרך הפשט, שאין הספק בדבר, אבל בכל העתיד יאמר הכתוב כן, כמו (פסוק ט"ו) עד אשר אם עשיתי וכו' עכ"ל.

וכן כתב האור החיים הקדוש וז"ל, אם יהיה וגו'. אם זה תתפרש על דרך מה שאמר ז"ל בפסוק (שמות כ"א ל') אם לפי, אם כסף תלוה (שם כ"ב כ"ד), ואינו ספק אלא ודאי, וכאילו אמר כאשר יהיה זה, עוד ירצה על זה הדרך, אם תסכים מדת הדין על הדבר, והוא אומר אם יהיה אלקים, כי לא דבר אליו אלא ממדת הרחמים, דכתיב (פסוקים י"ג - ט"ו) והנה ה' נצב וגו', והנה אנכי עמך, ודבר ידוע כי מדת הרחמים מסכים להטוב, ומדת הדין מעכב בדבר, לזה אמר אם יהיה אלקים וגו', עכ"ל.

והנה לפי מה שביארנו על פי דרך הזרע שמשון, שהקב"ה הבטיח לו שתי הבטחות, א. שמירת הקב"ה שישמור אותו והנה ה' נצב עליו לשמרו, ובזה יהיו לו נסים למעלה מדרך הטבע, ב. שמירת המלאכים מכח המצות, וזה הנסים הם כדרך הטבע, ובזה החטאים מעכבים הנסים, כיון שהם רק מכח המצות, בזה אפשר לישב מה שאמר יעקב אם יהיה אלקים עמדי, וגו', שלכאורה המפרשים מקשים הרי הקב"ה הבטיח לו, ואין מסתפק בזה, אולם הנדר שאמר אם יהיה אלקים עמדי, זה על ההבטחה של שמירת המלאכים שהיא כדרך הטבע מחמת המצות, ולכן אמר בלשון אם, כמו שהרמב"ן מביא את המדרש רבה (ע"ו ב) רב הונא בשם רבי אחא, הנה אנכי עמך, אם יהיה אלקים עמדי, אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים עכ"ל. והיינו שהמדרש מקשה האין אמר אם יהיה הרי הקב"ה הבטיחו, אלא שאין הבטחה לצדיקים שאולי יגרום החטא, אולם זה על הבטחת הקב"ה מחמת שמירת המלאכים ששומרים משום המצות שעשה, אבל שמירת הקב"ה והנה ה' נצב עליו וגו', על זה אין מעכב שום חטא, ולכן לשון רש"י שאם יהיה אלקים עמדי היינו על פסוק טו, שאמר לי והנה אנכי עמך, וכו', ונתן לי לחם לאכול וכו', היינו על הנסים בדרך הטבע, ועל זה החטאים מעכבים.

ו- בברכת מודים, אנחנו מודים לקב"ה על ב' נסים, על נסים שמעל לטבע על נסין שבכל יום עמנו' שכולם רואים שזה נס, וכן על הנסים שבדרך הטבע 'ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת' וכו', היינו בכל עת ורגע שהם הנסים בדרך הטבע, ולמעשה צריך האדם להתחזק לקיים המצות בכל רגע, ועי"ז יזכה לנסים בטבע עצמו, וכן כשצריך לישועה גדולה שלא כדרך הטבע, צריך להתחזק בקיום המצות למעלה מדרך הטבע באהבת הש"ת ובמסירות נפש, ואז הקב"ה יתן לו מידה כנגד מידה, נסים שלא כדרך הטבע, וכשבא לאדם קשיים בקיום המצות ואין לו חשק לעבוד את הש"ת וצריך להתחזק מעל לטבע, אין לו להתיאש, רק אדרבא להתחזק יותר בעבודת הש"ת כי כנראה הש"ת רוצה לעשות עמו נסים מעל הטבע, ולכן שולח לו ברחמיו נסיונות, כדי שיקיים את המצות מעל לדרך הטבע וכן יעשה עמו נסים מעל לדרך הטבע.

לע"נ אמו"ר הרה"ח רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה נ.ל.ב.ע. י" כסליו ת.נ.צ.ב.ה.

לבירורים: 0527626683

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית " עין לא ראתה "

פרשת
ויצא

"ויקרא לאחיו לאכל לחם", ופרש"י ע"פ המדרש: "הם בניו שהיו לו אחים נגשים אליו לצרה ולמלחמה", עכ"ל. ומכאן המושג של אחים לצרה. (ודלא כהרמב"ן שפנה לאחי לבן).

ולאמור נוכל ללמוד מכאן יסוד חינוכי, שבעת שמשפחה מתמודדת עם סבא כמו לבן הארמי, או עם בני משפחה מקולקלים, אז צריך להזהר מלהטיל מרה ומורא בילדים, רק ראוי אז לקרב אותם כמו אחים בידידות, כי יש סיכון גדול שלא יתפתו ללכת אחרי מענמי סבא לבן, והרי בין כך היהדות זרועה קשים, וכעת שפוגשים בו זה פיתוי לדרך רעה וקלוקלת של חילונים, וראוי אז להעניק קשר וקירבה ידידותית, שייסייע לילדים להשאר בחיק המשפחה החמה.

ג. בעוד דרך אפשר לבאר, שהנה מצינו במשנה שיש כמה דרגות, זו למעלה מזו בקדושת המקומות, ומבחוץ ארץ ישראל, ומבפנים ירושלים וביהמ"ק, ומצינו דבר נפלא בגמ' בפסחים שאברהם קרא לביהמ"ק הר (ואף עשאו הר, כשביקש בהר ה' יראה), ויצחק קרא לביהמ"ק שדה, (ואף עשאו שדה כשיצא לשוח בשדה, לעבוד שם את ה' שהוא מלשון ובכל עבודה בשדה), ויעקב קרא לביהמ"ק בית (ואף עשאו בית, כשנטל את אותה אבן שהניח למראשותיו ועשאה מזבח וקרא למקום בית אל), ונמצא דהיה המזבח הנחת אבן הפינה לביהמ"ק שעוד יבנה שם. מאידך ליקוט האבנים היה מעין הפרדה בין ארץ לישראל לארץ ארם, וכמש"כ במדרש שכל טוב שלכן קבעו סעודה בתחום אר"י להודיע שמכאן הוא חלקם, וזהו שאמר עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך לגבול אר"י, ואתה לא תעבור אלי אל גבול ארם נהריים, ונמצא שזה הגבול הראשון של אר"י.

כי כשיעקב הולך לבנות את ביתו, הוא בונה לו בתחילה את ביהמ"ק כמקום עיקרי, וזהו האבנים שליקט בתחילה, ונעשו בנס לאבן אחת, כי ביהמ"ק הוא מקום של ניסים בכל צעד ושעל, והוא דרגת ישראל סבא הראויה ומתאימה לו. אך לגבי משפחתו בנה לפחות את המציאות של קדו' ארץ ישראל שלכל הפחות לא יצאו מהארץ, כי כל ירידה לבין גויים מוריד למומאת ארץ העמים המטמא בגושה ועפרה, וע"כ נתחכם יעקב, מלבד מה שהקים סביבו גדר אבנים ליצור לעצמו קדושת בית המקדש, לעשות עוד גדר אבנים הראוי לכל בני משפחתו, שישארו על הארץ הקדו' תמיד!!

על הקשר עם בני משפחה פחות טובים

א. יש נקודה מעניינת בפרשה, שלא מצאתי שעומדים עליה, שהפרשה מתחילה עם ליקוט אבנים ומסתיימת עם ליקוט אבנים. בתחילה מדובר בשתיים-עשרה אבנים אשר יעקב שם למראשותיו להנצל מחיות והתאחדו לאבן אחת. ובסוף מדובר על ליקוט אבנים לצורך העמדת גל עד בין לבן ליעקב ובניו, ויש להתבונן בתוכן שני הליקוטים הללו.

ובאופן אחד נוכל לבאר, שזהו ההבדל בין כוח החיבור וההתאחדות, לכוח החילוק והפירוד, ובוודאי שההקדמה לבנות משפחה, הוא כוח החיבור, ולכן כשיעקב הולך לבניו ביתו, הוא לוקח שתיים-עשרה אבנים, כנגד י"ב השבטים שהוא הולך להעמיד, והוא בודק האם יהיה להם כוח צירוף וחיבור, להיות משפחה גרעינית מחוברת ומאוחדת, ודוקא בגלל שידע שיי"ב שבטים הם כנגד י"ב חדשים, וי"ב כוחות בנפש, א"כ כל אחד יש לו את הדרך שלו, וכמו שבקריעת ים סוף נקרע הים לי"ב חלקים כי לכל שבט יש את הדרך שלו בעבודת ה', מ"מ מוכרח להיות צירוף ואחדות בין כולם בבחינת "האספו" ואגידה לכם, שישמרו על אחדות.

מאידך לגבי סבא לבן, צריך להפעיל כוח הפוך של פירוד וחילוק, ואדרבה אחרי שכל כך השקיע בבנין משפחתו כ"ב שנה, והצליח לבנות משפחה לשם ולתפארת, עליו להזהר שלא יבואו בני המשפחה מקולקלים, קרובים או רחוקים, ויהרסו את מה שעמל ובנה, ולכן עתה לוקח שוב אבנים ויוצר גדר וחיץ שיפרידו בינו ובין הבני דודים הלא טובים.

ב. ושמעתי מאחד מזקני רה"י שליט"א, שראה והכיר משפחות ששילמו מחיר יקר על שלא הניחו חיץ מוחלט בינם לבין חלקי המשפחה הפחות טובים, וחשבו שבשם האידיאל של הקשר, מותר להפקיר את ילדיהם לעמוד מול הפיתויים שמוגיעים מהחלקים הלא טובים במשפחה, ואמר באירוניה, שמכיר שני ציבורים ששולחים ילדים צעירים לחזית, הערבים ימ"ש, ולהבדיל חרדים תמימים שמפקירים את ילדיהם מול חזית רוחנית ירודה, וזה נורא.

ועד"ז יובן מדוע נאמר שם כמה פעמים הביטוי אחים לגבי השבטים כמו שנא' "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים"

ניסי הפיגועים בשערי ירושלים (1)

א. "אילו פינו מלא שירה כים ולשונינו רינה כהמון גלוי, אין אנחנו מספיקים להודות" על הניסים העצומים שארעו בצומת רמות, שהונח מטען רב עוצמה, עם בלון גז, בתחנה דחוסה במאות אנשים בכל בוקר, והנה רגע לפני הפיגוע עברו שיירה של אוטבוסים ולקחה את רוב האנשים, ועוד נשארו בתחנה עשרות רבות של אנשים, ובכל זאת לא ארע להם דבר (למעט פגועי חרדה ורסיסים מועטים), ובנס הבלון גז לא התפוצץ, ולא רק שהם ניסים מופלאים גם רואים כאן השגחה פרטית מבהילה לפרטי פרטים, להשגחה ולשמור על צעירי הצאן ובחורי ישיבות שנוסעים בבוקר להתפלל שחרית בישיבה, נערות הסמינרים, נשים צדקניות שאצות רצות לפרנס את משפחתם, ועל שאר יהודים יקרים שבכל בוקר עוברים דרך התחנה הזאת בעיקר מרמות, ומן הרכס.

ואף בגבעת שאול, הנה לצערינו הגדול נספו שם נפשות יקרות, בחור ישיבה יקר יקרים עדין הנפש ורב המעלה, עם אב משפחה יהודי יקר וירא שמים, ושיבדלחט"א הפצועים שעדיין צריכים רפואה גדולה ה' ירפאם בתושח"י, מ"מ גם שם כמה ישועות וניסים מופלאים ארעו לרבים שנצלו מהתופת ההיא, בכל מיני דרכים נעלמות שגלגלו משמים.

ב. ויש להתעורר, ששני תחנות אלו בהם ארעו הפיגועים עומדות נצבות בפתחי ושערי ירושלים מב' הכיוונים, וכבר אמרו חז"ל (עירובין קא,א) על ירושלים עיה"ק, שאלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום רשות הרבים, שחוץ מהענין ההלכתי המדובר שם מענין עירובין, עוד יש בזה רמיזה, להיות העיר ירושלים סגורה וחתומה כרשות יחידו של עולם, וזמן שליטת המזיקים הוא בלילה, ומקום שליטת המזיקים הוא ברשות הרבים, ולכן אם לא יסתמו את פרוצותיה ויסגרו את דלתותיה, אזי תהפך העיר לרה"ר.

וממילא התפקיד של יושבי ירושלים, לאגוף את דלתות העיר, ולבצר את החומות, לבל ירחשו בה מזיקים ופריצים, וכאשר הנטורי קרתא האמיתיים של העיר שומרים עליה, אז זוכים לשמירה עליונה על שערי העיר, כמו שאמר דוד בשירו "אם ה' לא ישמור עיר, שוא שקד שומר", ורק בזכות עמל תורתם ושמירת האידישקייט יומם ולילה - "שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה", זכינו לפלא הגדול הזה, שיהיו שערי ירושלים שמורים ומושגחים באופן פלאי, מה ששום שומר לא היה מצליח להציל, אלמלא נטורי קרתא. וצריך להתעורר שאולי אם היה יותר חיזוק בתורה ותפילה, אזי היו ניצלים גם אותן נפשות יקרות שנספו בגבעת שאול.

וראה מה שכתוב בירושלמי (חגיגה פ"א ה"ז): תני רשב"י אומר אם ראית עיירות שנתלשו ממקומן בארץ ישראל דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים, מה טעמא "על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר, ויאמר ה' על עזבם את תורתי". ר' יודן נשייא שלח לר' חייא ולר' אסי ולר' אמי למעבור בקרייתא דארעא דישראל למתקנה לון ספרין ומתניינין (לעבור באר"י ולהתקין חכמים ומלמדי תינוקות), עלין לחד אתר ולא אשכחון לא ספר ולא מתניין (הגיעו למקום אחד שלא היו בו חכמים ומלמדי תינוקות) אמרין לון אייתון לון (הביאו לנו) "נטורי קרתא", אייתו לון "סנטורי קרתא" (שומרי העיר), אמרון לון אילין אינין נטורי, לית אילין אלא חרובי קרתא (האלה הנה שומרי העיר אין אלה אלא מחריבי העיר!) אמרין לון ומאן אינון נטורי קרתא (ומי הם שומר העיר)? אמרין לון ספרייא ומתניינא (חכמים ומלמדי תינוקות) הדא הוא דכתיב "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר". ע"כ.

ויש להבין, בשלמא מה שכינו את הלומדים והמלמדים "נטורי קרתא", ניהא! אבל מדוע השומרים עם הנשק הם "מחריבי קרתא"? אמנם התשובה היא כי הם מייצרים את האשלייה שהעיר שמורה ומבוצרת, ובאמת בלי עמל תורה וגידול הילדים לעמל התורה, אין שום שמירה והצלה לעיר.

ג. וצריך לשנן מש"כ בפרקי דרבי אליעזר (פל"ב) ולמה נקרא שמו ישמעאל, שעתידי הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים לפיכך נקרא שמו ישמעאל שנאמר (תהילים נה,כ) "ישמע אל ויענם" עכ"ל. א"כ כל מיני דרכים של "משילות" והתנשאות על הערבים, לא יועילו אם לא יזיקו, כי השי"ת הניח אותם בארצינו, רק בשביל לעורר אותנו לזעוק אליו מעומק הלב, ומובטחים אנו ש"ע"י שנוזק אל ה' הוא ישמע לנו, עד כדי כך ששמו ישמע-אל, שהוא ביאנו לדרגה זו. ולכן שומרי העיר הם אלו שלנוכח האיום הערבי מתקרבים אל ה' בתורה ותפילה, ומחריבי העיר הם אלו שמתנשאים להחשיב את עצמם כשומרי העיר בבטחון פנים וחוץ וכדו', כי הם מקלקלים את כל המנגון המיוחד שהניח לנו הקב"ה באחרית הימים, וכל איחור בתפלה מעומק הלב הוא סכנה.

ולא לשכוח מה שעבר עלינו עד כה, בשנה וחצי קורונה, שנסתיימה בממשלת הרוע ועל ידם, אלא שמיד החל שנה וחצי של הצקות והפרעות באידישקייט וגזירות כלכליות, שנסתיים בממשלת ימין זו, ואבוי אם יחל סוגיית ישמעאל, הבה נקדים רפואה למכה, נתפלל לה', ונתקרב אליו באמת.

ניסי הפיגועים בשערי ירושלים (2)

א. יש להתבונן בצירוף המקרים, שמלכדו בבוקר אחד במטענים, את שתי התחנות ביחד, של גב"ש וצומת רמות, ומלבד מה שהארכנו במאמר קודם על חובת ההודאה לה' וההתחזקות בתפלה נוכח מציאות בני ישמעאל בארצינו, עוד יש להתבונן מה יש להתחזק ולהתעורר מקול הרעם העצום שנשמע בהרבה משכונות רמות וגב"ש, והרי חז"ל הודיעונו דלא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב.

אין ספק, שבראש ובראשונה יש לחזק הרבה את ענין הצניעות בתחבורה הציבורית בירושלים, כאשר בלעה"ר הציבור הולך ומתרבה למאות אלפים ורבבות, ואין בכוח התחבורה הדלילה לעמוד בעומסי הענק, וכבר התעוררו לחלק השימוש בדלתות ולדאוג בכל הכוח שתהיה הפרדה כשירה של גברים קדימה ונשים פנימה, ופשיטא שכל הפיגועים הנוראים הללו שתוכננו באכזריות בדווקא כנגד נוסעי התחבורה הציבורית, מעוררים אותנו לדאוג לצניעות וקדושה שלא יגרם חלילה סילוק שכינה, מחמת החוסר צניעות וכאזהרת "ולא יראה בכך ערות דבר, ושב מאחריך".

ויש בתורה שלשה פעמים אזהרת "ולא יראה", בענין הזהירות מחמץ ושאור ולא יראה לך חמץ, ובענין העליה לרגל ולא יראה פני ה' ריקם, ובענין הצניעות כנ"ל ולא יראה בכך ערות דבר, ויש לומר שהם כנגד שלשה דברים שאמרו חז"ל באבות שהם מוציאים את האדם מן העולם, שכנגד קנאה שיסודה בצרות עין, אמר להביא מתנות כשעולה לבית המקדש ולא יראה פני ה' ריקם, אלא יתן נדיבת ליבו בעין יפה (והראשון שפגם בזה נקרא קין ע"ש הקנאה ולא הביא לה' אלא מהפשתן הפחות), וכנגד כבוד אמר להזהר מהתפיתח של השאור והחמץ שרומז לגאווה כידוע "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור", וכנגד תאוה אמר "ולא יראה בכך ערות דבר", כי שלשה דברים אלו מוציאים את האדם מן העולם, וכן כאשר מפסיד את הקדושה דביהמ"ק והשראת שכינה, ממילא הרי הוא כאילו מצוי מחוץ לעולם.

ובכלל זה חובת הזהירות מהרמת קול באשה ערוה בעת הנסיעה, שעולה צעקות וצווחות מקבוצות נשים או בנות גם אם יושבות בירכתי האוטובוס, אין זה הופך את המקום למטבח הפרטי, שירעישו בו עולם ומלואו, וצווחו את כל סדר יומם, ותהלוכותיהם, ותקריותיהם, לעיני כל ישראל.

ב. אבל עוד יש לעורר, ששתי התחנות הממולכדות הם משני צידי הספורטק שבו מגרשי ספורט, שהן לגמרי מחוץ לגבולות הקדושה ובי מדרשא, הגורמים לנזק רב לבני נוער,

ומגרשים אלו משתרעים בעמק הליפתא, כשצד אחד הוא צומת רמות, וצידו השני הוא היציאה מן העיר שלמרגלות גב"ש, ואולי מעוררים אותנו להתפלל לסילוק ה"פרצות" שבמגרשים כגון אלו, ונציע נקודת עיון על העסק בספורט.

ב. כתב רבינו בחיי בעניינם של יעקב ועשיו: "...דבר ידוע כי השתדלות האדם במאכל ובמשתה והיותו משתעשע בציד שהם תענוגי הגוף בעוה"ז, הלא היא סיבה לבזות עבודת השי"ת ויראתו, לעשותם טפל ותענוגי הגוף עקר... ועוד כי מה שרצה עשו לקנות רצה יעקב למכור, והוא רדיפת התאוות ובקשת תענוגי העולם שהמשילם לנזיד עדשים, לפי שטוב העולם ושלותו וכבודו אינו אלא גלגל כעדשה שהיא עגולה, וע"כ רצה למכור ולהחליף חיי שעה בחיי העולם, היא עבודת השי"ת שהיתה בבכורות. עכ"ל.

וצריך להבין, למה אי אפשר לשלב שניהם יחד - תענוגי עוה"ז יחד עם תענוגי עוה"ב - ומה הקיצוניות הזאת? ברם הביאור בזה, כי אנו מורכבים מגוף ונשמה, וזוהי מורכבות סותרת לגמרי, שהגוף מעוניין רק בשעשועים של העוה"ז, לאכול לשחק ולטייל לישון ולהשתובב בלי גבול, והנשמה מעוניינת רק בשעשועי עוה"ב, להתפלל וללמוד ולקיים מצוות בלי גבול, וכל אחד בא על חשבון השני, וכמורגש.

וזהו שזממו היוונים להשכיח את התורה מאיתנו, כי ע"י שמשקיעים בשעשועי הגוף, ממילא מתעסקים עם הצד הבהמי והשפל של האדם, וכל תרבות יון בנויה על טיפוח הגוף ושגשוגו, וממילא עי"ז חלק הנשמה נדחק הצידה, ו"נשמה" אותיות "השמן" כי רצו לממאות את הנשמה בכל מיני טומאות הגוף, וכל ענייני ספורט ושעשוע שהמציאו, היה לספק לגוף טעם חיים מודגש, שע"י התנועה היתירה מרגישים וחשים יותר את מציאות החיים, אבל כנגד זה יש בתורה תנועת לימוד, שהנשמה מתעצמת בקדוש התורה, ורק אז טועם את החיים המענגים של חיי הנשמה הטהורה.

ובודאי שצריך לשמור על הבריאות, ולפעמים הגוף זקוק למנוחה והחלפת כוחות, וכ"ש בחורים צריכים מידי פעם להוציא מרץ, אך הרי בודאי לא יעלה בדעת אף בחור לטייל להנאתו באיזה מנזר נוצרי, להירגע שם לקול נעימת צלילי העוגב ולהנות מהאולם המפואר שבנו לכבוד הפסל רח"ל! כך, בנוגע למגרש ספורט רשמי בו מעמידים את פיתוח הגוף והנהנתנות ברמת אלילות, הלא זהו מעין "מנזר יוני"! אכן, לנוח ולהירגע צריך, אבל לחוות חויית תרבות משחק יוני, לא! ועוד יש להאריך בהסברת הענין, אך כשחילונים נקבצו עלי ופרצו חומות מגדלי, עלינו לגדור פירצות עמינו.

איך אנרכים מסתדרים בפרנסה...?

א. כשבא יעקב להקים משפחה, פנה לה' שישמרנו ויתן לנו לחם לאכול ובגד ללבוש, ובמדרש (ט"ו, 1): "והנה אנכי עמך ושמרתוך בכל אשר תלך", רבנן אמרי על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו כו', א"ר איסי, אף על הפרנסה השיבו שנא': "כי לא אעזבך", ואין עזיבה אלא פרנסה, היך דאת אמר: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם". ע"כ. ויש מפרשים, שניסיון העוני נועד לחזק ולחשל, וזהו לשון 'עזיבה' כמו "עזוב תעזוב עימו" שהציווי הוא לחזק אותו בעת נפילתו, וכן "ועזבו את העיר" הכוונה שחזיקו את העיר, וכיון שהעדר הפרנסה נועד לחזק את האדם ולזככו ברוחניות, לכן נקרא עזיבה, וכאן הקב"ה הבטיח לו שלא ינסנו ולא יזקקנו בניסיון העוני. (אשד הנחלים). מבואר שת"ח שמייסרים את עצמם בעמל התורה, זוכים שניסיונותיהם בלימוד, ובכך נחסך מהם ניסיונות אחרים.

ב. ובקהלת (ב, יח) אמר שלמה "ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאניחנו לאדם שיהיה אחרי", ובמדרש תמוהו חז"ל, מדוע לא היה נוח לו להוריש עושרו לבניו, והביאו ע"ז מעשה מר"מ שהיה אומן בקי במלאכת הכתיבה, ובכל שבוע היה מרוויח שלשה סלעים, והיה אוכל ושותה באחד, מתלבש ומשלם את מגוריו באחד, ומפרנס בשלישי את החכמים, אמרו לו תלמידיו: רבי, בניך, מה יהיה עליהם...? אמר להם: אם יהיו צדיקים כבר אמר דוד ולא ראיתי צדיק נעזב... ואם לאו, מה אני מניח את שלי לאוייבי המקום... וזהו שאמר שלמה בפסוק שאחריו: "ומי יודע החכם יהיה או סכל שישלט בכל עמלי", שזהו טעם למה לא נוח לו להוריש עמלו לבניו.

ונראה פשוט, שבאותו סלע ראשון שהוציא לאכילתו, בוודאי שהיה ר"מ חולק את סעודותיו עם ילדיו וכל בני משפחתו, אבל תמיהת התלמידים היתה מדוע חוץ מזה אינו חוסך מרווחיו בשביל לילדיו לאחר מיתתו, וע"ז השיב להם, שאינו צריך לדאוג לעתידם, כי אם יהיו צדיקים, פרנסתם מובטחת להם מעם ה', ואם ח"ו לאו...

וכן כתב הגר"א באגרתו בתוספת חריפות, וז"ל: כי מאומה לא ישא האדם בעמלו במותו כי אם רק שני חליפות לבנים וכו', אוי ואבוי על שכלם ודעתם של בני"א שטורחים ויגעים להניח לבניהם ממון אחריהם, ממון ונכסים ובתים מלאים, כל זה הבל ורעות רוח, כי אין יתרון מבנים ובנות רק מעשיהם הטובים, אבל מזונתם קצובים להם מהי"ת מי שבראם בורא פרנסתם, עכ"ל לשונו בזה.

ג. תהילה להי"ת, שעד היום רואים בחוש שמשפחות בני התורה מסתדרים בדרכים מעל הטבע. ולפני כמה שנים תלו בלוח המודעות דיישיבת מיר, גזיר כתבה שהתפרסמה באיזה עיתון כלכלי, ובה מסקנה מעניינת של "יועץ כלכלי" העוסק בסידור חובות למשפחות שנקלעו למצוקה כספית, וכיון שהדברים מחזקים, הנני להעתיק את הנאמר שם:

"...לפי תחשיב סטטיסטי, הצריכה החדשית לנפש היא בסך 2000 ש"ח, כיון שכך אפשר לזהות בקלות (לפי סך ההכנסות לנפש) האם הלקוח שרוי בחובות ועד כמה. ההשערות הללו בדרך כלל די מדויקות עד שהלקוחות מתפעלים ואומרים: מהיכן שמעת על החובות שלנו? האם ביקרת בחשבון הבנק שלנו...? אולם במשך הזמן גליתי תופעה מעניינת: כאשר מדובר בלקוח אברך, התגובה שלו היא לגמרי אחרת. הוא מתנגד. מה פתאום? הוא טוען בתוקף. אין לי כמעט חובות --- למרות שהחשבון הנ"ל בוודאי נכון, לפי הצריכה לנפש הוא אמור להיות במינוס ארוך ומתמשך, התוצאה משום מה לא מסתדרת. הוא כאילו חי מעל הטבע. מעל כל הכללים המוכרים. יש גורם נוסף שמתערב ומשנה את התוצאות.

הכל טוב ויפה. אבל השאלה נשאלת לכאן מאליה - אם ברכת שמים שורה על אותם לקוחות - אברכים, אז מה בדיוק הם מחפשים אצל יועץ כלכלי...? את השאלה הזאת שאלתי את אחד האברכים שפנו אלי, והוא ענה לי כך: המערכת הזאת מועילה לי עד מאד כי היא עוזרת לי להבין מה בעצם מתרחש עמי, היא משקפת בפניי בבחירות את הסייעת דשמיא המלווה אותי כל העת, ומראה לי את היקף הישועות... אכן, התחושה שמנקרת בלב רבים, על אותה תופעה פלאית של שבט הלוי של דורנו, שאין לה פשר והסבר, דברי חז"ל על המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול דרך ארץ, כל אלו מקבלים כעת אישוש והסבר מגורם מקצועי שמונח עמוק בחומר.

עוד הוא מספר: הגיע אלי פעם אברך כשהוא מבוהל והיסטרי, הוא נזקק לעזרה דחופה. יש לו תשעה ילדים, הוא גם חיתן עכשיו ועטוף בחובות כבדים. הוא פירט בפני את ההכנסות שלו ושל זוגתו והתברר שהם מרוויחים בסך הכל 8500 ש"ח לחודש... ממש נורא ואיום. סכום קטן שכזה למשפחה ברוכת ילדים. התחלתי באמת להבין את הבהלה שלו ומה שעובר עליו. מן הסתם יש לו מינוס חדשי מצטבר של 10,000 ש"ח, ואם נוסיף את הוצאות החתונה לבטח הוא שוקע בים אדיר של חובות באין מוצא. אבל כמה באמת היו סך החובות שלו, לא יאומן! 65 אלף ש"ח, לא יותר! ידידי, אתה נס מהלך. קראתי לעברו. חובות כאלו בגיל ובנתונים שלך, הם תופעה לא טבעית בעליל. חבל בכלל שנטלת חובות, כך אמרתי לו. אם היית ממתין בסבלנות, הקב"ה היה בוודאי שולח לך גם את הסכום הזה, כמו שאר הכספים הרבים האחרים שקיבלת משמים...". עד כאן הדברים שהתפרסמו שם בכתבה בעיתון.

מי שזכה לחיות כאברך, דברים אלו לא מפתיעים, הרי כך החיים הפשוטים והרגילים, ובכל תקופת קושי זוכים האברכים לישועות רבות, ואף בעת הגזירות הכלכליות המשיכו עמלי התורה בשטייגען הלאה, ואכן כבר שבעים שנה רואים את זה בחוש. והשי"ת יזכינו לראות בנפלאותיו.

נושא הגיליון

'תשלום חובות נסיעה'

והשיב את הגזלה

תקציר הסדרה: הגיליון הראשון בסדרה בנושא 'רב-קו בהלכה' (מספר 373), בירר את שינוי המציאות ברפורמה החדשה של משרד התחבורה, חיוב התשלום בתחבורה על פי ההלכה, וחקירה מהותית מי הבעלים על הנסיעות, האם החברה או משרד התחבורה. בגיליון השני בסדרה (מספר 374), התבאר האם הנוסע חייב לתקף באופנים שונים של תקלות בתשלום. בגיליון השלישי בסדרה (מספר 375), התבאר דין חובות שהחברה חייבת לנוסע, והכסף הוא כפיקדון בידי החברה ומשרד התחבורה.

נושא הגיליון הנוכחי (מספר 376), אדם שנסע ללא תשלום, האם חייב להשיב לחברה את התיקוף? הגיליון הנוכחי כקודמיו מבוסס על המבואר בקונטרס סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית (פרק יג יד), עם הוספות מיוחדות שמתפרסמות כאן לראשונה.



1. והשיב כשעת הגזילה

דמי שימוש: מבואר במשנה (בבא קמא פרק ט משנה א) כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, ומבואר בגמ' (שם) שלא צריכים לשלם על מה שהשתמשו בגזילה עד עכשיו. ואם כן לגבי נסיעה בתחבורה ציבורית למרות שהשתמשו באוטובוס ללא רשות ושואל שלא מדעת גזלן הוא, כיון שלא עשו מעשה קנין בגזילה, צריכים לשלם על השימוש בחפץ שנחשב שגזלו את דמי הנסיעה.

נחשב חסר: ואין לפטור מתשלום מדין 'זה נהנה וזה לא חסר' שהחברה לא מפסידה מנסיעה בודדת ללא תשלום, כי מכל מקום זכות החברה לאסור עליו מראש לעלות לאוטובוס ללא תשלום, וממילא מתחייב על הנסיעה, ועוד שיש לחברה הפסד מועט של זמן העלאה ודלק ובלאי של האוטובוס מחמתו, וזה נחשב 'חסר קצת' שמגלגלים עליו את הכל (גיליון עומק הפשט מספר 373).

2. תיאור המציאות

נוהל החזר חובות: תמצית העולה מהמכתבים מאת גורמים בכירים במשרד התחבורה, במענה לשאלה האם צריך לשלם חובות על נסיעה ללא תשלום, הם כותבים שאם לא שילמו בשעת הנסיעה עצמה, אין חובה לשלם בנסיעה הבאה. יחד עם זאת, נוסע שלא מתקף, עלול לקבל קנס כספי אם יתפס על ידי פקח תחבורה.

ובהבהרה מאת היועץ המשפטי; כאשר קיימת אפשרות לנוסע לשלם, אי תשלום על נסיעה באוטובוס הינה עבירה פלילית על החוק, אך לא נוצר חוב כספי שהחברה תוכל לתבוע. "תשלום עבור הנסיעה לאחר שזו בוצעה, ניתן לבצע על ידי פניה ישירה אל החברה המפעילה את השירות, על פי צו מצפוננו של הנוסע". כלומר שמצד 'ההגיונות' יש מקום לשלם. אבל באופן שהמכשיר

דבר העורך

התורה חסה על ממונם של ישראל

ידיעות חשובה בנושא תשלום באוטובוסים, ומי שיכול לתקן את המעוות תבוא עליו ברכה, ולכל הפחות לבקש מהגורמים הרלוונטיים להודיע לציבור את אופן פעולת המכשירים, ולהציל ממונם של ישראל

הוספת נוסעים: אדם שמתקף לעצמו וכעבור 3 דקות מתקף באותו אוטובוס לנוסע נוסף, על ידי לחיצה על אופציה של 'הוספת נוסעים לאחר תיקוף', מתברר שבמכשירי התיקוף של הנוסעים - ולידטורים (לא ליד הנהג) באוטובוסים העירוניים של חברות אגד וסופרבוס, ובמטרונית בחיפה, במקום להוסיף תיקוף אחד נוסף, המכשיר 'שוכח' את התיקוף הראשון ומחייב את הכרטיס ב-2 תיקופים חדשים.

הוספת נוסע נוסף אפשרית רק תוך 3 דקות, באותו אוטובוס. אבל באוטובוס אחר, אפילו תוך 3 דקות המכשיר יחייב 2 נסיעות. ורק בכרטיס בפרופיל סטודנט או חופשי, או חברת 'דן' בכל הפרופילים, כשמתקפים שוב לאחר שהמכשיר אישר מעבר, תופיע על הצג שאלה האם לבצע חיוב נוסף.

נסיעת מעבר: בתיקוף של מעבר בנסיעת המשך בחברה אחרת, לפעמים מחמת חוסר תיאום בין השעונים של שתי החברות, המכשיר יזהה את הנסיעה כנסיעה חדשה, ולא כנסיעת מעבר, למרות שמדובר תוך 90 דקות.

חשוב לשים לב לכך, ובמקרה של תקלה, ניתן לצלם את הפעולות האחרונות בכרטיס, בעמדת הטענה של קווים-עילית ועוד חברות, ללחוץ על 'פעולות אחרונות' ולצלם במצלמה את 6 הפעולות האחרונות, ובכך יוכל להוכיח את התקלה למשרד התחבורה ולקבל זיכוי (סיכום ההלכות פרק ז הערה 107).

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי



5. פסקים שפורסמו

חקירה: יש לחקור מה הגדר ההלכתי בעובדה שאין אפשרות לחברות לגבות את התשלום לאחר הנסיעה, האם 'אי דרישה' דינו כמחילה שמוותר על עצם החוב ואין חיוב השבה כלל, כעין המבואר **במחנה אפרים** (דיני גזילה סימן א) לגבי איסור גזילה מדאורייתא אפילו כל שהוא פחות משהו פרוטה, ומכל מקום אינו מחויב להשיבו כי ישראל מוחל על גזל פחות משהו פרוטה. או דלמא משמעותו רק 'סילוק' שאין לחברה כוח גביה לדרוש את התשלום אף שמגיע להם ביושר, אבל הרוצה לצאת ידי שמים יפרע את חובו? עוד יתכן שגם אם זה סילוק אין חיוב השבה, כמבואר **בשערי ציון** (סימן מד אות ג).

מעיקר הדין לא חייב: לדעת הג"ר **צבי ברוורמן שליט"א** (סיכום הכללים פרק ג), פטור מתשלום עבור נסיעות קודמות, למרות שהנסיעה שייכת לחברה ולא למשרד התחבורה, ועלינו מוטל לציית להוראות החברה, אולם כיון שלחברה אסור לגנוב מהמדינה, לכן אסור לחברה לדרוש חובות, שהרי החברה מקבלת סבסוד ממשרד התחבורה ומחויבת לכללים שלהם. ו'אי דרישה' נחשבת 'מחילה', ואין כזה דבר 'צפייה לתשלום', וכיון שהחברה מחלה על החוב, אין חיוב תשלומים. ויש להסתפק האם המחילה נחשבת כתיקון הלאו של גזילה, או דלמא לא נחשב תיקון ורק על ידי השבה שב ורפא לו.

והוסיף, שלפי שיטת המקילים בכספי המדינה, אם החברה תדרוש תשלום בניגוד לחוק, יוצא כאן חומרא, שצריך לשלם על נסיעה שלא תיקף בה, כי החוק לפטור את הנוסעים אינו מחייב את החברה, ויש לחברה זכות לדרוש כסף מהנוסעים, ולא למחול את דמי הנסיעה. אך לפי שיטת המחמירים בכספי המדינה פטורים מלשלם, כי החוק מחייב את החברה.

פטור: ולדעת הג"ר **יהודה קנר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), הנסיעה שייכת למשרד התחבורה ולא לחברה, וממילא חוקי התעבורה תקפים גם על פי ההלכה, ואין לחברה מה לצפות לתשלום, משום 'לאו בעל דברים דידי את'.

חייב לשלם: ולדעת הג"ר **מנחם מנדל הכהן שפרן שליט"א** (חוברת הכללים פרק ג) אין כאן מחילה, אף שאין לחברה אפשרות גביה לאחר הנסיעה על ידי פקח תחבורה, מכל מקום עצם הנסיעה מחייבת את הנוסע בתשלום, והחיוב אינו פוקע מאליו, ולו יצויר שתהיה לחברה הוכחות שנוסע פלוני לא שילם, החברה יכולה לתבוע אותו בדיניהם בתביעה אזרחית, ולכן מוטל על האדם לפרוע את החוב לחברה. ורק באופן שלא היתה אפשרות לתקן פטור מתשלום, כי נסיעה כזאת היא בחינם.

החברה קובעת: ולדעת הג"ר **שריאל רוזנברג שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), חברות שאומרות לא לשלם, נחשב מחילה גמורה ותיקון הלאו של גזילה. ולגבי שאר החברות שמצפות לתשלום ורק שהחוק מעכב עליהם מלדרוש, אינו נחשב מחילה, ומצד ההלכה נשאר חיוב לשלם. והוסיף לחדש, שאפילו כאשר החברה (כגון חברת 'קוים עילית') מצפה לתשלום עבור נסיעות שלא היה אפשרות תיקוף, חייבים על פי הלכה לשלם, כיון שהנסיעה היא עם החברה, וזכותה לבקש ככל שתחפוץ.

וכן דעת הג"ר **יהודה סילמן שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), שזכות החברה (כגון חברת 'קוים עילית') לדרוש תשלום עבור נסיעות שהמכשיר תיקוף לא עבד.

ולדעת הג"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה להג"ר יוסף אביטבול), אסור לנסוע מראש על דעת שלא לשלם, כי אסור לגזול על דעת לשלם (גמ' ב"מ דף סא, ועיין ב"ב דף טז ויד רמ"ה שם), ואסור לגזול על דעת שהחברה תמחל לו. ואם כבר נסע ולא שילם, היה צריך להיות חובת 'והשיב' אך כאשר החברה מוחלת לא צריך להשיב.

6. איך וכמה משלמים?

תשלום תיקוף: גם לשיטת הסוברים שבנסיעה עצמה אדם חייב

תיקוף לא עבד פטור לגמרי מתשלום, כי בעיית התיקוף היא מצד החברה. וגם החפץ לשלם על פי צו מצפוננו, לא צריך לשלם 'חד משמע'י כשלא היה מכשיר תיקוף.

ואמר פרופ' יהודה נויהויזר, שמערכת החוקים מטעם הרשויות מבוסס על כך שתהיה אפשרות לאכוף את קיומם, ואם לא כן הרי זה כ'אות מתה' שמוטב שלא יכתבו אותה בחוקיהם, לבל יאבדו מערכם שאר החוקים. ושונה באלף אלפי הבדלות מחוקי התורה שהם חוקים ישרים בעצם, והאדם עצמו רוצה לקיימו בלי קשר למה שביט דין ידעו ממעשיו (סיכום הכללים פרק ג הערה 48, פרק ג סעיף ד הערה 156).

3. גזילה על מנת למחול

קודם הנסיעה: פשוט וברור, למרות שמשרד התחבורה מחייב את החברות לא לגבות את התשלום אחרי הנסיעה, אסור לנסוע בלי תשלום על מנת להיפטר על ידי שהחברות ימחלו לו. וכמבואר **בפתחי תשובה** (סימן רכז ס"ק ב) בשם **המשכנות יעקב** (סימן נט), וכן מבואר **בחנות יאיר** (סימן קסג), שאין היתר לגזול על מנת שהגזל ימחל לו, כי מחילה מועילה לבטל חיוב השבה על כסף שכבר נגזל, ולא על מה שעדיין תחת ידו. ואדרבה כיון שחובת התשלום אחרי הנסיעה אינה ברורה, מכאן אנו רואים את גודל החיוב לתקף בשעת הנסיעה.

ומבואר **במשנ"ב** (סימן תרז ס"ק יג) שאם גנב או גזל, למרות שחבירו מחל לו והשיב את הגזילה, צריך להתודות ביום הכיפורים כי חטא גם בין אדם למקום.

לאחר הנסיעה: ישנם מקרים רבים שנוצרו לנוסע חובות לחברה כאשר לא תיקף בנסיעה בודדת או במספר נסיעות, כגון ששכח לשלם, לא היה לו רב קו, נגמר לו הערך צבור, בנסיעת מעבר לא תיקף את הכרטיס. אפשרות נוספת, אם נהג עד היום להקל בנושא תשלום בתחבורה ציבורית, ועכשיו חזר בו ורוצה לעשות תשובה.

ונשאלת השאלה, האם חייב לשלם כעת לחברה את התיקוף בכדי לקיים מצות 'והשיב', כי נוצר אצלו חוב ממון למשרד התחבורה והחברה, או שלא נוצר חוב, ואם נניח שמתחייב להשיב איך יחזיר כהלכה, כגון שנסע בשני אוטובוסים בנסיעת מעבר שמתחייב כעת שתי תיקופים לחברה, איך יתקף כעת פעמיים? ומה הדין אם בינתיים השתנו בעלי המניות בחברה?

4. תגובת חברות התחבורה

חברות התחבורה מודעות לעובדה, שתקנות משרד התחבורה לא מאפשרות לחייב בתשלום תמורת נסיעות קודמות, וגם אין להם אפשרות טכנית לחייב את הנוסעים בתשלום אחרי הירידה מהאוטובוס, וחשוב לשים לב להבדלים בין תגובות החברות;

אין השבת חובות: חברות דן ושות', נתיב אקספרס, בית שמש אקספרס, סופרבוס, לא דורשות כלל תשלום עבור נסיעות קודמות, ומשיבות לשאלת הלקוחות לא לשלם, למרות שיש עבירה על החוק בנסיעה ללא תיקוף.

מצפות להחזר חובות: שאר החברות למרות שאינן דורשות את החובות, מכל מקום הם 'מצפות לתשלום' תמורת נסיעות קודמות, ולא מוותרות על החוב כיון שהייתה לו אפשרות לתקן. וכעת צריך לברר, האם ההלכה מחייבת להשיב ולהתחשב בדרישת החברות שמצפות לתשלום, כאשר החוק פוטר מתשלום?

גם כשאין מכשיר: חברת 'קוים עילית' מצפה לתשלום בנסיעה הבאה, אפילו באופן שלא הייתה אפשרות לנוסע לשלם, כגון מכשיר מקולקל, או בתגבור שלא עלה גובה מחמת העומס, בפרט כאשר הנוסעים אומרים לנהג לעקוף את תחנת הגביה ומצהירים שישלמו פעם אחרת.

עצה טובה: לפני שמתחילים לבדוק האם וכיצד לשלם חובות לחברה, מומלץ לפנות לחברה בכתב, ולבקש מחילה על החובות, וכמובן לציין להם שהתקרית לא תישנה בעתיד.

תמריץ תיקוף לנהג

והשיב לנהג: בחברות התחבורה סופרבוט, קוויס-עילית, ודן בדרום (ולדברי מומחי תחבורה, במכרזים הבאים כל החברות יתחייבו לעשות כך), הנהג מקבל תמריץ לפי תיקופים, כ-20 אגורות עבור כל תיקוף, ודין פרוטה כדין מאה, מה גם שפרוטה לפרוטה מצטרפת ובסוף החודש יכול להגיע לסכום מכובד של כ-1500 שקל מתמריצי התיקוף.

ואם נוסע ולא מתקף, לדעת הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א והג"ר יהודה סילמן שליט"א והג"ר שלמה ידידה זעפריני שליט"א נחשב שגונב גם מהנהג את דמי תמריץ התיקוף, ויעשה שאלת חכם כיצד לקיים השבה כי קשה מאוד לדעת מי הנהג. מאידך לדעת הג"ר צבי ברורמן שליט"א והג"ר יהודה קנר שליט"א אינו נחשב גניבה מהנהג, ואין זה אפילו בגדר גרמא כלפיו.

7. תשלום עבור נסיעה של קטן

ללא תשלום: אין ספק שעל האב מוטל לדאוג שהקטנים ישלמו בשעת הנסיעה, והשאלה בדיעבד כאשר הקטן נסע ללא תשלום האם מוטל על האב לשלם עבורו (כמובן, השאלה היא רק לפי השיטות שאדם מבוגר צריך לשלם עבור נסיעות קודמות).

חיוב האב: קטן שנסע ללא תשלום אם האב העלה אותו לאוטובוס או הורה לו לנסוע, האב מתחייב בתשלום כדין שכירות פועלים, כאילו אמר לנהג לעשות עבודה בשביל בנו. ואם הילד נסע לבדו ומדעתו לכאורה האבא פטור, ועצה טובה קמ"ל שהאב ישלם חובות בנו, שמא ישכח לשלם כשיגדיל, ושמא החברה לא תפעל כבר. (סיכום הכללים פרק יד סעיף ו, ובהערה שם). ולדעת הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א תמיד האב צריך לשלם עבור הקטן מדין חינוך. ולדעת הג"ר סילמן שליט"א כאשר יש ספק לאב האם בנו תיקף או לא, פטור מתשלום.

וכתב הג"ר דוד בריזל שליט"א (בית אהרן וישראל קובץ ריח עמוד עג) על פי המבואר בשו"ע (ח"מ סימן שלה סעיף א) המלמד את בן חבירו שלא מדעת האב, יש מחייבים את האב בתשלום כדין היורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות, ויש חולקין, וביאר הט"ז (שם) סברת הפוסקים משום ד'מצוה קעביד' שלומד עם הבן, ולא משום תשלומין, ולפי זה בנסיעה בתחבורה ציבורית האב חייב. מאידך הש"ך (שם ס"ק ג) מבאר את סברת המחייבים כיון שביקש ממנו ללמוד עם בנו גלי דעתיה דניחא ליה, ומשלם מה שנהנה, ואם כן בתחבורה ציבורית שלא גילה דעתו פטור מתשלום.

חיוב הקטן: ולגבי חיוב הקטן כשיגדיל, תלוי במחלוקת הפוסקים האם הקטן צריך לשלם את חובותיו כשיגדיל, לדעת הגהות אשר"י (ב"ק פרק ח"א"ש סימן ט), בשם האור זרוע הקטן חייב כשיגדיל על נזקים שעשה. ולדעת הב"ח (או"ח סימן שמג), חולק על האור זרוע ופוסט מתשלום כשיגדיל. ולדעת הרמ"א (שם) אם הקטן עשה עבירה בקטנותו טוב שיעשה תשובה כשיגדיל, וגם התשלומים הם מדין תשובה. ולדעת המגן אברהם (שם ס"ק ד) בשם ספר חסידים (סימן תרצב) חייב בתשלומים מדיני שמים. ולדעת הט"ז (שם ס"ק ב), והחיי אדם, ומשמעות הג"ר, א, הובא במשנ"ב (ס"ק ט), כשיגדיל חייב לשלם לפניו משורת הדין. (שיטות הפוסקים הובאו במאמר הג"ר קנר שליט"א קובץ 'עיון הפרשה' גיליון רג עמוד קנ).

ולדעת הג"ר עמרם פריד שליט"א מעיקר הדין הקטן צריך לשלם כשיגדיל לצאת ידי שמים, אך למעשה המנהג שההורים משלמים עבורו שמא הקטן ישכח לשלם אח"כ. ובחברות תחבורה שמוחלות על העבר, ההורים לא צריכים לשלם על החובות, שהרי גם לכשיגדיל יפטור.

לשלם תיקוף מלא ותקין כדרישת החברות, מכל מקום בדיעבד שנסע ללא תשלום לא חייבים להשיב לחברה את מחיר הנסיעה המלא, כי יש לחלק את דמי הנסיעה לשתי חלקים חלק החברה וחלק של משרד התחבורה, שהרי החברה לא מקבלת את מלא התשלום, ולגבי החלק של משרד התחבורה הרי הם לא דורשים תשלום עבור נסיעות קודמות, ולחברה לא אכפת לאחר מעשה האם משרד התחבורה הפסיד, ולגבי החלק של החברה יוצא ידי חובתו כאשר משלם את דמי תמריץ תיקוף, שבסכום זה הפסיד את החברה, ולכן מספיק שיתקף באופני תיקוף מוזלים, כדלהלן:

לשיטת המחמירים בגניבה מהמדינה, עליו להשיב באופן שהתשלום למשרד התחבורה מכסה את דמי תמריץ התיקוף שהחברה מקבלת, כגון תיקוף על ידי רק-קו נוער / סטודנט / ותיק. ואינו יכול להשיב בתיקוף שאינו כרוך בתשלום כגון תיקוף נוסף תוך כדי הנסיעה, שהרי בכך גורם להעברה שלא כהוגן של דמי תמריץ התיקוף ממשרד התחבורה לחברה. ומטעם זה אסור לתקף פעמים נוספות תוך כדי הנסיעה (כעבור כמה דקות מהתיקוף כבר יכול לתקף שוב באותו אוטובוס והמכשיר מזהה זאת כנסיעת מעבר), שהרי בכך מחסר את משרד התחבורה שלא כהוגן.

לשיטת המקילים בגניבה מהמדינה, מותר להשיב אחרי הנסיעה גם באופן שמשרד התחבורה לא יקבל תשלום מהנוסע, והעיקר שהחברה תקבל 'דמי תמריץ תיקוף', כגון על ידי תיקוף בכרטיס רב-קו זהב / חופשי יומי / חופשי חודשי / תיקוף נוסף תוך כדי הנסיעה. והוא הדין לשיטת המחמירים בגניבה מהמדינה, אם התקלקל לו כרטיס רב קו המכיל ערך צבור, וידוע לו בבירור שאף אחד לא יוכל להשתמש בו (הערת הרב מ.מ.), יוכל להשיב דמי נסיעות קודמות בשווי הערך הצבור שהיה בכרטיס, בכל תיקוף שהוא, שהרי למשרד התחבורה כבר שילם, ולגבי החברה נותן כעת את דמי התיקוף.

ולכן כשיודע כמה תיקופים הוא חייב לחברה מסוימת, צריך להחזיר סך התיקופים באותה חברה, באותו אשכול, ובאותו קוד, כדי שסכום התמריץ יתאים, ואין הבדל באיזה קו ואיזה נהג. (למעט אגד בנסיעות עירוניות, שהצהירו שמקבלים בשווה בכל רחבי הארץ גם באשכול אחר).

נשאר עוד חודש: לכתחילה יש ענין למהר לשלם את החוב באותה תקופה, כי לפי מספר התיקופים בכל תקופה, מחשבים את גובה התשלום לחברה, במיוחד בסוף השנה הלוועזית, כי התשלומים לחברות על ידי משרד התחבורה נקבעות על פי 'מחזור תיקופים תקינים' לסיכום השנה הלוועזית, ולעיתים בוחנים לפי רבעון שנתי וכדומה, וכמות התיקופים בתקופה המסוימת משמעותית מאוד בתחשיבים השונים. ולפי קביעת מומחי תחבורה; סכום 'תמריץ התיקוף' לא השתנה במאום מחמת רפורמת דרך שווה, כך שכל הנדונים לגביו עומדים בחזקתם.

תיקף כבר: לפי האמור, אם בשעת הנסיעה תיקף בפרופיל מוזל, כגון ששילם בנוער, או בקוד נמוך, לא צריך להשיב כלום, כי החברה כבר קיבלה את התמריץ תיקוף, והחלק של משרד התחבורה הרי הם עצמם קובעים שלא צריך לשלם עבור נסיעות קודמות.

תיקופים מלאים: אכן לדעת הג"ר שלמה ידידה זעפריני שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא) חובה להשיב בכל החברות תיקופים מלאים, כי קו הנסיעה שייך גם לחברה וגם למשרד התחבורה, ומכל מקום נהלי התחבורה שאינם מחייבים תשלום על נסיעה קודמת אינו מועיל על פי דין תורה לפטור אפילו את החלק של כספי מדינה, והסיבה שאומרים שאי אפשר לגבות כי הם לא רוצים שיגישו תביעות משפטיות על סכומים פעוטים כאלו, וגם לשיטתם על פי צו המצפון צריך לשלם, ואצל יהודי ירא וחרד 'צו המצפון' הוא התורה, וחייב להשיב כל גזילה שיש לה שווי ממוני, ולכן עליו להשיב את מלא סכום הנסיעה כפי שהיתה במקור, כיון שגם את החלק של המדינה הוא חייב.



משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 375 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הג"ר יחיאל ז'לושינסקי שליט"א
ישיבת אופקים - תורת חיים

א. **תיקוף בנסיעה:** אסור לנסוע בתחבורה ציבורית ללא תשלום, אם נסע ולא שילם, על פי תקנון משרד התחבורה אין חובת תשלום לאחר הירידה מהאוטובוס.

ב. **נוהל החברה:** יש חברות שאומרות בפירוש לא לשלם חובות, וכלפיהם יש להסתפק האם דינו כמחילה, יש חברות המצפות לתשלום כאשר היה מכשיר תיקוף תקין, ויש חברות שמצפות לתשלום אפילו כשלא היה מכשיר תיקוף. ויש להסתפק האם צריך להשיב לחברות המצפות לתשלום כאשר החוק פוטר.

ג. **החזר תיקוף:** מספיק להחזיר תיקוף תקין, למחמירים בכספי המדינה רשאי להשיב תיקוף מוזל (נוער, וכדומה), למקילים בכספי המדינה רשאי להשיב תיקוף חגיגי (רב קו זהב, וכדומה).

ד. **השבה:** כלפי משרד התחבורה אין 'והשיב', כי מוותרים על החוב. כלפי החברה יש 'והשיב' ויחזיר באותה חברה ובאותו אשכול ובקוד זהה. כלפי הנהג, מחלוקת אם יש 'והשיב'. ויש אומרים שיש 'והשיב' גם כלפי משרד התחבורה ויחייב להשיב תיקוף מלא.

ה. **קטן:** קטן שנסע ללא תשלום אם האבא הורה לו לנסוע האבא חייב, ואם הילד נסע לבדו ומדעתו, יש פוטרים את הקטן, ויש דנים לחייבו כשיגדל, ויש שמחייבים תמיד את האב מדין חינוך.

שאלה: האם מותר וראוי לתבוע את חברות התחבורה על התנהלות לקויה?

התלונות על החברות (איחורים, חיסורים, דילוג תחנה, וכדומה) במשרד התחבורה ובבית המשפט, מזיקות את החברות באפלי שקלים, והשאלה האם אסור להלשין משום לשון הרע, ומסירה לערכאות, שהרי אינם דנים את החברות על פי דיני התורה, וחייב להזמין תחילה לדין תורה. או דלמא מותר להלשין, כי על דעת כן נכנסו להפעלת הקו, ואין זכויות בלי חובות?

מקורות: גמ' (גיטין דף פח:), שו"ע (חו"מ סימן כו סעיף א), שו"ת חתם סופר (חו"מ סימן מד), מנחת צבי (חלק א סימן טז), דרכי חושן (על שו"ע חו"מ קונטרס דיני ערכאות), חקת משפט (לא תגזול עמוד צח), משיב שלום (עמוד 214), חזו"א (סנהדרין סימן טו ס"ק ד), סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית (פרק טז).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

ככדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-535 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

לרפואת הר"ר יונתן בן עלקא שרה הי"ו, ולרפואת הר"ר ניסן אברהם בן שרה הי"ו בתוך שאר חולי ישראל
נא להזכירם ב'מי שברך' לרפואה שלימה

עדכוני הלכה

לא זוכר כמה!?



מבואר בשו"ע (חו"מ סימן עה סעיף י) שאם גם התובע וגם הנתבע ספק, פטור מלצאת ידי שמים. ומבואר בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה נתייבא יו"ד סימן קנה) שאם הנתבע היה אמור לדעת את הסכום, חייב לצאת ידי שמים.

ואם כן, באדם שאינו זוכר כמה נסיעות נסע ללא תשלום, ושואל כעת כמה להשיב, לכאורה צריך לתקף הרבה נסיעות בערך צבור עד שיצא הספק מלבו. ולגבי 'תיקוף חגיגי' כגון תיקוף נוסף באמצע הנסיעה כבר התבאר דינו במאמר, שתלוי בדין כספי מדינה.

נושא הגיליון הבא:

'תביעת החברה על מחדלים'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לזכרון עולם בהיכל ד'
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
הרב אהרן אליעזר בן זאנוועל שלמה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 217

פרשת ויצא

תשפ"ג

- שמן שנתרבה ע"י נס אם דין התוספת כגידולין או כדבר חדש ♦ הרב אברהם זנגר
- פינה ממיחם למיחם ורוצה להחזיר למיחם ראשון ע"ג האש ♦ הרב אליסף פרלמן
- אם יש איסור באכילת פירות שביעית קודם שנתבערו ♦ הרב זאב פראנק
- בנידון יצא מוציא ודין ערבות בנשים וגרים כהנים וכן י"ג ♦ הרב שמואל דרזי

הרב אברהם זנגר

בגדרי שמן שנתרבה ע"י נס אם דין התוספת כגידולין או כדבר חדש

שמן של שני שותפין שנתרבה בדרך נס

שאלה מופלאה גרמה לסערה רבתי בין בעלי תריסין וגדולי הדיינים בירושלים שבין החומות לפני כשלוש מאות שנה, אודות חבית שמן שהיתה שייכת לב' שותפים ועמדה בחצירו של אחד מהם, והיה היום ראתה בעלת הבית כי קרקע החצר ספוגה בשמן, ותבדוק את החבית והנה נשפך ממנו שמן, אזי נטלה כלי לקבל את השמן הנשאר, ולמרבה הפלא גם לאחר שנתמלא הכלי נשארה החבית מלאה שמן כמקדם, מיד הלכה והביאה כלים רבים ומילאה את כולם בשמן הנוסף עד שתמו כל הכלים ויעמוד השמן ויהי לנס, ותהום כל העיר. ועתה באו שני השותפים לד"ת, זה אומר שמן שנינו נתרבה וא"כ נחלוק בשמן, ובעל החצר אומר מה לי ולך, ברכת ה' היא תעשיר. עונה לו שכנגדו; אכן ברכת ה' תעשיר את שנינו באשר ברכת ה' היתה בחבית המשותפת לשנינו.

דין התוספת כגידולין או כדבר חדש שירד משמים

יסוד הנידון הוא אם כיון שלנגד עינינו נראה הנס כאילו השמן החדש גדל ונתרבה מתוך השמן הראשון דינו כגידולין של השמן הראשון, ועל כן שייך השמן החדש לב' השותפים שהם בעלי השמן הראשון, או דכיון דהוי דרך נס חשבינן ליה כבא מעלמא ואין לו שייכות כלל לשמן שיצא ממנו והוי הפקר וכל הקודם בו זכה, ועל כן זכה בו בעל החצר בקנין חצר. וביתר ביאור, האם אפשר לדון את הנס שכביכול נתחדש כעין טבע חדש בכח השמן שבכוחו להתרבות, או דכיון שאין כאן טבע דנים את הנס שנעשה באופן ישיר ונוצר שמן חדש ונמצא שאין ההתרבות שייכת כלל למציאותו של השמן הראשון.

ויש בנידון זה נפ"מ רבות לכל הדינים הנוהגים בשמן הראשון האם חלים הם על השמן שהתרבה בדרך נס כדין גידולין שגדלו בדרך הטבע, כגון באופן שהשמן הראשון חייב בתר"מ, האם השמן שנתרבה ג"כ חייב בתר"מ מחמתו, או באופן שהשמן הראשון הוא איסורי הנאה האם השמן שנתרבה ג"כ אסור בהנאה, וכיו"ב.

תשובות רבות נכתבו ע"י גדולי ירושלים באותה העת בבירור נידון זה למי שייך השמן של הנס, ובשו"ת אדמת קודש (ח"ב ח"מ סי' ג' להג"ר משה מזרחי זצ"ל ראב"ד ירושלים) האריך בזה וכתב בתוך דבריו 'וחרזתי בכל ספרי הקודש אשר לפני ולא מצאתי לא ענין כזה לא הוא ולא כדוגמתו כי ממנו ניקח ראייה לניד"ד, כי על כן הרבה צריך להתיישב בדבר ולבקש דמיון מים התלמוד ומעין מוצא' וכו', ובסוף דבריו הכריע לדינא שהשמן הוא הפקר וזכה בו בעל החצר, וכן הכריעו עוד כמה מגדולי הדור ההוא (שו"ת פרי הארץ ח"ג ח"מ סי' ה' להג"ר ישראל מאיר מזרחי זצ"ל ראש ישיבת בית יעקב ואחיו של האדמת קודש, שו"ת שדה הארץ ח"ג ח"מ סי' ה' להג"ר אברהם מיוחס אחיו של בעל פרי האדמה ותלמידו של בעל פרי הארץ, וז"ל שם; 'כגון דא צריכא רבה, ואבינה בספרים חדשים גם ישנים ולא מצאתי מי שיאיר עיני כי אין מזכירין מעשה נסים ולא כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא').

דברי הזוהר דלא נעשה נס כי אם בדרך המשכה

אמנם כתב האדמת קודש דאף שלא מצא לזה ראייה מתורת הנגלה, מ"מ מצאו בעלי תריסין בבית מדרשו ראייה לזה מתורת הנסתר, והוא מדברי הזוהר המובא במג"א (ריש סי' ק"פ) ובט"ז (ריש סי' תר"ע) דאין הקב"ה עושה הנס כי אם באופן של המשכה מהשמן הקיים, ולמד כן הזוהר ממעשה דאלישע שעשה נס של ריבוי השמן לאשת עובדיה, וכתב (מלכים ב' פ"ד) 'ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן, ומשמע שלא היה יכול לעשות הנס אלא ע"י שמן הקיים בבית, ומזה למדו הבעלי תריסין דהריבוי בדרך נס חשיב כגידולי העיקר ודיניו כדין העיקר. וכן במחזיק ברכה (סי' תרע"ז סק"ג) ושו"ת מחנה חיים (ח"מ סי' י"ט) דנו בזה והביאו ראייה ז"ל.

אולם האדמת קודש לא הסכים לראיה זו, ונקט דא"ל אלא האופן

2 והמחנה חיים כתב שם עוד טעם, דאף אם הוי הפקר י"ל דהחבית קנתה לשניהם מדין קנין חצר כיון שהם שותפים בחבית ומקום החבית מושאל לצורך השותפין, ועוד כתב לחדש דבהפקר יש דין ביטול ברוב ומסתבר דנתרבה מעט מעט וא"כ קמא קמא בטיל וממילא שייך לשניהם. ונראה מדבריו שנקט דהריבוי נעשה בתוך החבית, והיינו שהשמן שהתרבה הוא בתוך החבית ואילו השמן שיצא מהחבית הוא מהשמן הראשון ששייך לשניהם, אמנם לפ"ר היה נראה לדון דהשמן שנשפך הוא השמן שהתרבה, דהשמן שבחבית הוא בחזקת כאן נמצא כאן היה, וז"ע. [ואמנם בשו"ת פרי הארץ שם דן ג"כ לומר דב' השותפין יזכו בזה מדין קנין חצר, אבל לא מצד החבית אלא מצד החצר בעצמה, דשכרוהו שניהם במעות השותפות, וא"כ כל השמן שנשפך בחצר זכתה החצר לשניהם, ודחה עפ"ד תוס' (ב"מ כו.) דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו רק בדבר ההווה להימצא שם].

1 ז"ל הזוהר (לך לך פח.); 'ברכאן דלעילא לא משתכחי אלא במה דאית ביה ממשא וכו' מנלן מאשת עובדיהו דאמר לה אלישע הגידי לי מה יש לך בבית וכו' מה כתיב ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן, מאי אסוך, אלא א"ל שיעורא דהאי משחא לאו איהי אלא כדי משיחת אצבעא זעירא, אמר לה נחמתי דהא לא ידענא היאך ישרון ברכאן דלעילא בדוכתא ריקניא, אבל השתא דאית לך שמן דא הוא אתר לאשתכחא ביה ברכאן, מנלן דכתיב (תהלים ק"ג) כשמן הטוב וגו' וסיפיה מה כתיב (שם) כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם, ובאתרא דא שראן ברכאן עכ"ל.

ויש להוסיף בענין זה מש"כ רש"י במלכים שם בשם המדרש שאמר לה אלישע שלא תיזי את אסוך השמן ממקומו עד גמר הנס כי הקב"ה עושהו כמעין ואין דרך מעין לזוז ממקומו, הרי שהנס נעשה באופן זה שהשמן החדש יוצא ומתרבה מתוך השמן הקיים.

ד' הט"ז דב' ניסים היו בהדלקת המנורה בחנוכה

[והנה הט"ז שם כתב ליישב קושיית הבי"מ מ"ט מדליקים נרות ח' ימים אע"פ שהנס היה רק ז' ימים, וביאר דבהכרח מלבד הנס בכמות שנתרבה השמן מיום השני ואילך, היה ג"כ נס באיכות בכל יום שדלק רק רוב השמן ונשאר ממנו מעט, דרק באופן זה יכול היה לחול הנס השני שיתרבה ממנו השמן כמבואר בזוהר דהנס בא רק בדרך המשכה, והנס באיכות היה גם ביום הראשון. והחידושי הר"ם וכן השואל בשו"ת דברי מלכיאל הנ"ל כתבו דיש להכריח כדברי הט"ז מטעם אחר, דלולי שנשאר מעט שמן ביום הראשון לא היה מועיל הנס של התרבות השמן ביום השני, כי היה פסול למנורה, ורק מחמת שנשאר מעט שמן וממנו התרבה השמן היה דינו כשמן זית וכשר למנורה. ורבים כתבו לפרש עפ"ד הט"ז ל' הפייט בפזמון מעוז צור 'ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', דהמכוון הוא דלולי הנס שנשאר בקנקן שמן לא היה אפשרי הנס של ריבוי השמן, 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', דמתוך שהיה להם בינה הבינו דיש כאן ב' ניסים וקבעו שיר ורננים לח' ימים ולא לז'. וכן יש לפרש גם ע"פ דברי החידושי הר"ם].

אמנם בעיקר סברת הגר"ח ודעימיה דשמן נס לא חשיב שמן זית, ידוע לתמוה עליהם מכמה דוכתי, מהא דדנו בגמ' (מנחות סט:) אם חיטים שירדו בעבים כשרים למנחות, וכן משמן למאור שהביאו העננים מגן עדן לצורך הבאת הנשיאים (תרגום יב"ע שמות ל"ה כ"ח), והובא בשם הגר"ח והגרמ"ד זצ"ל בני הגר"ח שהוכיחו מזה דלא יצאו דברים אלו מפי הגר"ח (עי' ספר אסופות הגר"ח וקונט' ימי החנוכה), וכן הוכיח החידושי הר"ם מהגמ' (הוריות יא:) דשמן המשחה כמה ניסים נעשו בו ולא נחסר מעולם וכולו קיים לעתיד לבא, דאחר שנטלו ממנו היה חוזר ומתמלא, ואחד מסממני שמן המשחה הוא שמן זית, [אולם כתב החידושי הר"ם לדבריו ניחא, כיון שהתרבה משמן המשחה הראשון]. וכן נראה להוכיח ממעשה דאליהו והצרפית (מלכים א' פ"ז) דנתרבה הקמח בנס ובתוס' (ב"מ קיד:) הביאו מהמדרש שהיה חייב בחלה, הרי דחשיב מין חיטים החייב בחלה.

ובפשוטו הישוב על הטענה המיוחסת להגר"ח היא דגדר שמן זית הוא שמן בתכונת שמן זית ולא שמן שיצא מן הזית, ולכן שמן שנברא בנס ויש בו תכונות של שמן זית דינו כשמן זית, וכמו חיטים שירדו בעבים דדינם כחיטים הואיל ויש להם תכונת חיטים, ואכמ"ל. [אך סברא זו אינה שייכת לניד"ד, דניד"ד הוא לענין דינים התלוים בסיבה חיצונית שחלה על העיקר, ובזה הנידון הוא אם חלים דינים אלו גם על התוספת שיצאה ממנו בדרך נס].

ביאור חדש של הקה"י בקו' הגר"ח על שמן נס

[אמנם הקה"י בספרו שערי תבונה (סי' ה' בהגה"ה) פירש טענת הגר"ח באופ"א, דקאי על תי' הג' של הבי"מ דנתנו כל השמן בנרות ובבוקר נמצאו מלאים, ונמצא שהנס היה גם בלילה הראשון שדלק בלא שנחסר כלום מהשמן, וע"ז הקשה הגר"ח דנמצא שלא דלק מכת שמן כלל אלא מכת נס שהרי לא נתחסר השמן כלל בהדלקה, וע"ז כתב הקה"י שם ליישב, דאפשר דענין זה שכח האש אחוז בשמן ודולק מחמתו והענין שהשמן מתכלה שני ענינים הם ע"ש ראייתו, ועל כן י"ל דדלק מכת השמן ומ"מ היה נס שהשמן לא נתכלה. ולכאור' י"ל עוד דאין כוונת הבי"מ שלא נתכלה השמן כלל, אלא כוונתו שכנגד כל טיפת שמן שנתכלה נתרבה לאלתר טיפת שמן כנגדה ועל כן נשאר הנר מלא שמן בכל עת.

אך יש לדון בב' ישובים אלו, דנמצא דהדלקת המנורה ביום הא' לא היה מכת נס אלא דבשעת ההדלקה נעשה נס שהועיל ליום המחרת, וא"כ אי"ז ישוב מרווח לקושיית הבי"מ. ומה שתי' הבי"מ שם בתי' הב' (וכ"ה בתוס' הרא"ש שבת כא:) דהיה נס בלילה הראשונה שלאחר ששפכו השמן למנורה נשאר הפך מלא כבתחילה, י"ל דהשמן שנשאר בפך הוא השמן הראשון ומה שדלק הוא השמן נס ונמצא שההדלקה נעשתה ע"י הנס (אך לפ"ז צ"ע דבלילה האחרון לא היה נס, וי"ל דסו"ס היה נס בכך שנשאר השמן בפך ולא נשפך למנורה בכל ז' הלילות הראשונות). ועוד י"ל דסו"ס קודם ההדלקה נעשה נס בשמן זה. אבל לתי' ג' דהבי"מ הרי בשעת ההדלקה עדיין לא נעשה שום נס בשמן].

שהסכים שיחלקו ביניהם הכל כיון דמכת שמן השותפות בא אך איני זוכר בבירור עכ"ל.

והנה מהר"י ערוך היה מגדולי ירושלים באותה תקופה ועמיתו של בעל האדמת קודש, וכנראה שהוא היה מהבעלי תריסין בבית מדרשו של האדמת קודש, אולם החיד"א (שהיה ילד באותה תקופה) לא ידע שרבים מחכמי הדור הכריעו להיפך. ואכן בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' ל"ח אות צ"א) כתב החיד"א שלאחר זמן הגיע לידו שו"ת אדמת קודש הנ"ל וראה שהכריע שלא כמו שכתב במחזיק ברכה.

שהקב"ה עושה ניסים, שיהא נראה כאילו השמן הקיים נתרבה, אבל אי"ז קובע את הדברים כמצאיות קיימת לדינא. ובאמת יש לתמוה על הדמיון לדברי הזוהר, כי הזוהר העלה מזה דיש להשאיר לחם על השלחן בשעת ברהמ"ז כדי שתתברך הפרנסה דרך המשכה מהלחם הנותר לפניו, והובא להלכה במג"א ומשנ"ב (ריש סי' ק"פ), ושם הלא בודאי אין הברכה שורה באופן של גידולין, ובע"כ כוונת הזוהר לסימנא בעלמא באופן ירדת השפע ממרום. [ובביאור דברי הזוהר יעו"ר רמב"ן עה"ת (תרומה כ"ה כ"ד), ובגליון פניני הלכה פ' בא תשפ"א הארכנו בביאור הדברים ע"פ דברי הח"ח בקונט' נפוצות ישראל פ"ח ואכ"מ].

והנה מצאתי מקורות רבים לשורש הנידון, אם שמן שנתרבה בדרך נס דינו כזין גידולי העיקר או כדבר חדש, ונביא כאן מקצתם. ונפתח בדברים מענין נס פך השמן דחנוכה.

בפולגת הגר"ח והחידושי הר"ם אם שמן שנתרבה בדרך נס כשר למנורה

[א] ידועה הטענה המיוחסת להגר"ח מבריסק לגבי נס חנוכה, איך הוכשר למנורה השמן שהתרבה בדרך נס, והלא בעינין שמן זית, והשמן שהתרבה אינו 'שמן זית' אלא 'שמן נס', ומכח זה הוכיח הגר"ח שהנס היה באיכות ולא בכמות, דהיינו שלא התרבה השמן כלל, אלא שהנס נעשה בכח השמן, דשמינית מהשיעור הנצרך הספיק כדי לדלוק לילה שלם. והנה עצם הנידון אם היה הנס בכמות או באיכות כבר נמצא בראשונים, עי' תוס' הרא"ש ומאירי (שבת כא:), וכן דן בזה הבי"מ (סי' תר"ע) בקושייתו הנודעת מ"ט מדליקים נרות ח' ימים והרי ביום הראשון לא היה נס, ובתי' הא' כתב כנ"ל דהנס היה באיכות ולא בכמות, ונמצא שגם ביום הראשון היה נס שדלק ע"י שמינית מהשמן. אולם מה שהכריח כן הגר"ח מהא דאל"כ לא חשיב שמן זית ואינו כשר למנורה, זה לא נמצא בראשונים ומשמע דלא חששו לזה, וכבר דנו רבים בסברת הגר"ח מכמה דוכתי (ויובא להלן). ומ"מ מבואר מדברי הגר"ח שנקט דשמן שנתרבה בדרך נס לא חשיב כגידולי השמן שנתרבה ממנו, דהנה לו יצוייר שהיה בכח שמן להתרבות בדרך הטבע, נראה פשוט שהיה נחשב שמן זית וכשר למנורה, אבל כיון שנתרבה בדרך נס נקט הגר"ח דלא חשיב כיצא מהשמן הראשון אלא כדבר חדש שנברא בנס.

וכן במכתבי תורה לבעל האמרי אמת (סי' י"ב) נקט כד' הגר"ח דשמן שנתרבה בנס אינו נחשב שמן זית, וכתב לחדש בישוב קושיית הגר"ח באופ"א, דהנס היה שהיה הפך מועט המחזיק את המרובה, כלומר שהיה בו בית קיבול לשיעור של יום אחד אבל החזיק שיעור של ח' ימים בנס, ולפ"ז לא היה כלל נס בשמן בעצמו אלא בפך שהחזיקו, [והנס היה קודם המלחמה בשעת חתימת הפך דשפכו בו שיעור שמן של יום אחד ולא התמלא וחזרו ושפכו שיעור שמן של יום נוסף ועדיין לא נתמלא עד ששפכו בו שיעור של ח' ימים, והוסיף שם המגיה בשמו דזה הטעם דרק פך זה היה חתום בחותמו של כה"ג, דכיון שראו בו דבר פלא לכן חתם כה"ג את הפך בחותמו, ודקדק כדבריו בל' הגמ' 'בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו' נעשה בו נס' דמשמע שנעשה נס בפך עצמו].

אכן בכלי חמדה (ויקהל אות ה') הביא מהחידושי הר"ם שנקט גם הוא כסברת הגר"ח דאם היה נברא שמן זית בדרך נס לא היה נחשב שמן זית ופסול למנורה, אולם ביאר דאין מזה קושיא על נס חנוכה, דכיון שבנס חנוכה נתרבה השמן מהשמן הקיים, אף שהוא דרך נס חשיב שמן זית משום דהוי כגידולי השמן הראשון, וציון לדברי הט"ז הנ"ל בשם הזוהר דנס של ריבוי השמן נעשה רק בדרך המשכה מהשמן הקיים, וכ"כ בספר שלמי תודה (חנוכה סי' א' אות ב') בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ובכתבי קה"י החדשים (שבת סי' ב'). הרי שנחלקו בסברא זו.

וכן נחלקו בזה בעל שו"ת דברי מלכיאל (ח"ז סי' י"ב) עם השואל, שהשואל טען כדברי החידושי הר"ם דבהכרח היה נס גם בלילה הראשונה שנשאר מעט שמן וממנו נתרבה דאל"כ לא חשיב שמן זית, ותמה מזה על קושיית הבי"מ, והדברי מלכיאל השיב לו דאם כדבריו בכל גווני לא חשיב שמן זית כיון שנתרבה שמן חדש, ובע"כ דגם שמן נס חשיב שמן זית ע"ש.

³ והנה במחזיק ברכה שם כתב החיד"א וז"ל; 'נהירנא כד הויא טליא כעונת הפעוטות איתשיל בי מדרשא מדרש רבה בתוככי ירושלם עיר קדשנו תוב"ב בשני שותפין דבכלל סחורתם היה חבית של שמן והיתה החבית בבית האחד ושרתה ברכה בשמן כדי שיצא ממנו מילואו ועוד כלים מכלים והשותף האחר הוא אמר תא ונפלוג ברכת ה' כל כלי השמן אשר מלאות וזה טוען מה לי ולך אשר עד כה ברכני ה' לי ולא לך ואין בינינו אלא חבית וכו' והרב כמהר"י ערוך השיב על זה תשובה שלימה ונאמרה לקרות בבי מותבא רבא אסיפת זקנים וכמדומה לי

מעילה בדבר שנתרבה בנס מממון הקדש

ב איתא בגמ' (יומא לט): 'אמר רב זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו בית יער הלבנון לומר לך מה יער מלבבל אף בית המקדש מלבבל, דאמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאים פירות בזמניהן וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר ירעש כלבנון פריו ומהן היתה פורנסה לכהונה'. והקשה הא"ש (הוספות לפ"ה דמעילה) למ"ד יש מעילה בגידולין איך נתפרנסו הכהנים מהני פירות. ותי' דכיון דהיה ע"י נס (כמבואר בפ"ק כא: דהיה אחד מהניסים שבמקדש) לא חשיב גידוליהן. [אך העיר מ"ט לא זכה בהן ההקדש בקנין חצר ע"ש]. ולכאן כוונתו דא"ז שייך להקדש והוי הפקר ולכך אין בהם מעילה. [וכתב להוכיח כדבריו מהתוספתא המובאת בר"ק (מלכים ב' ד' ז') דשמן שנתרבה בנס פטור ממעשר, הרי דאין בזה דין גידולין. אולם האחרונים דחו ראייה זו בכמה אופנים, ויבואר א"ה במק"א].

ובספר מקור ברוך (ח"ב סי' ה') הביא דברי הא"ש הנ"ל וכתב דלדבריו מיושב ג"כ הא דאיתא בגמ' (שם עה). 'מים מפכין עתידים להיות יוצאים מתחת מפתן הבית וכיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבים וזבות', ובספר עולת שלמה (מעילה יג). העיר היאך יכולים לטבול בו, והרי מעין שיצא משדה הקדש יש בו מעילה אף אם יצא חוץ לשדה, ולדברי הא"ש ניחא, דכיון שנעשה כנחל שוטף בדרך נס הוי דבר חדש ואין בו מעילה. [ויל"ע דמ"מ מעורבין שם גם מי הקדש. ואפשר דמותר מדין ביטול ברוב. אך מ"מ צ"ע לד' ר' יהודה דמין במינו לא בטיל].

למי היה שייך ריבוי השמן במעשה דאלישע

ב בעיקר נידון גדולי ירושלים אם שמן שנתרבה בדרך נס הוא הפקר או שייך לבעל השמן הראשון, מצאתי לשני גאוני דווינסק הלא הנם האור שמח והצפנת פענח שביארו דקדוקים שונים במעשה נס השמן דאלישע ע"פ היסוד דהשמן שנתרבה בנס הוא הפקר ואינו שייך לבעל השמן הראשון. ז"ל הכתובים; 'ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית, ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן. ויאמר לך שאלו לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך כלים ריקים אל תמעיטי. ובאת וסגרת הדלת בעוד ובעד בניך ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תסיעי'. ע"כ.

ובאור שמח (משך חכמה הפטרת וירא) עמד על ה'ל' מה יש לך בבית' דהכתוב הוא 'לכ' והקרי הוא 'לך'. וביאר דמן התורה מלוה ע"פ גובה ממטלטלין דירושין, ונמצא דהכלים בביתה משועבדים לבע"ח (דעובדיה בעלה לווה מיהורם בן אחאב ולאחר מותו בא יהורם לקחת את שני בניה לעבדים בשביל החוב), ואם יתרבה השמן בכלי ביתה יזכה בו יהורם כיון שהוא הפקר ושוב לא תוכל לסלק לו חובו בזה, ולכן אמר לה אלישע שתביא לו את הכלים והוא-אלישע יקנה ממנה את הכלים וע"ז יזכה אלישע בשמן, והלשון 'לכ' הוא נוטריקון לך-לי, כלומר אם יש לך כלים אותם לי.

ובצפנת פענח (הפטרות וירא) עמד על כך שאמר לה לשאול כלים משכניה ולא להשתמש בשלה (דלא אמרה שאין לה כלים אלא רק אמרה שאין לה שמן), וביאר דהנה עובדיה לווה בריבית מיהורם והיה מותר לו לעשות כן מפני פקו"נ כדי לכלכל את כל הנביאים שהחביא במערה (תוס' ע"ז כו:), אולם כעת אם תשלם ליהורם את הריבית עוברת היא באיסור, וכיון שהשמן שנתרבה הוא הפקר יכולה לשלם בו ואינה עוברת באיסור לפי שאינו שלה, ולכך אמר לה לשאול כלים משכניה ואז לא תזכה בשמן בקנין חצר, ולכך אמר לה 'המלא תסיעי' דהיינו שלא תגביה את הכלים אלא רק תגררם ע"ג קרקע כדי שלא לזכות בהם.

בדברי ברכת הזבח דפך השמן דבני חשמונאי הוא מהשמן שיצק יעקב אבינו בבית אל

ג עוד דברים נפלאים מצאתי בהאי ענינא בדין שמן שנתרבה בדרך נס אם דינו כדון גידולין, דהנה אמרו חז"ל (חולין צא). עה"פ בפ' וישלח 'ויותר יעקב לבדו' מלמד שחזר על פכים קטנים, וכתבו הראשונים שם דחז"ל דרשו ל' הכתוב 'אל תקרי לבדו אלא לכדו', ובפ"י שפתי כהן על התורה (פ' וישלח להר"מ כהן, מתלמידי הבי"ה והארי"ל) ביאר דהיה זה כד השמן שנתגלה לו בנס בהיותו בבית אל, [והרמב"ן (בראשית כ"ח י"ז) הביא מפרקי דרבי אליעזר שירד לו השמן מן השמים, וכ"ה במדרש רבה (ס"ח ט"ז)], ויצק את השמן על המצבה שעשה מהאבן אשר שם מראשותיו (דכתוב ריש פ' ויצא) ונשאר הכד מלא שמן בדרך נס, וראה יעקב ברוכה"ק שניסים רבים עתידים להיות בו, ולכן סיכן עצמו ועבר את הנחל כדי ליטלו, ושמן זה הוא שנמשחו ממנו המשכן וכליו והמזבח ואהרן ובניו והמלכים, והוא כד השמן של הצרפית שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה, והוא

אסוך שמן של אשת עובדיה, ועליו אמרו חז"ל (הוריות יא:): דשמן המשחה כמה ניסים נעשו בו ולא נחסר מעולם וכולו קיים לעתיד לבא שנאמר 'שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם'. ובספר ברכת שמואל (פ' מקץ, לבעל ברכת הזבח על קדשים) הביא דבריו והוסיף דלפ"ז מובן מה שאמרו חז"ל (מדרש רבה פ' נח) 'ואת ובניך תחיי בנותר, עד שיחיו המתים', דאלישע רמז לאשת עובדיה דשמן זה היא קיים לעת"ל עד תחיית המתים כמו שאמרו חז"ל על שמן המשחה. והוסיף וכתב וז"ל; 'ופשוט הוא בעיני שגם אותו הפך נתגלה לבני חשמונאי שהיה חתום בחותמו של כהן גדול של אהרן הכהן וכו' ובו הדליקו ח' ימים' עכ"ל.

ובספר דברים אחדים להחיד"א (שלהי דרוש ל"ב) הביא כל הנ"ל, וכתב וז"ל; 'תימה הפלא ופלא, דשמן המשחה דכתב אשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו, יאכלוהו אליהו ז"ל והצרפית, ואלישע יבדך לאשת עובדיה בשמן הזה למוכרו ולשלם ליהורם ולחיות בו. ואולי הצרפית ואליהו ז"ל ואשת עובדיה לא נהנו ממנה אפי' כלשהו, כי אם ששרתה ברכה ויצאה שפע משמן פשוט והותר להם ע"פ הדיבור, ולא חשו לאין ברירה וכיוצא, כי כה אמר ה'. וכיוצא בזה נאמר למאי דפשיטא להרב הנזכר שזה פך שמצא חשמונאי, ששרתה ברכה והושפע שמן זית פשוט הכשר למנורה, ובזה הדליקו, עכ"ל.

ונראה כוונתו דלא חשיב גידולי השמן הראשון ולכן אין בו איסור הנאה של שמן המשחה וגם הוי הפקר ואינו ממון הקדש ולכך אין בו משום מעילה. אלא דנתקשה החיד"א דמ"מ הרי מעורב בו השמן הראשון ואין ברירה, ולזה כתב דהותר ע"פ הדיבור, והיינו דאמר להם ע"פ הדיבור שאינו מעורב עם השמן הראשון, דהשמן הראשון נשאר כולו בתוך הכד. [ויש לדון ליישב באופ"א, דגם אם מעורב בו מהשמן האסור מ"מ בטל ברוב, ושמעתי לפרש עפ"ז מה שאמר אלישע 'אל תמעיטי', דכוונתו שיהיה רוב ויתבטל השמן הראשון ברוב השמן של הנס].

וענין זה אם השמן שנתרבה דינו כדון גידולין לענין איסור הנאה כבר דן בו החיד"א עצמו בספרו מחזיק ברכה (סי' תרע"ז סק"ג), וז"ל; 'אחד חכם מחכמי דורנו זלה"ה נסתפק אם בעוד השמן הנותר בכלי שרתה ברכה בשמן ובעה"ב הרגיש והיה ממלא כלים מכלים שונים, וכבר היה לעולמים כאשר באזנינו שמענו ואבותנו ספרו לנו הן היתה כזאת, אם כן אפוא אם הכי קרה בשמן הנותר העומד לישרף, היכי לדעינו דיניי בכל השמן שנתרבה אי נימא דגם את הכל כאחת יבערו עם הנותר או דילמא השמן הנותר דוקא חל עליו חובת ביעור וכו'. ולי ההדיוט נראה דכל השמן אשר חוץ לכלי שיש בו שמן הנותר מוצל מאש ואינו טעון שריפה, ואם היה דבר מועט בכלי משמן הנותר ונתמלא הכלי מן הברכה העליונה באופן שנתבטל בששים הכל מותר וכו'. ואם נפשך לומר וכו' דכל הברכה הזו לא באה כי אם מן המוקצה למצוה וכו' וכיון דמכחו בא הרי הוא כמוהו ותולדתו קרויה מוקצה כיוצא בו. לזה אשיב וכו' אף אם נרצה לדמותו לגדולי הקדש הרי משנה שלימה שנינו פ"ט דתרומות גדולי הקדש חולין וכו' הן אמת דבדין גדולי הקדש ודין תלדות קדשים יש להתיישב בהן וכו'. ועוד יש להכריע בזה דאמרינן בעלמא לא עביד קב"ה ניסא לשקר, ומעין דוגמא אמינא דאי ס"ד דכל השמן המתרבה לשריפה אזיל לא הוה קב"ה עביד ניסא שילך לאבוד וכו' ואחר זמן נדפס ספר בנין אריאל להגאון מהר"ש נר"ו וראיתי שכתב פרשת פקודי במה שאמרו ז"ל דהנותר מהמשכן עשה משכן לדברות (וזה כוונת הכתוב 'אלה פקודי המשכן, משכן העדות'), דאע"ג דאין מורדין לקדושה קלה, זה שנתותר ע"י הברכה ומותר להורידו לקדושה קלה שלא תהא הברכה על חינוס עכ"ד, וזה מסכים למה שכתבתי עכ"ל.

[בעיקר דברי הברכת הזבח שכתב מסברא דנס השמן של חנוכה נעשה באותו כד השמן שירד מן השמים ליעקב אבינו, יש להוסיף מה שכתב בספר צדה לדרך (בראשית ל"ב כ"ה) בשם המהרש"ל 'מצינו שהקב"ה אמר לו ליעקב אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי וגם אני בעצמי אשלם לבניך בפך קטן לבני חשמונאי שנעשה נס ע"י פך קטן, והיכן מצינו שיעקב מסר נפשו על פך קטן, אלא ודאי הכא לפי שנאמר כבר ויעבר כל אשר לו ולמה ויותר יעקב לבדו אלא ודאי פך קטן של שמן שהיה רוצה לנסך על גבי המצבה בבית אל, וזה שהיה שכח וחזר עליו לפי שאינו שלו אלא של הקב"ה לנסך' עכ"ל. ולפי דברי הברכת הזבח נמצא דא"ז רק מידה כנגד מידה אלא שהוא הוא אותו ופך שעליו סיכן יעקב נפשו, ופך זה הוא שמצאוהו בני חשמונאי. ובספר מגלה עמוקות (פ' וישלח) כתב בזה"ל; 'ויותר יעקב לבדו, על של שמן של חנוכה'. [וע"ע בספר שלמי תודה (חנוכה ס' א' סק"ג) וקובץ נזר התורה (ט' טבת תשס"ה עמ' קצ"ג) שהאריכו עוד בזה. ובספר ימי חנוכה להגר"ד כהן שליט"א (מאמר ל"א) האריך בעומק השייכות בין השמן של יעקב לנס פך השמן דבני חשמונאי].

והנה יש עוד ראיות רבות לנידון זה של שמן שנתרבה בדרך נס אם דינו כהעיקר או כדבר חדש שירד מן השמים, ועוד חזון למועד א"ה.

פינה ממיחם למיחם ורוצה להחזיר למיחם ראשון שע"ג האש

ממיחם למיחם, הלא בעיקר ספק הגמ' אין לנו להקל וכנ"ל, אלא שיש מחלו' באיזה אופן מיירי הספק בגמ', וכיון דבעיקר הספק בגמ' אין לנו להקל א"כ הוי ליה להביא את ספק הגמ' שאין להקל בו, ויוסיף לבאר דבמחזירו כשהוא במיחם שני יש להקל עפ"י הדעות המקילות וסוברות שאין זה בכלל ספק הגמ' ויל"ע.

ב] אמנם מצאנו טעם להקל גם בעיקר ספק הגמ' עפ"י דברי הר"ן, דכיון ביאר דספק הגמ' הוא שמא חשיב כמניח ע"ג קרקע, והנה במניח ע"ג קרקע ממש ודעתו להחזיר יש ראשונים דס"ל כלישנא בתרא דמותר להחזיר בכה"ג וא"כ י"ל דהכא שהוא רק ספק אם חשיב כהחזיר ע"ג קרקע שפיר יש להקל וכמו שכתב המשנ"ב כן לגבי הניחו ע"ג ספסל ודעתו להחזיר דיש להקל בעת הצורך כיון דלא ברירא דחשיב כהחזיר ע"ג קרקע וגם בהחזיר ע"ג קרקע יש ראשונים שמקילים בדעתו להחזיר, וכמו כן יש לצרף לזאת את שיטת הר"ן דמיקל בחזרה בשבת כאשר גם הסילוק היה בשבת [עיין בדברי הגרמ"מ לובין שליט"א גליון אהלי שבת פרשת חיי שרה, שכך נקט].

אלא דלפי"ז הרי שיש להקל גם היכא שמחזיר למיחם הראשון שלפי ביאור הר"ן זהו הספק בגמ' אי הוי כמניחו ע"ג קרקע, ולפי"ז קשה לשון השעה"צ דכתב להקל במיחם שני, ומשמע דוקא כה"ג שלא החזירו למיחם הראשון, ושמא הכונה בדבריו להקל במעביר למיחם שני, אבל הוא מיקל בכל האופנים גם כשמחזירו למיחם ראשון, ולא משמע, ועיין בארוחת שבת הערה קב' שלא נקטו להקל במחזירו למיחם ראשון, ואפשר דהשעה"צ מיירי להקל גם באין דעתו להחזיר ואפי' שאינו שעת הצורך דוקא, ואילו בהחזירו למיחם ראשון אין להקל בכך, אבל בדעתו להחזיר ובשעת הצורך שפיר יש להקל וכנ"ל.

ג] והנה בעיקר דברי הר"ן לכאו' צ"ב מה שהקשה כלל מדין הטמנה, דבשלמא תוס' דביארו דגזירה דחזרה הוי משום שמא אתי לחתויי א"כ דימו להטמנה דהגזירה שמא ירתיח ויחתה, אבל להר"ן הלא הגזירה דחזרה היא משום דמחזי כמבשל וא"כ גם אם בכלי שני אין חשש שיבא לחתויי בדומה להטמנה הא מיהת דמחזי כמבשל, ואמנם נראה דזהו תירוץ הראשון אך צ"ב מאי הקשה כלל לדמותם, וביותר קשה דנראה דבתי' שני נשאר לדמותם והרי בודאי גם בתי' שני ס"ל דהגזירה דחזרה היא משום דמחזי כמבשל, וצ"ב מהו הדמיון להטמנה.

והנראה מדברי הר"ן דס"ל דגם לענין הגזירה דמחזי כמבשל, יש ללמוד גדרים מגזירה דהטמנה, וכמו דלענין הטמנה אמרינן דבכלי שני אינו חושש על החימום שלו כך לענין מחזירו על האש לא מחזי כמבשל, דכל כמה שאינו נראה כחושש על חום הקדירה ה"נ דאינו נראה כמבשל, אלא דלפי"ז יש לבאר מה בכך שהחזיר את האוכל לקדירה הראשונה והא כבר חזינן דאינו חושש על חום האוכל, ולכאו' צ"ל דכאשר מחזיר לקדירה הראשונה הוא מגלה שחזר בו מכוונתו ועכשיו הוא רוצה לחממה ועל כן מחזי כמבשל.

ויל"ע לפי"ז בביאור ספק הגמ' האם הנידון הוא בגזירת מחזי כמבשל, ויתבאר בצדדי הגמ' שדנה אם מעתה שוב מחזי כמבשל, או דילמא מאחר שהעבירו למיחם אחר שוב חזינן דלא חושש על חומו וגם כשמחזירו אינו חושש עליו ולא מחזי כמבשל, אך אם זהו הביאור צ"ב בסיום דברי הר"ן דכתב דנידון הגמ' הוא האם הוי כמניחה ע"ג קרקע, והרי להנ"ל צדדי הגמ' שונים לגמרי ולכל הצדדים דמי למניחה ע"ג קרקע לענין דכבר אין כאן היתר חזרה, ורק הנידון הוא שמא הסתלקה גזירה דחזרה ונתינה בקדירה זו ע"י שהניח במיחם שני וגילה שאינו חושש לחומה.

ולכאו' נראה מלשון הר"ן דהא פשיטא ליה דמה שמחזירה למיחם הראשון זהו טעם להחזיר בכאן את הגזירה של מחזי כמבשל, וכל הנידון של הר"ן הוא האם בטלה לה שהיה ראשונה כמו במניח ע"ג הקרקע או דילמא לא בטלה לה שהיה הראשונה ע"כ שהעביר למיחם אחר, ושוב מותר הדבר כמו חזרה המותרת שנתקיימו בה תנאי חזרה.

ולפי הצד שהוי כמו נתינה ע"ג הקרקע לכאו' צ"ב א"כ מדוע במחזיר במיחם שני היה מותר והרי נסתלקה שהיה ראשונה, ולכאו' הביאור משום דכאן אין גזירה כלל של מחזי כמבשל כיון דגילה שאינו חושש לחומה, ולא דמי לכל נתינה בתחילה שנאסרה כשמביא אוכל שהוא רוצה לחממו ומחזי כמבשל משא"כ הכא נתברר במעשיו שאינו חושש לחומו ולא מחזי כמבשל.

והיה אפשר לפרש דכל הנידון דחשיב כמניחה ע"ג קרקע הוא כאשר החזירה לכלי הראשון דבהכי גילה דעתו שבכלי שני אינו רוצה לחממה ונחשב הכלי שני כזמן סילוק מהבישול, וכנתנה ע"ג קרקע, אבל כאשר מחזיר את הכלי שני לאש נמצא דמברר

א] יש לדון במעביר אוכל או מים ממיחם למיחם שני קר, והחזיר את המיחם הראשון על האש, ועכשיו רוצה לחזור ולשפוך את המים למיחם הראשון שעומד על גבי האש, והנידון בזה הוא האם דמי זאת לדין מחזיר את האוכל לכלי הראשון קודם שהחזירו אל האש שביאר הר"ן דהוא ספק בגמ' האם בכה"ג מותר או אסור ועלה בתיקו, או דילמא שאני הכא שהוא מחזיר ישר לכלי העומד על האש ואינו אלא כמחמם בעלמא את המים, ולא כמחזיר לכלי הראשון ויתבאר צדדי הספק בזה כדלהלן.

דהנה בגמ' שבת דף לח: בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו וסליק בתיקו והטור והמג"א סי' רנג' נקטו בספק זה לחומרא, אכן השער הציון כתב להקל בזה וז"ל ולא הזכרתי פינה ממיחם למיחם שזכר המגן אברהם, משום דבלאו הכי יש דעות שמקילין במיחם שני, עיין בתוספות ור"ג, על כן לפי עניות דעתי פשוט דיש לסמוך על המקילין בבעיא זו עכ"ל.

ויש לבאר מהי כונת השעה"צ שיש מקילין בזה, דהנה כתבו התוס' שם וז"ל וא"ת דבפרק במה טומנין (לקמן נא.) תניא וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינה ממיחם למיחם מותר אלמא במיחם אחר שרי טפי והכי משמע איפכא ואור"ת דהכא גבי השהה ע"ג כירה כשהוא באותו מיחם שהוא חם לא אתי לחתויי אבל במיחם אחר שהוא קר אתי לחתויי אבל גבי הטמנה שרי טפי כשהוא קר דבחייתו מועט לא יועיל ורשב"א מפרש וכו' עכ"ל.

וביאור קושית התוס' שהם דימו זאת לדין הטמנה [בדבר שאינו מוסיף הבל] דהוי גזירה שמא ירתיחה, ומבואר שם דבמיחם אחר לא גזרינן, וביאר רש"י דהיינו משום דחזינן דאינו חושש על חומה, והיינו דאינו להוט לחממה, והכי נמי דימו התוס' דנימא דכאשר העביר למיחם שני חזינן דאינו להוט על החימום שלה וכן לנו לגזור שמא יבא לחתות, וחילוק תוס' בין הגזירות משום דדוקא בהטמנה הקלו דלא יועיל חיתוי קל, אבל במשיב על האש סגי בחיתוי קל ועל כן עדיין חיישינן שיבא לחתות, והנה מדברי תוס' אין ראייה להקל בספק זה.

ולכאו' כונת השעה"צ לדברי הר"ן שהתייחס לקושית התוס' ותירצה באופן אחר וז"ל הר"ן על הר"ף [דף יז: מדה"ר] בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו מי מחזי כמבשל לכתחלה או שרו במיחם שני כמיחם ראשון ולא איפשיטא וא"ת אדרבה מיחם שני קיל טפי דהא אמרינן לקמן בפרק במה טומנין [דף נא.] לגבי מטמין בדבר שאינו מוסיף דלא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינן ממיחם למיחם מותר לאו קושיא היא דהתם היינו לענין מטמין בדבר שאינו מוסיף אבל הכא דאסור משום דמחזי כמבשל טפי מחזי כמבשל במיחם שני ממיחם ראשון א"נ הכא פירושא דקא מיבעיא לן פינן ממיחם למיחם מהו להחזיר למיחם ראשון ולהחזירה על גבי כירה מי הוי כהניחו על גבי קרקע או לא, עכ"ל הר"ן.

והנה לפי תירוץ ראשון שלו שוב לא מצאנו ראייה להיתר בספק זה, ולכאו' כונת השעה"צ להקל עפ"י תי' שני שלו דביאר דכל ספק הגמ' הוא דוקא באופן שמחזיר את האוכל לקדירה הראשונה, אבל לענין מחזיר את הקדירה הראשונה נשאר הר"ן בלא חילוק מדין הטמנה לדין חזרה על האש, וכשם דהתם לא גזרו במיחם אחר, כן בחזרה לא גזרו במיחם אחר ומותר, וזהו שכתב השעה"צ להקל במיחם שני משום הדעות שמקילות בזה.

אמנם לפי"ז משמע קצת בשער הציון דאין להקל אלא במיחם שני אבל אם יחזיר את האוכל למיחם הראשון שוב אין לנו להקל, שהרי לפי פירוש שני בר"ן מבואר דזהו גופא ספק הגמ' ומדברי השעה"צ נראה דלא מצא היתר להקל בגוף ספק הגמ' אלא היקל במיחם שני משום הדעות המקילות, והרי כל טעמם שהקילו הוא רק משום דאין זה כלול בספק הגמ' אלא בזה ודאי מותר, ונמצא דבהחזיר למיחם ראשון דהוא ספק בגמ' אין להקל.

וגם לפי פירוש ראשון בר"ן ולפי' התוס' דספק הגמ' מיירי בהחזיר את המיחם השני, נראה דיש להחמיר בהחזיר למיחם ראשון לפי שסברת הר"ן בתי' השני דיותר יש לגזור במחזירו למיחם ראשון מאשר במשאירו במיחם שני, ובהא מילתא לא מצאנו דפליגי עליו, וא"כ אם לפי התירוץ האחרים ספק הגמ' הוא במחזיר במיחם שני וזהו טעם להחמיר כ"ש דמחזירו למיחם ראשון דיש להחמיר. וקצת צ"ב לפי"ז מדוע השמיט השעה"צ את ספק הגמ' בפינה

[ז] העולה מהדברים: א. פינה ממיחם למיחם לענין להניח את המיחם השני על האש המג"א החמיר בזה והשער הציון הכריע להקל. ב. פינה ממיחם למיחם והחזירו למיחם ראשון שאינו על האש לענין להחזיר מיחם ראשון זה על האש, להר"ן נתבאר בפ' שני דזהו ספק הגמ' ונראה שהשער הציון לא הכריע בזה להקל, אך יש בזה סברא להקל היכא שדעתו להחזיר, כיון דצד החומרא הוא דהוי כמניח ע"ג קרקע ומצאנו ראשונים שהקלו במניח ע"ג קרקע כשדעתו להחזיר. ג. פינה ממיחם למיחם ומערה ממיחם שני למיחם שלישי ע"ג האש בזה סבר מן הגרש"ז לאסור וחזר וצייד להתיר זאת. ד. פינה ממיחם למיחם למיחם ראשון שכבר נמצא על האש לא נתפרש דינו ונתבאר צדדי הספק בזה. ה' פינה ממיחם למיחם ומערה למיחם שלישי שאינו נמצא על האש ובא להניחו ע"ג האש נתבאר לצדד בזה להיתר ואכתי יל"ע.

הרב זאב פראנק

אם יש איסור באכילת פירות שביעית

קודם שנתבערו

הנה כידוע נחלקו רבותינו גדולי האחרונים בדין פירות נכרים לענין קדושת שביעית וחובת הביעור, וכתב בספר משפטי ארץ (להגר"ש רייכנברג שליט"א, פ"ב ס"ז) בזה"ל: פירות נכרים שהיו בשעת הביעור ברשות ביד ישראל שאינו נוהג בהם קדושת שביעית וביעור, ולכן לא ביערם, יש אומרים שלא נאסרו לאדם הנוהג קדושת שביעית בפירות נכרים, וכשמקבלם יבערם מיד כשבאו לידו, [ואם לא ביערם נאסרו הפירות], אמנם אסור לו להתארח ולאכול מפירותיו של בעל הבית, אלא אם יזכה בפירות ויפקירם ואח"כ יכול לאוכלם.

ובטעם הדבר שלא נאסרו, יעוי"ש בהערה שיש כמה צירופים להיתר, דאיכא למ"ד שאין קדושת"ש בפירות נכרים, ולפחות שאין בהם חובת ביעור, ואיכא למ"ד שפירות שלא נתבערו בשוגג לא נאסרו, ואיכא למ"ד שפירות שלא נתבערו מותרים לאחרים, ושכן הורה הגר"ש אלישיב. ובמה שאסור לו להתארח ולאכול מפירותיו של בעה"ב, כתוב בהערה הטעם, דכיון שלשיתו פירות אלו חייבים בביעור, אסור לו לאוכלם קודם שקיימו בהם מצות ביעור, ושכן הורה הגר"ש אלישיב.

אם מדיני מצות הביעור לאסור הפירות

באכילה עד שיתבערו

והדבר צ"ב, דלכא' למנהגינו באופן הביעור כהסוברים שהוא כילוי הפירות מרשותו ע"י הפקר, א"כ היה נראה שבמצות הביעור גופא אין דין איסור אכילה, רק מצות עשה על הבעלים לבער, אלא דמי שעבר ולא ביער, נאסרו פירותיו לעולם, אבל חובת הביעור עצמה לא אוסרת את הפירות, רק שהבעלים אסור לאוכלם ולהאכילם, שהרי את הפירות שיאכל לא יוכל לבער, ונמצא באכילתו גורם לביטול מצות הביעור, אבל לו יצויר מציאות של הפקר וביעור בפירות לאחר אכילתם, שפיר דמי לאכול הפירות גם קודם ביעורם.

ומעתה במי שנוהג קדושת"ש בפירות נכרים שמתארח אצל מי שאינו נוהג בהם קדושה, כיון שאנו מקילים שלא נאסרו הפירות, מכח צירוף כל השיטות הנ"ל, א"כ מאיזה טעם ייאסר האורח לאכול מפירותיו של בעה"ב, והרי אע"פ שאצלו הם פירות המחוייבים בביעור, סו"ס המצוה על הבעלים בלחוד שבידו לכלות מן הבית ע"י הפקר, ואכילת האורח לא גורמת לביטול המצוה, שהרי בלא"ה בעה"ב אינו עומד להפקיר פירותיו, שהרי למנהגו אין בהם קדושת"ש כלל. ואמנם אחר שיזכה האורח בפירות, שוב יתחייב בביעורם, דהא נעשה בעל הפירות לבערם בהפקר, וממילא גם יחייב אסור באכילתם, אבל מ"מ למה לו ליכנס בכל זה, ויאכל פירות בעה"ב בלא זכיה.

וכששאלתי בזה להגר"ש רייכנברג שליט"א, הראה למש"כ החזו"א (י"א סק"ו) במה שהרמב"ן (ויקרא כ"ה ז') נסתפק בפירות שביעית שלא נתבערו, דשמא איסורם מן התורה, וכתב החזו"א דצ"ל דילפינן לה מסברא, דכיון שלא ביער בזמן הביעור, כבר ביטל המצוה ואי אפשר לקיימה, וכל שאוכלו אח"כ הוי בלאו הבא מכלל עשה, שהותרו לאחר שיכלה מן הבית אבל לא בשלא כילה, וכל שאוכל הוי כעובר על עשה דביעור באכילה זו, ע"כ. וכל שכן למאי דנקטינן שמצות הביעור כן מתקיימת גם לאחר זמן, ואכתי ביד

שהעברתו לכלי שני אין בה סילוק מהחימום, ונמצא דלא חשיב דנתנה ע"ג קרקע, אכן אין מקור לחידוש זה שהרי מדברי הר"ן עולה דבכלי שני עצמו יש היתר משום שדומה להטמנה והיינו שאין כאן גזירת מחזי כמבשל כלל, וא"כ יש להתיר אפי' אם הוי כנתנה ע"ג קרקע, ואין מקור לחדש שרק כשהחזירה לכלי הראשון גילה למפרע דהכלי שני היה כסילוק ע"ג קרקע.

[ד] ואחר הקדמה הנ"ל נראה לדון, דהנה בשש"כ פ"א הערה מד' כתב לענין לשפוך מים מן הדוד לתוך כוס וליתנם לקדירה העומדת על גבי האש והביא מהגרש"ז אויערבך שבתחילה נקט דאפשר שראוי להחמיר דהרי המג"א החמיר בפינה ממיחם למיחם והשע"צ שהיקל נראה דאין להוסיף על דבריו ולא שרי אלא ליתן את המיחם השני עצמו על האש אבל אם עירה מהמיחם השני לתוך קדירה שע"ג האש אפשר דחשיב כהניח ע"ג קרקע ואסור עכ"ד, ולכא' משמע מדבריו דהיה לו נידון האם חשיב כאן כמו שהניחה ע"ג קרקע, ולהנ"ל פשיטא דלהצד בגמ' דחשיב כהניחה ע"ג קרקע, הרי זה כבר בכלי שני עצמו נחשב כך, והנידון הוא אם בכה"ג שעירה למיחם ע"ג האש חזר לגזירת מחזי כמבשל או לאו, ושמא יש לפרש כונתו להכי דאפשר שחזר לגזירת מחזי כמבשל והרי חשיב כהניחה ע"ג קרקע ואסור.

[ה] עוד הביא שם בשש"כ דשוב חזר הגרש"ז ואמר דאעפ"כ נראה דמכיון שמותר להעמיד על האש את הכוס עם המים שבה לא מסתבר כלל לאסור להעמיד את המים בלבד ע"י עירוי לתוך הקדירה שעל האש עכ"ל, והנה בפשטות ביאר דבריו הוא דלא מסתבר שהחזרת הכוס מותרת ולא נחשב כנתניה ע"ג קרקע, וכשמיזוג ממנה לאש נעשה בכך דדינה כמו שהניח ע"ג קרקע.

אך אם זהו הביאור יש לדון בזה לפי מאי דנתבאר לעיל דודאי דבכלי שני נעשה כמנוח ע"ג קרקע ורק טעם ההיתר הוא משום דלא חשיב מחזי כמבשל, ואם כך הם הדברים א"כ יקשה לכא' טעמו דהגרש"ז, דמדוע לא נימא דרק כאשר הוא מחזיר את הכוס עם המים לא חשיב מחזי כמבשל כיון דעצם הדבר שהם עדיין בכלי השני מלמד שהוא אין חושש לחומה, אך כאשר שופך למיחם דע"ג האש אפשר שמבטל את גילוי דעת הראשונה ומגלה שהוא רוצה לחממה וחושש לחומה וכמו במחזיר לכלי ראשון.

[ו] ונראה דטעמו דהגרש"ז הוא דדוקא במחזיר לכלי ראשון ומחזירו על האש הרי בזה יש טעם שהוא מבטל את גילוי דעתו הראשונה בכך שהוא כאילו חוזר ממעשיו ומחזירו למקום שהיה משא"כ בשופך אל האש דלא גילה דעתו לחזור למעיקרא א"כ עדיין הוא נשאר בגילוי הראשון שאינו חושש לחומה ולא מחזי כמבשל גם כשמניחה על האש, ולפי"ז נראה דגם מה שהיקל הגרש"ז היינו בשופך לקדירה אחרת אך אם החזיר את הקדירה הראשונה אל האש ושופך מהכוס חזרה לקדירה זו שעל האש שפיר חוזר לאיסורו הראשון דבחזרה לקדירה הראשונה הוי כמבטל מעשיו הראשונים, וצ"ע.

ועל דרך זה יש לדון בנפק"מ הפוכה, במעביר אוכל או מים ממיחם למיחם שני קר וחזר ושפך את האוכל למיחם שלישי שהיה כלי ראשון שהוסר מהאש ורוצה להחזירו אל האש, והנידון בזה הוא האם דמי זאת לדין מחזיר את האוכל לכלי הראשון שביאר הר"ן דהוא ספק בגמ' האם בכה"ג מותר או אסור ועלה בתיקו, או דילמא שאני התם שהוא מחזיר לכלי הראשון שהיה בו ולא דמי להכא שהוא מחזיר לכלי שלישי.

ולפי הנ"ל יש מקום לומר דבהכי שרי, דהא נתבאר דעיקר הטעם להחמיר במחזיר לכלי הראשון הוא משום שיש כאן ביטול לגילוי הראשון שהוא אינו חושש לחום הקדירה, ולפי"ז יש לדון דכאשר מחזיר לכלי אחר עדיין לא עשה מעשה שחוזר בו מכוונה הראשונה, אך י"ל לאו הכי אלא כיון דהוא מחזיר למעין המצב הראשון א"כ בהכי נמי סגי לבטל את דעתו שהוא אינו חושש לחומה, ואי נימא הכי, א"כ צ"ב דגם כשיחזיר אל כלי העומד על האש נימא דהוא מבטל דעת הראשונה, ויש לחלק, דכמשחזיר למעין הכלי הראשון יש כאן מהלך של ביטול העשייה הראשונה שסילקה לכלי שני, אבל כששופך אל האש עצמה הרי זה כחממה בכוס עצמה, דאין כאן עשייה של ביטול מחשבה הראשונה אלא נשאר גילוי דעתו שאינו בהול על חומה ולא חזר לגזירת מחזי כמבשל.

ואי נימא הכי א"כ י"ל דאפשר דגם כשישפוך חזרה לקדירה הראשונה שכבר עומדת על האש לא חשיב בטול דעת הראשונה שהרי לא החזיר את מעשיו אלא שעכשיו רוצה לחממה על הקדירה שעומדת ע"ג האש, אך יש לדחות דכל שמחזירה לכלי הראשון יש בכך גילוי על ביטול המהלך הראשון שסילקה מכלי זה ורק בשופך למיחם שלישי שעומד על האש הוא שאין כאן ביטול, ויל"ע בכל זה.

שלאחרים שרו], אם לדעת הגר"נ קרליץ יהא פטור מלבערו כמו בלוקח מנכרי, דאי טעמא משום שחובת הביעור בלוקח מנכרי חלה רק בשעת לקיחתם, ושעת הביעור שברשות הנכרי לא מחילה על הפירות דין ביעור, א"כ בלוקח מישראל לא שייך זה, ויתחייב לבער אפילו קנה רק מזון ג' סעודות, שהרי כבר נתחייבו בביעור אצל הישראל המוכר עם שאר פירותיו, אבל למה שנתבאר לעיל בטעמא דמילתא, שגם כל שהוא מפירות שביעית חייב בביעור, רק דכדי ג' סעודות חשיב כמבוער ונעשית מצותו, ממילא דזה שייך בלוקח מישראל כמו בלוקח מנכרי, וצ"ע.

מסקנת הדברים

[א פירות שביעית לאחר זמן הביעור, בכגון סומוכים להתירם באכילה, יש ללמוד מהוראת הגר"ש אלישיב, דמ"מ אסורים באכילה גם לאחרים שאין בידם לבערם, וצ"ע. ב] הקונה פירות שביעית כדי ג' סעודות מנכרי לאחר זמן הביעור, לדעת הגר"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי חייב לבערם, ומשום שכבר חל על הפירות דין ביעור ברשות הנכרי. ולדעת הגר"נ קרליץ אינו חייב לבערם, אי משום שלא נתחייבו בביעור עד שבאו לרשות ישראל, אי משום דקולא דמזון ג' סעודות משום דחשיב כמבוער, ושייך גם בפירות המחוייבים. ג] הקונה כדי ג' סעודות לאחר זמן הביעור מישראל [שהיה אנוס מלבער למ"ד או כמאן דשרי לאחרים], יש לעיין לדעת הגר"נ קרליץ, אם גם בזה יהא פטור מלבער, ותלוי בשני הצדדים דלעיל.

הרב שמואל דרזי

בנידון יצא מוציא ודין ערבות בנשים וגרים כהנים וכן י"ג

דברי הרא"ש בנשים בברכת המזון

בגמ' ברכות כ': איתא אמר ליה רבינא לרבא לרבא נשים חייבות בברכת המזון דאורייתא או דרבנן [דכתוב על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא נתנה לנקבות להתחלק כן פי' רש"י והרא"ש, והתוס' פי' משום דליתנייהו בברית ותורה], ומפרש הגמ' למאי נפק"מ לאפוקי אחרים ידי חובתן אי אמרת דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, ואי אמרת דרבנן הו"ל שאינו מחוייב בדבר ואינו מוציא אחרים ידי חובתן.

ויעור' ברא"ש דהבעיא לא אפשיטא הלכך נשים אינן מוציאין אחרים ידי חובתן. אולם הקשה הרא"ש וז"ל וא"ת מאי שנא מהא דאמרין לקמן [דף מ"ח] להוציא אחרים יד"ח עד שיאכל כזית דגן, ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן ואפ"ה מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מן התורה, וא"כ באשה נמי אע"פ שאינה חייבת אלא מדרבנן תוציא אחרים שחייבין מן התורה.

ותירץ הרא"ש י"ל דלא דמי דאישי אע"פ שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בזה אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכת הנהנין בלא הנאה לפיכך כשאכל כזית אע"פ שלא נתחייב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה, שערב הוא בעבורם ועליו הוא להציל מן העוון ולפטור אותן מן המצוות, אבל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מוציאה אלא מי שחייבו מדרבנן עכ"ל. ובדברי הרא"ש מבואר דדין יצא מוציא היינו משום דכל ישראל ערבים זב"ז, וכן מבואר ברש"י ברה"כ ט"ו. ובראשונים שם, ולפי"ז ביאר הרא"ש דנשים אינם בכל ערבות.

שיטת הצ"ח דאין ערבות בנשים כלל

והנה הצ"ח פי' דברי הרא"ש כפשוטו דנשים אינם בכלל דין ערבות אפי' בדבר שהאשה חייבת בו כגון קידוש היום, ואמנם בזמן שהאשה עדיין לא קידשה בעצמה ודאי מוציאה את האיש ידי חובתו וכמשי"כ השו"ע בס' רע"א ס"ב, אבל באופן שכבר יצאה ידי קידוש אינה יכולה להוציא אחרים כיון דאינה בכלל ערבות.

ספיקו של הדגול מרבה באיש לגבי אשה

וכתב הדגול מרבה בגליון השו"ע בהל' קדוש סי' רע"א ס"ב דיש להסתפק לפי"ז היאך הדין באיש לגבי אשה כלומר באופן שהאיש יצא ידי חובת קידוש אם יכול להוציא אשה מדין ערבות דשמה האנשים בכלל דין ערבות גם לגבי נשים, או דילמא כיון דנשים אינם בכלל ערבות הכ"נ אין לאנשים דין ערבות לגבי נשים והניח בצ"ע. ויש לציין דבחי' הצ"ח בברכות כתב דמסתמא כי היכי דאין

הבעלים לבער, שיהו הפירות אסורים באכילה בלאו הבא מכלל עשה מצד עצם מצות הביעור, שהותרו רק לאחר שיכלה מן הבית ולא קודם לכן.

אמנם אם לדין יש תשובה, שהחז"א כתב כן רק להך גיסא דאיסור פירות שביעית לאחר הביעור מדאו', ועל כרחין למימר דילפינן לה מסברא וכנ"ל, אבל בפירות נכרים שאנו סומכים על המקילים בשוגג ועל המקילים לאחרים, לכא' מוכרח דקנס דרבנן הוא למי שעבר ולא ביער, ושוב אין מקור לומר שחובת הביעור גם אוסרת הפירות כל זמן שלא ביערם, וכל שמאיזה טעם הפירות אינם עומדים להתבער ע"י הבעלים, יהו מותרים לכל באכילה, וצ"ע.

בקונה מנכרי לאחר זמן הביעור אם יש קולא במזון ג' סעודות

והנה חומרא נוספת להגר"ש אלישיב בדין פירות נכרים לאחר הביעור, שהרי מי שברשותו בשעת הביעור רק מזון ג' סעודות מפירות שביעית, אינו חייב לבערם, כמשי"כ בקונטרס סדר השביעית (ש"ל בשנת תשי"ב ע"פ החז"א), וגם מי שברשותו יותר ממזון ג' סעודות שחייב בביעור, מ"מ כשמפקיר הפירות ראוי להניח בידו מהן מזון ג' סעודות, כמשי"כ החז"א (סי' י"א סק"ו).

ולענין הקונה פירות מנכרי לאחר זמן הביעור, דקי"ל שחייב לבערם ביום קנייתם, נחלקו חכמי זמנינו בדין מזון ג' סעודות אם רשאי להניחו, שדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמוד שנה אות י') להיתר, ומשום דאע"פ שכבר עבר יום הביעור, מ"מ בפירות נכרי רק ביום הקניה נתחייב לבער, ורשאי לשייר מזון ג' סעודות. אבל הוראת הגר"ש אלישיב (משפטי ארץ שם ס"ו בהערה) שגם הקונה מנכרי פירות כדי ג' סעודות חייב לבער, כיון שכבר נתחייבו בביעור, וכן הורה הגר"ח קניבסקי (שיח השמיטה פי"ג הערה קכ"ג).

שיעור ג' סעודות עניינו 'פטור' מחובת הביעור או משום 'קיום'

ושמא צדדי השאלה תלויים בביאור ההיתר דשיור מזון ג' סעודות, דיש לחקור אם הוא פטור מחובת הביעור, ומשום דמצות הביעור חלה רק על מה שהבעלים משמרים לאוצר לזמן מרובה, אבל שיעור מזון ג' סעודות עומד לאכילה היום ומחר, ולא אוצר הוא שיתחייב לבערו, או שמא לעולם גם מזון ג' סעודות מחויב בביעור, אלא שנתקיימה בו המצוה וכמבוער חשיב, דענין הביעור שלא יהו הפירות משומרים אצלו לזמן מרובה, וכדי ג' סעודות שעומדים לאכילה לאלתר, מבוערים ועומדים הם גם בלא שיפקירם.

והשתא לענין הלוקח פירות מנכרי לאחר זמן הביעור, אם הקולא במזון ג' סעודות משום שלא חלה עליו מצות הביעור, א"כ כל שהיו ברשות הנכרי בשעת הביעור יותר ממזון ג' סעודות, שוב נתחייבו כולם בביעור, ודין הפירות להתבער, רק דגברא לאו בר חיובא הוא להטיל עליו המצוה, וכל שנתרוקנה רשות ישראל, נתחייב לקיים בפירות כולם דין הביעור שנתחייבו בו גבי נכרי, וכדעת הגר"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי הנ"ל. אבל לאידך גיסא, שהקולא בג' סעודות מצד שנתקיים בהם דין הביעור, וקיום יש כאן ולא פטור, א"כ לכא' אין לנו להחמיר בלוקח מנכרי לאחר הביעור, דאע"פ שנתחייבו כל פירותיו בביעור, הא בישראל שבידו רק מזון ג' סעודות נמי נתחייבו בביעור, ואפ"ה משייר בידו מזון ג' סעודות דחשיב כמבוער, ובזה מתקיים דין הפירות, והכי נמי נימא בלוקח מנכרי, וכדעת הגר"נ קרליץ.

אמנם הנה לכא' מוכרח כהך גיסא דשיעור ג' סעודות משום 'קיום' ולא משום 'פטור', דהניחא מי שברשותו רק מזון ג' סעודות, מצינן למימר שלא חלה עליהם מצות הביעור, אבל הרי גם מי שברשותו יותר ממזון ג' סעודות שחייב בביעור, מ"מ כשמפקירם ראוי להניח בידו מזון ג' סעודות וכנ"ל, ובזה איך נאמר שלא חלה המצוה על מה שמשויר, והרי כבר הגיע זמן הביעור שכלה מן השדה, ונתחייבו כל פירותיו, [ולכן גם השיעור ג' סעודות אינו מותר באכילה עד לאחר שיפקיר המותר, כמבואר בספר משפטי ארץ פ"ל ס"א בהערה, שכן נראה מלשון החז"א וכן הורה הגר"ש אלישיב], רק על כרחין דאע"פ שנתחייבו בביעור, כדי מזון ג' סעודות שמניח בידו כמבוער הוא חשיב, ושפיר נתקיים דין הפירות.

בקונה מישראל לאחר זמן הביעור אם יש קולא במזון ג' סעודות

ומעתה יש לדון, בלוקח מישראל כדי ג' סעודות לאחר זמן הביעור, [והיה המוכר אנוס מלבער שלא נאסרו הפירות למ"ד, או כמ"ד

הנשים ערבות בשביל האנשים, כמו"כ איפכא אין האנשים ערבים בשביל הנשים ויעו"ע להלן.

ד' הגרעק"א דיש ערבות במצוות שחייבות בהן

אולם הגרעק"א בדו"ח שם ובשו"ת סי' ז' ובגליון השו"ע פליג על הדגמ"ר והאריך להוכיח דאשה במה שהיא מחוייבת מהתורה היא בכלל ערבות כאיש ויכולה להוציא וכתב לפרש בדברי הרא"ש דנשים אינן בכלל דין ערבות היינו דוקא להך גיסא דאינן חייבות בברכת המזון מהתורה דבזה אשמועינן הרא"ש דכשם שאינן חייבות הכ"נ אין להם דין ערבות להוציא וכדלהלן.

מו"מ בדברי הפמ"ג בנידו"ז

ויש לציין דמצינו בפמ"ג בכ"מ שנסתפק בב' הצדדים הנ"ל בדברי הרא"ש דבספרו ראש יוסף כתב לפרש כדברי רעק"א דכוונת הרא"ש דאינן בכלל ערבות היינו רק אי אמרינן דנשים אינן חייבות בברכת המזון מהתורה, מיהו בפתיחה הכוללת [ח"ב אות ט"ז] צידד לפרש דברי הרא"ש כפשוטו כמש"כ הצ"ח דנשים אינם בכלל דין ערבות כלל גם במה שחייבות בו כגון קידוש היום, ויעו"י בשעה"צ סי' רע"א סק"ט שציין לדבריו [אולם המשנ"ב הכריע לדינא כדעת הגרעק"א], ויעו"ע במשב"ז סי' תפ"ט סק"ב, ובאשל אברהם סי' תרפ"ט סק"ד בנידו"ז.

קו' הגרעק"א מעובדא דשמעון בן שטח

והנה הגרעק"א כתב להוכיח דיש דין ערבות בנשים במה שמחוייבות בו מהתורה דבגמ' ברכות מ"ח. איתא בהאי עובדא דשמעון בן שטח דנשתתף בסעודה בכדי להוציא בברכת המזון את ינאי המלך ואשתו המלכה, ואמרינן שם דאם היה אוכל כזית דגן היה רשאי לברך ולהוציאן יד"ח, וחזינן להדיא דיש דין ערבות לאיש להוציא אשה שהוא חייב בברכהמ"ז רק מדרבנן והמלכה מסתמא אכלה סעודה כדי שביעה ואם נשים בברכהמ"ז מהתורה היאך היה מוציאה יד"ח ועל כרחק מדין ערבות. וכתב רעק"א דאמנם אין להוכיח מכאן דיש גם ערבות לנשים להוציא אחרים, אבל עכ"פ נפש ספיקו של הדגמ"ר דאנשים שיצאו כבר יכולים להוציא את הנשים בקדוש היום.

תירוצו של הצ"ח דיש ערבות לגבי האיש

ומצינו בצ"ח שכבר הרגיש בקו' זו ותירץ דאפשר שכיון שאכלו ינאי וחבריו כדי שביעה ונתחייבו מהתורה, ושמעון בן שטח הוא ערב לינאי שהוא בכלל הערבות, שוב נקרא שמעון בן שטח מחוייב מן התורה מחמת הערבות ומוציא אף את הנשים דהמחוייב בדבר מוציא אחרים יד"ח מדין שומע כעונה גם בלאו דין ערבות ע"ש.

בביאור פלוגתת הצ"ח והגרעק"א

ולכאור' תירוצו של הצ"ח פשוט וצריך להבין במאי פליג הגרעק"א דמאי שנא ממחוייב בדבר שיכול להוציא את האשה גם בלאו דין ערבות, ולפ"ר נראה דהגרעק"א נקט דעי"ן דין ערבות לא נהפך להיות מחוייב בדבר ממשה וכפי הנראה מדברי הו"ח ב"ה כ"ט, אלא גדר הדין דמוטל עליו להוציא את חבריו יד"ח ולפיכך ס"ל לרעק"א דרק לגבי מי שהוא ערב בשבילו רשאי הוא לברך בשבילו אבל לגבי אחר אין כאן שם ברכה להוציא יד"ח, וכעין מה שמצינו בדין שומע כעונה דבעינן עד שיתכונן שומע ומשמיע אבל נתכונן שומע ולא משמיע או להיפך לא יצא יד"ח אע"פ שיש כאן תורת ברכה אצל המברך מ"מ אין הברכה מתייחס לשומע והדברים צ"ע.

מיהו יש לציין דבפמ"ג לא מצינו שנסתפק בדינא דהדגמ"ר באיש המקדש לאשה דבזה לכאור' פשיטא ליה דיש דין ערבות, וכן מצינו להדיא בפמ"ג סי' רע"א משב"ז סק"א והו"ד להלן, וגם המשנ"ב סי' רע"א ובשעה"צ שם לא הביא נידו"ז אלא באשה המקדשת להוציא את האיש לאחר שכבר יצאה ידי חובת קידוש וגם בזה הכריע לדינא כהגרעק"א דיכולה להוציא ודו"ק.

הוכחת הגרעק"א דבדבר שאינו מחוייב בעצמו

אינו מוציא

עוד הוכיח הגרעק"א כדבריו דבמה שאין מחוייב בעצמו אין לו דין ערבות להוציא אחרים מהא דאיתא במגילה י"ט: דחרש שאינו שומע אינו יכול להוציא אחרים ידי חובה בקריאת המגילה ויש להקשות כקו' הרא"ש דלמה לא יוציא מדין ערבות, ובהכרח דכיון דפטור מקריאת המגילה אינו בכלל ערבות עליה, וא"כ גם נשים אינן עריבות על מצוה שאינן חייבות בה, ואין מקור מדברי הרא"ש לחדש דנשים אינן בכלל ערבות גם במצוות שחייבות בהם ע"ש.

קו' הבנין שלמה מקידוש בביכה"נ

בס' הערות [ממרחן הגריש"א זצ"ל] סוכה ל"ח. האריך בנידו"ז והביא

קו' הבנין שלמה מהגמ' פסחים ק"א. דאותם אנשים שקדשו בבית הכנסת חוזרים ומקדשים בביתם להוציא בני ביתם, וחזינן עכ"פ דיש לאנשים ערבות להוציא את הנשים. וכתב שם דלכאור' יש לדחות דאותם אנשים שחוזרים לקדש בביתם לא היו מכוונים לצאת ידי חובת קידוש בבית הכנסת.

דברי הבית יצחק דתליא בפלוגתת הבבלי והירו' וע"ע בנידו"ז בשו"ת בית יצחק [אר"ח סי' ל"ח אות ט'] דכתב בעיקר

הדבר אי נשים איתנייהו בערבות נראה דתליא היכן קבלו הערבות דלפי המבואר בסוטה ל"ז: דקבלו הערבות בהר גריזים א"כ נשים לא קבלו ערבות דאמרינן שם דשש מאות אלף קבלו עליהם ערבות והיינו הגברים בלבד, וכמו"כ הוכיחו התוס' בקדושין ע': משם דהגרים אינם בכלל הערבות דא"כ איכא הרבה ערב רב שעלה עמהם ע"ש, אולם אם קבלו הערבות בירדן כדאמר בירושלמי סוטה [פ' אלו נאמרין] אמר רשב"ל בירדן קיבלו עליהם את הנסטרות אמר יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסטרות המים באין ושוטפין אתכם, וא"כ גם נשים עברו את הירדן וקיבלו ערבות על מצוות שהם חייבים. [עוד כתב שם לחדש בדין חטא כדי שיזכה חרף דכתבו התוס' דמכאור' שלא פשע אמרינן חטא דנראה דזהו מטעם ערבות ולפ"ז אם נשים ליתנייהו בערבות לא אמרינן חטא והקשה לפ"ז בשחורר עבד דהיאך יעבור בעשה בשביל העבד והרי לגרים נמי לא נתערבו כמש"כ התוס' בקדושין ע': וכתב דהשיטות חלוקות בזה ע"ש].

דברי הפמ"ג לענין גרים ועבדים

הפמ"ג בפתיחה הכוללת [ח"ב אות ט"ז י"ז] כתב לענין גרים דלפי המבואר ברש"י נדה י"ג: ותוס' קדושין ע': דאין ערבות בגרים א"כ נראה דאם יצא אינו מוציא ע"ש, אולם מאידך בשו"ע א"ח [סי' נ"ג סעיף י"ט] כתב להוכיח מדברי השו"ע דממנים גר להיות ש"ץ אע"ג דהוא כבר יצא יד"ח בתפילת לחש מ"מ יכול להוציא בתפילתו מי שאינו בקי ואע"ג דתפילה דאורייתא ש"מ דגר נמי בכלל הערבות הוא ואע"פ שיצא מוציא ע"ש, עוד כתב שם וז"ל ועבדים יראה דאין בכלל ערבות, ובפ' נצבים לא נזכר עבדים ע"כ.

קושיית האחרונים מכהנים ולויים

והנה בשו"ת חקרי לב [ח"א סי' מ"ח] הקשה על שיטת רש"י והתוס' דהוכיחו דגרים לא היו בכלל ערבות מדלא חשיב להו, וקשה דעל כרחק מנין זה שמנו בגמ' אינו עיקר ותנא ושייר הכהנים והלויים דאינם במנין הס' רבוא ובודאי היו בכלל ערבות, והביא מהזרע אברהם דהקשה כן וכתב לפרש הטעם דלא מנו אותם כיון שמנין שלהם הוא מבין חודש ומעלה ולא היה מנינים ידוע, וא"כ מהאי טעמא יש לדחות דגם נשים וגרים העתידין להתגייר אין ידוע מנינם ומנלן להתוס' דאינם בכלל ערבות.

[והנה לענין נשים יש ליישב בפשיטות מטעם אחר דהטעם דלא הוזכר מנינם לענין ערבות לפשיטת הגרעק"א דנשים איתנייהו בערבות, משום דרק באותם מצוות שהם חייבות בהם הם בכלל ערבות ובגמ' מנו הבריות של כל התר"ג מצוות ולפיכך לא הזכירו הנשים].

ויש לציין דבשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' ס"ו] כתב לענין גר דאין ראייה מהא דלא חשיב בסוטה ערבות דערב רב דא"כ נאמר גם בכהנים ולויים שאינם בכלל ערבות וזה ודאי דוחק גדול ע"ש, מיהו כאמור רש"י בנדה י"ג. והתוס' בקדושין ע': הוכיחו דגרים אינם בכלל ערבות ולדבריהם צריך ליישב הקו' דמי נימא דכהנים ולויים אינם בערבות ואם יצא אינו מוציא.

ויעו"י בחק"ל שם דכתב ליישב הקו' מכהנים ולויים עפ"י המדרש וילקו"ש דבני לוי שלא חטאו בעגל לא היו צריכים לברית חדשה ונכללו בברית אשר כרת עמהם בחורב ע"ש, ונראה מדברי דברית דחורב הועיל גם לענין ערבות בכהנים ולויים והוא חידוש ועכ"פ הדין ברור דגם כהנים ולויים אם יצא מוציא ויש להם ערבות להוציא אחרים ידי חובתן. [ויעו"ע בחק"ל שם דהאריך להוכיח מכמה מקומות דנשים הם בכלל מצות תוכחה, וביאר שם דא"ז ענין לדין ערבות דהתם נתחדש דהוא נענש על חטאו של חברו כא' עשאו בעצמו וענין ערבות י"ל דליתיה בנשים כנראה מדברי הרא"ש שם בברכות ע"ש, וכן מצינו במפרשים בקדושין ע': דכתבו דאף לדברי התוס' דגרים אינם בכלל ערבות מ"מ נראה דהם בכלל מצות תוכחה].

האם בן י"ג עד כ' שנים אינו בכלל ערבות

עוד הקשה החק"ל דמנין בני"ג הוא רק מבין כ' שנים, והרי בן י"ג גדול הוא וישנו בעונשים ולמה לא מנו אותם, וכתב וכי תימא דאין הכי נמי כיון דבידי שמים אין מענישין עד בן כ' כמש"כ רש"י

וצ"ע בדקדוש דאורייתא סתם להקל כהגרעק"א ובמגילה דרבנן סתם להחמיר באשה המוציאה אשה אחרת.

ומיהו לענין לצאת מאיש שכבר יצא ידי חובה בזה כאמור המשנ"ב השמיט ספיקו של הדגמ"ר לענין קדוש, וכן מצינו לענין מגילה בס"י תרצ"ב במשנ"ב סק"א דהביא מהמג"א דהאיש קורא לנשים אחר שיצא ידי חובתו בקריאת הציבור בבית הכנסת ע"ש.

תקיעת שופר האיש מוציא את האשה

והנה מצינו להדיא בשו"ע ס"י תקפ"ט ס"ו לענין תקיעת שופר דאיש מוציא את האשה, דכתב השו"ע אע"פ שנישים פטורות יכולות לתקוע, וכן אחר שיצא כבר יכול לתקוע להוציאן ע"כ, ויש להעיר מדינא דהשו"ע ע"ד הדגמ"ר לענין קדוש שהניח הדבר בספק אם יש ערבות באנשים להוציא את הנשים, ויש להוסיף עוד דמקור דברי השו"ע בראב"ה וברא"ש בר"ה וא"כ לפ"ר מפורש בדברי הרא"ש דיש ערבות לאנשים על נשים, ומצוה ליישב.

ויש לדון וליישב דהנה הרמ"א שם כתב דהנשים יברכו לעצמן אבל האיש אינו יכול לברך בשבילן והטעם כיון דאינם מחוייבות אין לאיש ערבות להוציאן יד"ח בברכה, ובאמת מצינו פלוגתא בד"ן זה דיעו"י בדרכי משה שם בשם מהר"ל דכתב דהתוקע לנשים יכול לברך עבורן, ובריטב"א בר"ה כ"ט: הביא פלוגתא בזה אי דמי לברכת הנהנין כיון דהוי רשות ולא חובה, או דכיון דאיכא צד מצוה רשאי לברך עבורן יעו"ש.

ומעתה צריך להבין לדעת הרמ"א דאין האיש יכול לברך בשביל האשה א"כ היאך יכול להוציאה יד"ח לאחר שכבר יצא יד"ח, והרי אין לו דין ערבות במצוה זו שהיא רשות ולא חובה, ובפשוטו צריך לדון ולחלק בין עצם המצוה דתקיעת שופר דבזה יש לו דין ערבות ובין הברכה על המצוה ויל"ע, אולם בדעת הצ"ח יש ליישב דס"ל דבתקיעת שופר דהמצוה היא בשמיעת קול שופר סגי במה שיש תקיעה של בר חיובא ולא בעינן דין ערבות להוציא את השומע, ואמנם כוונה להוציא בעינן דק"ל עד שיתכוין שומע ומשמיע, אבל יל"ד דדין ערבות להחשיבו כמחוייב ממש לא בעינן וצ"ע.

אשה להוציא אשה מדין ערבות

והנה בעיקר הנידון אם יש ערבות לנשים נראה מדברי הפמ"ג והבה"ל בס"י תרפ"ט דאי נימא דאין ערבות לנשים א"כ גם אשה לא תוציא אשה אחרת אחר שכבר יצאה יד"ח, מיהו מצינו בחת"ס בגליון השו"ע ס"י רע"א דכתב לחלק בדבר דיעו"י במג"א שם סק"ב דהעיר בדברי האגודה דכתב בשם ר"י דנשים אין מוציאות אחרים, והוא פסק שמוציאות, וכתב החת"ס נ"ב עיינתי בפנים באגודה דמיייתי המג"א ולא פליג אהר"י אלא דהר"י מייירי דנשים מוציאות את הנשים דס"ל דערבות של עצמן נתערבו הנשים, וכן נראה שהרי הוזכרו בפ' נציבים וכן גרים ועבדים חוטבי עצים ושואבי מים, ודברי הפמ"ג ס"י נ"ג אש"א י"ט צריך עיון [דכתב שם דבפ' נציבים לא נזכר עבדים], עוד הביא החת"ס ותמהני אם אנשים מוציאים את הנשים כמש"כ הדגמ"ר בסימן זה עכ"ד. וחזינן דהחת"ס נקט עפ"י האגודה דיש לחלק דנשים ואנשים אין להם ערבות זה לזה אבל נשים לגבי נשים יש להם ערבות וצ"ע.

וז"ל האגודה בסוכה פ"ג פ"י נשים אין מוציאים אנשים דאכלו שיעור דאורייתא וכן אין מוציאים אנשים ממגילה אע"פ שהן חייבות כאנשים וכן לענין קדוש היום אע"פ שהן חייבות כדאמרין פ' מי שמתו, אבל נראה לי דנשים מוציאות נשים בין לברכת מזון בין לקדוש ומגילה עכ"ל.

ואגב יש להעיר בדברי החת"ס דהאגודה לא הזכיר בדבריו דהנידון רק באשה שכבר יצאת לעצמה ובאה להוציא את האיש מדין ערבות, ומסתימת לשונו משמע דגם באופן שיוצאת עכשיו לעצמה אינה מוציאה את האיש וזה תימה דבהא לא בעינן לדין ערבות כלל דגם בברכות הנהנין דאין ערבות מוציא האחד את חברו כיון דמחוייב עתה בברכה כמותו [מיהו יעו"י להלן בדברי הראש יוסף בנידו"ז], ולכן היה נראה לפרש בד' האגודה דהטעם דאין מוציאות כמש"כ התוס' בסוכה ל"ח. לענין מגילה דזיאל מילתא שתוציאם אשה וכן פ"י המג"א כאן בטעם הדין דאין מוציאות אנשים במגילה ויל"ע.

אשה המוציאה חברתה פוטרת גם איש בברכתה

והנה לפ"ד החת"ס נראה לדון דמשכח"ל דאשה תוציא איש יד"ח קידוש אע"פ שכבר קידשה לעצמה ואין לה דין ערבות, והיינו באופן שהאשה מוציאה אשה אחרת דיש לה דין ערבות לנשים וכיון דמחוייבת מדין ערבות יכולה להוציא גם את האיש השומע הברכה, וכמש"כ הצ"ח בעובדא דשמעון בן שטח דערבות של ר' שמעון לגבי ינאי המלך אהני גם להוציא את אשתו המלכה בברכת המזון, מיהו נתבאר לעיל דהגרעק"א פליג בהא על הצ"ח ויל"ע.

פ' חיי שרה ואיתא במדרש שם והובא גם ברמב"ן, וכן מצינו בגמ' שבת פ"ט: 'דל עשרים דלא ענשת עליהו' וא"כ ערבות דאין בו עונש בידי שמים אינם ערבים כיון דאין נענשים. וסיים שם וז"ל ונפק"מ דבן י"ג עד כ' אם יצא אינו מוציא וכן אכל כזית אין מוציא כדי שביעה עד גיל כ' והוא חידוש גדול וצ"ע עכ"ד.

ולפ"ר יש לדון ולחלק דאמנם עד בן כ' אינו בכלל עונשין של עבירות ל"ת אבל ודאי דהוא מצווה ועושה ונתחייב בתר"ג מצוות, וא"כ יש לחלק כדברי הגרעק"א דאינו בכלל ערבות לענין עונשי עבירות כשם דהוא עצמו אינו נענש עליהם, אבל איתיה בכלל ערבות על כל המצוות שהוא מצווה בהן כמו בן כ' שנים ולפיכך אם יצא מוציא, והא דלא מנו ליה בגמ' בסוטה או משום דלא ידוע מנינם או משום דיש בו ערבות לחצאין רק במצוות עשה וכעין משנ"ל לפ"ד הגרעק"א בנשים ודו"ק.

ראיה מדברי הפוסקים דבן י"ג שיצא מוציא

מיהו כאמור החק"ל צידד דבן י"ג עד בן כ' אינו בכלל ערבות ואם יצא אינו מוציא והוא חידוש גדול לדינא, ונראה להוכיח מדברי השו"ע בד"ן חזרת השו"ע דיש ערבות מבן י"ג דכתב בס"י נ"ג ס"ו דבאקראי משהביא ב' שערות יוכל לירד לפני התיבה, ויעו"י בפמ"ג דלהרמב"ם דסובר דתפילה דאורייתא בעינן שנדע בודאי שהביא ב' שערות כדי שיוכל להוציא אחרים בתפילה, וכאמור הפמ"ג הוכיח דגר בכלל ערבות מדברי השו"ע בסעיף י"ט דגר נעשה שליח צבור וא"כ חזינן דגם בן י"ג שנים בכלל ערבות.

וכן מפורש להדיא בדברי המג"א והפוסקים בהל' קדוש ס"י רע"א ס"ב דבן י"ג אם נתמלא זקנו או ידוע שהביא ב' שערות יכול לקדש ולהוציא את האשה המחוייבת בקדוש מהתורה ע"ש, ואע"ג דהוא כבר התפלל ולפי המג"א יצא ידי קדוש מהתורה בתפילה מ"מ יש לו ערבות להוציא.

הכרעת המשנ"ב לדינא לענין קידוש נשים

כתב השו"ע ס"י רע"א ס"ב נשים חייבות בקדוש וכו' ומוציאות את האנשים הואיל וחייבות מן התורה כמותם. וכתב המשנ"ב ולכן יכולה להוציא אפי' היא כבר יצאת ידי קדוש וכמו באיש [לקמן בס"י רע"ג ס"ד דיכול לקדש לאחרים אע"פ שאינו יוצא עמהם], דלענין קדוש אנשים ונשים שוין ע"כ, ובשעה"צ סק"ט כתב עיין בפמ"ג שמסתפק בזה דאולי אשה אע"פ שמחוייבת אינה בכלל ערבות שתוכל להוציא כשיצאת כבר ונשאר בספק, וגם הדגמ"ר הלך בטהה זו שאינה יכולה להוציא, אבל הגרעק"א בתשו' ס"י ז' וכן בחי' חולק על הדגמ"ר והאריך להוכיח בראיות דאשה במה שמחוייבת מן התורה היא בכלל ערבות כאיש ויכולה להוציא ע"ש עכ"ד.

והעולה מדברי המשנ"ב דנקטינן לעיקר דינא דאשה מוציאה איש אע"פ שכבר יצאת לעצמה מתחילה כמו באיש דק"ל אע"פ שיצא מוציא ומ"מ ציין לדברי הפמ"ג והצ"ח שפקפקו בזה, אולם המשנ"ב השמיט ספיקו של הדגמ"ר לענין איש הוציא אשה בקדוש לאחר שכבר יצא יד"ח קדוש וזה עיקר הנידון הנוגע לדינא בכל בית ישראל כשהאיש התפלל תפילת ערבית של שבת ויצא יד"ח קדוש מהתורה לפ"ד המג"א ומקדש להוציא את אשתו שעדיין לא התפללה ומחוייבת בקדוש מהתורה, וכפי הנראה דהמשנ"ב נקט בפשיטות דאפי' נימא דאין ערבות בנשים מ"מ לאיש ודאי יש דין ערבות גם לגבי נשים וכמו שהוכיח הגרעק"א מעובדא דשמעון בן שטח וכמדומה שזו עיקר ראיית הגרעק"א דלא כהצ"ח ומדברי השעה"צ נראה דהחזיק בראיות הגרעק"א, ומיהו כאמור לעיל מצינו בדברי הצ"ח יישוב פשוט לפ"ר לקו' זו והדברים צ"ע.

ויותר נראה דהמשנ"ב הוה פשיטא ליה הכי מדברי הפוסקים לענין תקיעת שופר וקריאת המגילה וממעשים שבכל שנה דהתוקע או הקורא לנשים כבר יצא יד"ח ואע"כ חוזר ומוציא את הנשים יד"ח ושמעין מנה דיש ערבות לאנשים להוציא את הנשים ויל"ע.

ושו"ר בפמ"ג ס"י רע"א משב"ז סק"א] דכתב להדיא דאיש שכבר התפלל מוציא אשה שלא התפללה מטעם ערבות ואף נשים ע"ש, ויעו"י גם בהגהות חת"ס שציין לדברי הפמ"ג בס"י נ"ג דמוציאה יד"ח, ויל"ע דהפמ"ג שם מייירי לענין גרים. [וע"ע בדעת' תורה ס"י רע"א דהאריך בדברי האחרונים והביא גם מחי' המהר"ט בקדושין ע"א דכתב בפשיטות דהאנשים בעד הנשים נתערבו, אבל לא הנשים בעד האנשים כי אין סיפק בידם למחות ע"ש].

דברי הבה"ל לענין מגילה

אולם יש להעיר דבס"י תרפ"ט ס"א סתם הבה"ל כדברי הפמ"ג לענין נשים וז"ל לכאור' אם היא כבר יצאה ידי חובתה אין מוציאה לאשה אחרת וה"ה קטן לאשה או לקטן אחר (שנסתפק בזה אם הם בכלל ערבות דלימא בהו ג"כ אע"פ שיצא מוציא) [אשל אברהם סק"ד],

פרשת ויצא~ נדרים ל"ג עד ל"ט~ מבחן מס' 152

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות-"לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

- מדוע לרב אושעיא אסור לבני כהנים כגדולים לפרוע חוב המודר אף בלוה ע"מ שלא לפרוע?
א. כיון דמ"מ פרע חובו.
ב. כיון שהמודר היה פורע מחמת בושה.
ג. גזירה אטו הלואה על מנת לפרוע.
- מדוע י"א שמותר למדיר להחזיר אבידה למודר?
א. משום שזה מצוה.
ב. משום שהוא מחזיר לו דבר שכבר שלו.
ג. לכו"ע אסור למדיר להחזיר אבידה למודר.
- היה לפניו ככר הפקר ואמר ככר זו הקדש, האם חל ההקדש?
א. כן.
ב. לא.
ג. ההקדש חל רק אם אמר זאת בפני שלשה.
- האם לפי רבי מאיר יש מעילה ופדיון בקונמות?
א. כן.
ב. יש מעילה ואין פדיון.
ג. יש פדיון ואין מעילה.
- לפי הצד שכהנים הם שלוחי דידן, האם מותר לכהן להקריב קרבנות עבור מודר הנאה?
א. מותר.
ב. מותר רק בקרבנות מחוסרי כפרה.
ג. מותר חוץ מקרבנות מחוסרי כפרה.
- האם אדם יכול להביא קרבן פסח על חבירו או על בניו?
א. כן.
ב. רק על בניו, ואפילו גדולים.
ג. רק על בניו הקטנים.
- באיזה אופן ודאי מותר לתרום עבור המודר הנאה?
א. רק בתורם משל המודר והמודר אמר כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום.
ב. בתורם משל המודר מותר גם בשליחות המודר.
ג. בתורם בלא שליחות מותר גם משל המדיר.
- באיזה אופן מותר ליטול שכר על עבודה בשבת?
א. באופן שאינו אומר להדיא שזה שכר שבת.
ב. כששוכרו לשבוע שלם וכדומה.
ג. כשמשלם לו לפי מספר ימי העבודה.
- מנין לומדת הגמרא שמשה רבינו היה גיבור?
א. ממה שהחזיק בידיו את הלוחות.
ב. ממה שפרס את היריעות על המשכן.
ג. ממה שהרג את עוג מלך הבשן.
- האם מותר למודר הנאה לבקר את המדיר בביתו בחוליו?
א. מותר.
ב. בישיבה אסור ובעמידה מותר.
ג. אסור אפילו בעמידה.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

- המודר מהנאה המביאה לידי מאכל, האם מותר לו לשאול נפה מהמדיר?
א. אם רגילים להשכיר נפה אסור, ואם לאו מחלוקת.
ב. אם רגילים להשכיר נפה מחלוקת, ואם לאו מותר.
ג. בכל אופן רבי אליעזר אסור ויש מתירים.
 - באיזה אופן מותר ליטול שכר על לימוד תורה?
א. בכל אופן מותר, ואין האיסור אלא במדרש הלכות ואגדות.
ב. מותר רק שכר שימור בבנים, ויש מתירים שכר פיסוק טעמים.
ג. שכר שימור מותר גם בבנות, ושכר פיסוק טעמים אסור.
 - האם מותר לזון אשתו ובניו ובהמותיו של מודר הנאה?
א. אשתו ובניו מותר, בהמה טהורה אסור, ובטמאה מחלוקת.
ב. אשתו ובהמה טהורה אסור, ובניו ובהמה טמאה מותר.
ג. אשתו ובניו מותר, ובהמה אסור.
 - אלו דברים נבראו לפני בריאת העולם?
א. תורה ותשובה גן עדן וגיהנום וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח.
ב. תורה ותשובה גן עדן וגיהנום לשון הקודש וישראל ומשיח.
ג. תשובה תפילה ותורה גן עדן וגיהנום ונשמות ישראל.
- רשות- מודר הנאה המחזיר אבידה למדיר, האם מותר לו לקחת מה שהפסיד בזמן החזרת האבידה?**
א. מותר.
ב. אסור.
ג. אין ראייה לדין זה מדברי הגמרא.

הגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:



משנה ברורה
מתחילת סימן ע' עד סוף סימן ע"ב

האם נשים חייבות בקריאת שמע?
א' פטורות.
ב' בשחרית חייבות ובערבית פטורות.
ג' מדאורייתא פטורות ומדרבנן חייבות.

מאיזה גיל האב צריך ללמד את הבן לקרוא פסוק ראשון בק"ש?
א' מגיל חינוך.
ב' ממתי שהוא יודע לדבר, וצריך שיקרא בזמן ק"ש.
ג' ממתי שהוא יודע לדבר, וא"צ דווקא בזמן ק"ש.

באיזה אופן העוסק בצרכי ציבור חייב לכו"ע להפסיק לקריאת שמע?
א' כשעוסק בהצלת ממון.
ב' כאשר הדבר יכול להיעשות ע"י אחר.
ג' כשהתחיל אחרי שהגיע זמן קריאת שמע.

מי שמת לו מת שמוטל עליו לקבורו, והוא רוצה לאכול, מה צריך לעשות?
א' יטול ידיו ולא יברך.
ב' יטול ידיו ויברך על נטילת ידים אבל לא המוציא.
ג' גם יברך המוציא.

מי שמת לו מת שמוטל עליו לקבורו, ממתי הוא חייב בתפילה כשיש חברא קדישא המטפלת בקבורה?
א' מיד.
ב' כשיסיים עם החברא קדישא על מקום הקבורה והתשלום.
ג' לאחר הקבורה.

מי שמת לו מת שמוטל עליו לקבורו, מה דינו בשבת לפני הקבורה?
א' כדינו בחול.
ב' חייב בכל הברכות והמצוות ומותר ללכת לבית הכנסת.
ג' חייב בכל הברכות והמצוות, אבל לא ילך לבית הכנסת.

האם מותר לעשות ליה למת אחרי שהגיע זמן קריאת שמע?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' ימתין לזמן שהוא משער שרוב הציבור כבר התפללו.

שמירת הלשון
שער התורה פרק ג'
"גם התורה מגינה" עד פרק ד' "וידמה בנפשו"

מה הכוונה "לקבוע עיתים לתורה"?
א' שבכל יום האדם יקדיש לפחות שעה אחת לעסק התורה.
ב' לקבוע זמן מסוים לעסק התורה, ולא לשנות לזמן אחר אפילו במקום הפסד.
ג' שבזמן שהאדם לומד, יקבע בנפשו שלא יפסיק בשום אופן באמצע הלימוד לדברים בטלים.

האם מלאכי מעלה והצדיקים שבגן עדן עוסקים בתורה?
א' כן.
ב' המלאכים לא והצדיקים כן.
ג' הצדיקים כן, וגם חלק מהמלאכים.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה
כ"ג כ"ו א"ת

רבינו (שמירת הלשון שער התורה פרק ג') כתב "ומי שאין לו פנאי ללמוד תורה בתמידות מחויב עכ"פ לקבוע עיתים לתורה". ומשמע קצת שחייב קביעת עיתים לתורה נאמר רק במי שאינו לומד תורה בתמידות. וגם בשו"ע (או"ח קנ"ה קנ"ו) מוזכר לקבוע עיתים לתורה אחרי התפילה ואח"כ ילך לעסקיו. ויש להסתפק האם מי שאינו הולך לעסקיו אלא הוא לומד תורה כל היום, ג"כ צריך לקבוע זמן שלא יבטלנו בשום אופן, או שדין קביעות עיתים לתורה נאמר רק במי שיש לו קביעות לדברים אחרים. ואי נימא שכל אדם מחויב בזה יש להסתפק אם די בזה בכמה רגעים, או שיש ענין שכל הזמן שהוא קובע ללימודו יהיה בבחינת קביעות שלא יבטלנו בשום אופן. ועיין בביאור הגר"א יו"ד רמ"ו. וע"ע עוד ספיקות בדיון זה במבחן הבא.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים, סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
בטל' 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 ☑ בעמדות 'נדריים פלוס' (לדעת) ☑ במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com ☑ בפקס: 0799-414-144
☑ בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל': 0737-289-669 במרווח 4



מבחן 10 פ. ויצא

חפץ חיים
מכלל ז' סעיף י"ג - כלל ח' סוף סעיף י"ב
אהבת חסד
חלק ב' מתחילת פרק י"ז - פרק י"ח הג"ה והמעוט

חפץ חיים

האם מותר לספר לשון הרע על מי שבדרך כלל אינו מקפיד אם מספרים עליו דבר זה?

א' אסור.
ב' מותר.

ג' אם הוא קרובו או אוהבו מותר, ובסתם אדם אסור.

באיזה אופן אסור לספר לשון הרע על קטן?

א' בכל אופן אסור.

ב' באופן שהדבר עלול להזיק לו או לצערו.

ג' אין איסור לספר לשון הרע על קטן שהרי אינו חייב במצוות.

אפיקורס שמצוה לגנותו ולבזותו, באיזה דרך צריך המספר לדעת שאותו אדם אפיקורס?

א' רק אם שמע ממנו בעצמו דברי אפיקורסות.

ב' גם אם הוא מוחזק בעיר לאפיקורס.

ג' גם אם אחרים אמרו לו מותר, ובלבד שיהיו שניים.

מהם התנאים להתיר לספר לשון הרע על בעלי מחלוקת לדעת המתירים?

א' שעל ידי סיפורו תושבת המחלוקת ואינו יכול להשביתה באופן אחר.

ב' שיודע את הדברים בעצמו, וכוונתו לתועלת, וברור מי נקרא בעל המחלוקת על פי ההלכה.

ג' שתי התשובות נכונות.

באיזה אופן יש את האיסור של מבזה תלמיד חכם?

א' המבזה אותו או את דברי תורתו, ודווקא בחייו.

ב' המבזה אותו או את דברי תורתו גם לאחר מותו.

ג' המבזה אותו דווקא מחייו, או את דברי תורתו גם לאחר מותו.

האם מותר לספר לשון הרע לפני קרוביו של מי שמספר עליו?

א' אסור בכל אופן.

ב' אם כוונתו שיוכיחוהו מותר בכל אופן.

ג' אם כוונתו שיוכיחוהו מותר רק אם הוא משער שאם יוכיחו בעצמו זה לא יעזור.

מה נאמר על המלשין על ישראל בפני נכרים?

א' עונו גדול מנשוא, גהינום כלה והוא אינו כלה.

ב' כאילו חירף וגידיף והרים יד בתורת משה.

ג' שתי התשובות נכונות.

אהבת חסד

במה גדולה צדקה מגמילות חסדים?

א' שצדקה נותן לחלוטין ובגמ"ח הממון חוזר.

ב' שיותר קשה לתת צדקה מאשר להלוות.

ג' שתי התשובות נכונות.

לאילו ג' מתנות טובות זוכה מי שעושה צדקה וגמילות חסדים?

א' תורה ארץ ישראל ועולם הבא.

ב' חיים צדקה וכבוד.

ג' תורה מלכות ושם טוב.

איזה מצוה חמורה יותר, שילוח הקן שנאמר בה "למען ייטב לך והארכת ימים" או צדקה?

א' שילוח הקן.

ב' צדקה.

ג' שניהם שקולים.

מנין שהצדקה מקרבת את ביאת המשיח?

א' דכתיב "עשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא".

ב' דכתיב "והיה מעשה הצדקה שלום השקט ובטח עד עולם".

ג' דכתיב "למען ייטב לך והארכת ימים".

בזכות מה ניצל אותו חסיד שטבע בים בימי רבי עקיבא?

א' בזכות גמילות חסדים.

ב' בזכות צדקה.

ג' בזכות התורה.

במה מותר לנסות את ד' יתברך?

א' רק במעשר דגן שהוא דאורייתא.

ב' גם במעשר כספים.

ג' אסור לנסות את ד' יתברך בשום דבר דכתיב "לא תנסון את ד' אלוקים".

האם אפשר לקנות במעות המעשר ספרים ולהשאילם לאחרים ושאר דברי מצוה?

א' מותר לכולי עלמא.

ב' אסור.

ג' מחלוקת, ונכון להחמיר אלא אם כן התנה.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

כתב רבינו (כלל ח' סעיף י') שאין חילוק באיסור לשון הרע בין המספר לאנשים אחרים לבין המספר לקרוביו או לאשתו. והנה הדבר מצוי שמדברים על איזה חסרון או 'תכונה' שיש לאחד מבני המשפחה כאשר המספר והשומע שניהם מכירים את תכונותיו וטבעיו, וסוברים שיש היתר בדבר, אמנם פעמים רבות עלולים להכשל באיסור דאורייתא של סיפור וקבלת לשה"ר, מכיון שכל פעם שאותו אדם מתגנה יותר ע"י הדיבור יש בזה עבירה נוספת של לשה"ר כתבואר בכלל ה' ס"ק י"א עיי"ש היטב. ולמזהיר ולנוהר שלומים תן כמי נהר".

נדרים דף כו

דף כז

"משה רבינו" ולא "רבינו משה"

נודרין להרגין

איתא בגמ' בתחילת ברכות שכשדוד המלך היה דן, היה פונה למפיבושת רבו: "מפיבושת רבי, יפה דנתי יפה זיכיתי יפה חייבתי?", ועוד אמרו שם ששמו האמיתי היה איש בושת ולא מפיבושת.

בפרשת דרכים מביא בשם רבותיו שיש להעיר כיצד קרא דוד לרבו "מפיבושת רבי" הרי למדנו בסנהדרין דף ק' שאפקירותא היא מי שקורא לרבו בשמו, היישוב הוא שעל כן אמרו שם שלא מפיבושת שמו אלא איש בושת שמו, ולכן מותר לו לקראו מפיבושת.

ממשיך הפרשת דרכים שלכאורה יש יישוב אחר, ע"פ מה שכתב רש"י בסנהדרין שמוותר לקרוא בשם הרב אם מקדימים לכך את השם רבי, היינו אם אומר "מורי ורבי פלוני". אולם זה אינו, שכן יש חילוק בין אם אומר את המילה רבי לפני השם או אחרי השם, אם אומר 'רבי פלוני' ניחא, אולם בלשון הגמ' בברכות מופיע 'מפיבושת רבי', ובכחאי גוונא אין היתר, לולי מה שהמשיכה הגמ' לומר ששמו האמיתי לא היה מפיבושת.

ומסיים הפרשת דרכים "ותבלין מצאתי לחילוק זה", ובספר שם משמעון מביא שהמקור לדברי הפרש"ד הוא בר"ן בסוגיין (ד"ה איתביה רב פפא לרבא) המבאר שיש צד שאדם יאמר אילו הייתי יודע שאבי בין האנשים לא הייתי אומר 'כולכם חוץ מאבא', כי בלשון זו יש רגע אחד שחושבים שכולל את אביו. חזינן שאם אדם אומר מילה שלרגע אחד נדמה שאומר משהו לא בסדר יש בכך בעיה. וזה הפשט בחילוק הנ"ל, שאם אומר רבי פלוני, ניחא, אבל באומר פלוני רבי יש גנאי כי בתחילה אמר את השם של הרב.

ממשיך השם משמעון ושואל היאך כולנו אומרים "משה רבינו". ורוצה ליישב שמשה הוא לא השם האמיתי של משה, אלא השם שבתייה בת פרעה נתנה לו (כמו אצל מפיבושת). ומציין לשל"ה במסכת שבועות, ונביא דבריו בתוספת נופך: כאשר אנו אומרים משה רבינו, אנו מתכוונים לכלול בכך גם את הניצוץ של משה הנמצא בכל דור ודור, וכלשון הגמ' משה שפיר קאמרת.

אם אומרים 'רבינו משה' מתכוונים לאדם הזה שחי לפני הרבה דורות, ולכן אומרים 'משה רבינו' שמדברים על המידה שלו. וזה נראה הביאור גם בכל האישים שהשרישו מידות בכלל ישראל, שמכנים אותם באותה דרך: אברהם אבינו, דוד המלך, אהרן הכהן, יוסף הצדיק - שפותחים בשם קודם, כי השם הוא מה ששייך לדור שלנו והתואר מדבר על אותו אדם שחי לפני הרבה דורות שהשריש את המידה עד לדורנו, וזה הביאור בפרש"ד שבדרך כלל כשקוראים לאדם מסוים מתחילים עם הכינוי, אבל באדם שהשריש מידה, פותחים בשמו.

בהא דנודרין להרגין מבארת הגמ' שמדובר שחשב בלבו להגביל את הנדר ליום אחד, ובצירוף העובדה שמדובר באונס, מועילה מחשבת הלב להגביל הנדר ליום אחד.

הרד"ך (מחכמי טורקיה לפני כחמש מאות שנה) מעורר שאלה מעניינת. כפי שלמדנו כאן, גם במקרה של אונס, צריך הוא לחשוב בלבו ורק בצירוף מחשבת הלב יכול לעקור את הנדר. והנה בשבת דף פח איתא שהקב"ה כפה על ישראל הר כגיגית, ומכאן מודעא רבה לאורייתא - שיש להם טענה שנאנסו לקבל את התורה. וקשה הרי אנו יודעים בסוגיין שגם באונס צריך שתצורף לכך מחשבה בלבו 'היום', אבל ללא שום מחשבה, הנדר חל גם באונס. ובהר סיני לכאן לא היתה לעם ישראל שום מחשבה בלב, וא"כ אין כאן מודעא.

מיישב הרד"ך שהיסוד הזה שצריך שתהיה מחשבת הלב, זהו רק כלפי בני אדם, אבל כשמקבלים תורה מהקב"ה אשר הוא בוחן כליות ולב, אם עם ישראל היה מקבל את התורה רק בפה והיה חושב בלבו אחרת, עדיין היה נקברים תחת ההר, כי הכפייה היתה גם על קבלת הלב, א"כ כלפי הקב"ה יש תירוץ של אונס גם על מחשבת הלב.

החיד"א בספר כסא דוד דרוש ד מוסיף על הרד"ך בשם אביו שיש לבאר את הפסוק בניצבים "פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום... לא יאבה ה' סלוח וגו'", ומה פשר ההדגשה "פונה היום", ומבאר ע"פ הרד"ך, שאולי יבוא אדם וירצה להשתמש בתירוץ הזה שנאנס לקבל את התורה, ואף שלא אמר 'היום' היינו משום שהקב"ה בוחן כליות ולב, נמצא שהלב שלו פונה מהמילה היום משום שהקב"ה בוחן את הלבבות, אך כוונתו באמת רק 'היום'. עליו הקב"ה יחרה אפו בו ורבעה בו כל האלה.

דף כח

דינא דמלכותא דינא

בטעם הכלל 'דינא דמלכותא דינא' מצינו מחלוקת ראשונים. הר"ן מבאר שהטעם הוא שהמלך בעלים על הארץ, וכל מי שמתגורר בה עליו לקבל את ציוויי הבעלים של הארץ שהוא המלך. הרשב"ם מבאר שבני המדינה קיבלו על עצמם להתנהג לפי חוקי המלך, שאם לא כן איש את רעהו חיים בלעו.

יש לקשר את הדבר הזה לענינים העמוקים שנאמרו על דינא דמלכותא דינא בדברי חז"ל. בספר הזוהר אמרו שהמילה 'דינא' אותיותיה כשם אדנו"ת, והוא מידת המלכות.

כתוב בשל"ה שמידת הדין שמתגלה במלכות של הקב"ה, יש בה שני

עוד למדנו בסוגיא שקדושה אינה פוקעת ללא פדיון. צריך מעשה להפקיע אותה. אומר על כך האמרי אמת שזה הביאור שימי הפורים "זכרם לא יסוף מזרעם", דבשלמא שבת ויו"ט יש הבדלה שמסירה את הקדושה, אולם בפורים אין שום פעולה שמוציאה את הקדושה, שהרי הקדושה חלה ביום חול, נמצא שתקף כאן הכלל "קדושה שבהן להיכן הלכה".

דף ל

נולד משמע עבר ומשמע עתיד

הגמ' מבארת שהמילה 'נולדים' מתפרש בלישנא דקרא הן על מי שכבר נולד, והן על מי שייוולד בעתיד.

החתם סופר (על אתר וכן בתורת משה חיי שרה וכן בגיטין נו. ועוד) כותב דבר נפלא. אדם שטוען שהוא יודע מה יהיה בעתיד, הוא שוטה, כי אין אפשרות לאדם לדעת את העתיד. הדרך היחידה לנבא את העתידות הוא ע"י ניתוח והסקת מסקנות ממה שארע בעבר. על פי העבר אפשר לנסות לחזות את העתיד.

הגמ' בגיטין (נה, ב) פותחת את אגדות החורבן "מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד", ומה הקשר בין הדברים הללו לחורבן ירושלים?

מבאר החת"ס, אדם שמפחד ממאורע עתידי ללא שום סיבה, הוא פחד של הבל, אבל אם קרה חורבן בעבר, הוא בהחלט אמור לחשוש שיקרה הדבר שוב. החורבן שבעבר מורה על העתיד. וזהו 'אשרי אדם מפחד תמיד' ביחס לחורבן.

לפי זה מבוארים דברי חז"ל "איזהו חכם הרואה את הנולד" (משנה באבות וגמ' בתמיד ל"ב), ומדוע דוקא 'נולד' ולא 'עתידות'? משום שכמבואר בסוגיין 'נולד' כולל לשון עבר ועתיד, והיינו שהרואה את הנולד חוזה את העתיד על בסיס מה שקרה בעבר. והמעייין בדברי המפרשים באבות שם רואה שהמשנה באה לומר שאע"פ שאין נבואה יש חכמה, כלומר שהחכם רואה את העתיד בהתאם לנסיון העבר.

דף לא-א

ביצחק ולא כל יצחק

הרמב"ם בהלכות מלכים (י, ז) כותב שהפסוק שבו רואים שיעקב נבחר ע"י הקב"ה הוא הנאמר בפרשת תולדות "ויתן לך את ברכת אברהם". ומקשה הגרי"ז (פרשת תולדות) בשם אביו הגר"ח שהרי בסוגיין למדנו שהדבר נדרש מהכתוב "כי ביצחק ייקרא לך זרע" - ביצחק ולא כל יצחק.

מיישב הגר"ח שכשהקב"ה אמר לאברהם 'כי ביצחק ייקרא לך זרע' נאמר לו שחלק מזרעו של יצחק ייבחר, אבל לא הוברר אם מדובר ביעקב או בעשיו. ולאחר שנאמר לו "ויתן לך את ברכת אברהם", הוברר שיעקב הוא הממשיך, ולא עשיו.

וצ"ב איך יתכן שהיתה הוה-אמינא שדוקא עשיו יהיה הממשיך של זרע אברהם.

סוגי דין. דינא קשיא ודינא רפיא, ועל זה נאמר דינא דמלכותא דינא, כלומר שני דינים - קשיא ורפיא. דינא קשיא היינו ללא שום פשרה. דינא רפיא הוא כשיש ערוב של רחמים וכפי שרש"י מביא בבראשית שמתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שיתף עמה מדת הרחמים, כלומר שמידת הדין בשיתוף הרחמים היא מידת הדין שהעולם כן עכול לקבל.

וכן מצינו מובא בדברי חז"ל ששני ימי ר"ה הם ימי דין - ביום ראשון דינא קשיא, ובשני דינא רפיא.

המגלה עמוקות מביא שהתורה שבכתב נקראת דינא קשיא, שהיא הצורה המוחלטת של הדינים בלי גישה של בני אדם, אבל תושבע"פ מתקבלת עם הסבר אנושי. כדוגמת "עין תחת עין" שבתורה שבכתב משמע כפשוטו, ובתורה שבעל פה הוא ממון.

אולי אפשר לומר ששני הדינים האלה תלויים בפירושי הראשונים הנזכרים לעיל. לפי הר"ן שהדינא דמלכותא נובע מכך שהארץ שייכת למלך, ודאי דקאי גם כלפי מעלה, שמלך מלכי המלכים הוא בעלים על העולם, וכל מי שנמצא כאן חייב לשמוע לדיני המלך. זה דינא קשיא ללא שום פשרות.

הפירוש של הרשב"ם הוא שבני אדם קיבלו על עצמם דיני המלך, וכמו נעשה ונשמע, זה שייך לדינא רפיא כמו תורה שבע"פ שבני אדם מעורבים בה.

דף כט

קדושה שבהן להיכן הלכה

אמר רב המנונא קדושה שבהן להיכן הלכה. כלומר הקדושה לא יכולה להעלם ללא מעשה שיפקיע אותה.

ובמפרשים ציינו לדברי האריז"ל שבכל דבר שחלה בו קדושה, גם לאחר שהקדושה חולפת, תמיד נשאר רושם ('רשימו' בלשון המקובלים). ולכן בתי כנסיות בחורבן קדושים.

ויסוד זה שייך גם בעבודת ה', שאדם שהקים דבר של קדושה, גם אם הדבר התפרק, שידע שלא יגע לריק, שכן הקדושה שהיתה אינה פוקעת לחלוטין.

בשו"ע הגר"ז בהלכות תלמוד תורה כתב שיש חובה לזכור דברי תורה, ועל השוכח משנתו נאמרו דברים חמורים, אולם אדם שהשתדל מאד בלימוד ולא הספיק לחזור או שחזר ושכח, אומר הגר"ז בשם האריז"ל שכל תורה שאדם למד תישמר לו ויזכרנה לעתיד לבא. כל תורה שלמד משאירה בו רושם וחיבור אל אותם דברי תורה.

ועל כן יש לדעת, שכדאי להשתדל ללמוד נושאים שונים, וגם אם יש נושא שקשה לו לרכוש בו קנין, מ"מ לפחות שילמד אותו פעם אחת בחייו. כגון מה שהתחילו עתה דף היומי בירושלמי, דאף אדם שסבור שלא יזכה לקנין בירושלמי, מכל מקום ע"י שילמד את הדברים יזכה בו לעתיד לבא, כשיתגלה מה שנשבע בו מכוח הרשימו.

ברית נצחית. ואומר רבי צדוק שזה הפשט במשנתנו דסתם ערל הוא גוי, שאין אצלו את נקודת החיבור הזו. ואילו ישראל תמיד מחובר להקב"ה בברית עולם.

דף לב-א

כל המתמים עצמו

אמר רב יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו. כתוב במהר"ל שהכוונה היא שיהיה במחיצתו של הקב"ה תמיד. והגמ' ממישיבה את הצד ההפוך: כל המנחש, לו נחש. שמשתמש בכוחות הרע בעולם, ייפגע באמת מאותם כוחות.

סוגייתנו מתחברת יפה מאד עם יסוד גדול שאמר מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל. הרמב"ם בפרק י"א מהלכות ע"ז, כשמדבר על עניני כישוף, אומר באופן נחרץ: "ודברים אלו כולם דברי שקר וכזב הם, והם שהטעו בהם עובדי כוכבים הקדמונים בגויי הארצות כדי שיהגו אחריהם. ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהם שנא' כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל... כל המאמין בדברים אלו וכיוצא בהם ומחשב בלבו שהם אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתם, אינם אלא מן הסכלים ומן חסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתם שלימה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת יידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תוהו והבל שנמשכו בהם חסרי הדעת".

ובשטות הרמב"ם אומר להדיא שכל עניני הכישוף אינם אמת, אלא הבל גמור.

לעומתו, הגר"א בביאורו (יו"ד סי' קעט ס"ק יג) תוקף את הרמב"ם בחריפות גדולה: "אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו, שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמרא, והוא נמשך אחר הפילוסופיא הארורה ולכן כתב שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר. אבל כבר הכו אותו על קדקדו שהרי מצינו הרבה מעשיות בגמרא על פישמות וכשפים, ואמרו למה נקרא שמן כשפים וכו' והתורה העידה ויהיו לתנינים וכו' וכן קמיעין בהרבה מקומות ולחשים רבו מלספר. והפילוסופיא הטתו ברוב לקחה לפרש הגמרא הכל בדרך הלציי ולעקור אותם מפשטן, וח"ו איני מאמין בהן ולא מהם ולא מהמונם, אלא כל הדברים הם כפשטן אלא שיש בהם פנימיות, לא פנימיות של בעלי הפילוסופיא שזרקו אותן לאשפה שהם חיצוניות, אלא של בעלי האמת".

הגר"א הבין את הרמב"ם כנ"ל, ומקשה עליו שהרי מצינו להדיא את כל עניני הכישוף וכחות הרע בדברי חז"ל.

רבי משה שפירא זצ"ל עמל כל חייו כדי להראות כיצד דברי הרמב"ם בכל מקום מסתדרים עם בעלי הקבלה והפנימיות. ובדבר קושיית הגר"א על הרמב"ם יישב ע"פ דברי הנפש החיים המפורסמים (שער ג' פי"ב) שאדם שחי במצב של "אין עוד מלבדו", כל כוחות הרע בעולם נעלמים לפניו, כי כשחי בצורה שאין כל כוח בעולם חוץ מאחדותו הפשוט ית"ש, ממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול בו.

ולכאורה הדברים מתבארים אצל רבותינו ברעיון אחד בסגנונות שונים (חתם סופר בתורת משה, בית הלוי דרוש ג', שפת אמת, שם משמואל) ונסכם את הדברים כפי ששמענו ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל.

בשורש הדברים יעקב ועשיו היו צריכים להיות יחד, בדוגמת יששכר וזבולון. יעקב יהיה יושב אהלים, ועשיו יהיה זה שמאכיל לתוך פיו. עשיו אמור לסדר את עניני עוה"ז עובר יעקב. והרי חזינו שבברכה שרצה יצחק לתת לעשיו, מדובר על עניני עוה"ז. זו הברכה שמיועדת לעשיו כפי תפקידו השורשי. וזה הביאור שיצחק אהב את עשיו, משום שראה אותו בשרשו. ויתירה מזו מתבאר בדברי רבותינו שעשיו היה צריך להיות עיקר עם ישראל, כפי שהיום לומדי התורה הם שבט לוי שהוא מיעוט. רוב העם הוא מי שנמצא בתוך עוה"ז, ומביא שם לגילוי שמו ית'. זהו 'זרע אברהם' שמסתובב בעולם ומקדש ש"ש כמו אברהם.

נמצא שהתכנית המקורית היתה שעשיו הוא עיקר זרע אברהם, הוא זה שהולך ועובד בעולם ומאכיל את יעקב שלומד תורה. ולכן יש צד שביצחק קאי עליו. אבל כאשר עשיו יצא לתרבות רעה, יעקב לקח לעצמו גם את הבחינה של עשיו, ועל כך נאמר "ויתן לך את ברכת אברהם".

דף לא-ב

סתם ישראל מולים הם

קונם שאיני נהנה לערלים, מותר בערלי ישראל ואסור במולי גויים. קונם שאיני נהנה למולים, אסור בערלי ישראל ומותר במולי גויים. כלומר: ישראל נקראים מולים גם אם בפועל אין להם ברית מילה, וגויים נקראים ערלים גם אם הם מולים.

המהר"ל בנצח ישראל פ"ו מבאר שעיקר הענין הוא שאנו עוסקים במהות ולא בצורה החיצונית, ועל כן אף שלישראל זה יש ערלה בבשרו, מ"מ הוא נחשב בעצם אדם שיש לו מילה. וכך להיפך בגויים.

ומבאר מהר"ל בעוד מקומות שהמילה מגלה את הצורה של עם ישראל, היינו נקודת הברית והחיבור בין ישראל להקב"ה, וגם יהודי שאין לו ברית מילה בבשרו, יש לו את החיבור. ולהיפך בגוי.

ונצרך כאן דברי רבי צדוק הכהן שמבאר בכמה מקומות ובפרט בחיבור קדושת שבת (מאמר ב) את הענין הבא.

יש שתי בחינות בישראל, הא' בחינת המעשים, אם עושים מצוות או עבירות. הב' בחינת המהות. לא מה הם עושים אלא מה נמצא בשורשם. ובנקודה זו נאמר 'ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא'. ישראל תמיד מחובר להקב"ה. החיבור הזה התחיל אצל אברהם אבינו ומתגלה בברית מילה.

ובזה מבאר רבי צדוק מדוע ברית מילה נעשית לתינוק בן ח' ימים שאין לו דעת, הלא בדרך כלל מצוות נעשות דוקא ע"י אדם בר מצוה ובר דעת, אלא אדרבה ברית מילה מגלה את הבחינה שאינה תלויה במעשים אלא במהות. ועל כן גם ילד בן ח' ימים שאין לו שום דעת ומעשה, גם אצלו יש את הבחינה של מילה.

וזו הנקודה שאברהם אבינו השריש בנו, שהכיר בהקב"ה וכתת עמו

ואמר רבי משה שזה הפשט ברמב"ם. הוא לא מתכוין לומר שהכוחות הללו אינם קיימים, אלא שאדם בעל דעה צריך לתפוס שאין עוד מלבדו, צריך לחיות חיים יחד עם הקב"ה, ומי שחי בצורה כזו של "כי לא נחש ביעקב", כל הכוחות הללו אינם קיימים, לא מפני שאין בהם ממש, אלא שכלפיו אין להם כוח.

והם דברי הגמ' שלנו ממש. מי שהוא תמים הקב"ה מתמם עמו ואין עמו כישוף קסם וניחוש וכל כוחות הרע, ומי שהוא מנחש נותנים לו חיים של ניחוש וקסם. והם דברי הרמב"ם שאין ראוי לבעלי דעה ולחכמים להימשך בהבלים האלה, היינו שיכול לבחור לחיות חיים הדבוקים בה' וממילא כוחות אלה אינם קיימים.

דף לב-ב

כמה אדע

מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו במצרים מאתיים ועשר שנים וכו'. אחד ההסברים בגמ' הוא שאמר אברהם "במה אדע כי אירשנה". ומבאר הרא"ש שבאמת מפורש בתורה ששאלה זו גרמה לגלות, אלא ששתי השיטות האחרות כאן סוברות שהיה עוון אחר שגרם לו להכשל באמירה זו.

ובאמת שצריך ביאור כיצד אברהם ראש המאמינים נכשל בחסרון אמונה. ויתירה מזו, כשמעיינים שם בפרשה, מיד לפני 'כמה אדע' נאמר שהקב"ה ביישר לאברהם שיהיה לו בן 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה" (ואע"פ שאפשר שהיה בזמן אחר מ"מ נכתב בסמוך), ואילו כשאמר לו הקב"ה שיוצו לארץ ישראל השיב אברהם "במה אדע", וזה תימה שעל בשורת הזרע שיוולד בגיל מאה האמין, ועל ירושת הארץ לא האמין.

והדבר מתבאר היטב בדברי הרמב"ן על אתר (בראשית טו, ז). מה שהפריע לאברהם אבינו היה כיצד יידע שלבניו יהיו מספיק זכויות כדי לזכות בא"י. הלא האדם יש לו בחירה חפשית ומי ערב לו שלא יגרום החטא. וע"ז השיב הקב"ה שיש את הקרבנות שמכפרים וכן את גלות מצרים. הרי שאע"פ שיש בחירה חפשית ואפשר לבחור ברע, מ"מ תהיה פה הנהגה מלמעלה שלבסוף תביא את עם ישראל אל עבר ייעודו.

והדברים הללו מתבארים היטב בדברי הרמח"ל ובאופן דומה ברבי צדוק. לפי הרמח"ל (כפי שביאר בארוכה בדעת תבונות) הקב"ה מסובב את הסיבות בעולם שאפילו כשהעולם הולך למקום לא טוב, הקב"ה דואג שיעצם למקום טוב. ושמעתי משל לכך ממכשיר ניווט (GPS), שהאדם נוסע בדרכו והמכשיר מכוון אותו באופן שגם אם טעה בדרכו, לבסוף מערכת הניווט תביא אותו ליעדו.

הנוסח ברבי צדוק (עיי' צדקת הצדיק) הוא ע"פ בית מדרש איז' ביצא שגם הבחירות של האדם מכוונות מלמעלה "כי גם כל מעשינו פעלת לנו", זה המסר לאברהם, אתה חושש שמא יגרום החטא, דע לך שבסופו של דבר העולם יגיע לייעודו. ולפי הביאור הזה נמצא שכאן יש את הטענה נגד אברהם, שהמקום היחיד שהיתה לו חוסר בהירות הוא בנקודת הבחירה, שם היה לו חסרון ונענשו בניו למצרים. הירידה למצרים היתה מחמת השאלה סביב בחירה חפשית.

דף לב-ג

רמ"ח איברים

מתחילה המליכו הקב"ה על רמ"ג איברים [-גימט' אברים] ולאחר מכן המליכו על רמ"ח איברים [-גימט' אברהם] הכוללים את העיניים האזניים וראש הגוויה.

מעיר הבן יהוידע שהרי אברהם לא חטא, גם לפני שנקרא אברהם. אלא שעל אברהם נאמר "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" שהפך את היצה"ר ליצה"ט, אמנם בתחילה לא הפך לטוב אלא רמ"ג איברים ועדיין נשארו חמשה איברים שאמנם לא חטא בהם אבל היה זה בדרך של התגברות ולא של הפיכה לטוב, עד שנקרא אברהם וגם איברים אלה נהפכו לטוב.

המגלה עמוקות (ואתחנן אופן קע) אומר דבר יסודי. כל האבות הקדושים היו צריכים להגיע למספר רמ"ח כדי להשלים את תפקידם. ולגבי אברהם נתבאר בסוגיין. ולגבי יצחק הביאור כך: השם יצחק עולה בגימט' ר"ח, וכשנעשה בן ארבעים נשא את רבקה, על כן מוסיפים ארבעים לשמו ונעשה רמ"ח. ולגבי יעקב שמו עולה בגימט' קפ"ב, וחסר ששים ושש עד רמ"ח. וכשירד למצרים היו עמו ס"ו נפשות, יחדיו עולה רמ"ח.

נוסיף מה ששמעתי מהג"ר יונתן דייוד שליט"א שכאשר אנו מדברים על האבות אין אנו מדברים על מעלתם כלפי עצמם, כל אחד היה שלם בכל המידות אבל זה לא נוגע אלינו, אנו מתייחסים למה שקיבלנו מהם, וכל אחד הנחיל לנו מידה אחרת.

מתבאר מהמגלה עמוקות שאברהם מתקן את גופו ואז נקרא רמ"ח. יצחק מתקן את הנישואין ואז משתלם במספר רמ"ח (ולכן יש פרשה שלימה בתורה על נישואי יצחק ורבקה). יעקב מנחיל את שלימות הבנים ולכן השלמתו היא כאשר מגיע למספר ס"ו. דו"ק.

נוסיף עוד רמז אחד מה שמובא בשם רבי שמשון מאוסטרופולי (ניצוצי שמשון כי תשא) שעל משה רבינו נאמר שהיה צריך לכסות את עצמו ב'מסוה', ומסוה עולה בגימטריא את המספרים שהאבות הוסיפו כדי להשלים למנין רמ"ח.

מ' - מה שהוסיף יצחק.

ס"ו - מה שהוסיף יעקב.

ה' - מה שהוסיף אברהם.

כלומר, משה רבינו כולל את כל השלמויות של האבות הקדושים, שכל מה שהם השיגו היה כלול במשה רבינו. וזהו רמז נפלא.

עש"ק פרשת ויצא תשע"ז

רחל ולאה

תמצית: קושיות: המעט קחתך את אישי, נראה כחוסר הכרת הטוב ולא נכון בעליל - ב' דברי רש"י דלאה היתה מיועדת לעשיו, ורחל חששה להינשא לו, דנראה כסתירה - מהלך נישואי לאה נראה תמוה - ביאור עניין רחל ולאה עלמא דאתגליא ועלמא דאתכסיא, ב' מהלכים בהנהגת העולם - דברי רבי צדוק דהם ב' מהלכים בעבודה צדיק ובעל תשובה המתגלים בלאה ובניה וברחל ובניה - ב' בחינות ביעקב: ישראל ויעקב, ישראל מתאים ללאה יעקב לרחל ביאור מהלך נישואי לאה ששייכת יותר לישראל תכליתו של יעקב - דברי האחרונים דיעקב ועשיו הם כעין יששכר וזבולון, יעקב עולם הבא עשיו עולם הזה ביאור לפי הנ"ל דיעקב הוא באתכסיא ועשיו הוא באתגליא - על פי זה עשיו בשורשו היה צריך לישא את רחל, ביאור דברי רש"י ויישוב הסתירה - המעט קחתך את אישי הוא טענה על פי שורשי הדברים

הם דברי הזוהר בפרשת ויחי (רכג): "א"ר יהודה, לאה כל יומהא הות בפרשת אורחין קיימא, ובכת בגיניה דיעקב כד שמעת דאיהו צדיקא, וצלותא אקדמת ליה, וכו' לאה דנפקת ובכת בפרשת אורחין בגיניה דיעקב זכתה לאתקברא עמיה, רחל דלא בעאת למיפק ולמשאל בהדיה, בגין כך קבורתה בפרשת אורחין וכו' דמעין סגיאין שדיאת ההיא צדקת לאה בגין למהוי חולקיה דיעקב, ולא בההוא רשע דעשו, והיינו דתנינן, כל בר נש דאושיד דמעין קמיה דקב"ה, אף על גב דאתגזר עליה עונשא, יתקרע, ולא יכיל ההוא עונשא לשלטאה ביה, מנלן מלאה, דהא לאה אתגזר למהוי חולקא דעשו, והיא בבעותא אקדימת ליה ליעקב, ולא אתייהבת ליה לעשו", מכואר דמשום בכייתה לאה לא ניתנה לעשיו.

מצד שני, רש"י על הפסוק (ל, כב) "ויזכר אלקים את רחל" כתב: "שהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשיו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשיו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים", משמע שהיה צד שרחל תינשא לעשיו. והדברים תמוהים, דמשמע שאחת משתייהן צריכה להינשא לעשיו, ומה טעם לזה. ולכאורה הוא סתירה שיש צד שלא תינשא לעשיו ויש צד שרחל תינשא אליו.

נישואי לאה בדרך מרמה

עוד צ"ב בפשט הכתובים דיעקב היה חפץ ברחל וא"כ למה סיבבה ההשגחה שיוכרח לישא את לאה בדרך מרמה ותעתוע. ועוד, דסו"ס לאה היא זאת שנקראת אם הבנים שרוב בנין ומניין כלל ישראל יצא ממנה, והיא זו שנקברה יחד עם יעקב, ומדוע הדבר הוא כך אם עיקר מגמתו וחספצו של יעקב היה שרחל תהיה אשתו?

ב.

רחל עלמא דאתגליא ולאה עלמא דאתכסיא

ובביאור דבר זה אמרו חז"ל (זהר קנד. - עיי"ש) דרחל היא עלמא דאתגליא ולאה היא עלמא דאתכסיא. ובאמת שדברים אלה עמוקים מאד ושייכים לסתרי תורה, אבל זכינו לביאור קצת לפי ערכינו מרבתינו. הגר"א בליקוטים שבסוף דפד"צ (ליקוט ה') כתב וז"ל: עניין לאה ורחל והעניין כי שתי בחינות במלכותו יתברך א' מצד שאנו ממליכין אותו שזהו תכלית כל העבודה וזהו בחינת נוקבא, אבל בחינה שנית כשנתגלה מלכותו בעולם מצד אותות כמו במצרים ולע"ל והוא גאותו של הקב"ה וכו' וז"ש בראש

א.

המעט קחתך את אישי - האמנם?

בפרשה נאמר (בראשית ל, יד-טו): "וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך, ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני, ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך", וכבר תמהו על זה מאד דהיאך יכולה לאה לומר המעט קחתך את אישי לרחל אשר מסרה נפשה בכדי שלא תוכל להינשא ליעקב, כמבואר בגמ' (ב"ב כגג.), דמלבד הדבר שזהו פגימה במידת הכרת הטוב, הטענה היא מוטעית - רחל לא לקחה את יעקב מלאה אלא לאה היא זו שעשתה זו. וביותר קשה, שרחל נראית כמקבלת טענה זו.

ויש שרצו ליישב בדרכים שונות שלא לה לא היתה מודעת לכך שרחל מסרה הסימנים, אבל דבר זה אינו מתיישב עם דברי חז"ל המפורסמים בענין בכי רחל בזמן הגלות וז"ל המדרש (הקדמה לאיכה רבה פ' כד): "באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני ולאחר כך נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה", ומשמע להדיא דלאה ידעה גם ידעה שרחל היא זו המשיבה ליעקב, וא"כ הדק"ל.

מי היתה ראויה לעשיו, רחל או לאה?

עוד צ"ב עניין שייכות עשיו לנישואי רחל ולאה, דהנה רש"י על הפסוק (כט, יז) "ועיני לאה רכות" כתב: "שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובוכה, שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן", משמע שלאה היתה מוכנה לינשא לעשיו, ועל כן הירבתה בבכי, ומפורש בחז"ל שרק משום בכייתה לא נישאה לו, וכן

השירה אשירה לה' כי גאה גאה - בחינת לאה מצד ממשלתו, והשני עזי זמרת י"ה וגו' זה אל"י ואנוהו מצד בחינת רחל", ב' בחנות בעם ישראל, אחד מצד המעשים, והוא כמה שאדם עושה מצד עצמו ובוה יש לו כח להטיב או להרע, ואחד מצדו יתברך שהוא למעלה ממעשי בני אדם.

מידת המשפט כנגד מידת היחוד

ודבר זה מקביל לדברי הרמח"ל המפורסמים בספר דעת תבונות וז"ל (אותנ' בהוצאת הגרמ"פ): "שתי מידות שם הקב"ה לנהג במ את עולמו, אחת - מידת המשפט, ואחת - מידת השליטה והממשלה היחידית. מידת המשפט היא מידת הטוב ורע, שבה תלויים כל עניני הטובות והרעות בכל תולדותיהם, ומקור המידה הוא הסתר פני טובו, והעלם שלמותו. מידת הממשלה היחידית היא מידת תיקון כל הנבראים בכחו יתברך, אף על פי שמצד עצמם לא היו ראויים לזה, והיא הסובבת והולכת בהעלם בכל דרכי המשפט עצמו, לסבב כל דבר אל השלמות לכד, ומקורה הוא חק טובו הפשוט ית', שאף על פי שנתעלם, לא זו מלהשקיף עלינו לטובה. מידת המשפט היא המתגלית ונראית, מידת הממשלה היא המתעלמת ומסתתרת לפנינו", מידת המשפט המתגלית כנגד רחל שבאתגליא, מידת הממשלה והיחוד כנגד לאה שבאתכסיא. וכן ביאר להדיא בספר הכללים אות לב, דרחל כנגד המעשים ולאה כנגד השורש היותר גבוה של עם ישראל.

ג.

בחינת צדיק ובחינת בעל תשובה כנגד רחל ולאה

והוסיף בזה רבי צדוק הכהן (תקנת השבים סימן ו' באריכות) לפי דרכו דאיכא ב' הנהגות בישראל, צדיק ובעל תשובה, הצדיק הוא האדם העושה כל מעשיו כדין ומתגבר על יצרו ושלמותו מתגלית בחוץ, אך הבעל תשובה הוא האדם שמעשיו כלפי חוץ אינם שלמים דהוא נפל בידי היצר, אבל בתוך ליבו הוא נאנח וזועק להקב"ה ומגלה את שלמותו וחיבורו לבורא העולם במעמקי הלב. ובחינת הבעל תשובה יש לה מעלה שאין לבחינת הצדיק, דכל כוחו של הצדיק הוא רק אם מעשיו הם מושלמים, אבל הבעל תשובה מחובר לבורא העולם גם אם מעשיו כלפי חוץ חסרים, וזהו "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין" (ברכות ד:).

וביאר, דזהו החילוק בין רחל ללאה, דרחל היתה יפת תואר ויפת מראה, וברור לכל דאין הכונה ליופי חומרי גרידא שלא משום זה רצה בה יעקב בחיר האבות, אלא לגילוי חיצוני של מעשיה שהיו מושלמים והיה בה גילוי של מידת צדיק. אבל לאה עיניה רכות, ואמרו בגמ' (תענית כד): "כלה שהיא בבית אביה כל זמן שענינה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה עיניה טרוטות כל גופה צריכה בדיקה", העיניים הם הסממן החיצוני ליופי, ולאה מבחינה חיצונית היה נראה בה חסרון, אבל באמת בפנמיות הלב היתה שלמה שהיתה בבחינת בעל תשובה.

מעשי זרע רחל כנגד מעשי זרע לאה

והדברים מדויקים היטב בזרעם, דזרעא דרחל הוא יוסף הצדיק ובנימין הצדיק, יוסף שהתגבר על יצרו במעשה דאשת פוטיפר, ובנימין שחז"ל בפרשה דנו בביאור מהו הצדקות של בנימין, והגמ' שבת (נה:) אומרת שבנימין היה אחד מד' שמתו בעטיו של נחש. אבל זרעא דלאה נראה בחיצוניות הדברים שחטאו, ראובן במעשה בלהה, שמעון ולוי במעשה שכם שאפילו בשעת מיתתו של יעקב היה לו עדיין טענה עליהם, ויהודה במעשה תמר, דזרעא דלאה הוא בחינת בעל תשובה שבפנמיות מקושרים לבורא העולם, כנגד זרעא דרחל בבחינת צדיק שבחיצוניות נראים

כקשורים. רחל באתגליא ולאה באתכסיא.

ועל כן היו אומרים האנשים הגדולה לגדול והקטנה לקטן, דעשיו גם היה ישראל, אלא שהיה ישראל מומר שקלקל מעשיו, ולכן יצחק רצה לברכו שהכיר את שורשו וחשב שבפנמיותו הוא טוב, אבל באמת שעשיו נפיק מכלל ישראל גם בפנמיות הלב, ומ"מ זכה לברכת יצחק ב"והיה כאשר תרד", שכל זמן שישראל יש להם מצוות ומעשים טובים הרי הברכה שייכת להם, אבל אם מעשיהם אינם שלמים, ע"כ בחיצוניות הם נראים כעשיו ואז יש לעשיו מקום לערער. וא"כ לאה שבחיצוניות היה נראה שעניה רכות, אמרו האנשים שהגדולה לגדול דלא ידעו שבפנמיות היא רחוקה מעשיו בתכלית הריחוק.

ד.

יעקב באתגליא ישראל באתכסיא

ב' בחינות אלה של לאה ורחל, הם ב' בחינות המתגלות ביעקב אבינו עצמו. ומבואר באר"י (ליקוטי תורה ויצא ד"ה סוד יעקב עם ב' נשיו) דיעקב אבינו יש בו גם את ב' בחינות, אחת באתגליא ואחת באתכסיא, יעקב הוא באתגליא, וישראל הוא באתכסיא, ועל כן בבחינת יעקב הוא שייך לרחל, ובבחינת ישראל הוא שייך ללאה. וכן ביאר במגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אופן צב) דב' בחינות אלה של יעקב הם ב' שמותיו, דיעקב הוא בחינת החיבור של יעקב עם רחל, וישראל הוא בחינת החיבור של יעקב עם לאה. ולפי הנ"ל ביאר הדבר שמצד יעקב הגילוי הוא על פי המעשים, ומבחינת שם ישראל הגילוי הוא מהבחינה שמעבר למעשים.

יעקב שייך יותר לרחל ישראל שייך יותר ללאה

וממילא מיושב פרשת נישואי יעקב לרחל ולאה דכמבואר באר"י בתחילה, קודם שנקרא בשם ישראל, פירוש קודם שהגיע לדרגת השלמות של אתכסיא - מעבר למעשים, יעקב רצה לישא את רחל שהיתה שלמה בבחינת המעשים, וכן מגלים חז"ל בזוהר על הפסוק "וירא ה' כי שנואה לאה" (קנ"ד), דהביאור הוא שבאותו זמן יעקב עדיין לא הגיע למדרגה של אתכסיא ועל כן תשוקתו ורצונו היה לישא את רחל שהיתה שלמה בבחינה חיצונית, אבל באמת שהראויה אליו לפי המדרגה שגיע אליה אח"כ היא לאה שהיא תכלית עבודתו.

ולכן בסופו של דבר לאה היא עיקר הבית והיא הנקברת עם יעקב דזהו סוף ענין המעלה שאליה שואף יעקב, אבל כל זמן שלא הגיע למעלה זו הרי הוא במהלך של רחל. ולכן היה צריך לישא לאה בדרך של תעתוע ומרמה, שעוד לא הגיע למדרגה הראויה ללאה (ועל דרך דרוש י"ל לאה שהיא באתכסיא גם נישאת ליעקב בדרך של אתכסיא). ועיין עוד מה שהאריך בזה הלשם בהקדו"ש (שער ז' פרק ה') דברים נפלאים.

ה.

יעקב ועשיו היו צריכים להיות יששכר וזבולון

והנה, התבאר בשיעור פרשת תולדות מה שמבואר באחרונים (חתם סופר, תורת משה פרשת תולדות עה"פ "שני גיים בבטנך", בית הלוי דרוש ג, שפת אמת פרשת תולדות שנת תרנ"א, שם משמואל פרשת תולדות שנת תרע"א) דעשיו בשורשו, אם לאו שיצא לתרבות רעה, היה שותף עם יעקב בכלל ישראל, יעקב אבינו בחינת נשמה ועולם הבא, עשיו בחינת גוף ועולם הזה, כדוגמת יששכר וזבולון, דזבולון מסייע ליששכר בבחינת עולם הזה, ויששכר מתקן את עולם הבא של זבולון. וזהו הטעם שיצחק טעה בעשיו, שראה את שורשו.

ולפי זה מבואר דרך כאשר נולד יוסף רצה יעקב לשוב, וכדביאר רש"י (ל, כה): "כאשר ילדה רחל את יוסף - משנולד שטנו של עשו שנא' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב", רחל היא העזר כנגדו של עשיו, זכה עזר, והיא אשתו, לא זכה כנגדו, שממנה מגיע שורש חורבנו.

מה שאמרו הגדולה לגדול הוא אחר החטא דוקא

ומה שכתב רש"י שהיו אומרים הגדולה לגדול, שלא היה צריכה להינשא לעשיו, עפ"י דברי רבי צדוק ביאור הדבר הוא שזהו דוקא לאחר שעשיו הרשיע, ובמקום להיות הזבולון של יעקב עמד לעצמו, וממילא בבחינת המעשים הרי הוא רשע, ועל כן אמרו שלא שראית בבחינה חיצונית לא מושלמת מתאימה לעשיו ח"ו. וא"כ מיושבים היטב דברי רש"י - לאה לעשיו אחר שחטא, אבל קודם שחטא, בשורשי הדברים רחל היא המוכנה לעשיו.

1.

המעט קחתך את אישי - שכן הוא בשרשי הדברים

וממילא נבא ליישב קושייתנו הראשונה, דהיאך לאה אומרת לרחל "המעט קחתך את אישי", ולפי כל הנ"ל מבואר היטב, דרחל היא זו שהיתה ראויה לעשיו בשורשי הדברים, אלא שכיון שהרשיע ומכר הבכורה ליעקב, ויעקב לקח מקומו, א"כ מעתה יעקב נושא את רחל ג"כ, אבל עיקר הזיווג של יעקב הוא עם לאה, וכך הוא בשורשי הדברים, וכן הוא בסופו של דבר בקבורה. אלא שלעת עתה יעקב עדיין אינו במהלך בחינה זו, וממילא שנואה לאה. וא"כ שפיר טוענת לאה לרחל המעט קחתך את אישי, שמעיקר הדין אישי הוא. ויש עוד להאריך בעניין זה הרבה², וכן יש להטעים בזה קצת מה שבמקום הזה זכתה לאה ליששכר, ודו"ק ואכמ"ל.

1) אמנם, שוב מצאתי מדרש זוטא שיר השירים פ"א ששם כתוב להדיא אחרת, וז"ל: "כשם שחל השם על יעקב כך היה ראוי שיחול על עשו עשו היה ראוי שיקרא יעקב ויעקב היה ראוי שיקרא עשו עשו היה ראוי להעמיד מלכים ויעקב היה ראוי להעמיד כהנים הברכות הראשונות ראויות לעשו והאחרונות ליעקב לאה וזלפה ראויות לעשו ורחל ובלהה ראויות ליעקב ונטלו ממנו כל המתנות האלו. מכר בכורתו ליעקב מיד וכו' נטלה ממנו הבכורה ונתנה ליעקב זכה במלכות זכה בכהונה נטלה ממנו לאה וזלפה וזכה יעקב בארבעתן.

2) ואוסף כאן טעם נוסף לקושייה זו שהתבאר בעבר, ובעומק תירוץ זה מתחבר היטב עם מהלך המאמר:

הנה יסוד מוסד לנו דעיקרי הדברים בעולם אינם במקרה אלא הכל הוא חלק מהסיבות שסיבבה החכמה העליונה להגיע לדברים אלה. ולדוגמא: אדם הראשון חטא, ומבואר בחז"ל שלולא חטאו היה נכנס לעולם הבא בשבת והעולם היה מגיע לתכליתו. ונראה לכאורה לפי"ז דעתה שאדה"ר חטא העולם נמצא במהלך של "דיעבד" שאינו כפי עיקר התכנית, אלא דכיון שחטא צריך להגיע לתכלית העולם בדרך משנית. אך אם כן, נמצא דכל היות העולם הזה הם במהלך של דיעבד, ומהלך זה כולל את האבות הקדושים, השבטים, משה ואהרן, יציאת מצרים, מעמד הר סיני דוד ושלמה וב' המקדשות, וא"כ כל מהלך עם ישראל עד היום הזה הוא כל כולו מהלך של דיעבד? אתמהא. אלא ברור הדבר, וכן מבואר בדברי השל"ה והלשם דזהו חלק ממה שנקרא בפי חז"ל "נורא עלילה", דודאי כל עיקרי מהלך העולם הזה הוא מותכנן כפי שיצא לפועל, והתכנית הראשונה היתה שהאדם יחטא ויביא את העולם להיכן שבא. וא"ת דהרי היתה כאן בחירה של האדם, ע"ז נאמר: "נורא עלילה על בני אדם". ואלו דברים עמוקים השייכים לנושא של ידיעה ובחירה שאין כאן מקומם, אך מ"מ ברור שהעולם כפי שיצא לפועל זהו תכלית רצונו.

ולפי זה נאמר, דאם לאה היא אחת מארבע אמהות, ושמןמנה יצאו רוב כלל ישראל, ברור הדבר שלא יצא דבר זה במקרה, ושאם רחל לא היתה נותנת הסימנים לאה לא היתה נישאת ליעקב, אלא ודאי שלא היה מיועדת ליעקב מששת ימי בראשית, אבל מגלגלים זכות ע"י זכאי, ורחל היא זו שזכתה להיות זו המוסרת נפשה בכדי שדבר זה יצא לפועל כפי שיצא. ולו יצוייר שרחל לא היתה נותנת הסימנים ודאי שלא היתה נישאת יעקב עכ"פ, רק בדרך אחרת. ולפי"ז יש ליישב דוהו מה שלא אומרת לרחל: ודאי זכות גדולה נפלה בחלקך שמסרת הסימנים והקרבת מעצמך לדבר זה, אך מ"מ לא את זו שגרמת לנישואין אלו ובלעדיך היה הדבר נעשה מ"מ, וא"כ עתה יש לי טענה: המעט קחתך את אישי? ונראה נכון, ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.

ועל כן הברכות שבידך יצחק הם כולם ברכות דעולם הזה, כי על פי שורשי הדברים בזה צריך עשיו סיוע שיוכל להכין את עולם הזה להיות פרודור להביא לעולם הבא של יעקב. וזהו ביאור בכורתו של עשיו, שבבחינת עולם הזה הוא ראשון ועיקר, ויעקב בבחינת עולם הבא הוא ראשון ועל כן הוא בכור בבחינת ההסתר שכן הוא ראשון ברחם.

ואלו דברי המדרש (תדא"ז פ"ט) שיעקב ועשיו חילקו העולמות, יעקב לקח לחלקו את עולם הבא ועשיו לקח לחלקו את עולם הזה. אלא כיון שהרשיע עשיו, ממילא לקח יעקב מקומו והוא זה שיש בו ב' בחינות של עולם הזה ועולם הבא יחד.

לפי שרשי הדברים עשיו היה צריך להיות יעקב ולישא את רחל

ולפי מהלך רבי צדוק הנ"ל יש לשייך ב' עניינים אלה יחד, דלפי שורשי הדברים יעקב אבינו הוא באתכסאי, וזהו בחינת העולם שמעבר למעשים, עולם הבא, ועשיו הוא באתגליא בחינת עולם הזה. וכן הוא להדיא בזה הנ"ל: "תא חזי עלמא תתאה באתגליא איהו, וכו' ועלמא עלאה וכו' כל מלוי באתכסאי אינון וכו' הוא עלמא עלאה דאתכסאי תדיר", וכיו שיעקב הוא עולם הבא א"כ ממילא זהו אתכסאי, ועשיו שהוא עולם הזה הוא באתגליא.

ולפי האר"י, שלמות יעקב אבינו הוא בשם ישראל, והשם יעקב, לשון יעקב, הוא בשורש טפל לעשיו כיון שבבחינת אתגליא עשיו הוא העיקר בשורשי הדברים. וא"כ נמצא שבשורשי הדברים יעקב אבינו שעיקר תכליתו הוא להגיע לשם ישראל ולבחינת עולם הבא בלבד, היה צריך לישא את לאה, ועשיו שהוא בחינת אתגליא, אם היה בשלמותו היה צריך לישא את רחל, לאה לישראל ורחל ליעקב.

וכן הוא משמעות המדרש (מדרש תהלים נה, ילקו"ש רמו תשעב) "פדה בשלום נפשי על רחל נאמר, מהו מקרב לי שלא תקרב עצתו של עשו הרשע ברחל. אמר ר' יעקב בר אידי שכך היו התנאים שיעקב נוטל ללאה ועשו לרחל, מי גרם לרחל להנצל ממנו כי ברבים היו עמדי שאף יעקב ולא היה סוררין עליה תפלה"¹. ואם כנין הדברים, אלה הם דברי רש"י על הפסוק: ויזכר אלקים את רחל, שרחל חששה שתינשא לעשיו, כי כן הם פני הדברים בשורשם.

{ אז נדברו }

פרשת ויצא תשפ"ג | לסדר: "הפעם אודה את ד'" | גליון מס': 583

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם
בהוצאות הגדולות!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!

לפניך מערכת לניתוב שיחות... לשבט ראובן הקש 1... שמעון הקש 2...

אשתף אותך בנימה אישית: אצלי, כל שנה מחדש... כשמגיע פרשת ויצא זה חג!!! מפרשת ויצא עד פרשת ויחי זה אצלי חול המועד!!! מה יש?? הנושא של י"ב שבטים מאד קרוב ללבי... עצם המושג היהודי הזה שנקרא שנים עשר שבטים... מבחינתי הוא נושא מהותי... והאמת היא שאף אחד לא צריך לסבול שאני מחובר לנושא הזה... הבעיה היא שמיום ליום אני רק משתכנע יותר ויותר עד כמה הנושא הזה מהותי ונצרך!!!! כי הרעיון של י"ב שבטים במילה אחת זה שיש **שנים עשר דרכים בעבודת ה'!!!** במילים אחרות: אתה לא בן יחיד בעבודת ה'. התורה לא ניתנה רק לסבא שלך... גם אם אתה משוכנע בדרך שלך בעבודת ה'... קח בחשבון שיש מקום לעוד כמה דרכים... ופעם זה היה נראה לי מאד פשוט!!! אבל מסתמן ש... שלא כ"כ... יש כאלו שמשוכנעים במאת האחוזים שרק סבא שלהם היה במעמד הר סיני ורק הדרך שלהם נכונה!!!! הייתי קצת בהלם שיש כאלו שחושבים כך... אבל האמת היא שברגעים מסוימים גם אני די חושב ככה... ובינינו... בינינו גם אתה... ובעצם רגע... מי אמר שלא...

אז הנה!!! בדיוק בשביל זה בפרשיות אלו התורה מאד ממקדת אותנו מול ערך שנקרא י"ב שבטים... מול הניגודים שביניהם... ואיך שהם מוכרחים להבין אחד את השני ולנהוג באחוה...

וכאן ישנה נקודה שצריך להציף אותה ולהניח אותה על השלחן!!! זה לא סוד שיש בינינו המון חילוקי דעות... הבדלי מנטליות תהומיים... המון נקודות חיכוך רגישות... בקיצור: לא קל לנו לקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך"!!! (ואני לא מדבר כעת על הטיפוסים השטחיים שבינינו... ש... מה איכפת להם... איש באמונתו יחיה... אני מדבר על אחד כזה שיש לו דעה מוצקה!!! ויש לו עקרונות בעבודת ה' והוא עומד מאחוריהם וממילא-) מעצבן אותנו לראות את ההתנהלות של המגזר השני... את סולם ערכים השונה וסדר עדיפויות המעוות (עכ"פ לטעמי...) וקשה לנו עם זה!!!

ואני רוצה שתבין!!! הקושי הזה הוא חדש!!! הוא טרי!!! כי תחשוב... עד לפני שבעים שנה אני הייתי גר בהונגריה ולא פגשתי אפילו פוליטער אחד... אתה יודע מה שזה?? איזה שקט תעשייתי!!! ואילו המרוקאי היה חי לו שם במרוקו ולא היה צריך להתמודד עם האשכנזי הזה שמסנן לך משהו מתחת השפם ואתה לא יודע מה הוא מבשל לך שם...

בקיצור: עד לפני שבעים שנה... הרומני היה פוגש רק רומנים... והתוניסאי היה מדבר רק עם תוניסאים... והפולישער היה יכול לעשות געשעפט רק עם הפולישערס... וההונגרי היה נשאר בחיים יחד עם כל שאר ההונגרים... **ומה נעשה שפתאום!!!** פתאום גזרה חכמתו העליונה ותוך כמה שנים ה' הפגיש אותנו בשטיבלאך אחד... בליל של קולות שונים... כל אחד הביא איתו על הכתפיים את כל המנהגים והמאכלים והמנטליות והשפה, והביגוד, כל אחד הביא איתו את כל תכולת העיר לכאן (כולל הדגם של הבית מדרש...) וכולנו נפגשים בשטיבלאך אחד... **וכעת תסתדרו אחד עם השני! תזכרו שכולנו בני איש אחד נחנו! זה לא קל!!! זה לא פשוט!** מותר לנו להכיר בזה... לדעת שהאתגר של אהבת ישראל בדורנו... הוא אתגר יוצא דופן...

בקיצור: אהבת ישראל כיום זה לא משהו שנשלף!!! זה לא אמור להיות טבעי!!! זה אתגר!!! אדרבה... באופן טבעי אנחנו לא מסתדרים... ואם בכל זאת נדרש מאיתנו לאהוב אחד את השני ולנהוג באחוה!!! אז אין ברירה... זה לא תכל'ס רק לבלוע... לשתוק... לוותר אחד לשני... ולהמשיך לשרוד אחד לצידו השני... **יש פה משהו שמצריך לימוד יסודי!!!** להבין שיש פה דרכים שונות!!! בפרט אם יש לך התחככות תמידית ספיציפית מול מישהו מדרג קרוב של משפחה או שכנות שהחיכוך מתבסס על פערים השקפתיים!!! כאן כמדומני שמומלץ לעשות שיעורי בית ממוקדים ולנסות להבין במאי קמפיילג'י?? לנסות להבין שאולי יש כאן שני חלקים בעבודת ה' ואני אמנם צריך להתבצר בעמדה שלי... אבל לא צריך למכור את הדרך שלו בחנות נעליים...

אז האמת היא שכבר התחלתי לערוך ספר על י"ב שבטים... (ולו מהמאמרים שכבר נכתבו כאן בגיליון...) דא עקא שמישהו טען לי שאף אחד לא יקנה את הספר!!! ולמה?? כי כל אחד הרי שייך לשבט אחד... זאת אומרת: כל אחד מתחבר רק לפחות מעשירית מהספר... כך שברגע שמישהו יקנה את הספר... הוא יקרא רק את הפרק שנוגע אליו... רק על השבט שהוא מזוהה איתו!!! ואת שאר הספר הוא ישלך בקנאות ויזרוק לגניזה. בקיצור: כל אחד יתחבר רק לשמינית מהספר בלבד!!! (וכל השאר זה יהיה בשבילו במקרה הטוב כמו הכתבות האלו על חידר פלוני שנסע לגדול הדור והוא מאד התרשם מהדיעות... שזה מעניין רק את מי שזה נכתב עליו...)

אם ככה: מה עושים?? אז בינתיים החלטתי שבמקום להוציא ספר אחד על י"ב שבטים... עדיף כבר להוציא שנים עשרה קונטרסים!!! י"ב חוברות... להקדיש לכל שבט חוברת בפ"ע... ואז אעשה מערכת לניתוב שיחות... רשימה של סידור מדפים... אם אתה עוייבד ה' הקש **בנימין**... אם אתה עוסק בקירוב **הקש דן**... אם אתה אברך **הקש לוי**... ואם אתה מרביץ תורה **הקש יששכר** וכן הלאה וכן הלאה... וככה כל אחד ירכוש את החוברת הפרטנית שנוגעת אליו...

אה... מה אתה אומר על הרעיון?? אני דווקא סבור שזה רעיון **לא** טוב!!! כי אדרבה... אתה צריך בעיקר להבין את השני... לא רק את עצמך... אבל עכ"פ התלהבתי מעצם הרעיון של מערכת לניתוב שיחות... וניסיתי להתחיל לבנות משהו... ובכן: במאמר שלפניך כתבתי בקיצור נמרץ מגוון של סגנונות שונים עם סיווג ל"ב שבטים... אם ידוע לך מספר השלוחה הקש אותה כעת...

ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...

בחור יקר: אתה בדרך!!! בדרך להקים בית... תזדרזו...

14 שנים נמחקו בחייו של יעקב אבינו!!! נבלעו... נעלמו... חז"ל יצאו לחיפושים נרחבים איפה נעלמו 14 שנים בחייו של יעקב שלא ידוע לנו מה היה שם... ואז חז"ל מגלים ש... אל תשאל... ב-14 שנים האלו יעקב אבינו נטמן בישיבת שם ועבר!!! כלומר: בדרך!!! על הדרך...

השאלה זועקת מאלית: 14 שנים של עמל התורה בישיבה לא שוים התייחסות קצת יותר מכובדת? סו"ס מדובר כאן ב-14 שנים שיעקב אבינו יושב ועוסק בתורה ודבוק באילנא דחיי... אז למה התורה מתייחסת לזה כ... כאילו זה **ענין הדרך???** מילא אם היה מדובר בבחור שלא עשה חיל בישיבה... כל היום ישן בפנימיה ובזבז את הזמן... נו... אני מבין שמומלץ כמה שפחות להזכיר את התקופה האפלה הזו... אבל עד כמה שידוע לנו יעקב דווקא הגיע "בזמן" לסדר... הוא "לא ישן כ"כ הרבה..." אז ממי מתביישים?? למה התורה רואה לנכון להזכיר את השנים האלו בדרך אגב?? כאילו על הדרך!! **למה???**

אולי התשובה היא כן:

ללמדך!!! שגם אם אתה עושה שטיין במשך 14 שנים בישיבה... אל תשכח שלמעשה אתה **בדרך** להקמת בית!!! תמיד תזכור שאתה קצת בתחנת דלק... כי עקרונית אתה קצת בדרך להקים בית... זה קצת המסלול... רק מה? עצרת בידי הדרך כי אתה צריך לתדלק ולאגור תעצומות נפש רוחניות בשביל להקים בית של תורה... זה לא סתירה שיתכן ותתעכב כאן... ויש לנו עוד הרבה מה לעשות כאן... אבל אז מה! גם אם זה יארוך לך 14 שנה...

אני רוצה לומר יד על הלב... ניתן לומר שאני למדתי בישיבה בערך 14 שנים... (אם נחשיב גם את השנים של הישיבה קטנה...) תמיד הסתכלתי בעין מוזרה על הבחורים החסידיים האלו ש... מה שנקרא "מבקרים" בישיבה... נמצאים שם בקושי שנה שנתיים והופ... כבר מתחננים... מבחינתי הם לא למדו בישיבה... הם רק ביקרו שם... ככה הסתכלתי עליהם בתור בחור... **והיום במבט לאחור אני רואה את זה בדיוק הפוך!** אם יש חסרון לשנים שצברתי בישיבה זה בדיוק הנקודה הזו!!! שמרוב שהתמקמתי שם נרדמתי בשמירה... היה נדמה לי שהישיבה זה הבית שלי... למעשה השנים רק היטיבו אותי... כל שנה שהתעכבתי בנתה אותי יותר... אבל אם בכל זאת היה שם חסרון!!! החסרון היה שיותר מידי התמקמתי!!!

אם הייתי יכול להחזיר את הגלגל אחורה הייתי משנן לעצמי ללא הרף... אני כאן **בסדורים!!** עקרונית אני בדרך להקים בית... רק בניתיים התעכבתי פה כדי לתדלק את עצמי לקראת!!! לקראת חיי הנישואין... אני חושב שאם הייתי מפנים בתור בחור שהישיבה זה לא המקום שלי... הישיבה היא רק תחנת דלק לקראת חיי הנישואין... הייתי הרבה יותר דרוך!!! הרבה יותר מעשי!!! הרבה יותר מתוכנן... עם יד על הדופק... ההלו... אין לי זמן... תחשוב שבן אדם מתמקם לו בתחנת ריענון של חוצה ישראל... מתחיל לריב על החניה... לריב על התור... מתחיל לנייעס מי הבעה"ב של התחנה... אדוני!!! **בדרך!!** בדרך להקים בית... יש לך זמן להתקשקש על כל מיני פיצ'פיקס של חברת אלון ופז... מחירי הגז והסולר?? אדוני... הלאה... ממשיכים...

ומה אתה חושב... למה יעקב אבינו לא ישן בישיבת שם ועבר?? כי... כי הוא לא נרדם!!! הוא לא הזמן היה דרוך... על החבילות... הוא כל הזמן זכר שהוא בדרך!! אני לא מתמקם פה... הוא זכר כל הזמן שהוא פה על זמן שאול בשביל להתמלא בתורה ובעבודת ה'... ולכן הוא לא ישן... הכוונה היא שהוא לא היה ישנוני... לא היה לו את הזמן שיש לנו...

משום מה אני דווקא ישנתי מאד טוב בישיבה... בטח... לאיפה אני ממהר... יש לי פה לפחות עוד חמש שנים ללמוד... (האמת היא שיכול להיות שגם עלי האבנים רבו אבל מה אעשה שבדיוק ישנתי אז... אבל למעשה הן לא היו צריכות לריב... כל אבן קיבלה לילה אחת...) אז זהו שלא!!! אם אתה לא רוצה להירדם בשמירה בישיבה... אז בבקשה... תזכור כל הזמן שאתה בדרך!!!

ההלו... בחור יקר: תכניס לעצמך לראש!!! עוד רגע אתה מתחתן... אל תשקיע יותר מידי בתדמית החברתית... אל תעשה עסק ממה שחושבים עליך כי זה לא רלוונטי... כן... כשהייתי שבת בצפת וראיתי אותך... דברת בקולי קולות כמו האמריקאים האלו שמגיעים לארץ ואין להם מה להפסיד... למה?? כי אף אחד לא מכיר את זה... אז זהו!!! שבישיבה... גם מי שמכיר אותך זה לא רלוונטי... בסופו של יום כל החתנים ללא יוצא מן הכלל... שבועיים לפני החתונה מעדיפים להתחתן ברבנות ולא מעניין אותם אף אחד מהחברים... (הרצון העז של חתן שיבוא לחתונה שלו... זה רק בחלומות... כשהו מגיע למייעושה יש לו שוונר וחיים חדשים על הראש ולא מעניין אותו אף אחד מהעבר המאובק...) ולכן אדרבה... בחור שנכנס לישיבה... כבר בשיעור א' הוא צריך להכניס לעצמו לראש שהוא נמצא פה על זמן שאול!!! למאי נפקא מינה? דבר ראשון: לא לקחת ללב כל מיני שטויות... לא להיכנס לכל מיני פוליטיקות וקשקושים... והכי הכי: כעת!!! כבר על ההתחלה לבנות איזה יעד!!! איזה חזון עם מה אני אמור לצאת מפה!!! עם נשים נזיקין לכה"פ... עם מאות שעות של ויתור וסבלנות... עם טעם בתפילה... עם משטר עצמי של יראת שמים והתרחקות מדברים לא טובים... תתמקד במה לצאת!!! לא במה להיכנס... אלא במה **לצאת**... וכמוכן... אחרי שהצבת לעצמך את היעד החוצה!!! כעת תתמקם!!! זה מזכיר לי את מה שלמדנו השבוע בדרך היומי... מי שנדר שהוא לא יהנה מיורדי הים מותר ליהנות מיורדי היבשה... אבל מי שנדר שלא יהיה מיושבי היבשה אסור לו ליהנות מיורדי הים... למה?? כי יורדי הים הם בכלל יושבי היבשה... כי גם ימאי שכעת יוצא להפלגה ממושכת של ששה חודשים... גם אז... הוא לא מתכוין לגור בים... אלא מאי?? הוא רוצה לעבור מיבשת ליבשת והוא רק עושה את זה דרך הים!!! ולכן גם בששה חודשים שהוא התמקם בים... רב החובל חותר כל הזמן ליבשה!!! זו בדיוק הדוגמא הקלאסית: בחור ישיבה נמצא בהפלגה... יתכן שמדובר בהפלגה ממושכת... אבל הההלו... סו"ס חותרים פה ליבשה!! רוצים פה להגיע לאיזשהו מקום וצריך שמרגע הראשון תדע שאתה חותר לשם... אחרי שאתה יודע לאן אתה חותר... אחרי שיש לך תכנית עבודה (אפילו גלובלית) כעת אתה יכול להתמקם... כן... אפשר לרדת לבטן האניה... אבל אל תרדם שם... בן אדם מה לך נרדם... הההלו... תזכור שאנחנו בדרך!!! זו הסיבה שה-14 שנים בישיבת שם ועבר מובלעים בדרך!!! בדרך של יעקב להקים בית... כי המבחן האמיתי של "מה עשיתי בישיבה" מחכה לך בבית, איזה בית תבנה... מה לקחת איתך הבייתה...

איך בחור אחד טען לי? החיים בישיבה זה תקופת תור הזהב!!! חלקתי עלי בתוקף... זה לא (ינות) **תור** אלא (ציפור) **דרור!** החיים בישיבה לא יכולים להיות תקופת תור הזהב... כי הם לא נחשבים לתקופה!! הם בסה"כ הכנה לתקופה... אז מה כן? מי שניצל את הזמן בישיבה... הרי בחיי הנישואין הוא מגיע לתקופת תור הזהב... ומי שלא... נשאר גוזל בתחילת הציהוב... ודו"ק...

הודעה: בימים אלו אנו לקראת הוצאת מהדורה מחודשת ומורחבת של הספר 'אהבת'

להשתתפות בהוצאות ההדפסה ניתן להתקשר לפלא': 0527683095 (ניתן להקדיש לע"ג, להצלחה)

הודעה משמחת:

ניתן לרכוש את הספרים מבית 'אז נדברו', ('אהבתי', 'וימאן', 'המסולאים בפז') במוקדי המכירה שבארה"ב:

מונס': 'מרכז הספרים'

ובביה"ב הגדול של ויוניץ

ויליאמסבורג: בית הספר

בורו פארק: איילכרס, ברמן.

ליקווד: יודאיקה סקווירא

להזמנות מרוכזות ניתן להתקשר להפצה ראשית

בארה"ב: 7188718652

מלמד שכוחו גדול!! כח הויתור!!

ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את הצאן... אומר רש"י במקום: מלמד שכוחו גדול!!! בקיצור: במילים אחרות: יעקב אבינו מעביר מסר לרחל... יש לי שרירים!! יש לי הרבה כח פיזי... רש"ע: זה מה שיש ליעקב אבינו להציע?? שיש לו קצת כח... זה מה שחשוב בחיי הנישואין?? וכי זה מה שמרשים את רחל אמנו... הנה... החתן יודע להרים משקולות??

התשובה היא: לא!!! הסיפור פה הרבה יותר רציני...

יעקב אבינו באמת גיבור!!! הוא מסוגל להרים כזו אבן גדולה ולהסיר אותה כמו פקק... אם ככה יש לי קושיה: הרי מקודם... כשיעקב ברח מעשיו... חז"ל מספרים שאלפיז רץ אחריו בשליחות עשיו ורצה להרוג אותו... יעקב הציע לו: תקח את כל הרכוש שלי ועני חשוב כמת ואז תוכל לצאת ידי שליחות אבין...

אני לא מבין: למה יעקב אבינו לא השיב מלחמה שעררה??

מילא עד עכשיו חשבתי שיעקב אבינו היה כזה כחוש וחלוש ואליפז היה גברתן... נו... יעקב היה באמת בצרות... אבל קצת שמתברר שיעקב יכול להרים אבן ענקית כמו פקק... אז מה הבעיה... הוא יכול גם להוריד לאליפז את הראש כמו שמורידים פקק... אז למה הוא איפשר לאליפז לקחת לו את כל הרכוש... למה הוא בכלל ניהל אותו משא ומתן? אה...?

אז הנה... זה המסר שיעקב אבינו מעביר לרחל!!!

תראי כמה כוחי גדול!!! תראי כמה אני גיבור ובכל זאת!!! בכל זאת לא עשיתי כלום לאליפז... מהסיבות השמורות עמדי... אומר יעקב לרחל: יש לי כח גדול!!! איזה כח? כח פיזי??

לא!!! הכח הגדול שלי זה להבליג... לשתוק... למרות שאני יכול להרים רגע אחד את היד ולערוף ראשים... כוחי גדול בויתור!!!

הכח הפיזי שיעקב אבינו הפגין... בזה הוא גילה כמו כח הויתור שלו עצום!!! למרות שיש לי כזה כח... אני לא עושה בו שימוש... לא סתם יעקב אבינו מעביר את המסר הזה לרחל:

רחל מה מאד מודאגת... היא אומרת ליעקב: הכל טוב ויפה...

ענבי הגפן בענבי הגפן... כל זה טוב עד שתפגוש את אבא שלי!!! ברגע שתפגוש אותו אתה לא תחזיק איתו מעמד אפילו יום אחד... הוא בלתי נסבל לחלוטין... אתה לא תעמוד בזה...

אומר יעקב לרחל: תנוו דעתך!!! הנה... מלמד שכוחי גדול... יש לי כח פיזי... ובכ"ז אני לא עושה בו שימוש... אז לא לדאוג... גם אם אני יודע להיות ציני וגם אם יהיה לי מה לענות לאבא שלך... אני אשתוק לו 22 שנה... מלמד שכוחו גדול!! כח הויתור... כח ההבלגה... הכח שלא להשתמש עם ימות איפה שלא צריך... מסר קריטי להמשך החיים...

אם ידוע לך מספר השלוחה

הקש אותה כעת....

ובכן: נתחיל מחבר שלי שכל תפילה או מצוה... הכל אצלו חייב להגיע מתוך חיות והתלהבות וכיסופים והתעוררות והכנה... הרבה פעמים הוא יתעכב כי אין לו עדיין מוייחין... ובקיצור: הוא משקיע המון אנרגיה ברגש והתלהבות בעבודת ה'!!! לעומת זאת אני מכיר תלמיד חכם גדול שאצלו הכל מגיע ממקום של "מה צריך לעשות..." אם צריך להתפלל אז הולכים להתפלל ובזמן!!! ואם צריך להדליק נרות תנוכה... אז האם יש מוייחין או אין מוייחין... זה לא נושא... **עושים כי צריך!!!** (אני לא מדבר כעת על אדישות... זה יושב בעיקר על מקום פנימי של **הכנעה**... עושים מה שצריך... גם אם הוא יבכה בהדלקת נרות זה לא ממקום של התלהבות אלא חסל הכללתו ככל משפטו וסידורו... שזכינו לקיים את המצוה בשלימותה) בגדול זה אחד ההבדלים היותר מוכרים בין חסידים לליטאים... אבל זה הרבה מעבר לזה... לדוגמא: אם אני מאד מאד אוהב את מירון... אז אותו תלמיד חכם יגיד לי: אני מאד אוהב לעשות מה שה' רוצה!!! ובנינו... ה' לא רוצה אותי עכשיו במירון...

זה אחד ההבדלים הבולטים בין יוסף ליהודה!! דגל מחנה יהודה הולך אחרי **עמוד הענן... עושים מה שצריך!!** ואילו דגל מחנה אפרים ימתין... והוא ילך **אחרי ארון ברית ה'** בדבקות ובהתלהבות ואכמ"ל...

אז מי אתה? תמצא את עצמך... יוסף צריך ללמוד מיהודה לעשות מה שצריך... ואילו יהודה צריך שיוסף מידי פעם ירטיב אותו... ולהיב אותו...

נעבור הלאה... יש לי חבר שכל בעיה שיש לו הוא מיד רץ לצדיק... מבקש ברכה... יש לו תמיד סיפורי צדיקים שפעלו ישועות... הוא נוסע להסתופף אצל הצדיקים... וכשהייתי צריך ישועה הוא כל הזמן שכנע אותי "הצדיק קורא לך", רק קצת אמונת צדיקים וברכה אחת טובה ואתה כבר מסודר... ואילו אני התחמקתי: תן לי!!! תן לי להסתדר עם הרבש"ע... גם לי יש עסקים עם הרבש"ע!!! (לא רק לצדיק...) ואז הוא ניסה לדחוף לי מטבעות לשמירה מהצדיק... וגם תפוח שיכול לפעול ישועות ואני בשלי... תן לי להבין מה הרבש"ע רוצה ממני... נ... מי צודק???

יש פה חלוקה מאד ברורה של שני שבטים!!! שבט **גד** (ויוסף) מול שבט **יהודה!!** זה שני סוגים של עבודת ה'!!! (בתחילת נביא מלכים ב' זה מאד בולט... הכל שם סיפורי מופתים שהגיעו בזכות האמונה וההתבטלות לנביא... לעומת זאת כשישעיה הנביא מגיע לחזקיהו ואומר לו כה אמר ה'... חזקיהו לא מתרגש... תן לי!!! תן לי לדבר עם הרבש"ע ותוך כמה רגעים ישעיהו מקבל נבואה אחרת לגמרי... גם כשהקב"ה אומר לנתן הנביא לומר משהו לדוד... דוד מגיע מהדלת האחורית ומתוודה חטאתי... וברגע אחד סורף את כל הקלפים והנבואה משתנה "גם ה' העביר חטאתך, לא תמות...")

הלאה... נעבור למסגרת וקהילה... יש לי חבר שהוא חייב את האווירה של הקהילה... את הדיבוק חברים... את הבית מדרש השוקק... את התחרות והאווירה הגועשת של העיר החרדית ללא הפסקה... לעומת זאת אני? שקט!!! תן לי את העולם הפנימי שלי... דווקא מפריע לי שיש יותר מידי עובדי ה'

סביבי... בא נדבר ככה: בהגבלות של הקרונה... חבר שלי יצא מדעתו... כשלקחו לו את הקהילה והאווירה הוא הרגיש שלקחו לו את החמצן... איכה ישבה **בדד**... ואילו אני? אני הרגשתי נפלא!! הן עם **לבדד** ישכון!!! סו"ס אפשר לעבוד את ה' בשקט ממקום פנימי כמו דוד במדבר בלי כל התעשה ולא מן העשוי של הלחץ החברתי... **הנה לך מאפיין מובהק של הבדל בין יוסף ליהודה!!** יוסף זה עבודת **הכלל**... השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לו... ע"פ רוב הנהגה החסידית זה יוסף... כולם מלוכדים כאחד סביב הצדיק שכל הגולה סביבו כמדורת אש בהתלהבות... לעומת זאת יהודה זו עבודת **היחיד!!** יהודה חי לבד!! זה הן עליה הספרדי שמסוגל לגור בערי השדה... הוא מסוגל לחיות שם בצל אנשים מסורתיים שבקושי שומרים שבת... הוא יושב לו עם המחברת חידושים בעיון ולידו יושב הבן דוד החילוני עם קוקו ועגיל... וזה לא מפריע לו להיות בן עליה!!! נו... האם צריך לחיות בעיר חרדית צפופה או אפשר בפריפריה? אין על זה תשובה! זה עניין של אופי!!! זה עניין של סיווג... לאיזה שבט ותפקיד אתה שייך... יהודה מסוגל להיות מלך על מקלו!!! ואילו יוסף צריך את השמש והירח וי"א כוכבים שישתחוו לו... הוא צריך את הנהגת הכלל בשביל ויאתיו כל לעבדך... **ופה יש נקודה נוספת:** יוסף זה החינוך האשכנזי הקשוח והחד צדדי! שכן וכך צריך להתנהג!! וחססססר לך אם אתה נופל... אם חלילה התגלשת... זהו... סיימת... אתה מממחוק מכתפי האפוד... ואילו יהודה אף פעם לא פושט רגל... יהודה מודע לאפשרות של ער ואונן... כן... הם חטאו ואפילו מתו... אבל חזרו!!! חזרו בסוד היבוים... יהודה מודע לאפשרות של חזרה **בתשובה... וכאן זה מאד מאד חשוב!!!** כלנו צריכים את החינוך הברור והנוקשה שאסור לחטא וזהו!!! אבל מצד שני תמיד צריך את ערכת ההחייאה ש"אפילו בהסתרה... גם שם נמצא ה' יתב"ו... נו... אין זה הולך ביחוד?? הנה לך שתי משבצות!!! שני שבטים!! שני משרדים מרכזים שמאוישים בדרך ישראל סבא... מצד אחד מומלץ לחנך חינוך תובעני נוסח יוסף... שהגבולות היו ברורים... אין סחבק עם בורא עולם... אבל מה קורה אם נפלת...?? כאן אתה חייב לקחת אמבולנס ישיר לבית של יהודה... שם מלמדים שאפשר לחזור בתשובה...

וכאן מגיע דן... הישיבוחר המתוסכל שמגיע ושואל: אני לא מבין מה עובר עליי?? **יום אחד אני מלאך יום אחד אני גלח...** יום אחד אני תופס חיזוק נפלא... שטייגן עצום... רוח ה' מפעמת בי... אף אחד לא עומד במחיצתי... נכנס ראשון לביהמ"ד ויוצא אחרון... ואז אחרי חודש... בבת אחת בום טראח!!! ואיננו!!! אני מוצא את עצמי בצניחה רוחנית טוטאלית ה"י... ואז שוב אני מתחיל חיזוק לחודש ימים ושוב טראח... מה הסיפור שלי?? אני מרגיש כמו רבקה... ויתרוצו הבנים בקרבה... שני גויים בבטני... אז מי אני האמיתי?? המלאך או הגלח??

אז הנה... **זה הכרטיס ביקור של דן!!** דן זה פעמון!! גלינג גלינג... יום אחד ה' מזמין ממך "עשה טוב..." ויום אחד ה' מזמין "סור מרע..." דן זה גור אריה **מזנק!!!** מזנק מן הבשן... הוא מומחה **בלונק** מקוטב

לקוטב... חוץ מזה... עוד אחד מהמאפיינים של דן... זה שהוא בדרך כלל נצמד לעיקר הדין!!! הוא לא מחפש להחמיר!! אין לו את הלוקסוס להחמיר... האנרגיות שלו יותר מידי מושקעות בלשרוד את היהדות!!! **וכאן מגיע בנימין!!** בנימין כל כולו חבוק ודבוק בה'... ידיד ה'... חופף עליו כל היום... והוא מצידו לא יודע שקיים משהו אחר... הוא מצידו לא מבין למה לא להחמיר... אם אפשר להחמיר אז למה להקל... מה זה הקמצנות הזו? (לך תסביר לו שדן לא גר בירושלים כמוהו... הוא נמצא בכוננות ספיגה) בנימין שייך לחבורה של הגה"צ צבי מאיר שליט"א וגם את הנגן שפעם היה לו... גם מזה הוא פרש... הוא קדוש מרחם... כולו קדושה וטהרה והתלהבות בתפילה ובלימוד... כי מה יש לנו בעולם חוץ מזה...

יום אחד דן נפגש איתו!!! (כי גם דן נמצא כעת בחיזוק עצום בעבודת ה' והוא אפילו עוקף את בנימין) ובטעות דן פלט לבנימין לאיזה תהומות עמוקים הוא לפעמים נופל... אתה קולט איזה פיצוץ קרה שם???

בנימין גירש אותו באמת הבנין... צא טמא ממחננו. רשע... **אז זהו שלא!!!**

מותר לבנימין לדעת שיש דן!!! כן... אתה ידיד ה'... שכן של ה'... תדע לך שחבר שלך דן נמצא בהתמודדויות יומיומיות שאתה לא חולם עליהם!!! מאידך דן צריך לדעת שיש בנימין!! לשאוף לצבור כמה שיותר התגברויות וכמה שפחות נפילות ויום אחד להגיע לסטריליות של בנימין... בנימין צריך תמיד להמשיך לגור בשיכון סגור שיש שם רק חרדים... ואילו דן יכול להרשות לעצמו לגור גם בפריפריה... הוא בלאו הכי צריך ללבוש שחפץ...

יש כאלו שה' רוצה אותם עם ניסיונות ועם תנודות קוטביות **כמו דן!!!**

יש כאלו שה' רוצה אותם דבוקים בה' לגמרי **כמו בנימין!!!**

יש כאלו שה' רוצה אותם בשלימות רוחנית יציבה לגמרי **כמו יוסף!!!**

יש כאלו שה' אוהב לראות אותם מידי פעם שבים **בתשובה כיהודה!!!**

עכשיו: כמובן שזה לא רק בהתמודדות האישית... סו"ס יום אחד זה בא לידי ביטוי גם בתחום ההשפעה!! יום אחד בנימין ודן ויוסף ויהודה גדלו ונהיו מחנכים ומשפיעים... **בנימין מחנך** את הבנים שלו שחחייבים להיות אברכים... מה זה לצאת לעבוד...?? אסור!!! תורתו אומנתו!!! זהו! **לדן יש גישה** לנוער מתמודד... הוא היחיד שיודע למצא מסילות לנוער המבולבל שלנו... הוא יצליח לארגן לבחור איזה עבודה טובה בתור תעסוקה (דווקא בנימין מורחק מכאן... מה הוא מבין בהתמודדויות...) **יוסף מגדל** דור ישרים מבורך של קדושים ופורשים ונוטרי ברית... על טהרת הקודש!!! **ואילו יהודה** מגדל דור של בנים לה'!!! כאלו שיודעים שה' אוהב אותם גם כשלפעמים הם מתלכלכים... ושבע יכול צדיק וקם... ואם כבר דברנו על חינוך... אז בתחום החינוך יש לנו את לוי שמעון ויששכר... **שמעון** הוא המלמד תינוקות

שנקראת "מי השילוח ההולכים **בנחת**..." יהודה מודע לאפשרות של נפילה!!! לכן יהודה תובע תשובה!!! תחזור בתשובה... תקבל על עצמך חיזוק... תזרוק את האייפון... ואז- יודוך אחיך. **וכאן מגיעים יששכר זבולון** ושוקדים מול הרבה הגדול לוי על פתרון!!! וכאן הם מובילים בזהירות כל מיני פתרונות טכנולוגיים של גישה למייל בצורה מבוקרת וכו' וכו'... לוי הוא הדעת תורה!!! יששכר הוא המתווה! זבולון הוא האיש מקצוע שמגיע לזה בפועל... **וכאן אנחנו מגיעים לדן**... דן לשם שינוי מבין לליבם של אלו שנופלים... ודן מאסף אותם... דן מחבק את הבן עליה שנפל ושולח אותו עם ספינה משורינית בנהר היר-דן (שיווד מדן) עד שיגיע לים המלח שכולו בנחלת יהודה... שם יהודה מחכה לו עם מסוק חילוץ ויהודה יקח אותו לשיקום בבאר שבע ויגלה לו ששבע יכול צדיק וקם... **וכאן מגיע אשר!!! אשר הוא פה הסדן האדום!!!** שאנחנו מצידנו מנדים אותו... (ואנחנו נאלץ לנדות אותו עד כי יבא ינון) אשר הוא מאשר!!! **מכיל את כל כלל ישראל!!!** אשר יודע להתנבאות עוד יוסף חיי... כן... ה-יוסף הזה שלשם שינוי כן נפל במצרים... והוא ח"ו כן נמחק מבין כתפי האפוד ואצלכם הוא כבר מחוק לגמרי... אבל לא!!! עוד יוסף חיי... עוד אבינו חיי... עם ישראל חיי... ולכל יהודי יש ניצוץ אלוקי וצריך לקרב אותו ולהכיל אותו... **ומזה אנחנו מאד מסתייגים!!!** גם אם אנחנו יודעים שאשר צודק... אבל אסור לנו לגבות את את זה... אין ברירה!!! אנחנו חייבים קו נחוש ונוקשה בנושאים אלו... אבל!!! מה שכן נדרש מאיתנו לדעת שגם אשר קיים וסו"ס ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא... בקיצור: הנה... לפניך מדגם חלקי של כל השבטים פחות או יותר... **כעת תחפש את עצמך!!!** לאיזה שבט אתה הכי מתחבר... איפה אתה ממקם את עצמך... ובינינו... כעת אחרי שקראת את המפה החלקית הזו... האם אתה מוכן להבין שתכל'ס... כולנו בני איש אחד נחנו ולמעיישה צריך את כל הקצוות האלו?? ושלא תבין: זה לא סתירה שאתה צריך להמשיך להתבצר במשבצת ובשבט שלך עם כל העוצמה... אבל לפחות להבין שיש צורך הכרחי גם בצד המקביל?? האם אתה מסוגל להבין שמצד אחד צריך את יוסף ובנימין שמי שחוטא הוא מיד נמחק מכתפי האפוד... ואילו מצד שני מוכרח להיות פה מישהו שיזכיר לו "ואפילו בהסתרה שבתוך הסתרה גם שם נמצא ה' יתברך"?? **אני חושב שיהודי!!! יהודי אמור להבין כזה דבר!!!** מותר לנו מידי פעם לזכור שהיהודי שמוביל מהלך שונה ממני בעבודת ה'!!! לזכור שגם לו מחכה מיטה בבית של יעקב אבינו... ואסור לי לזרוק אותו לגמרי לבור מלא נחשים ועקרבים ולמכור אותו למצרים...

כולנו בני איש אחד נחנו!!!!

נפתלי הוא גם מאד צנוע... איש סוד!!! לכן נפתלי בדרך כלל לא מרשים... בטח שלא... כי אם אני יום אחד אקום ותיקין כל השכונה תדע את זה... ואילו נפתלי עושה הכל בשקט ונותן לאחרים את הקרדיט... כן... צריך לדעת שיש שבט שמתאפיין דווקא בצניעות ופנימיות האפיינית ליהודי!!! ומצד שני יש את יששכר וזבולון שמתאפיינים דווקא ביחצנות ובשיווק...

ואם שמת לב... דברתי פחות או יותר על כולם... חוץ מראובן!!!

כן... ראובן זה השבט שהכי קשה לפענח אותו... וככל הנראה הסיבה היא: בגלל שראובן הוא בכור!!! ומרוב שהוא בכור אחראי למעלה מכולם אז הוא פחות בן!!! הוא לא כ"כ כח פרטי... הוא העומד לצד אבינו... מה שכן המאפיין העיקרי של ראובן זה בכור!!! ואדרבה... מרוב שהוא לוקח אחריות אישית... לפעמים הוא לוקח את החוק לידיים או פותח במחלוקת... וזו נקודת הסיכון שלו!! ומזה הוא צריך להיזהר!!! ואגב: לראובן יש שכן ושותף שנקרא גד (ראובן וגד שניהם בעבר הירדן) והמכנה המשותף ביניהם שניהם לוקחים אחריות!! רק אצל ראובן זה אחריות אישית!! ואצל גד... אדרבה... זה אחריות ציבורית... גד זה השבט הכי ממסדי!!! הכי מציינת להנהגה!! כל כוחו בגדודיות!! בלקבל הוראות מגבוה ולציית כמו חיל ממושמע... לעומת זאת ראובן זה ההיפך הגמור... זה אחריות אישית!!! (רק בתור דוגמא בעלמא: ראובן יקנה מצברים מתוך אחריות אישית על שבת... ואילו גד ניסה להפעיל מאבק ציבורי נגד רשתות שמחללות שבת וכדו'... שניהם חותרים לאותו מקום רק עד באישי זה בציבור!)

כעת... בשביל ההתלמדות... בא ניקח לדוגמא את הנושא של פגעי הטכנולוגיה!!! בא נראה איך כל שבט ניגש להתמודדות היומיומית הזו...

נתחיל מבנימין!!! **בנימין** לא רואה פה בכלל הנושא... מה עובד ה' צריך קשר עם העולם החיצון...?? בשביל מה בחור ישיבה צריך פלאפון?? גם עיתון לא צריך לקרא... רק תורה ועבודת ה'... בנימין זו הנהגה של הבחור ישיבה האידיאלי!!! המיזיניקע של הרבש"ע... חופף כל היום...

אבל יש את **הגישה של יוסף!!!** יוסף הוא לא כזה המז'ניקע כמו בנימין... הוא כן מכיר עולם... יודע מה זה ניסיונות... ודווקא בגלל זה הוא מוביל מהלך נוקשה ובלתי משתמע... אסור לנגוע בזה!! נקודה!! מי שימצא עם מכשיר מסולק מהקהילה לאלתר... נמחק מכתפי האפוד... **וכאן שמעון הוא** זה שנוטל את חרבו וישבור את האייפון ויעקב אבינו יתנער ממנו... (הנהגה לא מסתדרת עם שמעון!! שמעון הוא כמו ביקורת חיצונית!!! כמו פרקליטות!! הוא מבקר את המערכת בעצמה כמו קונטרה... ולכן הוא אנטי ממסדי... יעקב כועס עליו... יוסף מכניס אותו למשמר... משה לא מוכן לברך אותו... אבל יצחק אבינו דווקא מגבה אותו...) **וכאן מגיע נפתלי!!!** נפתלי גם מתנגד בתוקף למכשירים אלו... אבל אצלו זה מגיע ממקום אחר לגמרי... מצידו גם המחשבים של אוצר החכמה והמסך של זמני תפילות... גם אותם צריך להוציא. כי לא קבלנו מרבותינו! לא שמענו ולא ראינו.

לעומת זאת יהודה??? יהודה אמנם גם מוביל מאבק עיקש בנושא... אבל יהודה זו הנהגה

האידיאלי!!! כי שמעון הוא שארף... הוא קנאי!! לשמעון יש קו מאד ברור וחד!! צעירים צריכים דווקא השקפה חדה כתער... לכן דווקא הגישה התוקפנית והקנאית היא הכי טובה לצעירים... זרוק מרה בתלמידים... **מאידך יש את לוי!!!** לוי הוא עמוד התורה!! לוי הוא האברך המקורי!! התורה בעצמה!! לוי עצמו לא נוגע בחינוך!! כי חינוך זה כבר הנגשה... ולוי דווקא לא מנגיש!!! (תורת אמת הייתה ביהוה... התורה כמות שהיא... בלי הפשטות ובלי פרשנויות) רק מה?? ללוי יש שני תלמידים מובהקים... קוראים להם **יששכר זבולון** שהם הרגלים של לוי... הם משווקים אותו קדימה ומתרגמים אותו לפרקטיקה... **ליששכר יש גישה...** יש לו כלים איך להרביץ את התורה של לוי ולהנגיש אותה לארץ... ואילו זבולון זה כבר עוד שלב בפרקטיקה התורנית ואכמ"ל...

ונו... קורא יקר: אז איפה אתה מוצא את עצמך???

בבית המדרש זה מאד מצוי!!! יש את מי שנמשך לעסק התורה בעצמו!! לימוד לשם לימוד!! **זה לוי!!** ויש מי שנמשך **להרבצת** תורה והעמדת תלמידים **זה יששכר**... ויש את השותף של יששכר... זה אותו אחד איש צוות שמלווה את הבחור בשידוכים... או מבין מה חסר לו... או לחילופין להתעסק בצדקה וכל שאר ה**עסקנויות** הטוררות... (כן... פעם עסקנות זו הייתה כונו לעסק של קודש!! עד שהעמי ארצות שלא מתבטלים ללוי השתלטו עליה... יותר נכון עד שאנחנו גרשנו את זבולון מבית המדרש וקראנו לו בעלבת...)

כעת נעבור לסגנון חיים... יש משפחה שצורת החיים היא בסגנון של הסתפקות במועט... זה בדרך כלל החינוך של **לוי ויששכר זבולון**... לוי זה פת במלח תאכל ועל הארץ תישן... יששכר רובץ בין המשפטיים וזבולון בכלל חי בגלות הרחק מהבית... לעומת זאת יש בתים שחיים טוב... הבית נראה מטופח... יש להם טעם טוב... חשוב להם שיהיה מלכותי ומכובד... שיהיה טעים ונעים... **זה שבט אשר!!!** שבט אשר עושה שטייגן בהנאות!! כן!! הדור שלנו די מתאפיין בשבט אשר... מי שיש לו נטיה להנאות... אז שבט אשר... עיקר עבודת ה' שלו מגיעה דווקא מהמקום של ה"שמינה לחמו" וב"הוא יתן **מעדני** מלך..." היית מאמין שיש כזו עבודת ה'?? היית מאמין שיש שבט שהתפקיד שלו להסתפק במועט ויש שבט שהעבודת ה' זה במלכותיות ויפוי וגישימאק והרבה הרבה שמן??

לא נכנס לזה... לא נפרט... אבל לפחות נדע שיש י"ב שבטים!!!!

יש את נפתלי שהוא שמרון!!! הוא בחיים לא יקרא את העלון שלי... כי מאיפה הוא לוקח את הרעיונות שלו?? נפתלי הוא אולטרא שמרון!! הוא יצמד למה שקבלנו מרבותינו... הוא תמיד יצמד למנהגים שנהגו אבותינו... לעומת זאת יששכר... יודעי בינה לעיתים... ליששכר יש הרבה חידושים...

זה שני שבטים! אם היום אנו דתיים שומרי מסורת זה בזכות השמרנות של נפתלי. ותכל'ס... ארון הספרים היהודי הענק זה בדר"כ יששכר...

לבקרים אצמית כל רשעי ארץ... פרק ב'

בשבע שער נעצרנו בשיא המתח... עם קובי הגברתן ש"הרים" שרוול כוסות לאברימי משיעור א'... אברימי תבע אותך לדין תורה... וכעת אברימי מחפש עדים משיעור ב' שנוכח במקום שיסכימו לבא ולהעיד על מעשיו של קובי... בינתיים נעצרנו בשלב שהם רועדים מפחד ומסרבים לעת עתה להעיד!!!

זה היה מחזה נורא!!! עומד לו אברימי משיעור א' ומצליב מבטו מול אהרן ודודי משיעור ב'... פונה אליהם בקול רם לעיני כל הישיבה... ביקשתי מכם לבא ולהעיד לי אתם לא מסכימים!!! אם ככה: אני מזמין אתכם כעת לבי"ד ושם אני אשביע אתכם... כן... יש זכות כזו!!! אם אני יודע על עדים שיודעים בשבילי עדות ולא מוכנים להעיד... יש לי רשות להשביע אתכם בבית דין ולהצמיד אתכם לקיר... או שתודו ותעידו לי או שתשבעו לשקר (דהיינו כפירה בשבועה שנחשבת לשבוע) השנים החוריו כסיד... עיני כל הבחורים ננעצו בהם... הראש ישיבה עשה את עצמו כאילו הוא לא שומע והמשיך ללמוד... אמנם במסתי לבו הוא דווקא עודד את ה'ברור' שנעשה כאן... הלולו בדיני מסונות וברכוש של השני צריך פה חיזוק דחוף!!! אבל כעת הראש ישיבה קצת נכנס ללחץ... כי אברימי קצת עבר להילולך של שבועה... זה קצת מלחיץ!!! אבל בשלב זה כבר א"א להחזיר את הגלגל אחורה!!! תכלס... קובי עומד מולם ומסתכל להם בעיניים מזרות אימה ומסמן להם!! אבוי לכם אם אתם משתפים פעולה... אברימי לא ויתר... נו... תכלס... מה החלטתם?? אני חוזר לבי"ד ואני רוצה לדעת מה אני אומר... האם להזמין אתכם לבית דין בשביל **מתן עדות!!!** או בשביל **שבועת העדות!!!**

החברותא משיעור ב' לא ידעו מה לעשות עם עצמם... אחד מהם ניגש לאברימי בשקט: תעשה לי טובה... מה עשינו לך?? מה נפלת עלינו?? למה אתה מתעלל בנו?? כן... אנחנו מפחדים מקובי... יש לו פה קשרים בשכונה עם כל העסקנים... הוא גם איים עלינו שהוא יתפור לנו תיק ברישום לישיבה גדולה... לא יקבלו אותנו בשום ישיבה... אברימי ראה את המצוקה שלהם ונו... בא ננסה מישהו אחר... הוא עבר לרשימה השחורה השניה... (ס"ס אל תשכח שהיו שם לפחות שמונה בחורים משיעור ב')... דובי וצביקי ישבו להם בספסל הימני... והם כבר שמים לב שאברימי מתקרב לעברם... אוי אוי... הם ניסו ללמוד ככה בקול... (סוג... סוג של "אל תפריע לנו באמצע הסדר") אבל אברימי לא ויתר!! כן... גם אתם הייתם שם!!! אני מבקש מכם לבא ולהעיד... לדובי לא היה כח להתחיל להיכנס להסלמה הזו... אין לי כח עכשיו שכל הישיבה תסתכל לכיוון שלי וקובי עוד מעט יגיע גם אלי... תקשיב אברימי: **אני נשבע לך שלא ראיתי כלום!!!** עזוב אותי... לא יודע על מה אתה מדבר... הופה!!! שמעתם?? הוא נשבע... נשבע שלא היו דברים מעולם! תזכרו!!! אברימי ראה שזה לא תכלס... ס"ס לאף אחד אין עניין להכשיל סתם אנשים בשבועת הפקדון... אברימי יצא בסערה מהישיבה והלך לבית דין... אחרי חצי שעה מגיע שליח בית דין... כן... מי זה החברותא אהרן ודודי... בית דין מזמין אתכם או למתן עדות או לשבועת הפקדון... ואז נשמע קולו הבוטח של קובי... ואני יכול להצטרף?? בשמחה!! אמר לו שליח בית דין... הם הלכו בצעדים כושלים וקובי איתם... קובי הסביר להם בדרכים השמורות לו שחשססססר לכם... אתם ממסממורים... אחרי שלוש דקות הם הגיעו לבית דין...

לבנתיים בישיבה!!! הישיבה כסרקקה... כולם יודעים שיש כעת שני בחורים שהם בדרך להישבע שהם לא יודעים כלום!!! ואז לפתע!!! לפתע קמו שני בחורים נוספים משיעור ב'... עד עכשיו הם הסתודדו ביניהם בלהט ולפתע הם קמו בסערה... רצו לכיוון הראש ישיבה... וסיפרו לו עם דמעות בעיניים... הראש ישיבה... קובי כעת לא כאן... ו... ואנחנו רוצים לספר ש-כן!!! היו דברים מעולם!!! זה נכון!!! אברימי צודק בתביעה שלו... קובי באמת גזל ממנו את השרוול כוסות מול העיניים שלנו... ומה קורה אם עוד רגע אברימי חוזר לכאן והוא מגיע אלינו... מה אנחנו עושים?? האם גם אנחנו נעשה שקר בנפשנו ונעדי שלא היו דברים מעולם??

הראש ישיבה הזדעזע עד עמקי נשמתו!!! מה... אתם בעיניים שלכם ראתם?? ו... ואתם רוצים להגיד לי שאהרן ודודי שכעת הלכו לבי"ד... גם הם ראו... ובכל זאת הם נשבעים לשקר?? הראש ישיבה כמעט התעלף... אז רוצו!!! רוצו מהר מהר לבית דין... תתפסו אותם לפני שהם נשבעים לשקר...

הם יצאו בריצה לכיוון הבית דין אבל הם ספספו ברגע!!! לפני שניה אברימי השביע את אהרן ודודי מול בית דין... משביע אני אתכם... ואמרו אמן!!! ופה!!! בדיוק בשלב הזה הם הגיעו מתנשמים ומתנשפים... ראש בית דין שאל אותם: כן... מה קרה? מאיפה באתם?? למה אתם כ"כ דחופים ומבוהלים??

מוישי ושלומי פרצו בבכי ואמרו: אנחנו מעידים שאכן כן!!! קובי גזל!!! ראינו בעיניים שלנו... ואנחנו לא מוכנים להישבע לשקר... אנחנו גם לא ניתן יד לחילול ה' שנעשה כאן... בכפירה בשבועת הפקדון... ולכן אנחנו שנינו מעידים שבעינינו ראינו שקובי גזל את השרוול כוסות מאברימי...

המקום נהפך לחרדת אלקים!!! ברגע שהתקבלה עדות גמורה בבית דין שקובי גנב... כעת מתברר שאהרן ודודי שלפני רגע ענו אמן ל"משיבע אני" של אברימי... הם עברו על שבועת הפקדון!! וכמובן שגם קובי עצמו קפץ פתאום ונשבע שהוא לא שלח יד... וזה שבועת ביטוי!!! (אגב... הוא סתם נשבע... אף אחד לא ביקש ממנו... עקרונות א"א בכלל לחייב אותו שבועה... אבל על זה נאמר עבירה גוררת עבירה) רגע... ושלומי... זכר ששלומי נעמד בבית מדרש ונשבע שלא היו דברים מעולם... זה אמנם לא שבועת ביטוי... וגם לא שבועת הפקדון (כי אברימי לא הספיק להשביע אותו והוא הקדים אותו), אבל זה בהחלט שבועת שקר!!! בקיצור: בלגן שלם!!! כעת קח דף ועט ותרושום: קובי החתן הראשי... התחייב כמובן שרוול כוסות, (אין כאן כפל כי מדובר בגזלן ולא גנב) אבל הוא התחייב להוסיף חומש ואיל אשם בערך מן הצאת על שבועת ביטוי!!! לעומת זאת שלימי שנשבע בישיבה שבועת שקר... הוא התחייב מלקות... ואילו אהרן ודודי שנשבעו בשבועת העדות... הם התחייבו קרב עולה ויורד... בי"ד מיד שלחו לבדוק את המצב הכלכלי שלהם... אז דודי שאין לו גרוש על הנשמה... התחייב מנחת חונתא... קרה עולה ויורד... עשירית האיפה סולת ללא שמן וללא לבונה... ואילו אהרן שלאחרונה נהיה בעל קורא בכמה בתי כנסיות... לו יש טיפ טיפה כסף... ולכן הוא לא נידון בדלי דלות אלא בבינוני... כלומר: הוא יצטרך לתת שתי בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, (כלומר: עולה ויורד מתחלק: עשיר נותן ככשה, בינוני- שני בני יונה, והדל מביא עשירית האיפה, והוא נידון בבינוני) בקיצור: זו הייתה פרשיה מטלטלת...

קובי כבר לא יכל לחזור לישיבה!!! הוא דבר ראשון השיב את הגזילה בראש מורכן... ומשם הוא נסע לירושלים להקריב את האשם... אהרן ודודי העדיפו לנסוע בנפרד מסיבות מובנות... אבל הם נפגשו שם!!! הוא עם האיל והם עם הבני יונה... הם לא דיברו... הם רק הסתכלו אחד על השני בעיניים מבינות!!! הם הבינו שנפל דבר... מה שהיה כבר לא יהיה... בישיבה התעורר חיזוק עצום בדיני מסונות... בחורים התחילו להגיע בזה אחר זה לראש ישיבה... כל אחד ויודיו האישי... זה שבר קיר גבס לפני חודשיים... זה הרים כמה פסי עוגה... זה לקח עשר גלילים... אברימי אמנם חזר לאלמוניותו... חזר להיות בחור שקט... אבל גם קובי יום אחד חזר לישיבה ותפס את עצמו לידיים... דבר אחד היה ברור לו: אני תופס את עצמי לידיים... הוא החזיר את המפתחות ואת הפה הגדול... נהיה שקט וכנוע והתחיל לשבת וללמוד בריצות... הראש ישיבה תקווה שעד הקץ הקרוב נוכל כבר להגיד עליו שהוא עשה שינוי דרמטי ופנים חדשות באו לכאן...

מרכיבים ממשלה!!!

בימים אלו במדינת ישראל עסוקים בחלוקת השלל... ובחלוקת המשרדים הנחשקים ותפקידי השרים הבכירים... ונערך משא ומתן שלם סביב הרכבת הממשלה... מה פירוש הרכבת ממשלה?? ממה תהיה מורכבת הממשלה!!! מה יהיה המרקם שלה... מה יהיו יחסי הכוחות?? מי יקבל הכי הרבה סמכויות ומי יקבל את הפירושים?? ואכן כל אחד מושך לכיוון שלו וכי' וכי'...

בדיוק בימים אלו בדף היומי אנחנו גם פוגשים הרכבת ממשלה... גם שם יש חלוקת תפקידים ושרים... "החכמה תעזו לחכם מעשרה שליטים שיהיו בעיר"!!! מי זה העשרה שליטים??

אומרת הגמ': שתי עיניים!! שתי אזניים!! שתי ידיים!! ושתי רגלים!! ברית קודש! ופה!! אומר הר"ן במקום: שהאברים האלו נקראים שליטים "שהם שולטים באדם לפי שרוב מעשי האדם נעשים על ידיהם..." כלומר: כל הרמ"ח אברים הם חשובים ויש להם ביטוי... אבל עדיין!! עיקר מוקד ההשפעה זה בעשרה שליטים האלו... במילים אחרות: זה מאד מאד מוזכר את הכנסת והממשלה... כל אחד מהמאה עשרים ח"כ שנמצא באופוזיציה יש לו השפעה במידת מה... אבל עדיין!! עמדת ההשפעה נמצאת בממשלה!! ובא נראה... בא נראה מי ירכיב ממשלה ומי יקבל את התיקים הבכירים ביותר...

אז בבקשה... עיר קטנה ואנשים בה מעט... עיר קטנה זה אתה ואנשים בה מעט זה רמ"ח איברים... וכעת צריך להחליט מי ירכיב ממשלה... מי יהיה בראשות הממשלה!!! האם המלך הגדול שנקרא יצר הרע... או הילד מסכן וחכם שהוא היצר הטוב... (הוא ילד מסכן וחכם כי כולם נלחמים נגדו... כל הפיתויים מסביב לועגים לו... מראים שיש להם מה להציע יותר ממנו... אבל בסופו של דבר תמיד מתברר שהוא צדק) וכעת קח לעצמך את רשימת עשרת התיקים הבכירים ביותר שהוזכרו כאן מקודם ב' עיניים!! ב' אזניים!! ב' ידיים!! ב' רגלים!! ברית! ופה!! תעשה לעצמך סקיצה ראשונה... מי בכיס שלי ומי לא... יש אחד שהעיניים!!! קשה לו עם העיניים!!! אני רוצה לקבל את השתי תיקים הבכירים האלו... ואפשר!!! אם תלחם!! אם תקשיח!! אם תעמוד על שלך במשא ומתן... תוכל!!! עשה וגם תוכל!!! השנים האחרונות בפוליטיקה הוכיחו שאפשר להיות עז פנים... אם אתה עומד על שלך... אתה יכול לקבל תיקים שבכלל לא מגיעים לך... כן... היו עז כנמר נאמר על זה!!! אם רק תתעקש תוכל!!! אני חושב שהפה!! פה זה התיק הבכיר ביותר... זה התיק האוצר... יש אחד שצריך דחוף שליטה על הידיים... תתעקש על זה... תעמוד על זה... ויש כאלו שחייבים את התיק האוצר!!! לשמור על קדושה... קדושה זה משרד האוצר... אתה רוצה שפע... רוצה להיות איש מצליח... רוצה להיות יוסף הוא המשביר... כאן צריך שליטה על יסוד!! תתעקש על התיק האוצר... תעמוד על זה עד הסוף... ואל תשכח... אסור להירדם בשמירה... יש לנו כל הזמן אופוזיציה לוחמת שנושפת בערפנו... יש יצר הרע שאם הוא רואה שאתה לא תופס שליטה הוא עלול לפרק את הממשלה ולקחת את הכל לעצמו... אתה חייב לתפוס את המושכות חזק חזק!! אין ברירה... אתה חייב לגלות מנהיגות... ואל תשכח שאם ח"ו קורה איזה פשלה... על זה נאמר: החכמה תעזו לחכם מעשרה שליטים שהיו בעיר... החכמה זה תשובה ומעשים טובים... עיין נדרים לב:

הפיצוץ בכניסה לירושלים...

בשבוע שעבר סיפרתי כאן בגיליון שהוצאתי את הנעל בתור סמארטפון...

באתי בזאת אודות טעות לשון שהשתרבה בין בתרי הדברים שהיה נשמע כביכול נימה מפויטת ביחס למחזיקי המכשירים למיניהם...או חלילה מתן לגיטימציה להחזיק מכשירים שאינם כשרים, כאילו יש הוראת היתר לזה וזה כמו נעליים שיש להם מקום!!! **ותחילה וחסו!!!** לא התכוונתי ולא עלתה על לבי... בודאי שהמכשירים האלו אסורים בתכלית!! ומרוב הסאטירה שבמאמר לא שמתי לב לנימה המוטעית... (ככל הנראה הסיבה שהשתרבה כזו נימה... **בגלל שהוצאתי נעלי** ברגע שכן אדם עושה פעולה חריגה שיוצאת מישובו של עולם הוא מרגיש כביכול צורך לאזן את הרושם התדמיתי... אבל זה לא מתיר... אפילו לא לטעות בה!!!) ואני מוסר מודעא שחלילה וחס!!! אנא... והייתם נקיים מה' ומישראל... ישובו לי יראיך ויודעי עדותך... אל תחשדו בי לרגע... הכל היה רק כליצונותא דע"ז.

...אבל אם כבר מדברים על הנושא הזה... האם מותר או אסור...

בא נחדד את הדברים... האם מותר להחזיק מכשיר מוגן או לא??? אז יש משפט שנקרא "היתר לצורכי פרנסה", ואני טוען בתוקף שזו בדיחה!!! גם אם עקרונית קיים כזה היתר... הוא לא רלוונטי... כי ההגדרה של "צרכי פרנסה" היא מטריה יותר מידי רחבה שאני לא מכיר אחד שרצה אייפון ולא הצליח לארגן לעצמו היתר... זו חותמת גומי לכל דבר... אז עזוב... אין באמת היתר של צרכי פרנסה... אז מה כן יש???

יש היתר אחד ויחיד: **רוצה ולא רוצה!!!** מי **שרוצה** אייפון **היה** לו אייפון... ואני מבטיח לך שיהיה לו גם היתר... (ואולי זה יהיה גם מנוח על הדרך...) ומי **שלא רוצה לא יהיה** לו... וגם אם יתהפך העולם זה לא יהיה לו כי... כי הוא לא רוצה... ראיית פעם יהודי שלא רוצה משהו...?? תסמוך עליי!!! מי שלא רוצה אייפון לא יהיה לו נקודה!! ומי שכן רוצה יהיה לו נקודה!!! על זה נאמר: **דחילאק... עזוב... הכל מתחיל ונגמר בך!!!** תרצה אייפון-- יהיה לך... לא תרצה-- לא יהיה!!! באיזושהו מקום כל השיח סביב "היתר לצרכי פרנסה" הוא בורח מהמגרש המאוד מאד נרחב ש... ש... סס"ס אני אעשה מה שאני רוצה!!!

אני לא מכיר אייפוניסט שלא הצליח להוציא היתר לצרכי פרנסה... לעומת זאת יש לי דוד שחייב!!! חייב מכשיר מוגן!! הוא מנהל בית אבות מוכר והיום זה מאד רגיש... (חוששים מהתעללות בקשישים לכן הוא חייב להיות מחובר למצלמות וכו') ומה אתה חושב?? נראה לך שיש לו כל מה שצריך?? מה פתאום!!! אין לך כלום להיות שאין לזו? איך לא רצה את הסדר עם הרשויות? לא יודע לזנות על כל האשלות האלו... דבר אחד אני יודע: **הוא לא רצה את זה!!!** מי שלא רוצה משהו תסמוך עליו... (אני גם מכיר ממש במקרה מישהו שבאמת באמת חייבו אותי להחזיק מכשיר לצורך העבודה... והמכשיר נמצא רק בעבודה ואף אחד בעולם לא יודע את המספר טלפון...)

הגיע הזמן שנבין שמעבר לנושא ההלכתי שיש כאן... מי שמחזיק מכשיר כזה הוא **בן אדם אחד**... ומי שלא מחזיק הוא **בן אדם אחר**... הוא יותר אנושי... יותר טוב... יותר נקי... יותר יתר שמור... אהוב יותר על אביו שבשמים... אדם הגון יותר... הפה שלו נקי יותר... מושלם וטהור יותר... אדרבה... באיזושהו מקום ומותר והאסור פה נותן תחושה שיש פה שני סירים עם שאלה לרב... סיר אחד יצא טרף וסיר שני יצא כשר... אז זהו שלא!!! זה לא מותר אסור... זה של בני אדם!!! תחליט איזה בן אדם אתה רוצה להיות?? ולא נעים... אבל מדי פעם אנחנו פוגשים תפועות ממש מביכות ומביישות... כל מיני פלאייערים ופרסומות שמיועדים לציבור החרדי... ואלו שאחראים על הדברים האלו אני סומך עליהם... מדובר בחברה משופשפים... הם אנשי מקצוע חרדים שמומחים בנייאנסים חרדיים... הם יודעים מה מדבר אלינו ועל איזה יבלת לנגוע... זה כתוב טוב... **אבל למרבה המחדל** יכולות להופיע שם תמונות ש... שלא מתאימות להיראות במחזותינו... **רובש"ע, איזה מחדל!!! למען ה' איך לא שמעת לב???** מבחינתנו זה כמו לעשות פלאייער של בחירות ולשכוח לכתוב את הפתק ג' או ש"ס? איך קורה כזה מחדל?? ומה התשובה?? מי שמחזיק מכשיר מוגן **נשחקת אצלו הרגישות עד הסוף!!!** הוא אפילו לא שם לב... הוא לא רואה את זה בעיניו!!! הוא יהיה מונח בכל הנייאנסים הכי עדינים בעסקונה החרדית... אבל לשים לב שיש פה תמונה לא מתאימה במרכז הפלאייער... זה... זה לא... את זה אין לזנו!!! הוא לא רואה את זה בעיניו!!! **ועל זה אנחנו מדברים... על אובדן חושנו!** אבדן חוש בעדינות יהודית!!! מי שיש לו משהו מוגן הוא נמצא בתהליך של **אבדן חושנו!!!** ולא אם יש לו ריאת שמם ואני סומך עליו שכהוא נכפש עם משהו שלא מתאים... הוא מיד מוחק... אבל זה לא יעזור... כי הוא אפילו לא שם לב... אין לו את המינימום רגישות למושגים שפעם היו לו הכי בסיסיים ביהדות...

יש פה עוד נקודה שמאוד חשוב לפתוח אותה... יש כאלו שטוענים שברגע שאברך החזיק אייפון במשך יומיים... זהו... באותו רגע הוא מוריד את הכיפה... נוסע לחו"ל ונהיה קתולי... אז זהו שאני לשם שינוי לא כ"כ ממרר לאבד אימון באנשים... לא!!! אני לא מסכים עם העלילה הזו!!! עכ"פ אני מקווה שבשילנו שהיראת שמים שלנו לא עד כדי כך תלויה על כרעי התרגולות שבצייק אחד הלך האישי... (אני כן מסכים לגמרי עם אבדן חוש שהזכרתי מקודם... שזה כבר תהליך... מי שמחזיק מכשיר במשך הרבה זמן לאט לאט הוא מאבד חוש טעם יהודי) **אבל מה כן יש?? ומאוד חשוב לדעת את זה??**

אני באופן אישי מכיר הרבה בני עליה!!! יראי שמים... שפעם אחת!!! פעם אחת הוא נחשף למשהו לא ראוי... והוא הזדעזע עד עמקי נשמתו ומיד סגר את זה וברח משם כל עוד נשמתו בו... כל... כי יש לו ריאת שמים!!! **יש לו את זה!!!** אבל מאותו יום ואילך נפתחה לפניו חזית חדשה!!! מאז כל יום שהוא עובר שם ליד אותה ספריה... ליד אותו... זה קופץ לו!!! כל פעם מחדש זה שוב ניסיון... **ומאותו יום יש לו מלחמת עולמו!!!** והוא נלחם ומתגבר... וכל הכבוד לו... ויש לאבא שבשמים הרבה נתן רוח מכל התגברות וכל מאבק... אבל לפעמים... לפעמים ברגעים של חולשה הוא לפתע נתקף בבולמוס ונכנס לשם אחוז תזזית ונופל... ואז הוא מרגיש מרוסס לגמרי וחוזר בתשובה בדמעות שלישי... חוזר לשיבה או לכולל ומרגיש הכי רע בעולם... צ'ס וקונס את עצמו... וכל יום זה מלחמה... ואז שוב נופל פעם בחודש ומרגיש גוי גמור... **משום מה על הסוג הזה לא מדברים!!!** כולם עסוקים בבחור ישיבה שהפך... ירד מהדרך והאיניגלאט שנהיה גוי גמור... **אז לא!!!**

מרגע אחד של נפילה לא נהיים גויים... אדרבה... אני מדבר פה דווקא על אברך קדוש וטהור שנשאר קדוש וטהור... אבל היות וברגע של היסח הדעת נפתחה לפניו חזית... **הרי מאותו יום נפל עליו תיקו!!!** נפתח לפניו חזית יומיומית שאותה אפשר היה לחסוך!!! ותחשוב שיש כאלו שיש להם כמה וכמה חזיתות כאלו... **כך... אני רוצה לגלות לך סוד מועזע:** שבוע שעבר היה פיגוע בכניסה לירושלים... מקום תמים ושגרת... אנשים בתחנה מחכים לאוטובוס

ופתאום פיצוץ... אני באופן אישי מכיר כמה בני עליה שכל פעם שהם עוברים עם הם האוטובוס באזור הזה הם מרגישים כמו **מטען תבלה!!!** הם מרגישים שעוד רגע אני הולך להתפוצץ! כן... קח בחשבון שהוא יושב לידך באוטובוס... אתה יושב עם המ"ב והוא יושב עם משניות ושומר על העיניים בקנאות... וזו לא סתירה שמתחללת בלבו כעת סופת הוריקן... כל לפני שנתיים ברגע אחד של פזיזות הוא נחשף שם למשהו ומאז כל פעם שהוא עובר שם מתחללת בלבו פצצה ממתקת... האם לרדת בתחנה ולפוצץ את פרץ היצרים והפיתויים שלו... או להחזיק מעמד ולא ליפול... **ובדרך כלל זה לא מתפוצץ!!!** בדרך כלל הוא מחזיק מעמד בגבורת נפש עילאית ובזכותו עוד מחבל לא הצליח להתפוצץ שם... אבל לפעמים... לפעמים זה כן מתפוצץ... והיסורי נפש הם נוראים נוראים... כי אל תשכח... מדובר בבן עליה מרומם לא פחות ממך!!! ואילו המעידות הרוחניות שלו לא מתאימות בכלל לרמה שלו... אבל מה לעשות, **זה ה ת פ ו צ צ ...**

ועל זהו!!! על זה תחוסו!!! תרחם על עצמך... אל תזמין לעצמך את הניסיונות הנוראים האלו... אתה טוען שאתה ירא שמים ואתה לא כ"כ מהר תאבד את הכיוון... **אני מסכים איתך!!!** אבל דווקא בגלל שאתה ירא שמים... אתה עלול בשניה אחת להכניס את עצמך לחזית כזו קשה... שכל האנרגיות שלך שכעת פנויות לשייטת ולעבודת ה' אתה עלול להגיע למצב שכל האנרגיות האלו אתה תצטרך לנקות למלחמות האלו? לא חבל... מילא יוסף הצדיק שכח תלמודו... כי בעל כרחו הוא היה במצרים ואת כל האנרגיות שלו הוא היה צריך לנקות למלחמות היצר... אבל אתה?? אל תעשה לעצמך את זה... מי שמבין על מה אני מדבר... אנא... קח קרדיט!!! בתור אחד שמבין טוב מאד על מה אני מדבר... תמצא את הדרך להגיע לבחור הפזיז התורן... ותסביר לו את זה...

ואגב: לבן עליה שנתקף בעצת היצר המוכרת והמתוחכמת: גם אני רוצה לזכות לסכל פיגועים בזה שאני אתגבר על היצר כמו חבר שלי שמעט מתפוצץ? **התשובה בקיצור נמרץ:** יעקב זה תורה!! ויוסף זה קדושה!!! יוסף עם **קדושתו** מצליח **לסכל** את הרעב במצרים... ואילו כשיעקב מגיע עם **תורתו** נהיה **שבע** במצרים... אין כלל רעב... על אותו משקל: בחור שמתמודד **בקדושה** מצליח לנטרל מחבל מתאבד... שן אדרלמוסיה בעולם אבל הוא מנטרל את הנפץ... ואילו אתה בתורה שלך משאיר את המחבל בגינין שישחק קלפים עם חברים שלו ולא מחפש להתפוצץ... הבנתי? אי"ה אולי נפתח את הנושא בהזדמנות.

ולסיום: בא נסיים עם משהו משעשע... אני רוצה לשתף אותך בדרמה נוסטלגית שאירעה בביתי... השבוע קניתי לבית שלי משחק שנקרא לא פחות ולא יותר **טטריס!!!** (כן... עדיין נשארו כמה בודדים בפנית הזול בבני ברק... הוץ תתפוס... זה האחרונים בהיסטוריה...) אז לדור החדש שלא ידע את יוסף... שתדעו: לפני 30 שנה... יום אחד פרץ המשחק הטכנולוגי הראשון שנקרא טטריס!!! (עוד טרום המחשב) והמון המון משפחות את זה... וכמובן שרק הצדיקים והצול"ם כמו המשפחה שלי לא קנו... וכצפוי... "הרי בסוף כלולם זה יהיה..." "במקום או במאוחר "כולם עוד יכניסו את זה לבית..." ואכן יום אחד זה הגיע גם לבית שלי... ובאמת שיחקו בו ימים ולילות... אני עכ"פ הייתי אאאלוף בזה...

ועד היום אני זוכר את הזעזוע והשאט נפש של ההורים והנהלת החידר... מה זה המכשיר הטמא הזה שמגיע לנו מתרבות יוון... מה זה הבזבז זמן הזה?? אוי... הלוואי עלינו היום... אני זוכר את הזעזוע של אמא שלי... אני לא יכולה לראות ילדים טהורים יושבים מכושפים מול איזה מכשיר מתכת... אוי אוי אמא ע"ה... איפה אנחנו היום... היום ילדים יושבים מול "מציאות מדומה" עם פה פעור... דבורה יכולה להיכנס להם לתוך הפה והם לא ירגישו... (ואני זוכר שהיכרנו איזה משפחה אחת נורא מודרנית שאפילו אנחנו הילדים הזדעזענו מהמחוריות שלהם... שבמה זה התבטא?? שהדוף הגיעה לביקור ונתנה לכל ילד טטריס... לכל ילד!!! אתה קולט? אה... מי חושב ככה היום...) עכ"פ כעת שקניתי את הטטריס... תסלח לי... אבל הרגשתי סוג של קדושה מסוימת!! זה כמו החץ וקשת והסביבון שהילדים הקדושים של פעם שיחקו בו... בקיצור: הבאתי הבייתה!!! ומיד הפעלתי את זה... לא יכולתי להתאפק... הייתי חייב לשחק קצת... לבדוק את הכושר שלי... ובאמת לא אכזבתי... עכ"פ ככה שחקתי עשר דקות...

ואז לפתע נתקפתי במצפון אדיר!!! ממש כארס של עכנאיו! איזה ביטול תורה... תתבייש לך... לשבת מול טטריס במשך עשר דקות... סגרת י אותו במהירות ופתחתי גמ' והתחלתי ללמוד... ואז פתאום תפסתי את עצמי... רגע רגע... בסה"כ מה קרה?? כולא עשר דקות ושבת על הטטריס... למה זה יותר גרוע מהעיתון שקראתי עשרים דקות...?? ואז לפתע קבלתי הבזק... קלטתי!!!! **שאיני שומע פה את אבא שלי!!!** הסיטואציה הנוסטלגית... המנגינה הישנה של הטטריס והקוביות שזזו שם... זה הציף לי זכרונות... **ויחד איתם!!!** פתאום צף לי הקול התובעני של אבא שלי אז!!!! שמוליק... תתבייש לך... איזה בזבז זמן... איזה ביטול תורה... הקול הזה שנשמע בחנוכה התשנ"ג (מול הנרות כמו אממול) צף לי עכשיו ופשוט הבריח אותי מהמכשיר ורצתי לפתוח גמ'... **אבא... אבא שלי היקר: תנוח דעתך... יש תקווה לאחריתך!!!** לפני 30 שנה נדפסתי ב ש... מה זה המכשיר הזה וכו'... ואיך שאני מכיר את עצמי... מסתמא עיני לך משהו... מסתמא עיני לך: אבא... מה אתה רוצה... יש את זה לכככולם... יום אחד כולם יחזיקו את זה...

אז אבא יקר: אכן כן!!! אמרתי לך **שיום אחד כולם יחזיקו את זה**... אני לא יודע מה היה בסוף... אבל מה שבטוח **היום כמעט אף אחד לא מסתכל על זה**... מהטטריס לא נשאר כלום... אבל הזעקה שלך מנהמת לב... הותירה בי חותם עד עצם היום הזה!!! שלושים שנה לאחמ"כ אני מחזיק טטריס בתור אספנות... ואני עדיין שומע את הקול שלך משם!!! אז יש תקווה לאחריתך... אם ככה... גם אני אעשה הכל... אנחנו נזעק מנהמת לב... נחדיר לילדים שלנו שהמכשירים האלו זה טרף... זה ביטול תורה... זה נגד רצון ה'... אה... גידו לנו שחבל על הזמן... **יום אחד כולם יחזיקו את זה**... בסייידר... יום יבא **ואף אחד לא יסתכל על זה**... אבל הקול שלנו ימשיך להדהד בלבבות של הילדים שלנו... זה יתפוס אותם איפה שהם יהיו... יש תקווה לאחריתך ושבו בנים לגבולם...

תוספת שבת

שעון חורף



זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת ויצא

ירושלים: 4:00 מוקדם: 3:50

בני ברק: 4:14 מוקדם: 4:04

מודיעין עילית: 4:08 מוקדם: 3:58

חיפה: 4:05 מוקדם: 3:55

טבריה: 4:01 מוקדם: 3:51

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

קיצור הלכות קידוש לבנה בימי החורף ובסגולתיה של המצוה שזוכים ע"י להקביל פני אבינו שבשמים.

ובמשנ"ב ס"ק ד' הביא מגיד מישרים: סימן זה יהיה בידך בחודש שתברכו ברכת הלבנה במוצ"ש תמצאו הצלחה וכשתתכסה ותתעלם ולא יוכלו לברך אותו החודש לא יהיה מוצלח ח"ו. ולאחמ"כ מביא הרמ"א: "אין מקדשין הלבנה קודם ט' באב ולא קודם יו"ה"כ ובמוצאי יו"ה"כ מקדשין אותה דאז שורין בשמחה ולא במוצאי ט"ב או שאר תענית", ובביאור הלכה הביא מהלבוש שיקדש לפני יו"כ שאולי זכות זו תכריע הכף.

וכן הובא בסי' תר"ב ובבאר היטב שם הביא דעת הלבוש, ואז הביא וז"ל: כתב בספר אור חדש מעשה באחד שפגעו בו אנסים בלילה ורצו להורגו, וביקש שיניחו לו לעשות מצוה אחת קודם מותו והלבנה היתה בחידושה וקידשה בכוונה גדולה, ונעשה לו נס כשדילג ג"פ כמנהג ונשאו הרוח וניצול מהם, גם שמעתי שמי שיקדש הלבנה מיום שקידשה שוב לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך עכ"ל.

כתב השו"ע בסי' תכ"ו ס"ב: (משנ"ב בסוף חלק ד', ומומלץ לעיין שם בהרחבה) אין מברכין על הירח אלא במוצ"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים, ומוסיף הרמ"א שזה דוקא במוצ"ש לפני י' לחודש אז ממתנינים למוצ"ש, (שישאר עדין 5 ימי קידוש לבנה) אבל לאחמ"כ לא ימתין שחוששים לד' ימים מעוננים, ובביאור הלכה הביא דעת הב"ח והגר"א שלא להחמיץ המצוה ולא ימתין עד מוצ"ש אלא מיד לאחר ג' מהמולד יקדשה, וכן נהג החזו"א. ועוד הביא בביאה"ל: (ד"ה אלא) ודע דמדינא מותר לקדש אפי' ביחידי כמ"ש הפר"ח, וכ"ש דלא בעי עשרה אלא דלכתחילה מצוה לעשותה ברוב עם, כי ברוב עם הדרת מלך ולהכי אם יודע שיזדמן לו לברך בעשרה לאחר איזה ימים עד ליל י', צריך להמתין ויותר לא.. ולפי מה שהוכיח החיי אדם בכלל ס"ח דבשלשה נמי נקרא ברוב עם, א"צ להמתין בשביל י' עד ליל י' ובפרט בחורף בימי עננים, עכ"ל.

סיפורים נפלאים מאוצרותיו של הג"ר אליעזר טורק שליט"א

התירו לומר שלום בשבת. אך כשראה שהדבר מקשה על רעיתי הצדקנית ע"ה, עלה להיוועץ בענין עם הגאון הקדוש רבי שלמה אלישיב זצ"ל, בעל ה'לשם', ממנו זכה לקירבה וחיבה יתרה, באמצעות חותנו הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל. בעל ה'לשם' אכן הורה לו לחדול ממנהגו ואף אמר לו בדרך צחות: "כתיב 'דבר דבר' מכאן שיש לדבר דברים של צורך בשבת... לדבר עם האשה זה לא נחשב לדברים בטלים...". מאז היה רבי שמואל אהרן נזהר שלא לשוחח בשבת רק דברים של צורך, אולם עם רעיתי הצדקנית ע"ה דיבר כרגיל.

זהירותו המופלגת של רבי שמואל אהרן מכל גנדוד חטא, ובעיקר מכל סרך וחשש של חילול שבת היתה מן המפורסמות. בתקופה מסוימת התגורר בשכונת 'נחלת צדוק' בירושלים, בשבת אחת בא לבקרו גיסו הגאון רבי שמחה שלמה לוי זצ"ל, ראש ישיבת 'נאות אריה', בצוהרי יום השבת. לתומו סיפר האורח בהשתוממות ובשאת נפש, כי השכן שגר כאן סמוך עומד עתה ומשקה את גינתו... הזדעזע רבי שמואל אהרן ורץ החוצה לגעור בו, ושוב נרעש עד עמקי נשמתו כמי שראה זה עתה תאוונה קטלנית, וכמי שלנגד עיניו נדרס חלילה אדם למוות, עד שהרבנית ע"ה התאוננה בפני אחיה: "מדוע סיפרת לו זאת? כלום לא ידעת שזה יזיק לבריאותו?..."

הגאון האדיר רבי ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל, ראש ישיבת 'נצח ישראל' רמיילעס, משרידי דור דעה היה, מן הבודדים אשר נותרו לפליטה בשואה. שקדנותו המבהילה וגדלותו בתורה היו למעלה ממושגי דורינו. אם בכל ימות השבוע שקד על התורה בהתמדה עצומה, בשבת קדש היה מוסיף על התמדתו עד קצה גבול היכולת. קביעות מיוחדת והנהגה מופלאה היתה

מי שזכה לשהות ביום השבת במחיצתו של דודי, הגאון הגדול רבי אריה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר-ברכפלד, יכול היה לחוש בפעל מהו פירושה ומשמעותה של רוממות השבת! ראו על פניו זיו, חן, אצילות ומלכות מיחדת, היו לו 'פנים של שבת'! לראותו מכין את עצמו בסלודין לקראת יום השבת, היה זה כשלעצמו כמו 'שיחת מוסר'.

הוא הקפיד תמיד להגיע מוקדם לישיבה, שעה ארוכה עוד קודם זמן הדלקת נרות, כשהוא לבוש בבגדי שבת ופניו ענוגות ושמחות. פסוקי ה'קבלת שבת' נאמרו על ידו בהתרגשות עצומה ובהתעלות גדולה, בכונה רבה בכל מילה ומילה כמונה מעות ממש. עד שלא היתה אפשרות לעמוד בסמוך אליו ולהישאר אדישים לשמע מזמורי ה'קבלת שבת'! גם שיחותיו במשך השנים בישיבה נסובו בעיקר אודות מעלת וקדושת השבת. כל שבת היו לו חידושים נפלאים, רעיונות מקוריים והסתכלויות מחודשות על מהותה וקדושתה של השבת, מהם נדפס ספרו החשוב 'יבא שילה'. כששאלוהו מדוע הוא מתמקד בדבריו דוקא על מצוות השבת, הרי יש עוד מצוות בתורה? הוא השיב במתק שפתים: "הרי יסוד היסודות של יהודי זהו אמונה, והרי שבת היא יסוד האמונה, מי שאין לו שבת אין לו כלום!" רבי אריה היה דוגמא מופלאה כיצד מסוגלים 'לחיות' את השבת, וכיצד אוהזים ביום השבת במעלה של 'חבוקה ודבוקה בך' - עם השכינה הקדושה, הפורסת את כנפיה על היקום כולו ביום זה!

הגה"צ רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל, בעל ה'מעיל שמואל', היה בצעירותו שרוי בתענית דיבור במשך כל השבת. כפי שמציין הטור (אורח חיים סימן שז בשם הירושלמי) שבקושי

קריאת גדולי ישראל מרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן זצוק"ל ומרן ראש הישיבה הגרמי"ל לפקוביץ זצוק"ל ומרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בענין קביעות הלימוד בימי שבת קודש (חשוון תשנ"ה)

אל יראי ה' מקדשי שביעי, הננו פונים בזה לבני התורה היקרים שיחיו, בדבר אשר עוררו כבר כמה פעמים גדולי ישראל, בענין חיזוק הסדרים של ימי שישי ושבת קודש עד כמה שאפשר. אשר כידוע שקדושת ימים אלו מסוגלים מאד לעליה בתורה וביראת שמים, והרבה תלמידי חכמים צמחו לגדולי ישראל על ידי ניצול זמנים אלו, ומה עוד שימים אלו הם כמעט שלישי מימי חייו של האדם עלי אדמות.

ידועים דברי הגר"א ז"ל ב"שנות אליהו" פ"א דפאה בשם הירושלמי, שכל תיבה ותיבה של דברי תורה היא מצוות עשה בפני עצמה, ויכול לזכות ביום אחד באלפים ורבות של מצוות עשה, ולעומת זאת המבטל יום אחד, כבר ביטל אלפי מצוות, שכל מצווה של לימוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, וכדאיתא בירושלמי.

העצה לחזק את הלימוד בימים אלו, על ידי קביעות בחברותא לסדרי לימוד קבועים ולא ארעיים, או לחזרת הלימוד, או ע"י לימוד פרק או מסכת אחרת (ובתור הצעה לאברכים אפשר לנצל ימים אלו ללימוד ועיון סדר זרעים או טהרות) וכאשר הלימוד יהיה קבוע יתקיים הדבר ויצליח. ובזכות החיזוק במצוות לימוד התורה וכבוד שבת קודש, יעזרינו הקב"ה על דבר כבוד שמו יתברך, ונזכה לראות בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

לו, שלא לעשות קידוש בליל שבת קודם שיסיים מסכת מן התלמוד בבלי. לשם כך היה לומד ביום שישי מסכת שלימה מתחילתה ועד סופה! וכמדומה שבדרך כלל עסק במסכת ביצה, בליל שבת לאחר הסעודה נהג ללכת לכותל המערבי. לאחר מכן התישב ללמוד והגה בתורה כל הלילה ממש עד תפילת שחרית, כשראשו נשמט מידי פעם על השולחן מרוב עייפות. לאחר סעודת היום שוב חזר לתלמודו, באמרו: "איך אפשר להפסיד את קדושת השבת ולהעביר את הזמן בשינה"... כך אירע פעמים רבות, שהרב גוסטמאן נותר ער מכניסת שבת עד ליציאתה, בלא לתת שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו!

לפני עשרות שנים זכו הבחורים בישיבת פוניבז' לראות בכל ליל שבת את הגה"ג רבי פינחס שרייבר זצ"ל, לימים גאב"ד אשדוד ודיין בבית דינו של מרן הגר"ב קרליץ זצוק"ל, שהיה ידוע כשקדן עצום, שלא פוסק מלהגות בתלמודו. הוא היה מגיע להיכל הישיבה בשעה שמונה לאחר סעודת ליל שבת ולומד ברציפות עד השעה שתים לפנות בקר! זה היה 'העונג שבת' שלו!

על דודי, עמוד ההוראה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, סיפרו שהיה נמנע מלאכול חמין בשבת קדש. היו שבתות שטעם מהחמין רק מעט כדי לצאת ידי חובה ותו לא, והיו שבתות שיצא ידי חובת חמין בכוס תה. כדי שכובד המאכלים לא ימנע ממנו מלהיות עירני בשבת אחר הצהריים. הוא יישם בפועל את הידוע, שהשבת נועדה בעיקרה כדי לנצלה עד תום הלימוד התורה הקדושה!

אלו הן מעט דוגמאות מאלפות לדמיות הוד שדאגו שהשבת תתענג מהם!

על זהירותו בקבלת השבת של הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אולמן זצוק"ל ראב"ד דק"ק מודיעין עילית

שמיהרו בשעת הדלק"ג בחיפזון כשעדיין אינם מוכנים לשב"ק, שלא לדבר על אלו שהתנהגו ברה"ר כאילו עדיין אין זה שבת, ולא חס על כבודו כלל בענין זה, ומחה בכל התוקף, באלו שנסעו ברכב או דיברו בטלפון או עישנו סגריות ברה"ר, באומרו, גם אם החלטת לעצמך שעדיין אינך מקבל את השבת, הלא הציבור קיבל על עצמו קדושת שבת, וחוצפה היא להתנהג בפני הציבור כאילו אין שבת.

בימי השבעה סיפר אברך שהרב פגש אותו מדבר בטלפון ברחוב אחר זמן הדלקה"ג, והרב זצ"ל גער בו, ובשעת מעשה עשה את עצמו כאילו אינו שומע שמדברים אליו ולא התייחס לדברי הרב ז"ל. אח"כ התעורר שהתנהגותו היתה שלא כהוגן ופגע בכבוד הרב זצ"ל, וע"כ מיד לאחר תפילת ליל שב"ק סר לביתו של מורנו זצ"ל לדבר עמו, ואמר לו 'אני הוא האברך שהרב גער בו בדרך לביכנ"ס, ומבקש אני את סליחת הרב על התנהגותי', תמה הרב זצ"ל, 'זכי עשית לי משהו שאתה מבקש ממני סליחה, בשבת ובקדושתה פגעת, עליך לבקש סליחה מהשבת', ואז סיים הרב, 'האם אתה מוכן להתחייב שלא תנהג יותר באופן כזה אחר זמן הדלקת הנרות', ומשהתחייב על כך, בירך אותו שתתקיים בו ברכת השבת, באהבה וברצון, ושינצל מכל צרה וצוקה, אמן.

הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אולמן זצוק"ל, היה מעורר רבות על כבודה של שבת ושמירתה כהלכתה, ועל החיוב ללמוד הלכות שבת, ומספר בנו הגאון רבי עקיבא אולמן שליט"א שכבר מאמצע השבוע הבית היה בתכונה של 'הכנה' לשבת קדש, בערב שבת ההכנות כולן הסתיימו 'קודם מנחה גדולה'.

כמה שעות לפני שבת כבר היה לבוש בבגדי השבת וישב ליד השולחן, ולמד בשלוה מיוחדת השמורה במיוחד לזמן של קודם כניסת שבת, ישב המתין וציפה כחתן היוצא לקראת כלה, לבואה של שבת המלכה. גם כאשר הוצרך לשבות מחוץ לביתו, היה מקפיד לנסוע לכל המאוחר מיד אחרי מנחה גדולה, והכל היה מוכן כמה שעות לפני שבת, וממילא השבת נכנסה ברוגע ובשלוה.

בשעת הדלקת הנרות היה מוכן ליציאה לביהכנ"ס, וכפי שהיה רגיל להזהיר תמיד, 'זמן הדלקת הנרות, אין הכוונה זמן קבלת שבת לנשים בלבד, זמן זה שוה לכולם, רק שהנשים הן אלו שמדליקות את הנר, ואם האשה מדליקה הנרות כל בני הבית שוים וצריכים לקבל שבת בזמן זה'.

ובאזירה כזו יצא לביהכנ"ס מתוך התרוממות הנפש והתרגשות של קדושה לקראת יום השבת, ומאד כאב לראות את אלו

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

הרב בצלאל טרוביץ שליט"א

המאמר שמגלה את המפתח להצלחה בחיים...

מחלוקת אמוראים או תנאים שמוטל עלינו להבין ולבאר מהי דעת כל אחד.

* * *

ונראה לבאר בע"ה, ומה' אבקש שלא יארע דבר תקלה ע"י. בהקדם מה שמבואר בתוה"ק שעיקר נישואי יעקב אבינו היה לפי התכנית דווקא עם רחל, וכמו שאמר יעקב - "אעבדך שבע שנים ברחל" וגו', וכלשון חז"ל שהיא 'עיקרו של בית' כמ"ש במדרש רבה בפרשתנו (עא ב), וכ"כ רש"י (פלא פ"א) 'אף בניה של לאה מודים בדבר'.

יתירה מזו מבואר בדברי רז"ל שלא באמת היתה ראויה לעשו, ואם עשו היה מתקן מעשיו ודרכיו, היה זוכה להקים ששה שבטים מלאה ויעקב היה מקים ששה שבטים מרחל, ועכ"פ לאה לא היתה ראויה ליעקב, וכמו שאמרו במדרש רבה בפרשתנו (ע, טז) 'א"ר הונא קשה היא התפלה שבטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה'. וכע"ז איתא בבבא בתרא (קכג.) שקדמתה לאה ברחמים ע"ש, והובא קצת ברש"י. [וב'נזר הקודש' (שם במדרש) ביאר שרחל היתה בת זוגו ע"פ מזלו בשעת היצירה, ולאה אז נפלה בגורלו של עשו, אלא שבתפילתה בטלה את הגזירה, ע"ש].

ומבואר שכל מה שלא זכתה להיות אשת יעקב, זה היה ע"י תפילה שהיא כביכול 'דרך עוקפת' כנגד התכנית המקורית, ומשא"כ רחל היא הדבר החשוב והעיקרי מתחילה. ולכן רחל - היא כביכול 'מאן דאמר' בפני עצמה, ולעומת זאת לאה - כולה ביטול ליעקב. [ובזה מובן נפלא מה שלא עלה בדעת לאה לקחת את התרפים מלבן אביה בכדי למנוע אותו מע"ז, ואילו רחל לא רק שלקחה את התרפים אלא אפילו לא שאלה את יעקב אם לעשות כן אם לא, כי ללאה אין 'דעה עצמית' כי כל כולה ביטלה ליעקב אבינו, ומכיון שיעקב לא אמר לה, היא לא עשתה מעצמה כלום].

* * *

בזוהר הק' בפרשת בלק (דף קצה.) אומר ר' אבא שישנם שלש סוגי תפלה: 'תפילה למשה', 'תפילה לדוד', 'תפילה לעני', ומבואר שם בזוה"ק ש'תפילה לעני' היא התפילה שפותחת את כל שערי השמים.

והנה החילוק בין 'תפילה למשה' ל'תפילה לעני' הוא ש'תפילה למשה' היא בחינה של מהלך קבוע בבריאה של 'שכר ועונש' (של ה'תכנית' של הקב"ה כביכול), היינו שאדם צדיק כמשה רבינו ע"ה שמתפלל, שורת הדין שהקב"ה יענה לו אחר שעיקר העקרים הוא שהבוי"ת ש'גומל טוב לעושי מצוותיו. אולם 'תפילה לעני' היא דבר כביכול 'לא חוקי' שאפילו שלא מגיע למבקש שום דבר, מכיון שאין לו כלום לא תורה ולא

"ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה, ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי". ופירש"י 'קינואה במעשיה הטובים, ואמרה אילולא שצדקה ממני לא זכתה לבנים. "הבה לי בנים" פירש"י 'וכי כך עשה אביך לאמך?! והלא הוא התפלל עליה'.

והנה יעקב אבינו לא די בזה שלא הסכים לבקשתה להתפלל, אלא - "ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אני אשר מנע ממך פרי בטן". ופירש"י 'וכי במקומו אני, "אשר מנע ממך" - את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני'.

והנה תשובת יעקב אבינו היא פלאי פלאים, וכי בגלל שיש לו ילדים הוא לא יכול להתפלל עליה? וכאשר באים לצדיק שיתפלל כנהוג בכלל ישראל בכל הדורות, וכי יתכן לומר כזה משפט?! וכבר עמד בזה הרמב"ן כאן שהנה אליהו ואלישע התפללו בעד נשים נכריות, ע"ש.

"ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה" ופירש"י 'אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר וחרג מתניו כנגד שרה, אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי ואבנה גם אנכי כשרה.

* * *

יש להקדים מה שלימדונו רבותינו שמוטל עלינו חיוב גמור להבין ולהשכיל שכל המעשים בתוה"ק על האבות והאמהות הק' הם גופי תורה. ולא רק מעשי האבות והאמהות עצמם, אלא אפי' עבדי אבות, ולא רק מעשיהן, אלא אפי' שיחתן של עבדי אבות יפה יותר מתורתן של בנים. [שהרי הפרשה של אליעזר כפולה בתורה אף שהרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה, כדאי' ברש"י פכ"ד פמ"ב].

ועוד זאת לימדונו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרשה כה) ש'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', ואין זה מעלה בעלמא או 'דרגא', אלא חיוב גמור, כמו שכתוב - 'חייב אדם'. ואף שלא שייך שתהיה אותה דרגה של האבות הק', אבל חייבים שהשאיפה והרצון יהיו למעשים אלו, וכפי שלימדונו רבותינו שצריך לפחות 'נגיעה' למעשי האבות [שזהו לשון 'יגיעו'], ולכן התוה"ק 'מלמדת' אותנו על האבות הק' כדי שגם אנחנו נתנהג כן, ואינה 'מספרת' לנו...

והנה בסוגיא זו של יעקב ורחל צריך להבין מהו ה'שקלא וטריא' בין יעקב לרחל, שהרי זהו דבר פשוט שאין זה פחות משאר מחלוקת ראשונים או

מעשים טובים, אלא הוא כ'עני' שאין לו כלום, אבל הקב"ה קבע חוק שאם אדם מתפלל תפילה לעני, בהכרח תפילתו מתקבלת.

והביאור בזה, ש'תפילה למשה' היא מצד המקבל והמבקש שזהו דבר 'מוגבל' כשם שהאדם הוא מוגבל, וכל כוח תפילה זו היא לפי כוח המבקש. אולם 'תפילה לעני' אינה מתקבלת מחמת זכויות המבקש שאדרבא הרי המבקש הוא עני ואביון ואין לו משלו כלום אלא שהוא פונה לרחמי ה' שהם ללא גבול, ואדרבה ככל שהמבקש הוא 'עני' ללא זכויות ומעשים טובים, הרי חסדי השי"ת הם יותר גדולים ועצומים ללא שום גבול, בינה זאת.

* * *

והשתא נבוא לסוגיין בעה"ת, הרי כל בר דעת מבין שלפני שרחל ביקשה מיעקב שיתפלל עליה - 'ואם אין מתה אנכי', זה פשוט שהיא בכתה והתפללה והתחננה לפני הקב"ה, אלא שכל תפילותיה היו בבחינת 'תפילה למשה' שהרי מבריאת העולם כל התכנית היתה שיעקב יתחתן דווקא איתה, ומהם יבנה כלל ישראל, ואם כן שורת הדין נותנת שאחרי שזו ה'תכנית' מאז בריאת העולם אם כך כן צריך להיות שיהיה לה ילדים ממנו.

ואחרי שכל תפילותיה של רחל לא התקבלו, הדבר הפשוט ביותר שהיא תבקש מיעקב אבינו שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, והוא בחיר שבאבות שהוא יתפלל עליה, והיא מקדימה לבאר לו שלא יאמר לה שהיא תתפלל על עצמה שהרי תפילת החולה עדיפה וכו', והיא מביאה לו ראיה עצומה מיצחק אבינו שהתפלל על אמא שלו ואם כן עליו מוטל גם כן ללכת בדרכי אביו ולהתפלל עליה. והיא מוסיפה שאין זה בקשה של "מותרות" או "מעלות" אלא אם אין מתה אנכי - בקשה על עצם החיים.

* * *

ונראה בע"ה יסוד גדול ונורא, להבין הסוגיא באר היטב, שרחל הבינה שתפילת יצחק על רבקה היתה בבחינת 'תפילה למשה' ובכוח צדקותו וקדושתו של יצחק אבינו הוא נענה בתפילתו, ולכן ביקשה רחל מיעקב שגם הוא יתפלל עליה בבחינת 'תפילה למשה' וגם תפילתו תיענה מכוח צדקותו וקדושתו.

ועונה יעקב לרחל - אני איני כאבא, לאבא לא היו בנים ואם כן תפילתו היתה - 'תפילה לעני'!! ולכן היא התקבלה, ולא בגלל שזה היה 'תפילה למשה', אבל אני יש לי בנים ואין לי את הכוח של תפילה לעני אבל 'ממך מנע', ואם כן אדרבה ואדרבה דוקא התפילה שלך תתקבל כי שלך זוהי 'תפילה לעני'...!!

* * *

אולם רחל טענה טענה חדשה שהרי אברהם אבינו למרות שכבר היו לו ילדים בכל זאת התפלל

על שרה 'תפילה למשה'. ענה לה יעקב 'זקנתי הכניסה צרתה לתוך ביתה', והביאור בזה (שמעתי מהגר"ש וולבה זצ"ל) כי בטבע הבריאה הקב"ה קבע שמי שמוותר ומתנהג בהנהגה של לפני משורת הדין כך נוהגים איתו, וא"כ היה לשרה 'זכות מיוחדת'. אמרה לו רחל אם הדבר הזה מעכב - "הנה אמתי וגו' ואבנה גם אנכי" - כמו שרה.

והנה כשמתבוננים בפסוקים רואים שלמרות שרחל הכניסה את אמתה היא עדיין לא ילדה ורק אמתה בלהה ילדה שני ילדים. ויש להבין למה באמת רחל עדיין לא ילדה הרי היא עשתה את ה'סגולה' הנפלאה שעשתה שרה, ומדוע זה לא עזר?!

ולכשנתבונן נראה שאחרי שגם לאה עשתה כן להכניס שפחתה ליעקב וגם שפחתה ילדה, [אלא שבמקרה זה ה'סגולה' הצליחה על לאה בעצמה והיא התעברה בעוד בן... ורק התחננה לה' שיהפך לבת ערש"י פסוק כא]. והנה לאחר לידת נפתלי סוף סוף נולד יוסף - "ויזכר אלהים את רחל" וגו' ופירש"י 'שהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים'.

ונראה בע"ה לפי היסוד הנ"ל, שהרי זה ברור שביחד עם כל הסגולות שעושים צריך תפילה, ובודאי שרחל התפללה כל הזמן, אבל זה היה בבחינת 'תפילה למשה' ולכן גם אחרי שהיא הכניסה את שפחתה ליעקב זה עדיין לא עזר. אולם רק כאשר רחל הבינה שהיא לא בטוחה כלל שהיא שייכת ליעקב, [ויתכן שמה שכתב הרש"י שהיתה מצירה אין הכוונה שהיא באמת פחדה שיעקב יגרש אותה אבל היה בזה כבר לערער את ה'ביטחון המוחלט במאת האחוז' שהיא עיקר ביתו]. ואז כל התפילות שלה נהיו בבחינת 'תפילה לעני', ולכן היא נושעה ונפקדה בעצמה.

ומעתה מבואר מה שאמרה רחל 'נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחותי', ופירושו המפרשים שהוא לשון תפילה (עפרש"י ואונקלוס), ולכאור' קשה מהו ענין 'עם אחותי' הרי כאן היא באה להודות לה' שהתפילות עזרו ונולד נפתלי, אלא הביאור הוא שרק אחרי שנפתלי נולד הבנתי שאני צריכה להתפלל 'תפילה לעני' כמו אחותי, ועכשיו תתקבל תפילתי!!!

למדנו מפרשה זו על הכוח העצום שיש בידינו והוא 'תפילה לעני', שהקב"ה מחבב את ה'תפילה לעני' יותר מאשר תפילות הצדיקים, ומי מאיתנו אינו 'עני' בתורה, בחכמה, בפרנסה שלום בית ונחת, אלא שהיצה"ר גם יודע את כוח תפילה זו, ולכן הוא משקיע כ"כ הרבה לזלזל בתפילה, אם נבין ונשכיל בגודל העוצמה והחשיבות של התפילה, ונעשה פעולות חיצוניות להחשיב את התפילה, וכגון להקדים ולבוא כמה דקות לפני התפילה, נזכה בע"ה שהתפילות שלנו יתקבלו לרחמים ולרצון, אמן.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש, ש"ק ומועדים, סיכומי 7 דפים בשעה, וביאורי תפילה בטל' 03-6171132

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת ויצא

שמע בקלי ויתן לי בן" שבין שפחתה היה לה לבן, וכן "נפתולי אלקים נפתלתי עם אחתי גם יכלתי" והיינו שנתקבלה תפילתי וזכיתי לבן נוסף. ואילו לאה נתכוונה לענין השני בלבד לפי שכבר היו לה ד' בנים, ולפיכך רצתה לעורר זכות כדי שיוולדו לה עוד בנים וכפי שאמרה בלידת יששכר "נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי", וגם השמות שקראה לבני שפחתה היו "בא גד" והיינו בא מזל ע"ש העתיד שיבוא עוד בנים ו"אשר" על השבח בריבוי הבנים. ולפי המתבאר יובן מה טעם שננתה רחל את שפחתה לאשה מצד הענין הא' שיהיה בנינה ממנה וענין זה לא היה שייך במסירתה את הסימנים, (אכן רש"י כ' בזה מצד להכניס צרתה לביתה וכן כ' זאת לגבי שרה לעיל ט"ז ב').

ויתכן עוד לומר שהענין הראשון של בנין ע"י שפחתה הוא הגורם אח"כ שתלד בעצמה, שע"י שנחשב לה כבן ממש הרי זה מעורר את מזלה להחשב שהתחילה ללדת וישתנה דינה ללדת בעצמה לאחמ"כ, ולזה נתכוונו האמהות הקדושות שע"י יוכלו להוליד בעצמן, ואמנם נוסף לזה הזכות של החסד שעשו עם שפחתן שהכניסו צרתן לביתן, ולפי"ז מיושב הקושיא הראשונה שרחל נתכוונה להכניס את צרתה לביתה כדי שע"י שתיבנה ממנה יתעורר מזלה וכת ההולדה ידיה, ולא היה שייך ענין זה במה שהכניסה את לאה תחתיה במסירת הסימנים שהרי לא נבנית על ידה.

פ"ל כ"ג: ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלקים את חרפתי, ותקרא את שמו יוסף לאמר יסף ה' לי בן אחר. הנה יש בשמו של יוסף כפל משמעות הן ע"ש אסף א' את חרפתי והן ע"ש יסף ה' לי בן אחר, ועיקר השם בא על המשמעות שיש מצד ביאתו לעולם והיינו השם אסף, אך רחל הוסיפה לו משמעות של ברכה לעתיד וע"כ קראתו יוסף.

ומצאנו כזאת בשמות נוספים, זבלון ע"ש זבדני אלקים אתי זכר טוב (היינו חלק טוב) והוסיפה משמעות לעתיד הפעם זבדני אישי וגו'. יששכר ע"ש כי שכר שכרתיך והיינו שבא לעולם בסיבת השכירות וקראה לו עם משמעות של הודאה לה' נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי. וכע"ז מצאנו אצל בנימין שאמו קראתו בן אוני ואביו קרא לו בנימין, וביאר הרמב"ן שאמו קראתו בן אוני ורצתה לומר בן אבלי ואביו עשה מן אוני כחי מלשון כי הוא ראשית אוני והיינו בן הכח או בן החזק, ולכך קרא אותו בנימין כי הימין בו הגבורה וההצלחה, והיינו כנ"ל דעיקר השם ע"ש הוא במשמעות שבא בלידתו ולפי הענין שינו את השם לתוספת ברכה או לטובה.

פ"ל מ"ב: והיה העֲטָפִים ללבן והקשרים ליעקב. יש כאן תמיהה גדולה היאך עשה יעקב את הענין עם המקלות וגרם בזה שכל הקשורים יהיו שלו ולכאורה הוי מעשה רמייה, ואפי' נאמר שעשה זאת משום שבלא זה לא היו נולדים עקודים וטלואים לפי דרך הטבע כלל הלא סו"ס כיון שע"ז נולדו כל הקשורים עקודים וטלואים אשר הוו רובא של הצאן וכדחזינן בויפרוץ האיש לרוב א"כ לזה ודאי לא נתכוון לבן מעיקרא, ונמצא שיעקב הרוויח יותר מכפי חלקו הלא דין אריס בשליש או במחצה וא"כ היאך עשה כך. (ויש להוכיח שכל הקשורים בלא יוצא מן הכלל היו ליעקב שנאמר - ואם יאמר נקודים יהיה שכרך וילדו כל הצאן נקודים, ולכה"פ מיירי בעת הולדת הקשורים ומוכח שכולם היו ליעקב).

והרמב"ן (ל' ל"ז) כתב דכיון שהסכימו על שכרו באלה היה רשאי לעשות כל מה שיוכל שילדו כך ואולי גם התנו ביניהם שיעשה מה שיוכל. ועדיין אין הדברים מיושבים כ"כ דהלא גרם שיהיה רוב הצאן שלו ולזה ודאי לא היתה דעת לבן מעיקרא שהרי לא ידע מענין המקלות (וכמ"ש

פכ"ט כז: מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת וגו'. וברש"י מיד לאחר ז' ימי המשתה ותעבוד לאחר נישואיה. יש לתמוה מפני מה ז' שני העבודה הראשונים קדמו לנישואין של לאה ואילו ז' שני העבודה האחרונים נשא את רחל תחילה ואח"כ השלים את עבודתו, ומפני מה לא דרש לבן שישלים את ז' שני העבודה האחרונים קודם שישא את רחל.

והנה הטעם שנתן לבן את לאה ליעקב מפני שרצה שיעשה עמו עוד ז' שנים אחרות בשביל רחל כאשר עשה עמו בתחילה, וידע שיעקב לא יסכים לשאת את לאה מעיקרא עבור ז' הראשונות ולכך הערים עליו בלילה ע"מ שיוכל לומר לו שכבר קיבל את שכרו המגיע לו וכעת יוכרח יעקב לעבוד עוד ז' אחרות בשביל רחל, ונראה שלבן התכוון לדבר זה מתחילה דאע"פ שיעקב התנה עמו "ברחל בתך הקטנה" וכדברי רש"י שרצה למנוע רמאות מצד לבן, הנה לבן לא ענהו שיתן לו כדבריו אלא רק אמר "טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר שבה עמדי", דאמנם טוב שאתנה לך אך בעבור שתשב עמדי לך את לאה ואותה אתן לך בפעם אחרת. ואחר שרימהו ידע לבן שיעקב לא יסכים לעבוד עוד ז' אחרות שמא יתן לו עוד אחרת, ולכך כעת התנה עמו שיקחנה מיד ע"מ שיעבוד עמו לאחמ"כ עוד ז' שנים ולזה הסכים יעקב בדיעבד לפי שידע שלא יוכל לקבל את רחל בלא זה. ואע"פ שברמאות בא עליו אעפ"כ עבדו עוד ז' שנים בנאמנות כמו בז' שנים הראשונות כמ"ש רש"י (כ"ט ל').

פ"ל ג': ותאמר הנה אמת בלהה וגו' ואבנה גם אנכי ממנה. וברש"י - אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמת בלהה וכו'. ויש בזה קושיא גדולה שהלא רחל כבר הכניסה צרתה לביתה במסרה את הסימנים לידי לאה אחותה וע"ז לאה נישאה ליעקב ואף היתה רחל יכולה להפסיד את נישואיה ע"כ, וא"כ מדוע זכות זו לא הועילה ומה יוסף שתתן גם את בלהה ליעקב. ודוחק לומר שיעקב לא ידע מכך ועשתה זאת רק מפני דבריו.

ואולי י"ל שסו"ס ידעה שלבן כלל לא התכוון לתתה עבור ז' שנים הראשונות, וכונתה היתה מעיקרא לומר שלאה היא הראשונה לפי שכך מנהג המקום וכו', ומה שהערים על יעקב בלילה הוא כדי שיהיה הענין כלאחר מעשה ויוכל לומר לו שכבר קיבל את שכרו אך גם בלא זה לא היה מעמיד לו את רחל תחילה כלל, וממילא הבינה רחל שכעת הוא רק ענין של ביזיון ללאה אחותה ומשום כך ויתרה על הסימנים. ובזה יובן גם היאך אמרה לאה לרחל "המעט קחתך את אישי" אע"פ שגילתה לה הסימנים, שחשבה שבאמת זהו שורת הדין שהיא העומדת עבור ז' הראשונות וסוף שיעקב הסכים לזה בדיעבד ורק הוסיף לקחת את רחל שחפץ בה מעיקרא.

ולפי פשוטו מעשה נתינת השפחות לאישות ב' עניינים יש בו, הא' מצד לידת השפחות את בנייהם שנחשב בנין לאימהות לפי שהן המגדלות אותם והרי השפחות הן קנין כספן וממילא בנייהם היו שלהם ממש והוא ענין "ואבנה גם אנכי ממנה", והב' בשכר החסד שעשתה עם שפחתה בהכניסה צרתה לביתה ובפרט שגם קודם התחלקה בזמן בשוה עם אחותה וכעת נתנה מחלקה לשפחתה ונשאר לה רביע מן הזמן (שהרי ויתרה רק בחלקה ואינו נוגע לחלק של אחותה) והוא ענין "נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי".

והנה בזה היה חילוק בין רחל ללאה, שרחל שהיתה עקרה התכוונה גם לענין שהראשון שתיבנה ע"י שפחתה ולכך אמרה "ואבנה גם אנכי ממנה", וגם קראה שמות לבני שפחתה על הענין הזה - "דני אלקים וגם

השפע שהגיע עד כה בזכותו לרשותו שלו, ומשמיא קא זכו לו שכל הקשורים נולדו לו כפי פעולת ההשתדלות שעשה.

ומכאן ואילך הנה פסק השפע לבוא בחלקו של לבן וכדכתיב "ויצל את צאן אביכן ויתן ליי", והטעם בזה דאחר שברכת השפע עברה לידי יעקב לא היה נצרך שתמשיך הברכה אצל לבן מכח עבודתו כבעבר שכבר לא היה בזה תועלת ליעקב כמקודם, ועוד שמקודם נחשב שעבד אצל לבן וע"י כך נתברך לרגלו וכמו יוסף אצל אדוניו, אבל כעת אינו עובד אצלו אלא אריסות מחולקת.

פלא ד': וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה וגוי אנכי הא-ל בית א-ל וגוי עתה קום צא מן הארץ הזאת וגוי'. צע"ג אחר שציווהו השי"ת לצאת מן הארץ הזאת מדוע לא אמר להן מיד את מצוות ה', ומה נצרך להקדים ולרצותן לקיים רצון ה', ואף הן בתשובתן הקדימו ואמרו - העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו וגוי' ורק בסוף דבריהן אמרו - ועתה כל אשר אמר אלקים אליך עשה, וצ"ע. ואולי יתכן לומר שסו"ס רק יעקב הוא שנצטווה על כך לחזור לארצו ולמולדתו אבל רחל ולאה אינן בכלל הציווי לעזוב את ארצן ומולדתן ובית אביהן, ולכן בא יעקב עמהן בדברים ולשכנען בזה שמא יקשה עליהן להיפרד ממקום הולדתן וירצו להישאר, ועל כך ענו לו שאין להן חלק ונחלה בבית אביהן.

אך עוד יש לתמוה מפני מה קדם לציווי ה' ליעקב הענין שראה יעקב את פני לבן שאיננו עמו כתמול שלשום, דמה ענין ציווי ה' לשוב לענין יחס לבן אליו. ואשר נראה בכל זה דיתכן לומר שלא היה כאן כלל ציווי על יעקב שישבו לארצו, אלא מאחר שראה יעקב את פני לבן עמו נתן על לבו לשוב אך חשש מפני לבן על זאת, ולכן אמר לו ה' שלא יחשוש ויכול לצאת כי הוא יהיה עמו ולא נצטווה על הדבר אלא אמר לו שיוכל לצאת כרצונו. ובזה יובן מה שהקדים לרחל וללאה על רצונו לעזוב ורק אח"כ סיפר להן שה' ניגלה עליו והיינו דרך אמר לו שיצא כפי רצונו, וגם הן ענו לו שאף הן רוצות בזה ולכן יעשה כפי שאמר לו האלקים.

ומצד נדרו שהיה מחוייב להקריב קרבן לה', הנה לא נתחייב מחמת זאת לשוב ולהקדים כדי להקריב אלא קיבל ע"צ שכאשר ישוב בשלום אזי יקריב לה', וכעת עדיין נמצא במקום הסכנה וטרם ניצל ממנה וא"כ לא בא עדיין לידי חיוב נדרו ואין שייך לומר שמחוייב לגרום מיד לקיים נדרו, ואם לא נימא כן מדוע נתעכב כל השנים בבית לבן. ולכן יתבאר דאף ציווי ה' לא היה מצד קיום הנדר, ומה שהזכיר יעקב בדבריו לרחל ולאה שאמר לו ה' "אשר נדרת לי שם נדר" וברשי"י "וצריך אתה לשלמו" הכוונה שכעת יוכל לחזור ואז יקיים את נדרו. (וראה לדבר בהנהגה כ' רשי"י לקמ' ל"ה א' שבעבור שאיחר נדרו בדרך נענש במעשה דינה ומבואר דלא נענש על מה שנתעכב בחרן לפי שעדיין לא נתחייב בנדרו ורק לאחר שבא לא"י בשלום נתחייב בנדרו).

פלא נ': אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי. מכאן נראה להוכיח שאף בימים קדמונים קודם לתקנת רבינו גרשום נהגו אבותינו שלא לקחת יותר מאשה אחת, שהרי יעקב הסכים לדברי לבן שלא לקחת נשים על בנותיו (הגם שבא עליו בצביעות כאילו גנב את בנותיו כשביות חרב והם אמרו הלא נכריות נחשבנו לו ועכ"פ משמע שזה שורת הדין). ויסוד הדין בזה לפי שהנושא אשה משעבד לה את לילותיו (כפי יכולתו וכחו וכדין פועל וכו'), וכשם שאסור למנוע ממנה את חיוב עונתה כמו"כ אין יכול להוסיף נשים ולחלק את כחו וזמנו, ועל דעת כן נשאת לו ואין יכול לשנות אא"כ בהסכמתה או אם אינה בת בנים (ומצד תקנת חדר"ג נאסר תמיד). ורק במלכים מצאנו שנשאו נשים הרבה כדי להגדיל ולחזק את כח מלכותם.

ואף ממעשה האבות נוכיח כן, דהנה אברהם לא נשא את הגר אלא מדעתו ורצונו של שרה ויצחק לא נשא על רבקה כלל, ויעקב הנה לא נתחייב ללאה שלא לישא עליה את רחל דאדרבה נישאה לו שלא מדעתו אלא שנתרצה לה בדיעבד אך סו"ס ודאי שלא נתרצה ע"מ שלא ישא את רחל אשר דעתו עליה מעיקרא אלא נשאה מלכתחילה כשותפה לרחל (וע"ז אמרה לאה - המעט קחתך את אישי), וגם לאחמ"כ שנשא את רחל ודאי היה מעיקרא על דעת להתחלק עם לאה לפי שקדמה לה ונתחלק זמנן בשווה (וכמאמר רחל - לכן ישכב עמך הלילה), ואף את השפחות כל אחת הכניסה מדעת עצמה והיה בחשבון הזמן שלה בלבד.

הרמב"ן והמפרשים), ובפרט שהלא יכל להשים גם בעת העטופים ומה שלא עשה זאת לפי שא"כ לא ישאר ללבן עד פרסה כמ"ש הרמב"ן וא"כ זה מעשה רמייה גמור. ויש מן המפרשים שהוסיפו דכיון דלבן עשה עמו רמייה כל הזמן א"כ היה מוכרח לרמות כנגדו כדי לתקן את העולה (וכגון מה שכתב הרש"ר הירש דמה שלבן הסיר את התיישים הנקודים שהם המולידים לא היה על דעת ההסכם כלל דמעתה עפ"י הטבע לא יוכלו להיוולד כלל נקודים וכו') ולכן נצרך לעשות הענין במקלות), והתמיהה עדיין במקומה שהרי למעשה לקח את רוב הצאן.

עוד הביא הרמב"ן בשם י"א (הוא הרד"ק וכן הביא הנצי"ב בשם האור זרוע) שיעקב הניח את המקלות רק בצאן שלו ע"מ שיוולדו כולם נקודים וטלואים כדי שלא יאמר לבן שגנב אותם מצאנו, וביאור זה אינו מיושב כ"כ יפה בפסוקים וכמ"ש הנצי"ב. עוד יש מן המפרשים שביארו שכל ענין המקלות לא היה בדרכי הטבע אלא השתדלות מה והעיקר בא ע"י נס, וכפי שראה יעקב בחלום הלילה שהעטודים העולים על הצאן היו עוקדים נקודים וברודים שנעשה נס שהביאום המלאכים ולכן ילדו כל הצאן כדוגמתן. אך א"כ היאך היו רק הקשורים ליעקב דמשמע שהועיל מעשה המקלות (והרמב"ן כתב שמה שראה בחלום היה לאחר שלבן החליף את משכרתו ולכן עשו המלאכים שיוולדו לו כפי מה שלבן יחליף בתנאו, ומכאן ואילך לא עשה עוד יעקב מקלות ותלה בטחוננו בה' שיעזרו).

ולבאר הענין יש להקדים דהנה אחר שלבן הציע ליעקב "נקבה עלי שורך ואתנה" השיבו יעקב באריכות "אתה ידעת את אשר עבדתך וגוי' כי מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב וגוי' ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתך", וצ"ב מה בא לומר לו בכל דברים הללו אחר שכבר הציע לו שכרו. עוד צ"ב דאחר שלבן שאלו "מה אתן לך" השיבו "לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך וגוי'", וצ"ב מה אמר לו "לא תתן לי מאומה" הלא ביקש את שכר הנקודים. ואמנם לכאורה יעקב בחר בשכר באופן כזה שיוולד מעיקרא אצלו ולא שיקבל שכר מידי לבן שאז כבר לא יקבלנו מידו לעולם, ולכן בחר בחילוק ברור בצבע הצאן כדי שיהיה נפרד לגמרי משל לבן (ועדיין שינה משכרתו עשרת מונים). אכן הלשון "לא תתן לי מאומה" אין מיושב דיו.

ונראה לבאר בכל זה דהנה יעקב זכה לברכת שמים בכל מעשה ידיו וזכה לשפע אלוקי שלא עפ"י הטבע וכמו שאמר ללבן "כי מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב", והנה יעקב אינו זקוק לשכר לפי עבודתו שהרי מתברך במעשי ידיו שלא עפ"י כשרון המעשה והוא שכר הבוטח בה' ודבוק בקונו, ולא נצרך אלא למעט מלאכה אשר בו תחול ברכת שמים. ולכן כל עיקר טענת יעקב ללבן היא שעד כה עבד עבור לבן ולכן כל השפע בא לידי לבן בזכותו של יעקב, ועתה הוא רוצה לעשות לביתו כדי שיבוא השפע לידיו שלו אך אינו זקוק לשכר מאת לבן, ולכן האריך בתשובתו שגם לבן יודע שיש כאן שפע אלוקי שבא לרגלו וכעת רוצה לעשות השתדלות ומלאכה עבור ביתו כדי שהשפע יחול ברשותו. וכאשר לבן שואלו מה אתן לך משיבו "לא תתן לי מאומה" והיינו שעיקר כוונתו שיבוא השפע מהאלוקים, ולכן בחר בשכרו דבר מועט שיכול לבוא רק בעתים רחוקות וכפי שהשיב לבן "לוי יהי כדברך", וגם חילק שמעיקרא הטלואים והנקודים יולדו ברשותו ואז יוכל לקבל את השפע האלוקי אצלו שהרי נתחלקו שמעיקרא המה ברשותו כחלוקת אריסות שמתחלקים בוולדות, וכיון שאינו מקבל מידי לבן מאומה יוכל לבוא השפע ברשותו וגם יוכח לעין השמש שהוא בא לידי יעקב שהרי ברשותו נתרכו.

ולפי"ז יתבאר ענין המקלות דאמנם ודאי היה ענין של השתדלות מסויימת בדרכי הטבע אך סו"ס לא היה ענין מוחלט ובודאי לא היה אמור לגרום שכל הקשורים יולדו כאלה, ומה שנוזק לזה לפי שלולי זה לא היו אמורים להוולד מאלו כלל אחר שלבן הסיר את התיישים ושאר רמאויות כיו"ב, ואחר שעשה השתדלות מועטת כבר היה ראוי שתחול ברכת שמים על מעשיו ונתרכו שכל הקשורים היו משלו וגם שנתרכו ללא שעור, אך היה מצד ברכת שמים ולא מכח השתדלותו וכמו שאמר לו המלאך "אם כה יאמר נקדים יהיה שורך וילדו כל הצאן נקדים". ומעתה מתבאר שלא היה בזה מעשה רמייה כלל אלא רק פעל שיבוא

מים זכים

זורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת ויצא

את המקח, אזי המקח הראשון חל שפיר, ואי"צ לעשות קניין חדש, - ולצד זה י"ל, שכיון שבדיעבד הלוקח הרי רוצה שהמקח יחול, בכדי שיתברר שקיים את המצוה ביו"ט ראשון, לכן י"ל דהמקח הראשון חל שפיר ולא הוי מקח טעות.

- ב -

והנה יש שרצו לדון ולומר, שבאמת אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כב' מינים שונים, כיון שאנו רואים שאלו הנוקטים במנהגי החזו"א מקפידים מאוד ליטול בדווקא אתרוג מזן חזו"א, ולכן י"ל שלגביהם אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כב' מינים שונים.

אך הג"ר חנניה יו"ט ליפא ליוש שליט"א אמר בזה, שנראה לומר שאתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כמין אחד, וא"כ כיון שבדיעבד הלוקח רוצה שהמקח יחול בכדי שיתברר שקיים את המצוה ביו"ט ראשון, לכן י"ל דהמקח הראשון חל שפיר ולא הוי מקח טעות וכנ"ל.

ואמנם כשהצעתי את השאלה הנ"ל קמ"י הג"ר שריאל רזנברג שליט"א, האם אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כב' מינים שונים או"ד כמין אחד, השיב הגאון הנ"ל: זו שאלה קשה, ואכן יש צד לומר שנחשבים כב' מינים, ולצד זה נמצא שבאמת לא קיים את המצוה ביו"ט ראשון, ולא יועיל מה שמסכים כעת לקיים את המקח (כיון דמעיקרא הוי מקח טעות לגמרי).

ואמנם כיון שמאידך יש צד לומר שנחשבים כמין אחד, לכן לא כדאי לו לתבוע את ביטול המקח, (משום שלצד זה הרי אם לא יתבע את ביטול המקח, נמצא שקיים שפיר את המצוה ביו"ט ראשון), עכ"ד.

- ג -

והנה לכאוי יש מקום להוסיף לדון ולומר בזה, דגם לדעת הסוברים שאתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כב' מינים, אך מ"מ אכתי יש מקום לדון ולומר, שהמקח הראשון חל שפיר ולא הוי מקח טעות.

כיון שיש לדון שיש כאן אומדנא דמוכח, שאילו הלוקח הי' יודע בשעת המקח, שאם המקח יתבטל הוא יפסיד מחמת זה את המצוה ביו"ט ראשון וכן יעבור על איסורי ברכה לבטלה, אז ודאי שהוא הי' גומר בדעתו להסכים לקנות את האתרוג התימני מייד, (ואע"פ שתמיד הוא מקפיד לקנות אתרוג חזו"א בדווקא).

וא"כ כיון שיש אומדנא דמוכח, שבכה"ג הלוקח הי' רוצה שפיר בקיום המקח, לכן יש לדון שהמקח חל שפיר ולא הוי מקח טעות, - ואע"פ שבעצם הו"ב מינים שונים שהרי אתרוג תימני הוי מין אחר מהאתרוג חזו"א שרצה לקנות לכתחילה, אך מ"מ לא אכפת לך בזה, כיון שיש אומדנא דמוכח שלמעשה הלוקח מתרצה שפיר להחיל את הקניין גם על המין האחר.

ויאמר יעקב אל לָבָן הֲבֵה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מְלֹאוּ יָמֵי וְאֲבוֹאָהָ אֵלַיָּהּ: ... וַיְהִי בְעֶרְבַּ וַיִּקַּח אֶת לָאָה בְּתוֹ וַיָּבֵא אֶתָּה אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלַיָּהּ: ... וַיְהִי בְּבֹקֶר וַהֲנֶה הוּא לָאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן מַה זֹאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרַחֵל עַבְדָּתִי עִמָּךְ וְלִמָּה רַמִּיתָנִי: (כט, כא-כה).

הנה מפרשה דידן לכאוי יש מקום לפשוט את אחד מצדדי השאלה שהסעירה את הלומדים בחג הסוכות בשנה שעברה, וכדלהלן.

דהנה הי' מעשה בחג הסוכות בשנה שעברה, בעירנו עיר התורה קרית ספר ת"ו, שאחד ניגש לחבירו לאחר התפילה בחוה"מ ושאל אותו: מדוע בשנה זו אתה נוטל אתרוג תימני, בשונה משאר השנים שהיית נוטל תמיד אתרוג מזן חזו"א?

והשיב לו הלה: לא שיניתי מהרגלי כלל, וגם השנה קניתי אתרוג מזן חזו"א! - אך מנגד טען חבירו, שרואים בבירור על צורת ומראה האתרוג שהינו 'אתרוג תימני', - ומשכך הלך הלה לאנשים המומחים באתרוגים, וכולם הסכימו בבירור שבידו אתרוג תימני.

והתברר שאמנם בשעת הקנייה הוא בחר לו אתרוג מהשולחן של אתרוגי חזו"א, אך כפי הנראה אחד הקונים שלפניו עירב בטעות את האתרוג התימני בתוך האתרוגים של זן חזו"א שהיו שם, וכך קרתה הטעות.

וכעת נשאלה השאלה, האם הוברר הדבר דהמקח של האתרוג הוי מקח טעות, כיון שהרי הי' בדעתו לקנות אתרוג חזו"א בדווקא, כפי שרגיל להקפיד לקנות בכל השנים, וא"כ נמצא שהוא לא יצא יד"ח המצוה ביו"ט ראשון, כיון שהאתרוג לא הי' שלו, - או"ד דבדיעבד י"ל דהמקח חל ולא הוי מקח טעות.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה שורש הספק הוא, האם אתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כב' מינים שונים, - ואז יש לדון, שכיון שכוונתו הייתה לקנות מין שונה, לכן הוי מקח טעות לגמרי, ומעיקרא המקח לא חל כלל, - ולפ"ז לא יועיל מה שכעת הוא מתרצה בדעתו לקיום המקח למפרע בכדי שיתברר שקיים את המצוה ביו"ט ראשון, שהרי זה לא יועיל לו כיון שבעצם המקח לא חל כלל מעיקרא, ובשביל להחיל את המקח צריכים לעשות קניין חדש.

[וכן נקט בפשיטות בשו"ת 'מנחת אשר' (ח"ג סי' פה עמ' רצא), שבטעות של ב' מינים המקח בטל מאליו, ואם ברצונם לקיים את המקח הם צריכים לחזור ולעשות קניין, - ויע"ע במה שהבאנו להלן באותו ז'.

או"ד דאתרוג חזו"א ואתרוג תימני נחשבים כמין אחד, - שאז יש לדון, שאע"פ שזכותו של הלוקח לבטל את המקח כיון שהוא מקפיד תמיד לקנות בדווקא אתרוג חזו"א, אך מ"מ י"ל דגדר הדבר הוא שבעצם המקח חל, ורק מ"מ יש ללוקח זכות שיכול לתבוע את ביטול המקח, אך אם הלוקח לא יתבע לבטל

והנה בס"ד מצאתי ראייה להנ"ל, מדברי מרן בעל השבט הלוי זצ"ל ומדברי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שהסכימו כהסברא הנ"ל לדינא, ואמרו שאומדנא דמוכח מהני שפיר לקיום המקח גם כאשר הטעות בב' מינים שונים.

דהנה הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב (חשוקי חמד קידושין עמ' צח), שהי' מעשה באשה שגילתה ביום מן הימים שהטבעת שהתקדשה בה הינה טבעת נחושת, - והבעל טען שהוא קנה את הטבעת בתור טבעת זהב, וכעת התעוררה השאלה, שא"כ נמצא שהטבעת לא הייתה של הבעל בשעת הקידושין, כיון שהרי הטעו אותו במקח והוי מקח טעות, וא"כ יש לדון האם הם צריכים לעשות שוב פעם קידושין.

והביא שם שמרן הגר"ח זצ"ל אמר בזה, שאי"צ לעשות שוב פעם קידושין, כיון שיש אומדנא דמוכח, שאילו הבעל הי' יודע בשעת קניית הטבעת, שאם המקח יתבטל הרי שמחמת כן ימצא שכל בעילותיו יהיו בעילות זנות, אזי ודאי שהוא הי' גומר בדעתו להסכים לקנות את טבעת הנחושת מייד (ואעי"פ שהוא ביקש לקנות טבעת זהב בדווקא).

וא"כ כיון שיש אומדנא דמוכח, שבכה"ג הבעל הי' רוצה שפיר בקיום המקח, לכן יש לומר שהמקח חל שפיר ולא הוי מקח טעות, ואעי"פ שבעצם טבעת זהב וטבעת נחושת הוי ב' מינים שונים וכנ"ל.

וכעי"ז ממש הובא ג"כ בספר 'האירוסין והנישואין' (ח"ב עמ' שסט-שע) בשם מרן בעל השבט הלוי זצ"ל, לגבי חתן שקנה טבעת זהב ולאחר הנישואין התברר שהטבעת אינה מזהב אלא רק מצופה בזהב, והתעוררה השאלה שלכאוי נמצא שבשעת קניית הטבעת מהמוכר המקח לא חל, משום דהוי מקח טעות וכנ"ל.

והשיב ע"ז בעל השבט הלוי, שי"ל שיש אומדנא דמוכח שהחתן הי' רוצה לקיים את המקח בקניית הטבעת, בכדי שבעילותיו לא יהיו בעילות זנות, ולכן הקניין של הטבעת חל שפיר ולא הוי מקח טעות, עיי"ש.

ומעתה לדברי בעל השבט הלוי והגר"ח זצ"ל, שסי"ל שאומדנא דמוכח מהני שפיר לקיום המקח גם כאשר הטעות בב' מינים שונים, אי"כ לדעתם לכאוי נראה דה"ה נמי בנידו"ד, דגם אילו נימא דב' האתרוגים הוי ב' מינים שונים, אך מ"מ י"ל דהמקח חל שפיר, כיון שבכה"ג יש אומדנא דמוכח שהלוקח הי' רוצה בקיום המקח גם על המין השני וכנ"ל.

וכעת נשוב למה שפתחנו בתחילה, שלכאוי מפרשה דידן יש מקום לפשוט את אחד מצדדי השאלה הנ"ל, וכדלהלן.

דהנה בפירוש הריב"א עה"ת (שם) כתב וז"ל, 'והנה הוא ל'אָה - והקשה ר"ת, היאך היו קידושי לאה קידושין, הא הוי קידושי טעות, שהי' בדעתו לקדש רחל, ולבן מסר לו לאה במקום רחל, - ותירץ הר"ר אליקים, שיעקב הי' ירא מרמאותו של לבן... והי' חושש ללבן שמא יחליף בלאה, ואמר בליבו אם זאת רחל יהיו קידושין לשם רחל, ואם יחליף לי רחל ללאה יהיו לשם לאה, כדי שלא יעשה בעילתו בעילת זנות', עכ"ל.

הרי לן דהר"ר אליקים תירץ, שהטעם שהקידושין של יעקב ולאה חלו, הוא משום שיעקב גמר בדעתו להחיל את הקידושין על מי שלבן יביא לו, בכדי שלא יכשל בבעילת זנות ח"ו וכנ"ל.

ולכאוי יש להקשות בזה, מדוע הר"ר אליקים הי' צריך להגיע לזה שיעקב ידע שלבן עלול להביא לו את לאה, ולכן יעקב גמר בדעתו לקדש את מי שלבן יביא לו וכנ"ל, והרי גם אילו יעקב לא חשב כלל שלבן עלול להביא לו אשה אחרת,

מ"מ י"ל דהקידושין חלו שפיר, כיון שיש אומדנא דמוכח שצדיק כיעקב אבינו לא רוצה להיכשל בבעילת זנות ח"ו.

וא"כ גם אילו יעקב לא הי' חושד כלל בלבן שיחליף לו את רחל, אך מ"מ יש כאן אומדנא דמוכח, דאילו יעקב הי' יודע בשעת הקידושין, שאם המקח יתבטל הרי שמחמת כן ימצא שבעילתו תהי' בעילת זנות ח"ו, אזי ודאי שהוא הי' גומר בדעתו להסכים לקדש את לאה מייד.

וא"כ לכאוי צ"ב טובא בזה, מדוע הר"ר אליקים הוצרך לתרץ שיעקב חשד בלבן, ולכן מעיקרא גמר בדעתו לקדש את מי שלבן יביא לו, והרי להנ"ל אי"צ לזה כלל, וגם בלא זה הקידושין יחולו שפיר מחמת האומדנא דמוכח שיש כאן.

ומזה שהר"ר אליקים הוצרך לתרץ שיעקב גמר בדעתו מעיקרא וכו', ולא תירץ בפשיטות שיש כאן אומדנא דמוכח, לכאוי יש מקום להוכיח מזה, שסי"ל להר"ר אליקים שאומדנא דמוכח לא תועיל להחיל קניין במקח טעות גמור של ב' מינים שונים, - וזהו שלא כדברי בעל השבט הלוי והגר"ח זצ"ל, - ולכן הוצרך להגיע לזה שיעקב גמר בדעתו מעיקרא וכו'.

ומעתה לפי"ז שוב יש לדון, דאילו נימא שב' האתרוגים הוי ב' מינים שונים, אזי י"ל דהמקח בטל מאליו, ולא יועיל מה שיש אומדנא דמוכח שבכה"ג רוצה לקיים המקח, כיון שאומדנא דמוכח לא מועילה להחיל קניין במקח טעות גמור של ב' מינים שונים וכנ"ל, ולכן לצד זה י"ל דהמקח בטל מאליו, ובאמת לא קיים את המצוה ביו"ט ראשון וכנ"ל, - וזהו מה שפתחנו בתחילה, שמפרשה דידן יש מקום לפשוט את אחד מצדדי השאלה הנ"ל.

אכן לפי"ז נמצא, שלדברי השבט הלוי והגר"ח זצ"ל שסי"ל שאומדנא דמוכח מועילה להחיל קניין גם במקח טעות גמור של ב' מינים שונים וכנ"ל, אזי צ"ב באמת מה הביאור בדברי הר"ר אליקים הנ"ל, דמדוע הי' צריך להגיע לזה שיעקב גמר בדעתו מעיקרא וכו' וכנ"ל, - ויש ליישב זה בכמה דרכים, אך אכמ"ל.

והנה שוב שלחתי את הנידון הנ"ל באתרוגים להג"ר עמרם פריד שליט"א (ע"י אחי הרה"ג ר' שמחה כגן שליט"א), והגאון הנ"ל השיב כך: א. גם אילו נימא שהאתרוגים נחשבים כב' מינים, מ"מ אין זה ברור שבכה"ג כאשר הלוקח והמוכר מתרצים לקיים את המקח צריכים קניין חדש, ויש לצדד שגם בטעות של ב' מינים אי"צ מקח חדש כשניהם מתרצים, ולצד זה שפיר יצא יד"ח המצוה גם אם האתרוגים נחשבים כב' מינים, שהרי שניהם מתרצים במקח, (וזהו שלא כדברי הגר"א וייס שליט"א שהבאנו לעיל (באות א), שנוקט בפשיטות שבטעות של ב' מינים המקח בטל מאליו בכל אופן, - וא.ה. ובאמת יש להאריך בנידון זה, אך אכמ"ל).

ב. ועוד הוסיף הגאון הנ"ל, שגם את"ל שבב' מינים המקח בטל מאליו גם כאשר שניהם מתרצים, אך מ"מ כאן שיש אומדנא דמוכח, המקח חל שפיר גם אם הוי ב' מינים, (וכפי שרצינו לטעון לעיל).

והוסיף אחי שיחי, שבעבר נשאל הגאון הנ"ל במעשה שהי', בחתן שקנה טבעת מזהב לבן, והתברר אח"כ שקיבל טבעת מכסף, ולאחר הנישואין באו לשאול האם צריכים לעשות קידושין שוב פעם, והורה להם הגאון הנ"ל להלכה ולמעשה, שאי"צ לעשות שוב קידושין, משום שיש אומדנא דמוכח שהי' מתרצה לקנות את הטבעת כסף, והמקח חל אעי"פ שהוי ב' מינים, וכדברי השבט הלוי הנ"ל.

[ונ.ב. ולגבי הנידון הנ"ל באתרוגים, שו"ר שבשו"ת מנחת אשר (ח"ג סי' קיב) נשאל בזה, ועיי"ש במש"כ בזה, ואכמ"ל].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442
קו 'מים זכים': 02-633-5850
<p>המען לתגובות: יצחק זאב כגן רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית טל': 1515-271-55442 (תא קולי) פקס: 02-655-0973 דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM</p>

הזכרים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ו וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת ויצא התשפ"ג גליון 238

התייחדות כל צדיק

שאלה: האם יש מעלה בצדיק זה במה שאין בצדיק אחר, או שיש צדיק הכולל הכל?

א. בראשית כה, י: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך זרנה". פרש"י "ויצא – לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה פנה הדרה. וכן (רות א, ו) 'ותצא מן המקום', האמור בנעמי ורות". וקשה מדוע כשיצאו אברהם ויצחק מהעיר לא הדגישה זאת התורה, ורק כעת שיצא יעקב הזכירו שיציאת צדיק מן העיר עושה רושם. ועוד מדוע יציאת יעקב מן העיר עשתה רושם, הלא עדיין נשארו צדיקים אחרים בעיר, שהם יצחק ורבקה, ואיך אומר "פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה", הרי עדיין זיו והוד הצדיקים האחרים קיים בעיר.

ובמשכן שילה (כאן) יישבנו שתי הקושיות כאחת, על פי דברי המדרש (ב"ר סח, ו) שאפילו שהיו שם יצחק ורבקה, מכל מקום אינו דומה זכותו של צדיק אחד לשני צדיקים. ועל פי זה ביאר הכלי יקר שלכן הדגישה התורה דבר זה דוקא כאן אצל יעקב, שאף שנשארו עוד צדיקים בעיר, בכל זאת פנה זיוה פנה הדרה כי אינו דומה ישיבת צדיק אחד לשני צדיקים, עיין שם. ונראה שאין זה סתם חילוק בין צדיק אחד לשני צדיקים ואפילו בהבדל כזה מורגש ממש חוסר בזיוה הודה והדרה של העיר. אלא ש"כל צדיק יש לו הוד זיו והדר משלו, מיוחד לו, שאין לצדיק אחר", ולכן גם כשיש צדיקים אחרים בעיר, מכל מקום נעדר הזיו, ההוד וההדר של צדיק מסויים זה. ולכן הדגישה התורה "ויצא יעקב" דוקא ביעקב, שאף שעדיין נשארו צדיקים, בכל זאת הורגש שם חסרונו הרב. וכן מצינו (מוע"ק כה:) כי בשעה שנפטר רב יוחנן (האמורא שהיה בר פלוגתא של ריש לקיש) פתח רב יצחק בן אלעזר בהספד עליו ואמר: קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהריים, והיינו כי כל האורה שהיתה קודם לכן נחשכה וכבה השמש בצהריים. והנה באותו הזמן היו עוד הרבה חכמים בדור (כנראה מהקדמת הרמב"ם שכתב 'אלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דינו של רבינו הקדוש וקיבלו ממנו, שמעון וגמליאל בניו... רב יוחנן ורב הושעיה... ועמהם אלפים ורבות משאר החכמים'), ובכל אופן אמר שבפטירתו הרגישו כלל ישראל כמו שכבה השמש בצהריים, והיינו משום שכל חכם יש לו הגנה והשפעה נוספת על הדור, ובסילוקו מסתלק האור כשמש בצהריים.

גם בגמרא (ב"ב עה.) אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה, כיוצא בזה אתה אומר וכו', אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה. והקשה המהרש"א מהו מה שאמר "כל" אחד ואחד, וכי "כל" אדם נכוה מחופת חברו. ועוד מהו הכפילות אוי לה לאותה "בושה", אוי לה לאותה "כלימה". ופירש שיש לכל צדיק וצדיק שום מעלה ומדרגה בשום מצוה שאין כן לחבירו, לכן "כל אחד נכוה מחופתו של חברו" כי נכוה באותו הדבר שאין בו ויש לחבירו, אבל אמר "אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה" דהיינו לאותו איש שאין לו שום מעלה ומדרגה. והמשיך "וכיוצא בו ביהושע שאמר לו 'מהודך' ולא 'כל הודך'" דהיינו שאף לא היתה לו את מדרגת משה בחכמת התורה שהוא רמז ל"פני משה כפני חמה", זכה למדרגה אחרת גדולה להיכנס לארץ ישראל ולכבוש ל"א מלכים. וכן כתב רבי צדוק מלובלין (דברי סופרים, ליקוטי סופרים, ספר יהושע ד"ה ואמרו). ובפסיקתא דרב כהנא (ט, א) אמרו 'שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו'. ובלב טהור (בענין יחודיות ועצמיות) הרחבנו עוד שלכל אדם יש מעלה מיוחדת שאינה בחבירו, ויש לו לשמור עליה ולפתחה ולא לקלקלה להישאר ככלל הציבור. תשובה: לכל צדיק יש מעלה מיוחדת שאין בחבירו, ויש לו לשמור על יחודיותו ולא לאבדה לחיות ככלל הציבור.

שאלה: כיצד נמדד האדם אם באמת שייך הוא לדרגת עמוד התורה, הרי יש לפעמים שמחוייב לצאת לפרנסתו או לשאר עסקיו?

ב. בראשית כת, יא: "ויקחו מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא". פירש רש"י "וישכב במקום ההוא – לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש (ולמד תורה) בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". והנה ידוע כי יעקב אבינו הוא עמוד התורה, ואם כן היינו מצפים שיהיה כולו שקוע בתורה, לא פסיק פומיה מגירסא כלל (שלא פסק פיו מלגרוס בתורה בכל עת), ויושב כל חייו בבית המדרש בלא הפסק כלל. אך המעיין יראה שעבד אצל לבן לגדל צאן עשרים שנה, ואף הוא העיד על עצמו (להלן לא, לח-מ) "זה עשרים שנה אנכי עמך וגו' טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנובתי יום וגנובתי לילה, הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שני מעיני", וממנו למד הרמב"ם (שכירות יג, ז) שכל פועל מחוייב לעבוד בכל כוחו, עיין שם. **ברם** נראה שהתירוץ הוא, כי בעמוד התורה לא כתוב שצריך כל חייו רק ללמוד תורה, שהרי לפעמים צריך להבטל מתורתו לדברים שמחוייב לעשותם, וכך הוצרך יעקב לעבוד בכדי להשיג את זיווגו, וכשצריך עושים מה שצריך, שהרי כך ההלכה שפועל צריך לעבוד לבעל הבית בכל כוחו (כמו שלמד ממנו הרמב"ם הנוכח, ועל כרחק שאינה מידת חסידות בלבד, שאם לא כן היה לו לעבוד כפי המינימום הנצרך ולא להוסיף יותר מחובתו). אך המודד של האדם בבחינת יעקב הוא, בשעה שיש לו זמן ללימוד, מה הוא עושה באותו הזמן והיאך מנצלו, וזהו הכתוב כאן שלא שכב בלילה י"ד שנה, כי עסק בתורה ללא הפסק כלל. הרי שניצל כל כוחותיו עד תום ללימוד התורה.

במדרש (ב"ר סח, יא ותהלים קכד, ובילקוט שמעוני בראשית כת, קיש ותהלים קכד, תתפ) הובא "וישכב במקום ההוא", רב יהודה אמר: כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר – לא שכב, ורב נחמיה אמר: כאן שכב, אבל כל עשרים שנה שעמד בביתו של לבן – לא שכב. ומה היה אומר? רב יהושע בן לוי אמר: ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים, ככתוב (תהלים קכד, א) "שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל" דהיינו ישראל סבא שהוא יעקב. רב שמואל בר נחמן אמר: כל ספר תהלים היה אומר, ככתוב (שם כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל" ישראל סבא, עכ"ד. הרי שגם בזמן עבודתו היה משנן פרקי תהלים, ומוכה שגם בשעת העבודה עצמה יש לעשות את המקסימום להיות שקוע בתורה.

וכן שנינו (אבות ב, ב) "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עוון". ופירש הגר"ח מוולאז'ין (בספר 'רוח חיים', שם) שחלילה לומר שיפנו לבכם רק לחיי שעה (דהיינו עסקים ופרנסתם) כל היום ויתבטלו ממש מתלמוד תורה, אלא באמת גם בעסקים בחיי שעה כוונתם ומחשבתם היתה בעומקה של הלכה, כמו שכתוב על בועז (רות ג, ב-ד) "זורה הגורן... וייטב לבו", ודרשו חז"ל (רות רבה ב, ד) שעסק בדברי תורה. וזהו "יפה תורה עם דרך ארץ" שגם בשעת דרך ארץ יהיה חושב בתורה, "שיגיעת שניהם" דהיינו הגוף הפונה לכרמו ולעסקו והמוח למחשבתו במלאכת ה' "משכחת עוון" (וכן כתב בספרו 'נפש החיים', א, ח). וכן העיד על עצמו ה'חכמת אדם' (בהקדמתו ל'יד') כי גם בעסקו לפרנסתו בהיותו ביריד, היה מחשב את הסוגיות ופסקי ההלכה והיה טרוד בהם. (ובלב טהור מאמר 'טרודים לדעת סודה' הרחבנו עוד).

תשובה: כח רצונו של האדם בלימוד התורה נמדד לפי חכמות שמשקיע בה כשיש לו עת ללמוד, וכמה טרוד הוא בה, גם בשעה שעסוק לפרנסתו (ויש בכוחו לחשוב בה).



© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים (כמעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון הכנה נפלאה לבר מצוה (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב: 40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון על פי שם 'הרב שיילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שיילה – משניות מבוארות (ביאורים ובידורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהירים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מוקדם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בעניני עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

כוס של ברכה

היתבן שתהיה בעיה לקבל ברכה בחופה ובשבע ברכות

באר שבע מפתחות סי' מ"ט, המנהג פשוט שהחתן וכלה שותין מעט מזעיר מכוס של אירוסין ונישואין תחת החופה ואני תמה היאך נתפשט זה המנהג שהרי הלכה רווחת בישראל דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו וכו' לכן אומר אני כל חתן הירא את דבר ה' וחרד אל דבריו יזהר בזה לשתות רביעית שלם ויברך ברכה אחרונה, עכ"ל.

צלי כוס כדעת הרמב"ם אלא כמו שמסיים השו"ע, ואם אין יין מנזך על השכר, וכדעת הרא"ש. וכן הוכיחו הנחלת נצי והמגיה צבאר הגולה דהשו"ע כהרא"ש מהא דהשו"ע אינו מסיים הכא, ואם אין שם יין או שכר מנזך אותה בפני עצמה, כמו שמסיים השו"ע צסי' ל"ד סעיף ב' לגבי ברכת אירוסין.

ולהרא"ש כל דיני כוס מעכזים בצרכת חתנים, דהרי הא דלא סגי בלא כוס הוא משום דצרכת חתנים טעונה כוס ולא משום דטעונה צרכת הגפן כמפורש צרא"ש פסחים פ"י סי' ח', ואל תתמה שמציאין כוס לשש צרכות ואין אומרים עליו הגפן דכי האי גוונא אמרינן לקמן רב אשי צריך אכסא קמא ותו לא, עכ"ל הרי דסגי בלי הגפן.

ב. כוס צרכת חתנים צריך טעימת מלא לוגמיו. מפורש צשו"ע או"ח סי' ק"ט ס"ג דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו, עכ"ל, וגם צרכת חתנים בכלל דבר שצריך כוס להשו"ע עצמו דצרכת חתנים טעונה כוס כנ"ל. [וגם הט"ז ציו"ד סי' רס"ה

ובבאר היטב אכן העזר סי' ל"ד ס"ק ו', צספר צאר שצע כתב שיזהר החתן לשתות רביעית לצרך ברכה אחרונה, וכנסת הגדולה כתב עליו ולא ראיתי צומנינו זה נזהרין צכך אלא כל שטועמין טעימה אחת דיו, עכ"ל.

וצריך לזכור דין טעימת מלא לוגמיו מכוס צרכת חתנים דחופה ודצרכת המזון, דהא הכנסת הגדולה והצאר היטב העמידו דצריהם צסי' ל"ד צדיני צרכת אירוסין דאינה טעונה כוס מדינא אלא שנהגו צכוס ודילמא שאני צרכת חתנים שטעון כוס מעיקר הדין. ונראה לזכור דין זה ע"פ ההקדמות דלהלן:

א. יש אומרים דצרכת חתנים לא סגי בלא כוס. נחלקו הראשונים בצרכת חתנים, להרמב"ם אם אין כוס מנזך צלי כוס ולהרא"ש צשם רב ניסים גאון לא סגי בלא כוס. והחלקת מחוקק והצית שמואל הביאו שתי השיטות. וצביאר הגר"א אכן העזר סי' ס"ב צ"ק ג' פ"י צדעת השו"ע כהרא"ש, דמה שכתב השו"ע, ואם יש שם יין מציא כוס יין ומנזך עכ"ל, אין פירושו דאם אין יין מנזך

השלמה לספר כוס של ברכה, לבקשת כמה ת"ח להרחיב יותר בנושא זה. להערות: הרב חיים שלום בנימין יוזעף, רחוב אור החיים 13 מודיעין עילית

טל: 08-974-0424

בום של ברכה

ג. וזאת לפנינו בישראל נהגו הוא לטעום מלא לוגמיו. המנהג הפשוט בראשונים ובפוסקים הוא לשמות רביעית מכוס ברכת חתנים, כמבואר מהא דאי' בחלקת מחוקק סי' ס"ג ס"ק ט"ו דברכה אחרונה מצרך פעם אחד על שני הכוסות עכ"ד, וכן אי' בתוס' פסחים דף ק"ג ע"ב ד"ה רב אשי כמו שהוכיח הבאר שבע הג"ל, וכן אי' במרדכי ובהגהות אשרי פ"ק דכתובות בשם הראב"ה, וזאת מוכח מדברייהם ששתו רביעית גם מכוס ברכת אירוסין אלא שבכוס אירוסין כתב הכנסת הגדולה דלא ראיתי נוהגין בזה, מטעם דלא צעין כוס מדינא אלא שנהגו בכוס, ומנהג פשוט בראשונים ובפוסקים דוחה מנהג שתמה עליו הבאר שבע ולא הוצא בפוסקים.

והערוך השולחן שכתב באבן העזר סי' ס"ג סעיף ח', כי אין המנהג אל לנו שהמצרך ישתה אלא החתן וכלה שותים מעט עכ"ל, לשיטתו אזיל שפסק באו"ח סי' רע"א סעיף ל"ח, דצ"ל טעימה אין המצוה כתקונה אבל יא' ידי קידוש עכ"ל, אבל להמגן אברהם ואליה רבה ומשנה ברורה שפסקו באו"ח סי' רע"א דצ"ל טעימת מלא לוגמיו לא יא' על כרחק מנהג טעות הוא.

ד. כוס ברכת חתנים דקעודה לריך טעימת מלא לוגמיו. אי אפשר לזאת חובת טעימת כוס ברכת חתנים דקעודה בטעימת כוס ברכת המזון, שתחשב טעימת כוס ברכת המזון גם עבור כוס ברכת חתנים כצנשפך הכוס דמהני טעימת כוס אחר, דכוס ברכת המזון אינו עולה לשתי כוסות, כמבואר בפסחים דף ק"ה ובשו"ע או"ח סי' רנ"ו ס"ג דאם אין לו אלא

ס"ק י' לא אמר אלא דכוס של מנהג לא צעין מלא לוגמיו כדמצינו בהלל דמנהג שאינו לריך פרטי המצוה וזה לא שייך בצרכת חתנים לריך כוס מעיקר הדין, וכמו שטען המהרש"ם ח"ה סי' ח' בסוגריים הראשונים, ומה שיישב שם בסוגריים השניים ע"פ החלקת מחוקק והצית שמואל וכנראה כוונתו דאפשר לסמוך על הרמב"ם אינו יסוב להגר"א ודעימ' שהשו"ע פסק כהרא"ש, ועוד דהגר"א ציורה דעה שם חולק על הט"ז דהא פי' דהיי"א ס"ל דלא צעין טעימה אלא משום כבוד הברכה עכ"ד הרי דהרמ"א שדחה שיטת הי"א ס"ל דצעין טעימה כדין].

ואם לא טעם מלא לוגמיו מכוס ברכת חתנים לא יא', כדפסק המשנ"צ בסי' רע"א ס"ק ס"ד לגבי קידוש, דאם לא טעם מלא לוגמיו לא יא', עכ"ד, והוא הדין בכל דבר הטעון כוס, דהא בשער הציון שם ציין המקור גמרא פסחים דף ק"ז, המקדש וטעם מלא לוגמיו יא' ואם לאו לא יא', ע"כ, והשו"ע הרי מפרש באותה גמרא דהוא הדין כל דבר הטעון כוס כדביאר הגר"א על השו"ע הג"ל באו"ח סי' ק"ז, דכל דבר כו', כמ"ש בערבי פסחים בקידוש וה"ה לכל דבר שטעון כוס, עכ"ל. וכן לגבי הבדלה מבואר במשנ"צ סי' רנ"ו ס"ק כ"ג, לריך מלא לוגמיו לעיכובא כמבואר שם דאם אין לו מלא לוגמיו יא' כל לפני הבדלה.

ואין לומר דלפי מה דפירש רש"י בעירובין דף מ' דטעימה אינה אלא שלא תהא גנאי לכוס שלא תהא ברכת הגפן לצטלה איך אפשר שטעימת מלא לוגמיו תעכב, דהא אין דברי הפוסקים נידחים מחמת קושיא מרש"י.

כוס של ברכה

אחד שצריך אחת מהשבע ברכות הרי הוא נכנס לחשב ברכה לצטלה אם לא שחו מלא לוגמיו מהכוס, דהא אם לא ילאו ידי כוס נמלא דצריך צלי כוס, ולהפוסקים דלא סגי בלא כוס הוה הצרכות לצטלה.

וגם אם המסדר קידושין או צעלי השמחה רואים לסמוך על הרמב"ם או על המנהג המוצא בצאר שבע או על הערוך השולחן הנ"ל, מן הישר הוא שיקפידו על כך להעמיד אחד שיטמע הצרכות ויענה אמן וישתה כוס שבע ברכות דחופה ודקעודה [לפני שמערצים הכוסות של ברכת המזון וברכת חתנים] כדי לכבד רצון המצרכים שרואים להקפיד על הרא"ש והגר"א ועל מנהג הראשונים וחלקת מחוקק ועל המגן אברהם ואליה רצה ומשנה ברורה הנ"ל, כמו שצעלי השמחה מקפידים להציא אוכל עם הכשר המקובל על המשתתפים בשמחתם.

ואם אחד צריך אחת משבע הצרכות והוא רואה שלא שותים מלא לוגמיו מכוס שבע ברכות דחופה או דקעודה יש לו ענה שהוא צעמו יצרך הגפן וישתה רביעית מהכוס ויצרך על הגפן כמנהג התוס' והרא"ש והחלקת מחוקק הנ"ל, ויקיים צוה דברי הרמב"ם פרק י"א מהל' ברכות הל' ט"ז, וירצה בצרכות הנרכות, וכן דוד אומר בכל יום אצרכך ואהללה שמך לעולם ועד, עכ"ל.

כוס אחד אינו יכול להצדיל ולהפסיק באכילה ולצרך על אותו כוס ברכת המזון, הרי דכוס אחד אינו עולה לשתי כוסות, אלא א"כ משלשן ביחד דאז אין הכוס צריך לעלות לשתי כוסות דכמשלשן יחד אין שתי הצרכות מחייבות אלא כוס אחד.

היוצא להלכה. המנהג בחופות חלוק אצל מסדרי הקדושין אם להקפיד שאחד ישתה מלא לוגמיו מכוס ברכת חתנים, והרצה המקפידים בחופה אינם מקפידים בצרכת חתנים דקעודה משום שאין שם מסדר קידושין וכולם טרודים במצות שמחת חתן וכלה, וכפי הנראה מהפוסקים הנ"ל צעינן טעימת מלא לוגמיו מכוס ברכת חתנים כדי להחשב כוס וצלי זה לא ילאו ברכת חתנים והצרכות הן לצטלה, אלא שלפי שיטת הרמב"ם דאפשר לצרך ברכת חתנים צלי כוס אין הצרכות לצטלה דכוס אינו מעבד בצרכת חתנים.

מיהו לא צעינן טעימת מלא לוגמיו של המצרך, דכל שטמע הצרכות וענה אמן יכול לטעום מלא לוגמיו, כדאי' בשו"ע או"ח סי' רע"א סי"ד אם לא טעם המקדש וטעם אחד מן המסובין מלא לוגמיו ילא, עכ"ל.

והרבה חושבים שאין הנושא נוגע אליהם, אמנם אין זה פשוט, דלהנ"ל כל



שיעורי הלכה

ההשתדלות הראויה עפ"י התורה

כתבו הפוסקים כי צריך שגם הלווה וגם המלווה יבינו ענין היתר עיסקא, ויתכוונו ויגמרו בדעתם לעשות ה'הלואה' במתכונת של ההיתר עיסקא.

ויש מן הפוסקים שהחמירו שאם הם אינם יודעים לא הועיל ההיתר עיסקא, ויש אומרים שאע"פ שראוי שידעו, מ"מ כל שחתמו כל היתר עיסקא זה מועיל אף שאינם מבינים מה מעשה, וראוי לייחד שיעור מיוחד לביאור הדעות השונות בזה, ולפחות להביא את עיקרי הדברים.

כל ההיתר הוא רק באופן שיש לו איזה עסק שיש ממנו ריוח

יש דבר שהוא מאד מצוי, ויש בו איסור גמור לרוב מוחלט של הפוסקים, וראוי להקדימו כדי להפריש מהאיסור.

הנה עיקר עניינו של היתר עיסקא הוא שהנותן [המלווה] לא נותן את כספו בהלואה אלא בעיסקא [שהוא מחצה מלוה מחצה פיקדון או כולו פיקדון], והכסף ניתן למקבל [הלווה] על מנת לעשות בו עסקים, והנותן מקבל חלק מהרווחים, ומקבלה עיסקא חייב באחריות הקרן, ונפטר רק ע"י אונס שנתברר עפ"י עדים, ולטעון שלא היו לו רווחים צריך להישבע שבועה חמורה, וסיכמו ביניהם שאם יחזיר הקרן וסך מסוים של אחוזים בכל שנה יהיה פטור משבועה, ולכן אי"ז ריבית.

ונמצא אם כן שאם לקח את ה'הלואה' שלא לצורך עיסקא אלא לצורך הוצאות פרנסתו וכד' הרי זה ריבית גמורה, או שהוא גולן שהרי הנותן נתן לו לעיסקא והוא לקח זאת לצורך אחר, ועל כן כתבו רוב הפוסקים שכיון שבעיסקא המצויה אין הנותן מקפיד אם לוקח זאת לדברים אחרים ואין בזה משום גול, מ"מ יש כאן הלואה גמורה שלא לצורך עיסקא והוא איסור גמור של ריבית קצוצה.

והנה הפוסקים שיש עצה לקחת כסף בעיסקא אף להוצאות פרנסתו, והוא באופן שיש למקבל עסקים, וכנגד הכסף שקיבל יקנה לנותן סחורה וכדומה שיש ממנה רווחים, ונו"ב באיזה קנין יקנה הסחורה, ומ"מ כתבו הפוסקים שעצה זו מועילה.

והנה הפוסקים שלהקנות לו חלק בדירה שגר בה אי"ז נחשב לעסק שיש בו רווחים, ומ"מ הקלו פוסקים רבים שבזמן ובמקום שמחיר הדירות מתייקר [ובאופן שאחוזי ההתייקרות גבוהים ממה שהתחייב לתת], יכול להקנות לו חלק מדירתו, וכן נהגו בארץ ישראל שדרך הדירות להתייקר, ויש על זה פקפוקים שונים, וראוי להאריך בזה ואכ"מ.

לעורר שבחורים ואברכים שאין להם דירה או עסקים לא יכולים להסתמך על היתר עיסקא

אך מ"מ לפי"ז נמצא שמי שאין לו דירה ולא עסקי מסחר אינו יכול לקחת כסף בעיסקא, ועל כן בני ישיבות או בנות שאינם נשואות שבדרך כלל אין בבעלותם דירה, אין להן היתר לקחת כסף בהיתר עיסקא.

וראוי לעורר שבני ישיבות ובנות לא נשואות יזהרו מאד מלקחת כל הלואה הנושאת ריבית, וכן להיזהר שלא להיכנס למצב של משיכת יתר, וגם בתשלום בכרטיס אשראי מצוי מאד עסקאות בתשלומים וכד' שיש בהם ריבית, וגם שלבנקים וחברות האשראי יש היתר עיסקא, אי"ז מתיר להם ללוות מאחר ואין להם עסקים.

ובשנים האחרונות נודע כי המכשול בזה גדול עד למאד, שרוב הזוגות הצעירים אין בבעלותם עדין דירה, ומאידך מנהלים חשבונות בנקים עם מסגרת אשראי ומשיכת יתר וגם הלואות, ולפי מה שנתבאר אין להם צד היתר לקחת הלואה בעיסקא בלי שיש להם דירה או עסקים, ונמצא שנכשלים באיסור ריבית החמור.

על ענין זה נאמרו כמה הצעות ע"י בתי הוראה שונים, ובע"ה נדון בהם בשיעורים הבאים, וראוי לעורר שמי שאין לו דירה או נכסים חייב לכתחילה להימנע מכל הלואה או לכה"פ לעשות את אחת העצות בנושא זה.

ההנהגה הנכונה בענין חובת ההשתדלות

דיברנו בשיעורים ובוועדים הקודמים על חובת ההשתדלות עלפי תורתנו הקדושה, והמאמין והבוטח בה' משתדל כפי חובתו, והשי"ת מספק לו את צרכיו וטוב לו והוא שמח בחלקו.

חובת ההשתדלות כוללת את המעשים שאדם צריך לעשות כדי שיהיה לו את הנצרך לו, אבל ודאי כוללת גם להימנע מלעשות מה שיכול להפסיד לו את פרנסתו.

וכיון שכן חובת המשתדל לנהוג בישרות, ולהתרחק עד מאד מעשיה של שקר ורמאות, וכמאמר הפסוק [משלי יא, ג] תמת ישרים תנחם וסלף בוגדים ישדם, ופירש רש"י [בב"מ לה. ד"ה לוה], 'אם לא שאדם נאמן וישר הוא לא היו מעשרין אותו מן השמים, שנאמר תומת ישרים תנחם', ומאידך ההולך בסלף, שאינו מתנהג בנאמנות וישרות יהיה חסר.

ועל כן גם דברים שיש בהם אבק של גזל ורמאות לא יביאו את הברכה, ויש דוגמאות לעניינים אלו, וראוי לייחד עליהם שיעור בפני"ע.

חומר הזהירות באיסור ריבית

והיום נייחד את הדברים לעסוק כיצד לנהוג בצורה נכונה בהשתדלות הכרוכה בשאלות של איסורי ריבית.

וכל עיסוק בדברים הכרוכים בשאלות של ריבית דורשת זהירות רבה, שהרי הזהירה התורה על איסור ריבית, והחמירה באיסור ריבית ליתן בו שני לאוין 'נשך' ו'תרבית' [ב"מ ס.], והמלוה בריבית עובר בששה לאוין [שם עה.], והרחיבו חז"ל בגודל חומרת האיסור, ואמרו שכל הכותב שטר ריבית הרי זה ככותב ומעיד עליו עדים שכפר בה' אלוקי ישראל [שם עא.], וככופר ביציאת מצרים [רמב"ם פ"ד ה"ז עפ"י הגמ' סא.], ובתוס' [ע: ד"ה תשיך] הביאו מהתרגום ירושלמי שאינו קם בתחית המתים.

ומלבד עצם האיסור אמרו חז"ל [עא.]. שכל המלוה בריבית נכסיו מתמוטטין, והסמיכו זאת על הפסוק [תהלים טו, ה] כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם, ועוד אמרו [עה.]: מלוי בריבית יותר ממה שמרוויחים מפסידים.

רוב החרדים לוקחים כסף בהיתר עיסקא

והנה המצב כיום שכמעט כל עיסוק כספי קשור ונוגע באיסורי ריבית, וגם רוב מוחלט של החרדים לדבר ה' לוקחים כספים מהבנקים הנקראים 'הלוואות' ו'משכנתאות', ומשלמים על זה לבנקים מה שנקרא 'ריבית', וכל זה נעשה עפ"י היתר עיסקא [שכמובן עפ"י היתר זה אי"ז נחשב 'הלואה' ואין ההחזר נחשב 'ריבית']!

והנה יש שהחמירו שלא לסמוך כלל על היתר עיסקא, אבל הכרעת רוב גדולי ישראל בדורות האחרונים היה לסמוך על היתר עיסקא, אך ודאי שהיתר זה צריך להיעשות בצורה הנכונה, ואי"ז מסמך גרידא שכשחותמים עליו הוא כ'מקוה' לטהר את איסור ריבית החמור, ואם לא נעשה ההיתר בצורה נכונה, יכולים המלווה והלווה לעבור על איסור דרבנן, ופעמים אף על איסורים דאורייתא.

ושמעתי כי למו"ר מרן פוסק הדור הגרש"ז אויערבאך זיע"א אירע פעם שנכנס בשגגה למשיכת יתר קטנה [אוברדרפט], ועשה השתדלות גדולה בהנהלת הבנק שלא יחייבוהו על זה בריבית.

ושמעתי ממנו פעם כי לפלא הוא שרוב החרדים לדבר ה' זהירים עד למאד בעניינים של מאכלות אסורות, ונהירים לאכול רק דבר שהוא גלאט כשר, בלי לסמוך על רוב וחזקה וכד', ואילו באיסור החמור יותר של ריבית, סומכים על הית"ע שפעמים רבות לא מועיל מידי, ועוברים בזה באיסור גמור של ריבית.

ענין ההיתר של לקחת כספים בהיתר עיסקא

ובאמת יש הרבה פרטים שצריך לעורר בהם, וננסה לעורר על הנושאים העיקריים.



נכתב ע"י הרב ד. ל. מתוך שיעורי ראש ישיבת באר התורה הגאון הגדול רבי גבריאל יוסף לוי שליט"א. הדברים באחריות הכותב, יו"ל ע"י ארגון השתדלות, כחלק מכלל פעולותיו הרבות לסייע לציבור בפרנסה ובחיותו ילדים.

03-3065834 | za580718393@gmail.com

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת ויצא

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורבב, עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשתצליחו, תקבלו מהאותיות חלק מפסוק מהפרשה.

- א. לידת ראובן שמעון לוי ויהודה
- ה. יעקב עובד אצל לבן תמורת צאן
- ב. תחבולות יעקב ועושרו
- ד. יעקב ולבן מתדיינים בגלעד
- ו. חלום יעקב בבית אל ונדרו
- ג. השי"ת נגלה ליעקב שיחזור לא"י
- ל. יעקב עובד 7 שנים ראשונות
- מ. ברית יעקב ולבן ופרידתם
- י. יעקב בורח מחרן
- כ. יעקב נושא את לאה ורחל
- צ. מעשה הדודאים ולידת יששכר זבולון ויוסף
- י. יעקב בבאר בחרן
- ק. לבן רודף אחר יעקב והשי"ת מזהירו בחלום
- ר. יעקב נושא את השפחות והן יולדות

שאלה לשולחן שבת

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך"

בגמרא (כתובות ג.) כתוב: 'א"ר אילעא, באושא התקינו: 'המבזבז אל יבזבז יותר מחומשו'. תניא נמי הכי: 'המבזבז אל יבזבז יותר מחומשו, שמא יצטרך לבריות'... אמר רב נחמן ואיתימא רב אחא בר יעקב, מאי קרא? "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (דהיינו מעשר ועוד מעשר שהם המישיית). למדנו, שאין לאדם להוציא את כל יותר ממעשר, ובוודאי שלא את כל ממונו עבור מצות עשה.

ויש לבאר אם כן, את הגמרא (פסחים מט:): 'תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם'?

מסרת השאלה

הינה לעורר דיון סביב שולחן השבת. ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובל"ג אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

הזמינו את הספר המהודר 'טמונה בפרשה' והכניסו ברכה לבתיכם

פנינים

"ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה"

יש לפרש את דברי לבן ומה שתירץ ליעקב את מעשיו בכך שזוהו 'מנהג המקום'. שבעצם הוא הרמאי המדופלם, ניסה להוכיח ולהטיף מוסר ליעקב: אין אנו מתנהגים בצורה מכוערת כמוך, כמו שאתה קנית במרמה את הבכורה, אלא אצלנו בכורה זו בכורה, וצעירה זו צעירה, ולא יעשה כן במקומנו - מה שאתה עשית שם בבית אביך. (בית הלוי)



"ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים... ויקרא שם המקום ההוא מהנים"

ישנם שני סוגי מלאכים: מלאכים שנבראו בבריאת העולם, ומלאכים הנבראים ע"י מצוות ומעשים טובים של האדם, ככתוב במשנה: "העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד". תמיד ליוו את יעקב מלאכיו שלו, אשר נבראו ע"י מעשיו הטובים. אולם, הפעם, כאשר הלך לדרכו, שלח השי"ת אתו גם את ה-"מלאכי אלקים". הכיר בהם יעקב שאין אלה מלאכיו, לפיכך קרא את שם המקום "מהנים" - כלומר, שני מחנות ישנם כאן, מלאכי עצמו ומלאכי עליון. ברם, כששלח מלאכים לעשו, נאמר: "וישלח יעקב מלאכים לפניו" - מן המלאכים שהיו "לפניו", של עצמו. שאין זה דרך ארץ להשתמש במלאכים שאינם שלו. וכמו שמפרש רש"י שם: "מלאכים ממש", ראשי תיבות, ממעשה מצוות שעשה, שהם מלאכים שנבראו מכח המצוות שעשה. (ע"פ בינה לעתים)



"ושבתי בשלום אל בית אבי"

כתוב בגמרא (ברכות סד.): "ואמר רבי אבין הלוי, הנפטר מחברו אל יאמר לו 'לך בשלום' אלא 'לך לשלום'. שהרי יתרו שאמר לו למשה 'לך לשלום' עלה והצליח. דוד שאמר לו לאבשלום 'לך בשלום' הלך ונתלה". ויש לבאר אם כן, מדוע כאן אומר יעקב לקב"ה ומבקש על עצמו שישוב 'בשלום' לבית אביו ולא 'לשלום' כמו שכותבת הגמרא שיש לומר? ויש לומר: א. עדיין חז"ל לא למדו דין זה שהתחדש רק לאחר המקרה עם יתרו ואבשלום. (עיון יעקב) ב. כל ההקפדה היא דווקא באדם שאומר לחברו ולא במי שמברך את עצמו. ג. כוונת יעקב היא אכן שישוב בשלום בשעת מיתתו לאביו שבשמים, בלא חטאים. (ליקוטי יהודה) ד. יש לחלק בין ללכת לבין לשוב שבלשון זה אין בעיה. ה. 'לשלום', הכוונה להוסיף עוד ועוד בלשנות האדם ומידותיו, אך 'בשלום' הכוונה שהשלום כבר שלם ושאין הוספה. וכאן אומר יעקב שהלוואי שישוב בשלום אל בית אביו ולא יחסר ממדרגתו שהולך הוא אל בין אנשים רשעים כדוגמת לבן. ו. ההקפדה היא רק במילים 'לך בשלום' ממש. (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א 'שאלה לשולחן שבת' תשפ"א)

העתנה המושלמת לחנוכה



ניתן להשיג ב"מקרא" הוצאה לאור, ובטלפון: 052-7665775

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם. זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום: 1. בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

חידון א' ת'

התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה

- א. הייתה על פי הבאר בחרן
- ב. שפחת רחל
- ג. מזל (טוב)
- ד. ראובן מצאם בשדה
- ה. " _____ לך פן תדבר עם יעקב"
- ו. "ועקב הלך לדרכו _____ בו מלאכי אלקים"
- ז. שפחת לאה
- ח. סוג כבשים שלקח יעקב בשכרו
- ט. יעקב לא החזיר ללבן בהמה כזו
- י. רחל הייתה
- כ. יעקב הפריד אותם
- ל. אחד מבני לאה
- מ. כך קרא יעקב למקום בו פגעו בו מלאכי אלוקים
- נ. מבניה של בלהה, שלרחל הייתה שפחה
- ס. רחל מסרה אותם ללאה (רש"י)
- ע. מספר הפעמים שהחליף לבן את משכורת יעקב
- פ. יעקב נשבע ב _____
- צ. רחל רעתה את _____ אביה
- ק. צד מזרח
- ר. עיני לאה היו
- ש. כך יעקב הגדיר את המקום שבו חלם
- ת. רחל גנבה אותם

חידון א' ת' הפוך

התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה

- א. כך נקרא הגלעד בפי לבן
- ב. הום, שרב
- ג. " _____ את המקלות ברהטים"
- ד. שם המקום בו כרתו יעקב ולבן ברית
- ה. יעקב יצק עליה שמן
- ו. לבן לקח אותם עמו למרדף אחרי יעקב
- ז. שמה הקדום של בית אל
- ח. יעקב סבל מזה בלילה
- ט. שם נרדף לשוקת
- י. "ויאמר לבן ליעקב _____ אתה _____ חנם"
- ך. לבן שם בין צאנו שבידו ליעקב _____ שלושת ימים
- ל. כך נקראת ערמה של אבנים
- ם. שני סוגי עיזים שאותם לקח יעקב בשכרו
- ן. שלושה מבני לאה, שהיא הבת הגדולה
- ס. "עשה את כל הכבוד הזה" - רש"י מפרש 'עשה' -
- ע. ד' אמר ללבן לא לדבר עם יעקב מטוב ועד -
- ף. לבן ליעקב: "ואשלחך בשמחה ובשירים וב _____"
- ץ. לבן _____ לקראת יעקב
- ק. לבן _____ ו _____ את יעקב כשנפגשו
- ר. יעקב _____ להשי"ת בבית אל
- ש. יעקב ישן בבית אל, כי בא ה -
- ת. לבן האשים את יעקב שהנהיג את בנותיו כ -

ואלה שמות

"ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה"

איזו אישה נוספת בתנ"ך נקראה דינה? (לא כתוב מפורשות אלא בתרגום)

מן המדרש

אבא תחנה חסידא (כך היה שמו) נכנס לעירו ערב שבת עם חשכה, וחבילתו מונחת לו על כתפו. לפתע מצא איש אחד מוכה שחין אחד מוטל בפרשת דרכים באסיפת כוחות. אמר לו: "רבי! אנא עשה עמי צדקה וחסד והכניסני לעיר". אמר אבא תחנה בליבו: 'אם אני מניח חבילתי כדי לעזור לזה, מהיכן אתפרנס אני וביתי, ואם אני מניח את מוכה השחין הרי אני מתחייב בנפשי'. מה עשה לבסוף? המליך את היצר טוב על היצר הרע, נטל את מוכה השחין והכניסו לעיר. לאחר מכן, חזר בזריזות נטל את חבילתו, חזר ונכנס לעיר עם דמדומי חמה. היו כל רואיו תמהים ואומרים זה לזה: "זה הוא אבא תחנה חסידא?!". אף הוא הרהר בעצב בליבו, ואמר: 'האם יתכן שאולי חיללתי את השבת?!' באותה שעה, הזריח הקדוש ברוך הוא את החמה, כמו שכתוב (מלאכי ג, כ): "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה". אך עדיין התחבט אבא תחנה והרהר בליבו, ואמר: 'הייתכן שלא נתקבל שכרי?!', מיד יצאה בת קול ואמרה לו: "לך אכל בשמחה לחמך, ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך" - נתקבל שכרך". (ע"פ מדרש רבה קהלת)

מילה בפרשה

**שליח אליו יבוא,
וימצא שיבוש במכתבו,
לאה רוב ימיו,
ממאמץ עבודת כפיו.**

המונח המבוקש הינו מילה
בת 4 אותיות המופיעה בפרשה.
אשר כל שורה בחידה
רומזת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

ושפני טמוני חול

"וילן שם כי בא השמש"

איך יתכן שילך האדם בלילה לבדו ללא אף יצור חי, בידיים ריקות, ולא יחשב הדבר שהולך יחידי?

"אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה"

מדוע ציין לבן את הגל כעד לשניהם אבל הוסיף ליעקב את עדותה של המצבה? כתוב בגמרא (סנהדרין דף נז:): שר' יעקב בר אחא מצא כתוב בספר אגדתא דבי רב: 'בן נח נהרג בדיין אחד ובעד אחד'. וכעת מובן שהרי כלפי לבן שהיה בן נח מספיק עד אחד לחייבו, לכן אמר רק "עד הגל הזה". אבל ליעקב היה דין ישראל: "על פי שני עדים יקום דבר" - לכן הוסיף לבן את המצבה שתעיד יחד עם הגל על יעקב. (מהרי"ל דיסקין)

שעשועי דאורייתא

"קראה שמו דן... ותקרא את שמו גד"

מלבד דן וגד בפרשתנו, אלו אנשים נוספים בתנ"ך נקראו בשמות בני שתי אותיות? (נסו למצוא לפחות עוד 7 בחומש בראשית, 2 בנביא ו2 בכתובים)

מצאו נא בפרשה:

1. שם עצם שמוזכר חמש פעמים בפסוק אחד.
2. מי מילדי יעקב לא מוזכר סיבת שמו.
3. אלו אותיות אינן מופיעות בשמותיהם של השבטים.
4. מילה עם אות ו' מיותרת.
5. ארבעה פסוקים שמתחילים באות ו' ומסיימים באות א', כשם הפרשה: ויצא.
6. שתי מילים רצופות, שכל אחת מהן נקראת ישר והפוך.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ומזיזים לכירת מספר פסוקי הפרשה

בפרשת ויצא מסופר על מסע יעקב לחרן וחזרתו לא"י, "ויקרא שם המקום שהוא מחנים". בפרשת ויצא ישנם 148 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילה האחרונה בפרשה: "מחנים" = בגימטריא = 148

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: באיזה אופן כיבוד תלמיד חכם פחות חמור מכיבוד אשת תלמיד חכם? היא לא יכולה למחול על כבודה כמוהו. (מנ"ח רנזז) **לסדר את הפרשה** - "וילך ארצה בני קדם". **חידון א' ת'** - אבן, בלהה, גד, דודאים, השמר, ויפגעו, זלפה, חומים, טרפה, יפת תואר ויפת מראה, כשבים, לוי, מחנים, נפתלי, סימנים, עשרת מונים, פחד יצחק, צאן, קדמה, רכות, שער השמים, תרפים. **חידון א' ת' הפוך** - יגר שהדותא, חורב, ויצג, גלעד, מצבה, אחיו, לוז, קרח, רהט, הכי אחי ועבדתני, דרך, גל, טלואים נקודים, ראובן שמעון וזבולון, כנס, רע, תף, רץ, חיבק נישק, נדר, שמש, שביות (-חרב). **שעשועי דאורייתא** - בחומש בראשית: שת נח חם שם מש חת ער. בנביא: נר אביו של אבנר, וחן בן צפניה (זכריה ויד) ובכתובים: 'רם' אבי עמינדב המוזכר בסוף מגילת רות ו'בן' בדברי הימים א' (טו,יח). עוד: גד הנביא. 'סף' מבני ערפה (שמואל ב כא,יח). 'אל' (שם נוסף ליעקב בפרשת וישלח עיין מגילה יח). בשמונת שמותיו של חזקיהו, יש 'עד' ו-'שר'. ישנן דעות (עיין ברכות נד.) שבפסוק "את והב בסופה" שבפרשת חקת, הכוונה לשני מצורעים שהלכו בסוף מחנה ישראל 'את' ו'הב' שם. 1. אהל: "ויבא לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל". 2. דינה. 3. ח, ט, צ, ק. 4. "כי לוא אוכל לקום". 5. "ויפגע במקום... במקום הוא", "ויבא יעקב... בלילה הוא", "ויגנב יעקב... כי ברח הוא", "ורחל לקחה... מצא". 6. "לא אל ידי". **ואלה שמות** - לאשת איוב קראו דינה, כך ע"פ התרגום באיוב (ב,ט). **מילה בפרשה תולדות** - תם. "זך וטהור בתפקידו שמר" - זך וטהור-תם כמו 'בתם לב', "שניה אחת לפני שנגמר" - נגמר-תם, "בא וצעק שלם הצוואר" - שאיבריו שלמים הוא תמים ותם, "פתי מאמין לכל דבר" - פתי-תם. **טמונות בפרשה** - 1. "סולם... וראשו מגיע השמימה" (כח,ב). 2. ארמון: "ולוז וערמון" (ל,ז). 3. הסמל של המועצה האזורית "בית אל" (כח,ט). 4. חיטוי: "אנכי אחטנה" (לא,לט). 5. "פני לבן... איננו... כתמול שלשום" (לא,ב). 6. "ובהעטיף הצאן" (ל,מב). 7. "ועיני לאה רכות" (כט,ז) ורש"י (שם). 8. "ויגנוב יעקב את לב לבן" (לא,כ). 9. אבנים בפרשה: "האבן אשר שם מראשותיו" (כח,יח), "על פי הבאר" (כט,ב), "ויקה יעקב אבן וירימה מצבה" (לא,מד). 10. "כי נסתר איש מרעהו" (לא,מט). 11. "דודאים" (ל,יד). 12. "וקרח בלילה" (לא,מ). 13. "ויאכלו שם על הגל" (לא,מו) **טמונות בהפרשה** - 1. "עגלים ישקון" (יג,ב). 2. "יפרחו כגפן" (יד,ח). 3. "כדב שכול" (יג,ח). 4. "וכעשן מארובה" (יג,ג) **שאלה לשלחן השבת לך לך** - שאלנו: מדוע בברכת הקב"ה לאברהם הקדים הכתוב הברכה לקללה, למרות שכתוב שיש להקדים לצדיקים את הקללה בשונה מהרשעים (בלעם)? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. באברהם הסיימת אף היא בברכה: "ונברכו בך", שהרי סופן של צדיקים שלווה. (רמב"ן תולדות). 2. מפני שיש חילוק בין לשון רבים ליחיד. (שם). 3. יש לחלק בין המברך למתברך. שהמברך עצמו אומר קודם את הברכה כי חפץ הקב"ה יותר לברך- אבל לאדם התועלת היא קודם לבטל את הקללות. 4. אברהם כולו חסד וברכות. 5. אין זו ברכה אלא הבטחה. (מהר"ל)

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.

ב: 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) ו'דרשו'.

בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.

ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:

קויפמן 17, ירושלים

temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים

בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.

מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

המהרש"א

שביבים אודות חייו וחיבוריו

של המאור הגדול

אביר הדועים רב רבנן

ממנו יתד וממנו פינה

בלחמה ויינה של תורה

רבינו הגאון רבי שמואל אליעזר איידלס זצלה"ה

אב"ד ור"מ אוסטראה

בעל חידושי הלכות ואגדות

נלב"ע ה' כסליו שיצ"ב

הרה"ג ישי לסר

המהרש"א הוא עמוד התווך במפרשי הגפ"ת, ואין עמלי התורה זזים בלעדיו. גדולי האחרונים תפסוהו - בכבוד ובמורא - כספר עיקרי שסביבו בונים את הסוגיא. הוא החיבור החשוב העומד על עומק הפשט בגמ' רש"י ובעיקר בתוספות. עד שיש מימרא מפורסמת האומרת כי הלומד את התוס' ולא עמד מעצמו על קושיות המהרש"א, אות היא כי לא למד כדבעי. כמה וכמה חיבורים נכתבו עליו לבארו ולסלסל בדבריו.

אין טעם להאריך בדבר אורו הגדול, הידוע היטב לכל הלומדים.

ורק נעתיק את דברי החיד"א בשם הגדולים (בערכו) "מהר"ר שמואל אידלש רב מופלא אב"ד דק"ק אוסטרא שנת שע"ו חיבר חידושי הלכות על רוב התלמוד, ולאורו הלכו כל מעייני הגמרא והתוספות ושמעתיה לפום רבנן ותלמידיהון ובפרט בגלילות אשכנז והמערב לא זזו מחבבו וכל עסקם בו".

במאמרנו נביא את המעט הידוע לנו על תולדותיו, וכן מבחר אודות כתביו וקצת ליקוטים. השתמשנו בספרים תולדות אדם לר"ר מרגליות, תולדות המהרש"א לר"מ משיי זהב, הקדמת ר"ה קופרמן לאוצרות המהרש"א, ועוד.

וילך איש מבית לוי

רבינו שמואל אליעזר נולד בסביבות שנת ש"כ, לאביו מוה"ר יהודה הלוי. (במהרש"א סוכה דף ל"ח מביא הגהה בתוס' מאביו).

אביו התייחס לגזע רבי יהודה החסיד בעל ספר חסידים. סיפור מעניין על כך מובא בשו"ת שם אריה (יו"ד כז): "ושמעתי מהרב המנוח הישיש מוה"ר מרדכי מרגליות אב"ד דק"ק סטנוב שהיה לו קבלה מאבותיו אשר בזמן מהרש"א באסיפת גדולי הדור שהיו בעת הזאת, ובתוכם הגאון מהרש"א ז"ל, דיברו על אודות צוואת רבינו יהודה החסיד בעל ספר חסידים, ועמד הגאון מהרש"א על רגליו ואמר - אני מבני בניו ובצוואה הנ"ל כתב שלא יקרא איש את בנו לא יהודה ולא שמואל, ואני זה שמי שמואל ושם אבי יהודא".

על שם חמותו

גדל ונתעלה בעיר פויזן, ולקח את בתה של מרת איידל ליפשיץ אלמנתו של רבי משה



ליפשיץ אב"ד בריסק. חותנתו מרת איידל עשתה ביתה בית ועד לחכמים ושם שימש רבינו בתור ראש ישיבת "החבורה הקדושה" ולכן כונה איידל'ס (-של איידל). ולפעמים חתם עצמו על שמה. כגון על התקנה שנעשתה בעיר לובלין בשנת ש"ן חתם המהרש"א: "הק' שמואל אידלש בן מורנו יהודה הלוי". ויש שהיה חותם "שמואל אליעזר".

אחרי מות חמותו בערך בשנת שס"ה נתבטלה הישיבה ורבינו נתקבל לאב"ד בקהילת חעלמא.

לאחר שהמהר"ם לובלין נפטר לחיי עד נתקבל המהרש"א לישוב על כסאו בתור אב"ד ור"מ דק"ק לובלין, וגם שם הרביץ תורה כדרכו, והודפס שם מחידושויו להלכה.

בשנים מאוחרות כיהן כרב באוסטרואה והקים שם ישיבה, ועל שמה הוא התפרסם ביותר.

בשבת תחכמוני

רבינו היה תופס ישיבה, ואף חיבורו הגדול הוא פרי הלימוד עם התלמידים. ועי' מה שכתב במכות דף י' ד"ה כל האוהב בהמון לו תבואה - "לא יבוא האדם על בוריה של תורה רק ע"י פלפול וחידוד עם חברים". בחולין (דף נה) כתב: "בהלכה זו עמדנו בימי חנוכה ואמרנו להעלות על הספר..."

ומצינו שהקפיד להעלות על הכתב רק מה שלמד עם התלמידים, כדלהלן:

במוסכת שבת סוף פרק כלל גדול: "מכאן ועד סוף הפרק לא ראיתי להעלות על ספר מחדושי הלכות מפני שלא למדתי אז בישיבה בהיותי ביריד לובלין", וכן בלשון זו בסנהדרין סוף פרק נגמר הדין. (וענין אלו הנסיעות היה להשתתף באסיפת ועד ארבע ארצות הנודעים בתקנותיהם ובהסכמת ספרים חדשים.)

תוכחת מגולה

רבינו היה רבא דעמיה, ונטל חלק מרכזי בניהול עניני הכלל, במסגרת ועד ארבע ארצות.

בתוך חיבורו, יש מקומות בודדים שהוא מתייחס לענינים אקטואליים בדורו, הדרושים תיקון.

בשבת קיט: כתב: והנה רוב עונות וכמעט כולם הם בדור הזה בעוה"ר איסורי שבת, מעט מזעיר שנהררים בהם, ורבים שאינן יודעין באיסורן, וראוי בכל קהלה להודיע ברבים לדרוש להן ולהודיע איסורן, ובכל מוצ"ש רבים שדרך חיוב הוא להם להשתכר במוצ"ש ולבטל ק"ש של שחרית בזמנו (א"ה, המדובר במנהג לעשות סעודת מלוה מלכה בשכרות אל תוך הלילה).

עוד כתב: ביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהילה, גם הבחורים מבטלים רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטיולים... משא ומתן אינו באמונה

בכל מיני אונאה ורבית וגזילה עד שנעשה כהיתר למי שבא לידו ממון חבירו ואינו משלם...

עושר שלא במשפט

בכתובות דף ס"ז כתב: ורבים בדור הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול ה' כגזילת הנכרי ואח"כ מתכבדים מאותו ממון להיות להם כבוד בכל שנה ולתת להם ברכת מי שברך להיות להם שם ותפארת, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה, ואין לעושר הזה מלך וקיום.

מינוי רבנים

בסוטה דף מ: והרי ראה בדורות הראשונים שמי שהיה לו כדי פרנסתו היה בורח מן השררה, ולא כן בדורות הללו שמי שיש לו עושר הוא נתמנה בכסף ורודף אחרי הכבוד, אבל ראיתי גודל הסיבה בזה שהבעלי בתים הם הם הממנין ומבררים להם ראש כפי רצונם... אבל מן הראוי שהלומדים והרבנים בעצמם יבררו להם ראש כמו שהיה בדורות הראשונים. [והיתה על כך תקנה בוועד ארבע ארצות].

להכניס תלמידים קטנים הביתה

להלן יובא פירוש שכתב המהרש"א (קידושין ל, ב) שהוא על דרך הצחות והמליצה, ונכתב כנראה כדי לעורר את הציבור: כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מילא את אשפתו מהם. ...ועוד י"ל אשפה ממש כי יש בעלי בתים המונעים את הנערים מללמדם בביתם שאומרים שהם ממלאים ביתם באשפה (כלומר מלכלכים את הבית), ועל כן אמר אשרי הגבר אשר מלא על ידיהם את ביתו באשפה ואינו מונע ביתו מהם.

יהי ביתך פתוח

ביתו היה פתוח לרווחה ונתן לכל עני עובר אורח מקום ללון ולחם לאכול. על משקוף פתח ביתו היה חקוק באותיות בולטות הפסוק (איוב לא, לב) "בחוף לא ילין גר, דלתי לאורח אפתח". ומסופר שבית זה עם המשקוף המיוחד, עמד על תילו עד שנת

תרמ"ט כאשר נשרפה העיר כולה ונהרס גם הבית, ומן האבן נמחקו האותיות לבלי הכר.

עם גדולי הדור

מכתב שכתב הב"ח (שו"ת החדשות סי' מג): "והנה עמכם גדול הדור הגאון מוהר"ר שמואל סג"ל אב"ד ור"מ דק"ק לובלין (הוא נהו המהרש"א), היה לכם להמתיק סוד ועצה עמו". ובמקום אחר חותם הב"ח על היתר עגונה, ולאחר החתימה מופיע: והרב הגדול מהר"ר שמואל בן מוהר"ר יודא סג"ל הסכים להיתר זה".

מובא בקורות העתים כי בינו ובין מהר"ם לובלין היו דברי ריבות, אך נתקיים בהם 'את והב בסופה', כפי שנמצא בתשובות מהר"ם לובלין סי' קכו, שכותב אל מהרש"א: "לדיוזי ליה כבר בתיה, שלום, הוא אהובי מחותני האלון המרומם פאר הדור נ"י ריש גלותא וריש מתיבתא מהר"ר שמואל סג"ל יצ"ו", ובסוף התשובה כותב: "ומה שעבר עבר, ועל כל פשעים תכסה אהבה עד את והב סופה, כה דברי הטרוד מחותנך ואיש בריתך".

הרבי רבי העשיל

סיפור מעניין מופיע בספר מעגל טוב לחיד"א (עמ' 144) אודות הרבי רבי העשיל מקרקוב "כי הרב העשיל היה לומד בהלכה וראה דברי מהרש"א וכעס וזרק הספר לארץ, והיה מצטער איך אומרים על מהרש"א גדולות, ואיך טעה. ונזדמן שם שבא בחור אחד ונכנס עמו בדברים עד שהרב אמר לו דברי מהרש"א, וענה אותו הבחור אפשר שכוונת מהרש"א כך היא. ונתבהל הרב שראה שכיוון מהרש"א לאמת, ונשבע שלא לחבר ספר מאחר שאפילו הוא לא כיוון בדברי מהרש"א וזלזל בו, וכך יעשו לחיבוריו".

להרחיק הפלפול

בית מדרשו של רבינו היה בכיוון ההפוך מהפלפול והחילוקים שרווחו אז בפולין. ומסתמא אחת הסיבות החזקות להשתקעות שיטת החילוקים, היה ספרו הגדול של המהרש"א שכבש את הלומדים

בדרך לימוד של עומק הפשט.

וכך כתב בב"מ פה: "בני בבל דאפשר שהיו מפלפלים דוגמת חילוקים שבדור הזה וכו' בפלפול של הבל וכו' וכל אחד מכוין לדחות דברי חבירו וכו', פלפול כזה מטריד את האדם מן האמת ואין מגיע לתכליתו המבוקש".

ליודעי ח"ן

בחכמת הקבלה היה לו יד ושם, ושמן מזה אפשר למצוא בין בתרי אמריו. לדוגמה: בתגיגה דף יב מדבר על עשר ספירות, בסנהדרין דף פ"ה כתב "מבואר בפירוש חכמי האמת כי בכל מעשה אדם נברא דבר רוחני לפי המעשה". במנחות דף מ"ג "וע"פ דעת האמת בסוד נפש רוח נשמה".

בתגיגה דף יג. על הגמ' שמספרת "א"ל ריו"ח לר"א תא אגמך במעשה מרכבה, א"ל לא קשאי (-לא זקנתי)" כתב המהרש"א "מכאן תשובה לאותן אנשים שבדור הזה שמבלים כל ימיהם בחכמת הקבלה גם בילדותם, ואם החכמה היא חכמת הקבלה אינו נוגע במעשה מרכבה (פי', דהיה מקום לומר דמה שהזהירו בגמ' כאן לא ללמוד מעשה מרכבה למי שאינו ראוי, אין הכוונה לחכמת הקבלה שב' חכמות נפרדות הן), לא ידענא למה לא הוזכרה זו החכמה בשום מקום לא במשנה ולא בתלמוד ובתוספתא ובמכילתא ובספרא ובספרי (פי', וממה שלא הוזכרה, בעל כרחך שהיא הוזכרה בכלל 'מעשה מרכבה'), ולפי הנראה שחכמה זו נוגעת בלמעלה ממעשה מרכבה, ויותר ראוי להסתירה ולא לגלותה. ובפרק עשרה יחסין אמרתי בזה שיש למחות ביד הדורשים בחכמה זו ברבים גם בסוד השם.

מהדורא בתרא

חתנו רבי משה ב"ר יצחק הדפיס כארבעים שנה אחרי פטירת המהרש"א את ה"חידושי הלכות מהדורא בתרא". בספר זה נדפסו במעורב חידושי הלכות למהרש"א, וחידושי הלכה ואגדה לחתנו. בהקדמתו כותב חתנו מדוע עירב את חידושי בין חידושי חותנו: "והנה אנוכי כמוני היום אשר מלאתי את



המהרש"א כותב את ספרו. ציור ישן

"והנני מבקש מכל חכם מעיין בחבורי זה ויראה בהם לפו"ר דברים מובנים לפי פשוטו ויאמר זיל קרי בי רב הוא, הנה זאת התנצלותי כי לא היה כוונתי בחיבורי להיות לחכמים ונבונים ממני, רק שהוא זכרון לי ולחבירי המקשיבים לקולי. גם אולי אחרי העיון והדקדוק בדבריי ימצא כל מעיין קצת ממבוקשו, כי אני ראיתי לקצר בדבריי כדרך כל המחברים ולא הארכתי בקושיות, אבל מתוך הענין והמובן ממנו תראה כוונתי ומה שהכריחני לחדש בו דבר, ומתוך תוכן הביאור תבין את אשר לפניך".

הלכות מול אגדות

נראה מתוך ההקדמה שהוא נותן מקום מרכזי לחידושי האגדות, לא פחות מחידושי ההלכות.

נקודה מעניינת נוספת הקשורה לגומלין בין ההלכה לאגדה: בתחילה נדפסו חידושי ההלכות והאגדות בספרים נפרדים. ובהקדמתו זו ניחם עליה המהרש"א, ומבאר שיש ללמוד מן התלמוד לחבר את ההלכה והאגדה: "ובאמת הנני רואה עתה מחכמי התלמוד שעשו חיבור אחד מהלכות ואגדות, כי תורה אחת היא לנו בפירושה של התורה תורת משה, וכמה וכמה ספרי מוסר וחכמה והוראות ע"פ תורת משה אשר יוצאים לנו מתוך דבריהם מאגדות, ועל כן תהיתי על הראשונות שחלקתי חיבור הזה לשני

לבי ליכנס בגדולות ובנפלאות להכניס את דברי בתוך דברי חמי... ומה לתבן את הבר... וכבר ידעת דברי הגאון מהר"ם פדואה ז"ל... שהתנצל... על שחיבר שו"ת שלו עם חיבור של הגאון אבי חמיו מהרר"י מינץ... אך אקווה כי אדרכה מאחר שאני חתנו כמש נקרא כבנו וגם תלמידו, בודאי ישמח לבו, ובפרט שידוע לי שגם בחייו היה מתאוה על זה". עוד מציין שבודאי היה מהדו"ב של המהרש"א רחב כהנה וכהנה אלא שכתב היד נחסר.

בדפוסים הראשונים הוצב סימון כדי להבחין בין חידושי המהרש"א לחידושי החתן. אבל בדפוסים המאוחרים לרבות וילנא, אין כלל ציונים להבדיל ביניהם.

חיבוריו האחרים

בשם הגדולים כתב "וגם אני שמעתי שיש לו שו"ת". תשובה אחת נדפסה בשו"ת ב"ח החדשות סי' לז, וכן מובאת תשובה ממנו בט"ז אהע"ז ז'י, מה.

כן משמע שחיבר דרשות על התורה, מפני שבחידושיו ב"ב עא, ב כתב: "וכבר בארנו בדרשות בפרשת בלק".

נציין כמה נקודות מהקדמת המהרש"א (נדפס בברכות):

"מתוך הענין תראה כוונתי"

חלקים, דהיינו חלק אחד מחדושי אגדות, שמן הראוי שלא להפרידן אך לחברם אשה אל אחותה".

ואכן בדפוסים מאוחרים הדפיסו את שני החלקים זה לצד זה (ומי"מ חילקו ביניהם בגודל האותיות).

בבית מדרש הגרעק"א

ספר מאורן של ישראל על הגרעק"א: לא היה דרכו של רבינו הגרעק"א לעיין באחרונים. שונה היה הדבר בנוגע לדברי המהרש"א, שבחידושו דן בלי הרף. אמנם שם רבינו מעיינו לעתים גם בשאר המפרשים כגון מהר"ם לובלין ומהר"ם שיף, בכל זאת אנו מוצאים אותות של כבוד והערצה נפלאה יוצאים מן הכלל כלפי המהרש"א, שבחידושו עסק בתדירות והיו חביבים עליו ביותר. הדבר בא לידי ביטוי גם כמה שמכנהו "המפרש הגדול מהר"ש איידל"ש ז"ל", "מאור עינינו מהרש"א ז"ל", "מרגא ר"ש איידל"ש", "הרב רבנא שמואל איידלס זצ"ל", ועוד. וכן: "מצוה להצדיק את הצדיק ולהבין דעת מהרש"א", "קושיית מהרש"א חזקה למאוד", "דברי המהרש"א שרירים וקיימים".

ובתשובה: "אשר הקשה על המהרש"א... לענ"ד דברי המהרש"א ברורים ומיוסדים על אדני קודש".

וכשמשיג עליו: "באמת מעולם לא נתחוויר לי דברי מרן המהרש"א בזה, ועפר אני

תחת כפות רגליו, אבל בזה אני אומר כבודו במקומו מונח, וקושיית מהרש"א מעיקרא ליתא", "דברי המהרש"א בזה קשים לשמוע".

רוח אלקים דיבר בו

בצוואת הגאון רבי יונה לאנדסופר (בעל מעיל צדקה) "ואל יעבור ששה ימים בלי עיון הלכה ותוס' ויעמיד ג"כ בדקדוק רב על פי מהרש"א, ופירושו לבד יוכל להאיר עיני האדם בתורה, כל זמן שמאריך בה לעמוד על עומק ההלכה, כי כל דבריו הם בקיצור מופלג ובעומק לאמיתות לשוננו, עט סופר מהיר ורוח אלקים דיבר בו, כי מבלעדי רוח"ק אי אפשר שיעשה אדם ספר בדומה לזה".

מתנה טובה לישראל

נעתיק את לשונו המפורסם של החזו"א (קוב"א א, א).

לא אמנע להעיר כי בלבי אשר לא יפה עשו הדור האחרון אשר עזבו לימוד ספר המהרש"א ז"ל אשר מתנה טובה נתנה לישראל לזכות בו הדורות הבאים אחריו, להרגיל את הלומדים בהתעמלות התורה, אשר אך העמל הוא העבודה המעולה... והספר הקדוש הזה הוא מלא התעמלות בדברים מוכרעים ועמוקים, ומרגיל את האדם בעיון נכון ועמוק, גם מועיל הדבר מאד לזכרון כל סוגיא לפרטיה, ודור שלפנינו

החזיקו מאד בס' הק' הזה, והגרע"א ז"ל לא הניח דבר מספרו [כמדומה שכ"כ בקורות תולדותיו] ומיום שעזבוהו אבדו את ידיעת הפשט כולו, ויתרגלו בקלות העיון, ובעזיבת הדעת דבר דבור על אפנו, ואין מי שיחזיר העטרה ליושנה".

ובשבט הלוי (ח"ג או"ח סי' א): שמעתי מפי הגאון חזון איש ז"ע בענין לימוד המהרש"א שחדלו בזמן הזה, אמר שהוא פלא, שקרוב לארבע מאות שנה היה המהרש"א רבן של ישראל, רק הדור הזה רוצה להפוך קערה על פיה.

אני זוכר את מו"ר הגר"ש רוזובסקי כש'תפס' בחור שלמד את הגמ' בלי המהרש"א הוא נחשב אצלו כאחד שאוכל בשר לא מוכשר - פסול מכל וכל. (רבי אליהו אבא שאול זצ"ל. מוסף שב"ק).

שמענו מהרה"ג ר' אלחנן לינדבאום מחבר ספר מהרש"א עם ביאורים והערות (על כמה מסכתות. עם הר"ב הרטמן), כי אחר העיון היטב, נמצא כי לעולם דברי המהרש"א נוגעים בהבנה הכללית של הסוגיא, גם במקום שנראה שעוסק בענין פרטי בסוגיא.

מתון מתון ומסיק

ידוע שבשיטת העיון הספרדית (אשר נשתמרה בפורת יוסף העתיקה וכסא רחמים), סובבים את המהרש"א ועוסקים בדבריו כחובה בסיסית, יתכן אף יותר מן הראשונים.

להלן דברי רבי בן ציון אבא שאול (ספר אור לציון חכמה ומוסר): על פי רוב מי שלא לומד את המהרש"א טועה ואינו מרגיש בטעותו, כי לפעמים האדם טועה מחמת מהירות, שיש לו שאלה על הגמ' וכשמגיע לתוס' חושב ששאלתו היא שאלת התוס', ואם לא ילמד מהרש"א לא ירגיש בטעות, אבל כשילמד יראה שדברי המהרש"א לא מובנים לפי הסברו, וידע שטעה. וזה כמו בתרגילי חשבון כשרוצים לבדוק תרגיל חיסור, אם התוצאה נכונה מחברים את התוצאה לנתון השני, אם יצא זהה זה מגלה שהתוצאה נכונה, ואם לא, מחפשים





קבר המהרש"א
קרדיט - אהלי צדיקים

ממנו ית' ב"ה לא תצא הרע כי הוא הטוב הגמור ולא יתייחס הרע אליו אבל החטא גורם להביא הרע (ב"ק ס, ב).

ואמר שהקב"ה עוזרו מלהחטיאו דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מ"מ הבא ליטהר מסייעין אותו (קידושין ל, ב).

הרחמן הוא יצילנו מיצה"ר וכו'. הגם שאחז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מ"מ הבא ליטהר מסייעין לו. (קידושין פא, ב).

אם נצחו מוטב... ואם לאו יזכור לו יום המיתה. דהיינו שיזכיר שכל עצת יצה"ר לרעה לו להמיתו כמ"ש צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו (ברכות ה, א).

לצדיקים נדמה להם כהר, ולרשעים נדמה כחוט השערה. נתנו סימן בזה כי יצה"ר הוא כוחו של עשיו שנקרא הר שער, על שם לצדיקים כהר ולרשעים כשיער. (סוכה נב, א)

בגדי אדם מרמזים על מדותיו של אדם כמ"ש בכל עת יהיו בגדיך לבנים (שבת עז, ב).

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. לא קאמר שמוליך אותו הקב"ה, אלא מוליכין אותו, והוא ע"פ מה שכתבנו בכמה מקומות שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם, הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב אם לרע. (מכות י, ב).

ישם אותה מצבה

ואלה הדברים אשר נחרתו על מצבתו:

פ"נ נגנו ונאסף איש קדוש תנא דמלכא הוא נגר ובר נגר מופת הדור הצניף הטהור הרב המופלג בחכמה בענוה וביראה, ושמעו יצא ממזרח שמש עד מבואו, האיר כל חכמי ישראל בחבורו הגדול שחידש בפלפולו ובחריפותו בגמ' פירש"י ותוס', הגאון נר ישראל פטיש החזק מוהר"ר שמואל אליעזר במוה"ר יהודא הלוי זצוקללה"ה, נתבקש בישיבה של מעלה ומת מיתת נשיקה ועלה השמימה והיתה מנוחתו כבוד במוצאי מנוחה, ונאסף ביום ראשון חמשה ימים לחודש כסליו בשנת שצ"ב.

ליקוטי אגדה ומוסר

חותמו של הקב"ה אמת ובו קיים את העולם כמו שכתוב בתחילת מעשה הבריאה בראשית ברא אלקים סופי תיבות אמת, ובסוף הבריאה נאמר "ברא אלקים לעשות" סופי תיבות אמת. (סנהדרין צז).

הדיבור הוא כח הנשמה ע"י כלי הגוף (יבמות צו, ב).

לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, הוא מבואר שהדיבור גם בדרך הדמיון מעורר את מדת הדין עד שהשטן מקטרג להיות החוטא מודה בדבר שראוי לכך (כתובות ס, ב).

את מקור הטעות. כמו כן להבדיל, לימוד המהרש"א מגלה אם למד את הגמ' או התוס' בדרך הנכונה והישרה או לא. רווח נוסף בלימוד המהרש"א, שעוצר את האדם, ומאיט את לימודו שלא יהיה נחפז לגמור את הסוגיא...

בית כנסת המהרש"א

העיר אוסטראה נודעה לתפארה בזכות גדולי ישראל שכיהנו בה - המהרש"ל, המהרש"א, השל"ה, ועוד. העיר כונתה בחיבה פיהם של יהודי פולין "אות תורה". היא נקשרה במיוחד עם שמו של רבינו וכונתה אף "עיר המהרש"א". קיים בה, עד היום, בית כנסת עתיק המכונה "בית כנסת המהרש"א". למעשה הוא נבנה מאות שנים קודם זמנו והוא הרחיבו לצדדים.

בית כנסת זה נחשב לכהן שיש בו קדושת בית כנסת ללא תנאי. ובתוך אחד החדרים שבו ישב המהרש"א וחיבר את ספרו הגדול.

בזמן המלחמה הרוסית-פולנית בשנת 1792 הצבא הרוסי הגיע לפאתי אוסטראה. בית הכנסת שעמד בכניסה לעיר נדמה לרוסים כמבצר. מאות יהודים מבוהלים הסתגרו במשך יומיים בבית הכנסת. הרוסים ירו על הבניין ורק בנס לא ניזוק. ביום השני חדר פגז אחד אל בית הכנסת ובדרך נס לא התפוצץ. לזכר הנס תלו בבהכ"נ את הפגז בשרשרת ליד הקיר הדרומי באולם התפילה. כיום ניתן לראות את פגז הנס במוזיאון העיר של אוסטראה.

בשנת תרצ"א הוקמה בבית הכנסת ישיבה, ע"י בוגרי ישיבת מיר רבי יוסף קוסובר בעל חלקת יוסף, ורבי דוד חזנוביץ. הישיבה נחשבה כסניף של ישיבת מיר. המקום קיבל את ברכתם של החפץ חיים והגר"ח ע. הישיבה שמנתה למעלה ממאה בחורים התקיימה מספר שנים, עד לשנת תרצ"ט, אז נמלטו בני הישיבה לווילנה.

בית הכנסת נבזז ע"י השלטון הקומוניסטי והפך למחסן. בשנות התש"ן ננטש הבנין והחל להתפורר. בשנים האחרונות הוא עובר שיפוץ וחיזוק.

רוצים לדעת כל הלכות חנוכה ופורים הלכה למעשה?

הספרים שכבשו את עולם ההלכה

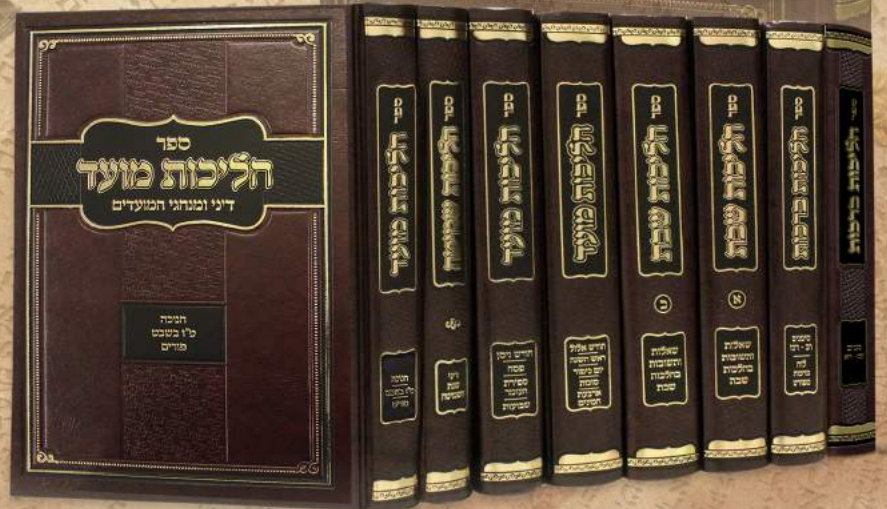
ספרי הגאון רבי אופיר יצחק מלכא שליט"א

הליכות ברכות • הליכות שבת • הליכות מועד • הליכות שמיטה

דינים הנוגעים למעשה לבני ספרד ואשכנז

הספרים שכבשו את
רב
מכר!
הרמ"א מלכא שליט"א

כל ההלכות המעשיות
תוך שימת לב,
לחלוקת הדינים והמנהגים
בין בני ספרד ואשכנז.



חובה בכל בית יהודי

להשיג בהנויות הספרים המובחרות

בית הוראה הלכה למעשה *5047 | הפצה: קולמוס



רקרב? להתקרב!

♦ בשורה נפלאה לכל יהודי ♦

הופיע וראה אור הספר הנפלא והמעמיק

חלוני ואוריתה קשוט רקיע

מבט תורני מרומם ומרענן על יסודות היהדות,

אמיתות התורה והשקפת אמת

יצירה חיונית לכל המתעניין בשורשי אמונתו ואמיתות תורתנו הקדושה

המחבר, הרב אברהם יעקובוביץ שליט"א מעמיק ומבהיר סוגיות קשות ומורכבות במחשבה, ובעניינים שלכאורה, תמוהים, בתורה שבכתב ושבעל פה.

ומשתף, וגם דולה ומשקה מתורת רבותיו הגדולים מרנן ורבנן: הרב יחזקאל אברמסקי, הרב מרדכי שולמן, הרב חיים אהרן טורצ'ין, הרב שמואל בירנבוים, זצוקלה"ה, ועוד.



מתוק מדבש, דבר דבור על אופנו

בצורה יוצאת דופן

רבים טעמוהו והיללוהו

הרווה את צמאונך בכוס של ברכה

. הופיע .

ספר כוס של ברכה

אוצר בלום לענייני כוס של ברכה, כרכא דכולא ביה, המברר במאה חמישים ושבעה סימניו בשפה ברורה ובנעימה קדושה, מסוגיות הש"ס והפוסקים, בעומק ההבנה, בהיקף גדול ובסברא ישרה, עד מסקנת הדברים אליבא דהלכתא, במאה עשרים וארבעה דינים העולים, הלכות הנצרכות לקיום המצוות הטעונות כוס

נכתב בטוב טעם ודעת בהסברה מושכת כל לב על ידי הגאון רבי חיים שלום בנימין יוזעף שליט"א ר"מ בישיבת כנסת יצחק קרית ספר ועבר בקורת של ת"ח ורבנים מובהקים אשר הפליגו בשבחו

כוס של ברכה - מצוה כה תדירה והידיעה בפרטיה - כה נדירה עכשיו ערוך לפנך - בשפה ברורה מהסוגיות ועד ההלכה - במשנה סדורה



הוצאה והפצה: ייפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• ירושלים: מכון ישראל 17 // ירמיהו פינת ברנדייס // צומת בר אינן 1 // נבעת שאנך 28 // בית ונן הפסנה 50 // בית הדפוס 32 חדש! נוה יעקב: פנך 1 פינת פרדס • מודיעין עינית-קרית ספר: אבני נזר 26 // שדי חמד 1 // חדש! הרב מפוניבז' 1 • ברכפנד: רבי יהודה הנשיא 14 • בית שמש: חפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמה אי-נחל שורק 31 מעל שוק מהדריין • בני ברק: רבי עקיבא 130 // אהרנבוין 19 מוכן מרכז רימונים // ברטנורא 3 // רבי עקיבא 43 // עזרא 45 חדש! המכבים 63 פרדס כץ • אשדוד: ענק הספרים - יוסי בן חנפלתא 10 רובע ז' • פתח תקוה: קהילות יעקב 4 בני הדר // ההסתדרות 2 פינת רוטשייד • אלעד: רבי יהודה הנשיא 90 • חדש! כוד: הרב אלישיב 8 שכונת גני אייזון (אחוזמך) • קרית גת: האדמו"ר מחב"ד פינת נתיבות שכולם (בנין קרעטשניף) • רכסים: סביון 39 (בנה ביתך) • נתיבות: האר"י 86 • אופקים: חפץ חיים מוכן בית הכנסת אוהל משה. בקרוב! • סבריה: שפע חיים 4

